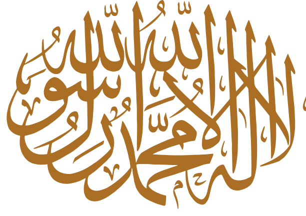
ANLAMAK VE YAŞAMAK İÇİN

KUR'ÂN OKUMAYA ÇAĞRI

teuhid
BASIM YAYIN

ANLAMAK VE YAŞAMAK İÇİN KUR'ÂN OKUMAYA ÇAĞRI

Halis BAYANCUK
(Ebu Hanzala)

www.tevhidkitap.net
www.tevhidmeali.com
www.tevhiddersleri.org
www.tevhiddergisi.org
tevhiddergisi@gmail.com

ANLAMAK VE YAŞAMAK İÇİN
KUR'ÂN OKUMAYA ÇAĞRI

Halis BAYANCUK
(Ebu Hanzala)

Teknik Hazırlık: **Dizgi**
Tevhid Basım Yayın, 42546
Düzeltmeler
Tevhid Basım Yayın, 42546

Baskı: **Basım Yeri**
Enes Basın Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sit. No: 12/210
Topkapı/İstanbul - Sertifika No: 45822

ISBN: 978-605-06550-9-4
1. Baskı, 03/2022

İletişim: **E-posta**
tevhiddergisi@gmail.com
Telefon
+90 545 762 15 15
Posta
PK 51 Güneşli Merkez PTT
Bağcılar/İstanbul
Merkez
Kirazlı Mah. Mahmutbey Cad. No.120/A
Bağcılar/İstanbul

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ،
وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ اَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا، مَنْ
يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ،
وَاَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ،
وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا
وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ ﴾ اٰلِ عِمْرٰنَ/١٠٢

﴿يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذٖى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ
وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثٖيرًا وَنِسَآءًۚ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ الَّذٖى تَسَآءَلُونَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ
رَقٖيبًا ﴿١﴾ ﴾ النِّسَاءِ/١

﴿يَآ اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدٖيدًاۙ
﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَمَنْ يُطِعِ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظٖيمًا ﴿٧١﴾ ﴾ الْاَحْزَابِ/٧٠-٧١

اَمَّا بَعْدُ فَاِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللّٰهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْىُ
مُحَمَّدٍ، وَشَرَّ الاُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلَّ
بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ، وَكُلَّ ضَلاَلَةٍ فِى النَّارِ

HUTBETU'L HÂCE

"Muhakkak hamd Allah'adır. O'na hamdeder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür.

'Ey iman edenler! Allah'tan hakkıyla korkup sakının! Yalnızca Müslimler/şirki terk ederek tevhidle Allah'a yönelen kullar olarak can verin.' [1]

'Ey insanlar! Sizleri tek bir nefisten yaratan, ondan da eşini yaratan ve o ikisinden de birçok erkek ve kadın türetip (yeryüzünde) yayan Rabbinizden korkup sakının. Kendisiyle istediğiniz Allah'tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan korkup sakının. Şüphesiz ki Allah, sizin üzerinizde gözetleyicidir.' [2]

'Ey iman edenler! Allah'tan korkup sakının ve doğru/sağlam/adil söz söyleyin. (Allah da buna karşılık) amellerinizi ıslah etsin, günahlarınızı bağışlasın. Kim de Allah'a ve Resûl'üne itaat ederse, şüphesiz ki büyük bir kurtuluş ve kazanç elde etmiş olur.' [3]

Bundan sonra, şüphesiz sözlerin en güzeli Allah'ın kelamı, yolların en hayırlısı Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlardır. Sonradan çıkarılan her şey bidattir, her bidat sapıklıktır, her sapıklık da ateştedir." [4]

---

1. 3/Âl-i İmran, 102
2. 4/Nisâ, 1
3. 33/Ahzâb, 70-71
4. Müslim, 867; Nesai, 1578

MUKADDİME/ÖNSÖZ

MUKADDİME/ÖN SÖZ

• "Anlamak ve Yaşamak için Kur'ân Okumaya Çağrı" isimli kitap, adından da anlaşılacağı gibi meselesi olan bir çalışmadır. Meselesi şudur: Bugün Kur'ân, anlaşılmak ve yaşanmak için okunmamaktadır. Tam aksine Kur'ân'ın okunması övülen bir hasletken anlaşılması ve yaşanması suç kabul edilmektedir. Kitabın yazarı da dâhil olmak üzere dünyanın dört bir yanında Kur'ân anlaşılsın ve yaşansın diye mücadele eden insanlar soruşturulmakta, cezalandırılmakta ve ötekileştirilmektedir. Kur'ân'ı inkâr eden George'dan, Billy'den, Hans'tan ziyade Kur'ân'a iman ettiğini iddia eden Ahmed, Mahmud ve Muhammedler, Kur'ân anlaşılmasın ve yaşanmasın diye uğraşmaktadır. Oysa Kur'ân'ın en açık hükümlerinden biri şudur: Allah'ın indirdiği kitaplar anlaşılsın ve yaşansın diye indirilmiştir. Her Kitap, İlahi bir anayasadır. İnsanların iman iddiasını doğrulayan dünyevi ölçüler vardır. Bunlardan biri de Kitap ile kurdukları ilişkide gizlidir. Kitab'ı okuyan, anlayan ve onu hayatın her alanına hâkim kılanlar mümin; onu okuduğu hâlde anlamayan ve

yaşamayanlar zalim, fasık ve kâfirlerdir. Kur'ân'ın diliyle söyleyecek olursak hiçbir şey üzere değillerdir:

"İnsanlar (tevhid üzere yaşayan) tek bir ümmetti. (İhtilafa düştüler.) Allah (aralarındaki ihtilafı gidersin diye) müjdeleyici ve uyarıcı nebiler gönderdi. İnsanların anlaşmazlığa düştükleri konularda, aralarında hakem olsun diye nebilerle beraber hak olan Kitab'ı indirdi. O (Kitap konusunda) anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra aralarındaki azgınlık/kıskançlık/bir diğer gruba üstünlük sağlama isteği olan Ehl-i Kitap'tan başkası değildi. Allah, hakkında ihtilafa düştükleri konuda iman edenleri izniyle hakka hidayet etti. Allah dilediğini dosdoğru yola iletir." [1]

"İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin diye bu Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Hainlerin savunucusu olma!" [2]

"De ki: 'Ey Ehl-i Kitap! Tevrat, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.' Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!" [3]

• **Allah Resûlü'nün** (sav) **bildirdiğine göre Kur'ân ya lehimize ya da aleyhimize hüccettir.** [4] **Bu özlü Nebevi ifade Kur'ân'ın şu ayetinin açıklaması gibidir:**

"Sana vahyedilene sıkı sıkıya tutun. Gerçekten sen, dosdoğru

1. 2/Bakara, 213
2. 4/Nisâ, 105
3. 5/Mâide, 68
4. bk. Müslim, 223

bir yol üzeresin. Doğrusu o (Kur'ân), sana ve kavmine bir zikir (hatırlatma, şereftir). (Ondan) sorulacaksınız." [5]

Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için okuyanlar, onu lehlerine hüccet kılacak; Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için okumayanlar ise onu aleyhlerine hüccet kılacaklardır. Her insan onu anlamayı ve yaşamayı terk ettiği oranda Resûl'ün davalısı olacak, huzur-u İlahide hesap verecektir:

"Resûl der ki: 'Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim, bu Kur'ân'ı terk edilmiş olarak bıraktılar.' " [6]

İşte bu çalışma Kur'ân'ı lehimize hüccet kılmak, onunla şeref ve izzet bulmak, Ahiret Günü'nde Nebi'nin (sav) **davalısı/hasmı olmamak için atılmış bir adım, Yüce Allah'a sunulmuş bir duadır. Umudum, kabul edilen amellerden olması; Kur'ân'ı anlamayı ve yaşamayı kolaylaştırmasıdır.**

- **Kur'ân ve Sünnet, Kitab'a inandığını iddia eden ve onu okuyup duran toplulukların olduğunu, ancak Yüce Allah'ın onların imanını geçersiz saydığını haber vermiştir. Dahası, Yüce Allah onların imanını geçersiz sayarken onların kendilerini mümin kabul ettiğini, hatta cennete yalnız kendilerinin gireceğine inandığını haber vermiştir:**

"Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve Ahiret Günü'ne inanmayan, Allah ve Resûl'ünün haram saydığını haram saymayan ve hak (din olan İslam'ı) din edinmeyenlerle alçaltılmış bir şekilde elden cizye verinceye kadar savaşın." [7]

5. 43/Zuhruf, 43-44
6. 25/Furkân, 30
7. 9/Tevbe, 29

"… Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?" [8]

"De ki: 'Ey Ehl-i Kitap! Tevrat, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.' Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!" [9]

Görüldüğü gibi Yüce Allah onların Allah'a, ahirete ve Kitab'a imanlarını yok saymıştır. Kur'ân'ın ifadesiyle "Kitab'ı okuyup duran" [10] bu insanlar ise kendileri hakkında şu düşüncelere sahiptir:

"Dediler ki: 'Cennete, Yahudi veya Hristiyan olanlardan başkası girmeyecek.' Bu, onların kuruntusudur. De ki: 'Doğru sözlü iseniz (içinde hiçbir şüphe olmayan kesin) kanıtınızı getirin (bakalım)!' " [11]

"(Sapkınlıklarının nedeni:) 'Sayılı günler dışında ateş bize dokunmayacak.' demelerindendir. (Allah adına bilmeden) uydurdukları bu iftira, dinleri konusunda kendilerini aldattı." [12]

"Yahudi ve Hristiyanlar: 'Biz, Allah'ın çocukları ve sevdikleriyiz.' der…" [13]

Bu noktada sormamız gerekiyor: Bu insanlar Kitab'ı okuyup durdukları, Allah'ın sevgili kulları olduklarını düşündükleri ve kesinlikle cennete gireceklerine inandıkları

8. 2/Bakara, 85
9. 5/Mâide, 68
10. bk. 2/Bakara, 44; 2/Bakara, 113
11. 2/Bakara, 111
12. 3/Âl-i İmran, 24
13. 5/Mâide, 18

hâlde ne oldu da Allah onların imanını geçersiz saydı? Yüce Allah onların Kitap ile kurduğu bu hastalıklı ilişkiye dair şunları söyler:

– "Kendi yazdıkları kitapları Allah'ın yazdırdığını söyleyerek vahye alternatif oluşturmaya çalışmak

'Az bir dünyalık elde etmek için elleriyle kitap yazan, sonra da: 'Bu, Allah'ın katındandır.' diyenlere yazıklar olsun. Elleriyle yazdıklarından ötürü yazıklar olsun onlara! (Uydurdukları kitaplar için: 'Allah tarafından yazdırıldı.' diyerek) elde ettikleri kazançtan ötürü de yazıklar olsun onlara.' [14]

'Tarih boyunca çıkar elde etmek için kitaplar yazan ve bunu Allah'a (cc) **nispet eden insanlar var olagelmiştir. Kimi rüyasında kimi ilham yoluyla kimi de Peygamber** (sav) **tarafından kendisine kitap verildiğini iddia etmiş ve etrafına insan toplamıştır.'** [15]

– Konuşmalarına Kitap'tan parçalar (Arapça kelimeler) serpiştirerek Kitap'tan konuşuyor gibi yapmak

'Onlardan öyle bir grup vardır ki; (okuduklarını) Kitab'ın ayetlerinden sanasınız diye dillerini Kitap'la eğip bükerler. Oysa (ağızlarında geveledikleri şeyler) Kitap'tan değildir. (Ağızlarında geveledikleri şeyler için:) 'Bu, Allah katındandır.' derler. Oysa o, Allah katından değildir. Bile bile Allah'a karşı yalan söylerler.' [16]

Bu, her dönemde görülebilen bir tahrif örneğidir. Konuşmacı Kitap'tan bazı kelimeleri, ayetlerden parçaları

14. 2/Bakara, 79
15. Tevhid Meali, s. 11, Bakara Suresi, 79. ayetin açıklaması
16. 3/Âl-i İmran, 78

konuşmasına serpiştirir. Kitab'ın cahili olan insanlar konuşmacının Kur'ân'dan, Kitab'ın ortasından konuştuğunu zanneder. Anlattığı hurafelerin Kur'ân'dan -geçmişte Tevrat ve İncil'den- olduğu düşünülür.

– Kelimeleri asli anlamı dışında anlamlandırarak tahrif etmek

'Yahudi olanlardan bazısı, kelimeleri konuldukları yerden (asıl manalarının dışında kullanarak) tahrif ediyorlar. Dillerini geveleyerek ve dine hakaret ederek: 'İşittik ve isyan ettik.', 'İşit işitmez olası!' ve 'Râinâ!' diyorlar. Şayet onlar: 'İşittik ve itaat ettik.', 'İşit ve bizi gözet!' deselerdi onlar için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Fakat Allah, küfürleri nedeniyle onlara lanet etti. (Bu nedenle) pek az iman ederler.' [17]

Kitab'ın indirildiği bir dil ve o dilin; Kitab'ın indirildiği gün bir kullanım tarzı vardır. Kitab'ın kelimelerine, indirildiği dilden bağımsız, keyfe keder anlamlar vermek; tahriftir. Örneğin, 'Allah bir inek kesmenizi emrediyor.' [18] **ayetine 'Allah nefislerinizi kesmenizi emrediyor.' şeklinde anlam vermek apaçık bir tahrif örneğidir. Ayete verilen bu anlama ilham, keşif, rüya, zuhurat… demek yapılanı tahrif olmaktan çıkarmaz. Olsa olsa keşifle tahrif denir.**

– İşine gelen ayetlere inanıp işine gelmeyenleri göz ardı etmek

'Sonra sizler (söz vermenize rağmen) birbirinizi öldürüyor, bir bölümünüzü yurtlarınızdan çıkarıyor, günah ve haddi aşmada onların aleyhine yardımlaşıyorsunuz. (Dindaşlarınız)

17. 4/Nisâ, 46
18. 2/Bakara, 67

size esir olarak geldiğinde, onları yurtlarından çıkarmak size haram kılınmasına rağmen (serbest bırakma karşılığında) fidye alıyorsunuz. Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden böyle yapanların cezası dünya hayatında rezil rüsva olmaktan başka bir şey değildir. Ahiret Günü'nde de azabın en çetinine uğrayacaklardır. Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.' [19]

'Yahudilere birbirleriyle savaşmaları ve birbirlerini sürgün etmeleri yasaklanmıştı. Onlar Tevrat'ın bu kesin emrini çiğneyip savaşıyorlardı. Savaş esiri olan dindaşlarına Tevrat'ın hükmünü uyguluyor, serbest bırakma karşılığında fidye alıyorlardı. Böylece Kitap'tan işlerine gelene iman etmiş, işlerine gelmeyeni inkâr etmiş oluyorlardı. Bunun gibi işine gelen yerlerde Kitab'a uyan, nefsine zor gelen yerlerde ise işi kitabına uyduranlar, Allah'ın (cc) ayetlerinden bir kısmını inkâr etmiş olurlar. Çünkü din bir bütündür ve tamamı Allah'a (cc) aittir. Tam bir teslimiyetle teslim olunmadan Müslim/mümin olunmaz.' [20]

– Allah'ın ayetlerini gizlemek

'Şüphesiz ki Allah'ın Kitap'ta indirdiği hakikatleri gizleyip, basit bir kazanç karşılığında o hakikatleri satanlar, karınlarına sadece ateş doldurmaktalardır. Kıyamet Günü'nde Allah onlarla konuşmayacak, onları arındırmayacaktır ve onlar için can yakıcı bir azap vardır.' [21]

'Şüphesiz ki bizim indirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayeti,

19. 2/Bakara, 85
20. Tevhid Meali, s. 12, Bakara Suresi, 85. ayetin açıklaması
21. 2/Bakara, 174

insanlar için Kitap'ta açıkladıktan sonra gizleyenler (var ya!), bunlara Allah lanet etmektedir ve tüm lanet ediciler de lanet etmektedir.'[22]

'Âlimler, Allah'ın (cc) yeryüzündeki şahitleridir. Tevhidi ilan edip açıklayacaklarına dair Allah'a (cc) söz vermişlerdir.[23] Şahsi menfaatleri, toplum tarafından kabul görme isteği, kendilerine teklif edilen makam ve mevki nedeniyle hakkı gizleyip şahitlik vazifesini yerine getirmeyenler; Allah (cc) ve tüm lanet ediciler tarafından lanetlenmişlerdir.[24, 25]

Ayetlerden de anlaşıldığı gibi bu ayetin birinci derecede muhatapları âlimler, din bilginleridir. Onlar, açıklayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdir:

'(Hatırlayın!) Hani Allah: '(Vahyi) insanlara mutlaka açıklayacak ve asla onu gizlemeyeceksiniz.' diye kendilerine Kitap verilenlerden söz almıştı. (Bu sözü) sırtlarının gerisine attılar (kulak ardı ettiler) ve onu az bir paha karşılığında sattılar. (Sözlerini bozma karşılığında) elde ettikleri (dünyalık) ne kötüdür.'[26]

'İlim iddiasında olan her insan, resûllerin mirasçısı olacağına ve Kitap'ta apaçık bir şekilde açıklanan hakikatleri gizlemeden insanlara ulaştıracağına dair Allah'a (cc) söz vermiştir.

Âlimler, dinî kurumlar, fetva komisyonları ve topluma din öğreten cemaatler bu söz karşısında ikiye ayrılmışlardır:

22. 2/Bakara, 159
23. bk. 3/Âl-i İmran, 18
24. bk. 3/Âl-i İmran, 187-188; 7/A'râf, 169 ve 175-177. ayetler
25. Tevhid Meali, s. 159, Bakara Suresi, 159. ayetin açıklaması
26. 3/Âl-i İmran, 187

1. Hakka şahitlik vazifesini yerine getiren, her durum ve şartta Allah'a (cc) verdiği söze bağlı kalanlar.[27]

2. Bu yolda karşılaşacakları eziyetleri göze alamayan, Allah'ın (cc) rızasından ziyade toplumun ve yöneticilerin takdirine talip olan ve Allah'ın (cc) dinini gizleyenler. Yaşadıkları çağın putları olan demokrasi, laiklik, modernizm, komünizm, kapitalizm, hümanizm, kabirperestlik ve deistlik gibi yolları din adına meşrulaştıranlar.

Birçoğu, ebedî ahiret hayatını ve nimetlerin en büyüğü olan Allah (cc) rızasını maaş, akademik unvan, çoğunluğun iltifat ve beğenisine değişmişlerdir.[28, 29]

Allah'ın ayetlerini gizlemek, çeşitli şekillerde olabilir. En yaygın olanı; tevhidî hakikatleri gizlemek, müstekbir tağutların halka uygun gördüğü dine Kitap'tan meşruiyet sağlamaktır. Ki âlimin susması dahi toplum nezdinde bir şahitliktir. O, susarak bir taraf seçmiş, sükûtunu dolaylı ikrar kılmıştır. Bu nedenle âlim ya âlimlikten çekilecek ya da konuşacak, hakkın dili olacaktır. Âlimliğin saygınlığından faydalanıp, ilimden ekmek yiyip, sonra batıl karşısında susmak kişiyi yalnızca melun, aşağılık bir varlık yapar. İlmi de aleyhine hüccet olur.

Âlim, yöneticiden korktuğu için gizlediği gibi bazen de halktan korktuğu için gizler. Zaman içinde oluşmuş uygulamalar/gelenekler/teamüller karşısında 'Ağzımızın tadı bozulmasın, toplumla karşı karşıya gelmeyelim.' diye susar.

27. bk. 3/Âl-i İmran, 18; 33/Ahzâb, 23
28. bk. 2/Bakara, 159, 174; 5/Mâide, 63
29. Tevhid Meali, s. 74, Âl-i İmran Suresi, 187. ayetin açıklaması

Bera ibni Azib'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Yüzü siyaha boyanmış ve celde (değnek) cezası uygulanmış bir Yahudi, Nebi'nin (sav) yanından geçirildi.

Nebi (sav) onları çağırdı ve 'Zina eden kimsenin cezasını Kitab'ınızda bu şekilde mi buluyorsunuz?' dedi.

'Evet.' dediler.

Bunun üzerine onların âlimlerinden bir kimseyi çağırdı ve 'Musa'ya Tevrat'ı indiren adına cevap ver, zina eden kimsenin cezasını Kitab'ınızda bu şekilde mi buluyorsunuz?' dedi.

O da, 'Hayır! Eğer benden bu şekilde söz almasaydın sana bildirmezdim. Zina cezasının recm olduğunu bulmaktayız. Ancak ileri gelenlerimiz arasında zina çoğaldı. Sonunda ileri gelenlerimizi yakalarsak onu bırakır, zayıfı yakalarsak ona zina cezasını uygular hâle geldik. Bunun üzerine, 'Gelin, hem ileri gelene hem de zayıfa uygulayacağımız bir şey üzerine birleşelim.' dedik ve neticede recm cezasını, yüzünü siyaha boyama ve celde (değnek) cezası uygulama olarak çevirdik.' dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Allah'ım, senin emrini öldürdüklerinde onu ilk dirilten benim.' dedi, arkasından emir verdi ve recm yapıldı.

Bunun arkasından Yüce Allah, 'Ey Resûl! Küfürde yarışan kimseler seni üzmesin! Onlar ki ağızlarıyla: 'İman ettik.' derler. (Oysa) kalpleri iman etmemiştir. O Yahudi olanlardan bazısı yalana kulak verirler. Sana gelmeyen (Yahudi olanlara laf taşımak için) sana kulak verirler. Allah yerli yerine koyduktan

sonra, kelimeleri yerinden oynatarak tahrif ederler. Derler ki: 'Bu (tahrif edip değiştirdiğiniz) size verilirse onu alın, verilmezse sakının!' '[30] **ayetini indirdi.**

Yahudiler, 'Muhammed'e gidin. Eğer (zina edenler hakkında) siyaha boyama ve celde (değnek) cezası verirse alınız. Eğer recm cezasına hükmederse kaçınınız.' diyorlardı.

Bunun üzerine Yüce Allah, '... Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse onlar kâfirlerin ta kendileridir.'[31]**, '...** Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse (onlar) zalimlerin ta kendileridir.'[32] **ve '...** Her kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse (onlar) fasıkların ta kendileridir.'[33] **ayetlerini indirdi.**

İşte bu ayetlerin hepsi kâfirler hakkındadır.'[34]

– Kitab'a dair kulaktan dolma/yüzeysel/zanni bilgiye (emaniyyeye) sahip olmak

'Onların içinden Kitab'ı bilmeyen ümmiler vardır. (Kitab'a dair) birtakım emaniyyeye/kuruntuya/kulaktan dolma bilgiye sahiplerdir ve onlar yalnızca zannetmektelerdir.'[35]

'Yüce Allah, bazı insanların Kitab'a dair bilgisini 'emaniyye' diye isimlendirir. 'Umniyye' kelimesinin cem'i/çoğulu olan emaniyye üç ayrı anlama sahiptir.[36]

a. İbni Abbas (ra) **ve Mücahid** (rh) **kelimeyi 'yalan' olarak tefsir etmişlerdir. Yani onlar Kitab'a dair yalan yanlış bilgi-**

30. bk. 5/Mâide, 41
31. bk. 5/Mâide, 44
32. bk. 5/Mâide, 45
33. bk. 5/Mâide, 47
34. Müslim, 1700
35. 2/Bakara, 78
36. bk. Zâdu'l Mesîr, 1/108-109, Bakara Suresi, 78. ayetin tefsiri

lere sahiplerdir ve insanların uydurduğu bilgileri Kitab'ın bilgisi sanmaktalardır.

b. Katâde (rh) kelimeyi 'kuruntu/temenni' olarak tefsir etmiştir. Kur'ân'ın farklı ayetlerinde de bu anlamda kullanılmıştır.[37] Yani onların birtakım temennileri vardır (cennete girecekleri, üstün oldukları vb.) ancak bu temennileri Kitap doğrulamaz.

c. Zeccâc ve Kisai (rh) kelimeyi 'yüzünden okuma/tilavet' olarak tefsir etmişlerdir. Hac Suresi'nin 52. ayetinde kelime bu anlamda kullanılmıştır. Yani Kitab'ı fıkhetmeden, anlamaksızın yalnızca yüzünden okurlar.

Kitab'ı emaniyyeye çevirmek; yalan yanlış bilgileri Kitab'a arzetmeden, kitabi bilgi diye kabul etmektir.

Kitab'ı emaniyyeye çevirmek; anlamadan, sırf hatim devirmek için Kitab'ı okuyup, anlamadığı Kitab'ı çokça okumuş olmakla övünmektir (tekasür).

Kitab'ı emaniyyeye çevirmek; anlamadığı ve yaşamadığı, onunla hükmetmediği ve rehber edinmediği, ihtilaflarda hakem kılmadığı ve onunla cihad etmediği… Kitab'ın kendisini cennete götürmesini temenni etmektir.

Şu bir gerçek: Bir, Allah'ın indirdiği munezzel/indirilmiş din vardır. Bu, Kitap ve onu tebliğ edip açıklayan Resûl'dür. Bir de şeytanın temennilerle/kuruntularla uydurduğu muharref/uydurulmuş din vardır. Bu da hurafeler, menkıbeler, din adına vahye dayanmaksızın uydurulan bilgilerdir.[38, 39]

37. bk. 4/Nisâ, 119, 123; 57/Hadîd, 14
38. Ayrıca bk. 4/Nisâ, 105; 7/A'râf, 170
39. Tevhid Meali, s. 11, Bakara Suresi, 78. ayetin açıklaması

– Kitab'ı sırtların gerisine atmak

'Allah katından, yanlarında olan Kitab'ı doğrulayan bir resûl kendilerine geldiğinde, kendilerine Kitap verilenlerden bir grup bilmiyorlarmış gibi Allah'ın Kitabı'nı sırtlarının gerisine attılar.'[40]

'Kitab'ı sırtlarının gerisine atarak ona karşı ilgisiz kalan Yahudiler, bu davranışları sebebiyle sihre ve şeytanların uydurduğu yalanlara uymakla cezalandırılırlar. Vahiyden yüz çeviren ve vahye karşı ilgisiz kalan her toplum, dünya ve ahiretlerini hüsrana uğratacak bir batıla uymak durumunda kalırlar. Bir sonraki ayet, bu hakikati anlatmaktadır.'[41]

'(Ve tuttular) şeytanların Süleyman'ın mülkü üzerine uydurdukları (batıl yalanların) peşine takıldılar… '[42]

– Kitab'ı ikame etmemek

'De ki: 'Ey Ehl-i Kitap! Tevrat, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.' Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!'[43]

'Kitab'ın gerekleriyle amel etmeyen, anlaşmazlıklarda onu hakem tayin etmeyen ve yönetimde onunla hükmetmeyen birey ve toplumlar hiçbir şey üzere değillerdir. Yani, kendilerini Kitab'a nispet etseler de Allah katında o Kitab'ın ehlinden değillerdir.'[44]

40. 2/Bakara, 101
41. Tevhid Meali, s. 14, Bakara Suresi, 101. ayetin açıklaması
42. 2/Bakara, 102
43. 5/Mâide, 68
44. Tevhid Meali, s. 118, Mâide Suresi, 68. ayetin açıklaması

– Kitab'ı anlamadıklarını söylemek

'Demişlerdi ki: 'Ey Şuayb! Söylediklerinin birçoğunu anlamıyoruz ...' '[45]

'Dediler ki: 'Kalplerimiz, (senin anlattıklarına karşı) kılıflıdır/kapalıdır.' (Hayır, öyle değil!) Bilakis, Allah küfürleri nedeniyle onlara lanet etmiştir. (Bu nedenle) pek az iman ederler.'[46]

Kalplerin kılıflı olması yani söylenenlerin/okunanların oraya nüfuz etmemesi, anlamamalarıdır.[47]

Yüce Allah kelamını kolaylaştırdığını, insanlar anlasın diye aynı meseleyi farklı üsluplar ve örneklerle açıkladığını haber verir:

'Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt alınması için kolaylaştırdık. Peki var mı öğüt alan?'[48]

'O (Kur'ân'la) muttakileri müjdeleyesin ve inatçı topluluğu uyarasın diye onu senin dilinle kolaylaştırdık.'[49]

'Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her

45. 11/Hûd, 91
46. 2/Bakara, 88
47. Bazı tefsir imamları bu ifadeyi "Kalplerimiz hikmetle/ilimle doludur. Senin anlattıklarına ihtiyaç/yer yok kalplerimizde." şeklinde tefsir etmiştir. İbni Kayyım (rh) bu tefsire yönelik şu açıklamaları yapar:
"Bu ayete 'Kalplerimiz hikmet dolu kaplar gibidir.' anlamını verenlerin görüşünü destekleyici hiçbir delil yoktur. Bunun Kur'ân'da bir benzeri de yoktur. İnsan kendini ilim ve hikmetle methederken böyle bir söz söylemez. 'Kalbim ilimle dolu bir kap gibidir, bilgin müminlerin kalpleri ilimle dolu kaplar gibidir.' şeklinde bir söz nerede görülmüştür?
Kap, iyi bir nesnenin kabı da olabilir kötü bir nesnenin de. Ayette ilim ve hikmet hiç anılmıyor. Kalp kaba benzetilmiş olsa bile onun mutlaka hikmet dolu bir kaba benzetildiğinden emin olunamaz. Bu son derece açık bir husustur." (Bedâiu't Tefsîr, 1/224, Bakara Suresi, 88. ayetin tefsiri)
48. 54/Kamer, 17
49. 19/Meryem, 97

şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir Kitap'tır.' [50]

'Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab'ın ayetleridir.' [51]

'De ki: 'Tam/apaçık/en üstün/en etkili hüccet Allah'a aittir. Şayet dileseydi hepinizi hidayet ederdi.' ' [52]

Batıl/Muharref din sahipleri bunca İlahi beyana rağmen, ısrarla Kitab'ın anlaşılmaz olduğunu; onu anlamak için sayısız ilim bilmenin zorunlu olduğunu, hiç kimsenin Allah'ın nihai muradını bilemeyeceğini; dahası, Kitab'ı çok okuyanların delirme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu iddia ederler." [53]

İşte Yahudi ve Hristiyanların Allah'a, ahirete ve Kitab'a imanlarının boşa çıkarılmasının nedeni, yukarıda sayılan bu maddelerdir. Allah (cc) Ehl-i Kitab'ı neden bize uzun uzadıya anlatmıştır? Çünkü bu, Kitab'a inanan her toplumun başına gelebilecek itikadi bir hastalıktır. Ki, Allah Resûlü (sav) bu ümmetin onları adım adım izleyeceğini haber vermiş; Kitap ile kurulan hastalıklı ilişkiye özellikle vurgu yapmıştır:

Ebu Said El-Hudrî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Muhakkak, sizden önceki ümmetlerin yoluna karış karış, arşın arşın uyacaksınız. Hatta onlar bir kelerin deliğine girseler sizler de onları takip edeceksiniz.' buyurdu.

50. 11/Hûd, 1
51. 12/Yûsuf, 1
52. 6/En'âm, 149
53. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 424-431

Bizler, 'Ey Allah'ın Resûlü! Bu ümmetler Yahudiler ve Hristiyanlar mıdır?' diye sorduk.

Allah Resûlü de, 'Başka kim olacak?' **dedi.' "** [54]

Ziyad ibni Lebid'den (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

" 'Nebi (sav) **bir şey anlatarak,** 'Bu ilmin gitmesi şu zamanlarda olur.' **dedi.**

Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Kur'an'ı okuduğumuz, evladımıza onu okuttuğumuz ve evladımız da kıyamete kadar kendi evladına onu okutacağı halde ilim nasıl gider, yok olur?' dedim.

Allah Resûlü (sav) **bunun üzerine şöyle dedi:** 'Anan seni kaybetmesin Ziyâd! Ben de seni Medine'denin en fakihlerinden bilirdim. Şu Yahudiler ve Hristiyanlar, Tevrat ve İncil'i okuyup da bu iki kitapta bulunan hükümlerden hiçbir şeyle amel etmeyenler değiller midir?' **"** [55]

İşte bu çalışma, Ehl-i Kitab'ın Tevrat ve İncil'e karşı düştüğü tuzağa düşmemek için atılan adımlardan, Yüce Allah'a sunulan dualardan biridir. Yüce Rabbimizin Kitab'ı anlamaya ve yaşamaya vesile kılmasını umuyorum.

- **Yüce Allah Kur'ân'ın farklı yerlerinde sahabeyi Kur'ân'dan etkilenmeye, zamanın uzamasıyla kalplerin katılaşmasına engel olmaya, imanlarını yenilemeye davet etmiştir:**

"İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zama-

54. Buhari, 7320; Müslim, 2669
55. Ahmed, 17473; İbni Mace, 4048

nın geçmesiyle de kalpleri katılaşan ve birçoğu da fasık olan kimseler gibi olmasınlar." [56]

Sahabe bu ayetten şunu anlamıştır:

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Bizim İslam ehli oluşumuz ile Allah'ın bizi azarladığı şu ayet arasında sadece dört yıl vardı:

'İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi?' [57] " [58]

Âmir ibni Abdullah ibni Zubeyir'den (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Babam'ın haber verdiğine göre onların İslam ehli oluşu ile Allah'ın onları azarladığı şu ayet arasında sadece dört yıl varmış:

'İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi?' [59] " [60]

Sahabeye yöneltilen şu ayet de konumuz açısından örnektir:

"Ey iman edenler! Allah'a, Resûl'üne, Resûl'üne indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği Kitab'a iman edin. Kim de Allah'a, meleklerine, kitaplarına, resûllerine ve Ahiret Günü'ne

---

56. 57/Hadîd, 16
57. 57/Hadîd, 16
58. Müslim, 3027
59. 57/Hadîd, 16
60. İbni Mace, 4192

kâfirlik ederse şüphesiz (hakka geri dönüşü zor) uzak bir sapıtmayla sapıtmış olur.' "[61]

Nîsa Suresi'nin okuduğumuz 136. ayetini anlamak için kendimizi nüzul ortamında, sahabilerden biri olarak hayal edelim. Allah'a, Resûl'üne ve indirdiği Kitab'a iman etmişiz, hem de ne iman! Serden serhattan, candan canandan, özcesi her şeyden vazgeçmişiz. İmanımız nedeniyle anamızı atamızı, bayrağımızı vatanımızı, eşimizi çocuğumuzu karşımıza almışız. O güne dek kazandığımız ne varsa el konmuş, yurdumuzdan çıkarılmışız. Hiç tanımadığımız bir memlekete gönüllü mülteci olmuşuz. Yetmemiş öz kardeşlerimizle savaşmış, yeri gelmiş kanımızdan insanları öldürmüşüz… Bu inanç ve amel üzere yaklaşık on yedi on sekiz yıl yaşadıktan sonra bir ayet inmiş ve bize Allah'a, Resûl'üne ve Kur'ân'a iman etmemizi emretmiş… Biz olsak ne hissederdik?

Kur'ân'ın semadan Nebi'ye nüzulü kesilse de Mushaf'tan kalplere tenezzulatı devam ediyor. Allah (cc) bu Kitap aracılığıyla bizlerle konuşuyor, yol gösteriyor. Öyleyse bizler de aynı ayetlere muhatabız. İşte bu çalışma Kur'ân'a karşı kalpleri yumuşatmanın ve ona iman tazelemenin adımlarından biri, Yüce Allah'a arz edilmiş mahçup bir niyazdır. Kabul olması temennisiyle…

- Müslimler, insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmet ve en adil şahitlerdir:

"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği

61. 4/Nisâ, 136

emreder, kötülükten alıkoyar ve Allah'a iman edersiniz. Şayet Ehl-i Kitap iman etmiş olsaydı, onlar için daha hayırlı olurdu. Onlardan müminler olmakla birlikte, çoğunluğu fasıklardır."[62]

"Siz insanlara şahit olasınız, Resûl de size şahit olsun diye sizi vasat/seçkin/hayırlı bir ümmet kıldık ..."[63]

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan adaletli şahitler olun ..."[64]

Şahitlik yapacak olanın elinde bilgi, belge olmalıdır. Peki, bu ümmet neye göre şahitlik vazifesini deruhte edecektir?

Hasan El-Basrî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Müminler Allah'ın yeryüzündeki şâhitleridir. Âdemoğullarının amellerini Allah'ın Kitabı'na arz ederler. Kim Allah'ın Kitabı'na uyarsa bundan dolayı Allah'a hamdeder. Kim Allah'ın Kitabı'na aykırı olursa onun Allah'ın Kitabı'na muhalif olduğunu bilirler. Yine onlar yaratılmışlardan sapan kimselerin dalaletini Kur'ân ile bilirler."[65]

Şahitlik/Tanıklık bir sorumluluktur; her bireyin/toplumun şahitliği yazılacak ve ondan sorguya çekilecektir.[66] Bu ümmet de şahitliğinden sorguya çekilecektir. Bu çalışma, şahitliğin bilgisi/belgesi olan Kitab'ı anlama ve yaşama yolunda atılmış bir adım, bir duadır.

• İslam ümmetinin hâli, izahtan varestedir. Şu ânda ne en hayırlı ümmet ne de adil şahit olma vazifesini ikame

62. 3/Âl-i İmran, 110
63. 2/Bakara, 143
64. 5/Mâide, 8
65. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 36. Bu nakil kitabın tahkikinden alınmıştır.
66. bk. 43/Zuhruf, 19

edecek durumda değiliz. İçine düştüğümüz şirk, bidat ve masiyet bataklığında yolumuzu şaşırmış, İlahi bir ceza olarak Tih Çölü'nde savrulmuşuz; İsrailoğulları gibi…

"Dedi ki: 'Şüphesiz ki o (topraklar), kırk yıl boyunca onlara haramdır. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolanırlar. Fasık topluluğa üzülme!' "[67]

Her iki sorumluluğumuzu yerine getirebilmek için de değişmemiz gerekmektedir. Zira Yüce Allah'ın nefislere dair değişmez yasası bellidir: Bir kavim kendinde olanı değiştirmedikçe Yüce Allah onları değiştirmeyecektir:

"… Şüphesiz bir toplum kendinde olanı değiştirmedikçe Allah, onların durumunu değiştirmez."[68]

"Bu, şundandır: Allah, bir topluma verdiği nimeti, onlar kendilerinde olanı değiştirmedikçe değiştirecek değildir. Şüphesiz Allah, (işiten ve dualara icabet eden) Semi', (her şeyi bilen) Alîm'dir."[69]

Değişmeliyiz… Değişmek zorundayız… Biz değiştik, Allah da (cc) verdiği iman, izzet ve şahitlik sorumluluğunu bizden aldı. Şimdi bir daha, olumlu anlamda değişmeliyiz ki yitirdiklerimizi geri alalım. Aksi hâlde, değişim edebiyatı yapan dava edebiyatçıları gibi oluruz. İslam bizi değiştirmezse din gevezesi oluruz.

Değişim nefislerde başlar. Ben değişmeliyim, sen değişmelisin, biz değişmeliyiz… Birçoğumuz haklı olarak soruyordur: Neyi değiştirelim ve nasıl değiştirelim? Bu

67. 5/Mâide, 26
68. 13/Ra'd, 11
69. 8/Enfâl, 53

soruya kendi adıma ve kendi nefsimi göz önüne alarak şöyle cevap verebilirim: Düşüncemizi ve eylemlerimizi, tasavvurumuzu ve tasdikimizi, ölçülerimizi ve algılarımızı, ahlakımızı ve inancımızı… bir bütün olarak vahye arz edelim; değişmesi gereken ne varsa; amasız, fakatsız değiştirelim… Değişmekten korkmayalım. Vahyin rehberlik etmediği, arzulara göre şekillenen değişimlerden korkalım. "Nasıl değişelim?" sorusuna gelince; Kur'ân'ın mihmandırlığında değişelim… Zira Kur'ân'ın değiştirip dönüştürme gücü teorik bir iddia değildir. O, daha önce bir ümmeti değiştirip dönüştürdü. Çölde yaşayan dağınık insanlardan tarihin seyrini değiştiren ve tarihi yeniden yazan bir ümmet çıkardı. Şöyle ki;

Kur'ân'ın ilk talebesi Allah Resûlü'ydü (sav). O kendi hâlinde güzel ahlaklı bir hanifken Kur'ân onun kalbine indi. Ne imanın detaylarını ne de Kitab'ı biliyordu. Dahası, kendisine bir kitap indirileceği beklentisi de yoktu:

"Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik. Sen Kitab'ın ve imanın ne olduğunu bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet ettiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen, dosdoğru yola iletirsin."[70]

"Kitab'ın sana vahyedileceğini ummaz, beklemezdin. Lakin (o), Rabbinden bir rahmet olarak (sana vahyedildi). (Öyleyse) sakın kâfirlere destek olma."[71]

Kur'ân Nebi'nin kalbine indikten sonra, onu değiştirdi. Kendi hâlinde, güzel ahlaklı bir yetimden kıyamete dek

70. 42/Şûrâ, 52
71. 28/Kasas, 86

devam edecek bir davanın liderini, örneğini ve temsilcisini çıkardı. Kur'ân ayetlerine muhatap olduğunda yaşadığı korku, örtülerin altına gizlenmesi, eşi Haticeyle (r.anha) beraber ne olduğunu anlama çabası, onun ne denli şaşırdığının ve kesinlikle böyle bir görev beklemediğinin delilidir… Hâliyle Kur'ân'ın dönüştürüp değiştirmesine en iyi örnek Allah'ın Resûlü'dür (sav).[72]

Kur'ân'ın bir topluluğu nasıl dönüştürdüğünün delili, Allah Resûlü'nün ashabıdır. Kur'ân onlardan tüm insanlık için öncü ve örnek bir toplum çıkardı. Peki, Kur'ân ve Nebi'nin rehberliğiyle buluşmadan önce nasıl insanlardı? Kur'ân ve nübüvvet öncesinde nasıl insanlar olduklarını anlarsak, Kur'ân'ın onlarda yaptığı değişimi daha iyi anlayabiliriz. Onlar, insanlık tarihinin şahitlik ettiği en sefih inanca sahiplerdi:

Ebu Reca' El-Utaridî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz taşlara ibadet ederdik. Eğer ibadet ettiğimizden daha hayırlı bir taş bulacak olursak onu fırlatır, diğerini alırdık. Taş bulmadığımız takdirde bir miktar toprağı bir araya getirip toplar, daha sonra koyunu alıp gelir, o yığdığımız toprağın üzerine sütünü sağardık. Sonra da onun etrafında dönerdik."[73]

Mücahid (rh) Saib ibni Ebi Saib'den (ra) şöyle rivayet etmiştir:

"Ailem beni içerisinde kaymak ve süt bulunan bir kapla putlarına gönderdiler. Putlarından korktukları için kaymak-

72. bk. Kur'ân ve Hayat, s. 125-129
73. Buhari, 4376

tan yemeyi bana yasakladılar. Kabı putun önüne koydum, bir köpek geldi kaymağı yedi, sütü içti, sonra da putun üzerine işedi. O put, İsaf ve Naile putu idi.

Hadisi rivayet edenlerden Harun şöyle dedi: 'Cahiliye Dönemi'nde kişi yolculuğa çıkacağı zaman yanında dört taş taşırdı, bunlardan üçü tenceresi için biri de tapınmak için olurdu. O insanlar köpeğini besler, büyütür, fakat çocuğunu öldürürdü.' "[74]

Çocuklarından erkek olanları putlara kurban ediyor, kız çocuklarını diri diri toprağa gömüyorlardı:

"Bunun gibi, müşriklerden birçoğuna çocuklarını öldürmelerini de ortakları süslü gösterdi. Hem onları helak etmek hem de dinlerini onların aleyhine şüphe dolu/karmakarışık hâle getirmek için. Şayet Allah dileseydi onu yapmazlardı. Onları uydurdukları iftiralarıyla baş başa bırak."[75]

Vadiyn'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir kişi Allah Resûlü'ne (sav) geldi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü, bizler Cahiliye Dönemi'nde puta tapardık, çocuklarımızı öldürürdük. Bir kızım vardı, çağırmamdan dolayı sevinecek bir yaşa geldiği zaman onu çağırdım. O da peşimden geldi. Ailemin uzakta olmayan bir kuyusuna kadar gittim ve çocuğun elinden tutup kuyuya attım. Ondan hatırımda kalan tek şey, 'Ey babacığım, ey babacığım!' demesidir.'

74. Darimi, 3
75. 6/En'âm, 137

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) gözyaşları boşalıncaya kadar ağladı.

Orada oturanlardan biri, o kimseye, 'Allah Resûlü'nü (sav) üzdün!' dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Bırak onu. O, kendisini endişelendiren bir şey sormaktadır.' **dedi.**

Sonra olayı anlatan kişiye, 'Olayı bana tekrar anlat.' **buyurdu.**

O da tekrar anlattı. Allah Resûlü de (sav) göz yaşları sakalına ininceye kadar ağladı ve sonra o kimseye şöyle buyurdu: 'Allah insanların Cahiliye Dönemi'ndeki yaptıkları şeyleri kaldırmıştır. Dolayısıyla yapacağın hayırlı işlere hemen başla.' "[76]

Taşların başında fal oku çekip, geleceklerine dair karar veriyorlardı.

Hasan El-Basrî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Müşrikler bir iş yapmak istediklerinde veya yolculuğa çıkacaklarında üç bardağa başvururlardı. Onlardan birinin içinde 'Bana emret.' diye, diğerinin içinde ise 'Beni sakındır.' yazardı. Bu iki bardağın arasındaki diğer bardağa bir şey yazılmadan boş bırakılırdı. Sonra çevirerek onların yerlerini değiştirirlerdi. İçerisinde 'Bana emret.' olan çıktığında o işi yaparlardı. Eğer 'Beni sakındır.' olan çıkarsa o işten el çekerlerdi. İçerisinde bir şey olmayan çıktığında (olumlu veya olumsuz olan çıkana kadar) çevirmeye devam ederlerdi."[77]

76. Darimi, 2
77. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 7/347, 21467 No.lu rivayet

Sosyal yapı zulüm, kaos ve azgınlık üzere kuruluydu. Güçlü zayıfı eziyor; insanlar zalimlikte yarışıyordu. Bir Arap şair, "Zulmetmeyen zulme uğrar." diyor; atasözleri "zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et" diye salık veriyordu.[78] Kimsenin can, namus ve mal emniyeti yoktu. Zan, vehim ve kuşku içinde yaşayan hasta bir toplum söz konusuydu.

Ahlaksızlıkta hiçbir ölçü tanımıyorlardı:

Aişe Annemiz (r.anha) şöyle anlatmaktadır:

"Cahiliye Devri'nde dört çeşit nikâh mevcuttu: Bunlardan biri, bugün herkesçe tatbik edilen nikâhtır. Kişi, kişiden kızını veya velisi bulunduğu kızı ister, mehrini verir, sonra onunla evlenir.

Diğer nikâh çeşidi şöyleydi: Kişi, hanımı hayızdan temizlenince, 'Falancaya git, onunla ilişkiye gir.' der ve hanımını ona gönderirdi. Kadının o yabancı erkekten hamile kaldığı anlaşılıncaya kadar kocası ondan uzak durur, temasta bulunmazdı. O adamdan hamileliği açıklık kazanınca, eşi dilerse onunla ilişkiye girmeye başlardı. Bu nikâh çeşidine asaletli bir evlat elde etmek için başvurulurdu.

Diğer bir nikâh çeşidi şöyleydi: On kişiden az bir grup toplanır, bir kadının yanına girerler ve hepsi de ona temasta

78. İslam bu anlayışı şöyle düzeltmiştir:
Enes ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:
"Allah Resûlü (sav), 'Müslim kardeşine zalimken de mazlumken de yardım et!' buyurdu.
Bir kişi, 'Ya Resûlullah! Müslim kardeşim mazlum olduğu zaman ona yardım ederim, fakat o zalim olduğu zaman ona nasıl yardım edeceğim, söyler misin?' diye sordu.
Allah Resûlü (sav), 'Onu zulümden alıkoyarsın ya da zulmüne engel olursun. İşte bu, ona yardım etmektir.' buyurdu." (Buhari, 6952)

bulunurdu. Kadın hamile kalıp doğum yaparsa, doğumdan birkaç gün sonra, kadın onlara haber salar, hepsini çağırırdı. Hiçbiri bu davete icabet etmekten kaçınamaz, kadının yanına gelirdi. Kadın onlara, 'İşte şimdi doğum yaptım. Ey falan, çocuk senindir.' der, çocuğu bunlardan dilediğine nispet ederdi. Adamın buna itiraz etmeye hakkı yoktu.

Dördüncü nikâh çeşidi şöyleydi: Çok sayıda insan toplanıp bir kadının yanına girerlerdi. Kadın gelenlerden hiçbirine itiraz edemezdi. Bu kadınlar fahişe idi. Kapılarının üzerine bayraklar dikerlerdi. Bu kadınlarla temas arzu eden herkes bunların yanına girebilirdi. Bunlardan biri hamile kaldığı takdirde çocuğunu doğurduğu zaman o adamlar kadının yanında toplanır ve kaifler çağırırlardı. Kaifler bu çocuğun, onlardan hangisine ait olduğunu söylerse nesebini ona dâhil ederlerdi. Çocuk da ona nispet edilir, onun çocuğu diye çağrılırdı. O kimse bunu reddedemezdi.

Muhammed (sav) hak ile gönderilince bütün cahiliye nikâhlarını yasakladı, sadece insanların bugün tatbik etmekte olduğu nikâhı bıraktı."[79]

İşte Allah Resûlü (sav) Kur'ân ile, bu sıfatları taşıyan bir toplumdan bugün her birimizin gıptayla baktığı öncü ve örnek bir toplum meydana getirdi... Kur'ân dün öncü ve örnek bir toplum meydana getirdiği gibi bugün de getirebilir.

"Bu Kur'an, ilke ve direktifleriyle ilk İslâm cemaatini oluşturan bir kitaptır. Bu ilke ve direktifler, aynı ilke ve direktiflerdir. Her zaman ve her yerdeki bir İslâmî cemaatin

79. Buhari, 5127

kurulmasında vazgeçilmez ve hâlâ yürürlükte olan ilke ve direktiflerdir. Kur'an-ı Kerim'in verdiği savaş, her zaman ve her ortamda verilecek savaşın aynısıdır. Hatta Kur'an-ı Kerim'in hedef aldığı geleneksel İslâm düşmanları da aynı düşmanlardır. Desise, hile ve oyunlarıyla, kullandıkları yöntemleriyle aynı düşmanlardır. Şartların değişmesiyle bu yöntemlerin biçimleri değişmiş ama karakter ve hakikatları hep aynı kalmıştır.

Dünkü ilk İslâm cemaati Kur'an-ı Kerim'e nasıl muhtaç idiyse bugünkü İslâm ümmeti de gerek mücadelesinde ve gerekse savunmasında aynı ilahî direktiflere muhtaçtır. Sağlıklı bir düşünceye dayanıp insan ve kainata ilişkin tutumu kavrama konusunda da Kur'an'ın emir ve direktiflerine muhtaçtır. Çünkü bu ümmet, yolunun işaretlerini ancak Kur'an'da bulabilir, tüm açıklığıyla.

Şu halde Kur'anı Kerim, bu ümmetin hayatına hükmeden kitap olmaya devam etmektedir. Bu ümmetin pratik hayatındaki gerçek rehberi O'dur. Hayat sistemi, toplum düzeni ve her konudaki bakış açısına dayanak olan mükemmel ve kapsamlı anayasa odur. Seçkin sahabe neslini ve onları yöneten önderliği ortaya çıkaran bu ilahî metod; aynı nitelikte başka nesil ve önderlikler yetiştirmeye de kâbildir. Sonsuza değin sürecek olan bir gerçektir bu… Tabiî ki eğer İslâm ümmeti bu kaynağa yönelirse, bu Kur'an'a gerçekten inanıp onu kulağa hoş gelen nağmeli kelimeler olmaktan kurtardıktan sonra hayatın rehber ve metodu haline getirirse bu nesiller yetişecektir."[80]

80. Fi Zilal-il Kur'an'da Davet Yolu, s. 132

İşte bu çalışma da Kur'ân'ın değiştirip dönüştüren etkisini bugüne taşımak için atılmış bir adım, Yüce Allah'a sunulmuş bir duadır.

• Kur'ân Yüce Allah'ın ilmi ve kelamıdır. Yüce Allah, Kitab'ı vasıtasıyla kullarına ders vermekte, onlarla konuşmaktadır. Kur'ân'ın başına oturan mümin; Rabbinin rahlesi önünde diz kırmakta, onun ziyafet sofrasına oturmaktadır. İlim talebeliğinin ve sohbetin bir adabı vardır. El-Alîm olan Allah'tan ilim talep edenlere ve kelam sıfatı olan bir Allah ile konuşanlara bir adap mecmuası olsun diye bu çalışma hazırlanmıştır. Rabbim kabul etsin.

• Okuyacağımız kitapta;

– Öncelikle Kur'ân'ın sıfatlarını işleyecek, Kur'ân'ı tanıyacağız. Kur'ân, Sünnet ve ilk neslin Kur'ân'ı nasıl tanıttığına dair bölümler okuyacağız.Kur'ân'ın ne olduğu ve ne olmadığına dair bilgiler edineceğiz.

– İkinci bölümde Kur'ân okumayla ilgili meseleleri ele alacağız. Tilavet konusuna taalluk eden faziletleri ve edepleri öğrenmiş olacağız.

– Üçüncü bölümde Kur'ân'ı nasıl okuduğumuz takdirde onu anlayıp yaşayabileceğimize değineceğiz. Yüce Allah'ın razı olduğu okuma metodlarına temas edeceğiz.

– Son bölümde ise Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyen; Kur'ân'ın ifadesiyle Kur'ân'ı terk eden (mehcur bırakan) ve ondan yüz çevirenlerin akıbetine dair bilgiler aktaracağız.

Çaba bizden, başarı Allah'tandır.

- Diğer tüm çalışmalarımızda olduğu gibi, bu çalışmamız da bir ekip çalışmasıdır. Her merhalesinde benimle birlikte çalışan, yorulan, emek veren kardeşlerim oldu. Tevhid davasının yiğit muvahhid ve muvahhidelerine, katkılarından ötürü teşekkür ediyorum; Allah (cc) razı olsun.

KUR’ÂN’IN SIFATLARI/ÖZELLİKLERİ

KUR'ÂN'IN ÖZELLİKLERİ/ SIFATLARI

Kur'ân'ı anlamak, yaşamak ve yaşatmak için okumaya davet ettik. Bu bölümde, "Kur'ân'ın özellikleri/sıfatları nelerdir?" sorusuna cevap arayacağız. Sorumuzu bizi Kur'ân okumaya davet eden Rabbimize ve elçisine, dolayısıyla Kur'ân'a ve sünnete soracağız. Bir nevi, okuyacağımız Kitab'ı tanıyacağız. Zira Kur'ân -bu bölümde okuyacağımız gibi- yüzlerce ayeti kendisini tanıtmaya, sıfatlarını izaha ayırmıştır. Demek ki biz insanların Kitab'ımızla istikamet üzere ilişki kurması için, onu "sıfatları/özellikleri" ile tanımaya ihtiyacı vardır. [1]

Aynı şekilde, Kur'ân'ın özelliklerini sahabeye de soracağız. Çünkü Kur'ân'ın en büyük eseri sahabe toplumudur. Taştan katı kalpli insanları önce yumuşatmış, sonra arındırmış, ardından bir bitkiyi büyütür gibi merhale merhale inşa etmiştir. İmran ailesinin adağını kabul eden Allah (cc), Meryem'i (as) nasıl bir bitki gibi yetiştirdiyse [2] onların da

1. Kur'ân'ın isim/sıfat listesi için bk. Esmâu'l Kur'ân ve Evsâfuhu fi'l Kur'ân, Ömer Abdulaziz Duheyşî; Risâletu'l Kur'âni'l Kerîm min Hilâli Esmâihi ve Sıfâtihi, Ahmed Seyid Abdulvehhâb Mecîd; Esmâu'l Kur'ân fi'l Kur'ân, Dr. Muhammed Mahrûs; Kur'ân Kendisini Nasıl Tanıtır, Dr. Kerim Buladı; Kur'ân Niçin ve Nasıl Okunmalı, Prof. Dr. Ali Akpınar

2. "Rabbi (onun adağını) güzel bir şekilde kabul etti ve (bir bitkinin yetişmesi gibi) onu güzelce büyüttü…" (3/Âl-i İmran, 37)

okumalarını kabul etti ve onları kıyamete dek örnek olacak bir bitki gibi iman bahçesinde yetiştirdi:

"Muhacir ve Ensar'dan öncüler, ilkler ve onlara ihsan üzere tabi olanlar (var ya)! Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlar için altından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş budur işte." [3]

"Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar, kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlilerdir. Onları; rükû edenler, secde edenler ve Allah'ın lütfunu ve rızasını elde etmek isterken görürsün. Alametleri, yüzlerinde secdeden oluşan izdir. Bu, onların Tevrat'taki sıfatıdır. İncil'deki sıfatlarıysa filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşıp gövdesi üzerine doğrulmuş bir ekin gibidir ki bu, çiftçilerin hoşuna gider. (Onların bir ekin gibi güçlenip çoğalması örneği) kâfirleri öfkelendirmek için verilmiştir. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere, bağışlanma ve büyük bir mükâfat vadetmiştir." [4]

"(Muhacir ve Ensar'dan) sonra gelenler derler ki: 'Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde iman edenlere karşı bir kin bırakma. Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, (şefkatli olan) Raûf ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'sin.' " [5]

Biz de Kur'ân'ın bu ilk öğrencilerinin; Kur'ân ile nasıl bir ilişki kurduğuna, ona nasıl yaklaştığına ve onda ne buldu-

3. 9/Tevbe, 100
4. 48/Fetih, 29
5. 59/Haşr, 10

ğuna yakından bakalım. Zira yirmi üç yıl boyunca onlara hocalık yapan kaynağı en iyi onlar tanır, tanıtır.

1. Kur'ân, Allah'ın Kelamıdır

"Müşriklerden biri senden eman/sığınma hakkı isteyecek olursa, ona eman ver. **Ta ki Allah'ın kelamını dinleme fırsatı bulsun.** Sonra onu, güven içinde olacağı (kendi yurduna) ulaştır. Bu onların bilmeyen bir kavim olması nedeniyledir." [6]

Câbir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) hac mevsiminde hac için gelen insanlara kendisini takdim eder ve şöyle derdi: 'Beni kendi kavmine götürecek bir kimse yok mu? **Çünkü Kureyş, Rabbimin kelamını tebliğ etmemden beni alıkoydu.**' " [7]

Yüce Allah, Kitab'ını "Kelâmullah/Allah'ın Kelamı" olarak vasfetmiştir. Kur'ân'a yönelen insan, bu manayı zihninde canlı tutmalıdır. Allah'ın kelamını okuduğunu, bir nevi Allah (cc) ile konuştuğunu bilmelidir. Yüce Allah'ın ihsan ve lütufta bulunarak insanlarla konuşması ne büyük bir nimet, ne büyük bir şereftir. Yarattığı tek bir ayeti -örneğin Güneş'i- anlamaktan aciz insanın, istediği her ân böyle yüce bir Rabb ile diyalog kurması ne engin bir rahmettir. Basit ve aciz mahluklara ulaşmak dahi binbir prosedüre tabiyken, insanın günün her saati azamet, kibriya ve celal sahibi o ilahla konuşabilmesi ne yüce bir lütuftur? Kur'ân'a yönelen insan bu ve benzeri soruları sık sık kendine sormalı, nefsine hatırlatmalıdır. Hatırlatmalıdır ki gaflet ve

6. 9/Tevbe, 6
7. Tirmizi, 2925

unutkanlıkla malul kalp, okuduğu Kitap'la sağlıklı bir ilişki kursun.

Allah'ın kelamı olan Kur'ân, son elçisi Muhammed (sav) ile yirmi üç yıl boyunca yaptığı konuşmanın bir kısmıdır. Onu Ruhu'l Emin/Güvenilir Ruh, Allah Resûlü'nün kalbine indirmiş; Yüce Allah, kelamını elçisinin kalbinde toplamış, beyan etmiş ve Kur'ân, beşeriyet semasında onun sesiyle bir güneş gibi doğmuştur:

"Vahyetmek, perde gerisinden (konuşmak) veya izniyle vahyeden bir elçi/melek yollaması dışında, Allah'ın bir insanla konuşması olacak şey değildir. Şüphesiz ki O, (zatı ve sıfatları en yüce olan) Aliy, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." [8]

"Şüphesiz ki o (Kur'ân), âlemlerin Rabbi olan (Allah)'ın indirmesidir. Onu Ruhu'l Emin (Cibril) indirdi. Uyarıcılardan olman için kalbine (vahyetti)." [9]

"Şüphesiz ki onu (kalbinde) toplamak ve okutmak bizim işimizdir. Onu okuduğumuzda sen okunmasını takip et. Sonra kuşkusuz, onu açıklamak da bizim işimizdir." [10]

Allah Resûlü'nün vefatıyla birlikte din tamamlanmış, okuduğumuz keyfiyette vahyin inişi kesilmiştir. Ondan (sav) sonra vahiy, Mushaf'tan kalplere inmektedir. Bir diğer ifadeyle Kur'ân'ın nüzulü kesilmiş, ancak Mushaf'tan kalplere tenezzülatı kesilmemiştir. Yeni bir resûl gelmeyeceği için her insan Allah (cc) ile Kur'ân vasıtasıyla konuşmakta,

8. 42/Şûrâ, 51
9. 26/Şuarâ, 192-194
10. 75/Kıyâmet, 17-19

iletişime geçmektedir. Aşağıda örneklerini okuyacağız; Allah Resûlü (sav) Kur'ân'ı herhangi bir metni okur gibi değil, biriyle konuşur gibi okumuştur. Sorulan sorulara cevap vermiş, arz edilen teklifleri kabul etmiş, tehditler karşısında korkmuş, emirlere icabet etmiştir. Sanki karşısında biri konuşuyormuş da o da ona cevap veriyor, karşılıklı diyalog kuruyor gibi okumuştur.

Huzeyfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gece (Ramazan'da) Nebi (sav) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi'ni okuyarak başladı. Kendi kendime, 'Yüz ayet okuduğunda rükûya gider.' dedim. Arkasından Nisâ Suresi'ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmran Suresi'ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde Allah'a sığınıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda, 'Subhane Rabbiye'l Azim.' diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyamı kadardı. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), 'Semiallahu limen hamideh.' dedi. Bunun arkasından rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve 'Subhane Rabbiye'l A'lâ' dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı." [11]

Abdullah ibni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav), 'Yüce olan Rabbinin ismini tesbih et.' [12] ayetini

11. Müslim, 772
12. 87/A'lâ, 1

okuduğu vakit, 'Yüce olan Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim.' **dedi."** [13]

Ebu Said El-Hudrî'den (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Allah Resûlü (sav) **minber üzerindeyken Sâd Suresi'ni okudu. (Suredeki) secde ayetine gelince inip secde etti. Cemaat de onunla birlikte secde etti. Başka bir gün yine aynı sureyi okudu. Secde ayetine gelince, cemaat secde yapmaya hazırlandı.**

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav)**,** '(Aslında) bu, bir nebinin tevbe (için yaptığı) secdesidir. Ama ben sizin secdeye hazırlandığınızı gördüm.' **buyurup indi ve secde etti. Cemaat de secde etti."** [14] [15]

2. Kur'ân, Allah'ın İlmidir

" ... Şayet **sana gelen ilimden sonra** onların isteklerine/arzularına uyarsan, seni Allah'ın (azabından koruyacak) ne bir dost ne de bir yardımcı bulursun." [16]

" ... Andolsun ki, **sana gelen ilimden sonra** onların hevalarına/arzularına uyacak olursan kesinlikle zalimlerden olursun." [17]

---

13. El-Mustedrek, 970
14. Ebu Davud, 1410
15. Allah Resûlü'nün (sav) Rabbiyle konuşur gibi Kur'ân okuduğuna dair başka rivayetler de varid olmuştur. Hadisçiler bu rivayetlerin sıhhatinde ihtilaf etmiştir. Örneğin;
Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:
"Sizden her kim Tîn Suresi'ni son ayetine kadar okursa, 'Evet, Kadîr'dir. Ben de buna şahidlik edenlerdenim.' desin. Kim de Kıyâmet Suresi'ni son ayetine kadar okursa 'Evet.' desin. Kim de Murselât Suresi'ni son ayetine kadar okursa, 'Allah'a iman ettik.' desin.' " (Ebu Davud, 887; Tirmizi, 3347)
Rivayet, isnadında meçhul bir ravi olduğundan zayıf kabul edilmiştir.
16. 2/Bakara, 120
17. 2/Bakara, 145

"Sana gelen ilimden sonra" ifadesi dikkat çekicidir. Her iki ayette de "ilim", Allah Resûlü'ne (sav) gelen kıble ahkâmıyla ilgili ayetleri ifade etmektedir. Yüce Allah vahyi, ilim diye isimlendirmiştir. Herhâlde bu ilmin, vahyin sahibi olan âlemlerin Rabbinin ilmi olduğu izahtan vareste olsa gerektir. Yüce Allah El-Alîm'dir, Kur'ân da O'nun (cc) ilminin tecellilerinden biridir. Kur'ân okuyan mümin, bu bilinçle; âlimler âliminden ders aldığını düşünerek okumalı ve kalbinde bir niyaz taşımalıdır: Ey El-Alîm! Senin ilim meclisine geldim, önünde diz kırdım. Sen ki hem Kitab'ın hem de kalbimin sahibisin, ilmimi arttır, demelidir.[18]

Hâris el-Muhâsibî, konuya dair şöyle der:

"Böylece ilmin değerinin âlimin değerine göre olduğunu anlar ve âlimlerden hangisi daha bilgili ise ondan ilim talep etmek, daha aşağı düzeydeki âlimlerden ilim talep etmekten daha sevimli gelir.

Görmez misin ki, değerleri çok büyük olduğu için rasûlleri dinlemek ve onlardan öğrenmek insânlar indinde daha doğru ve daha değerlidir. Zîrâ rasûller, ilimlerini Allâh Teâlâ'dan almışlardır ve onlar dîni hususunda hata yapmaktan Allâh (cc) tarafından korunmuşlardır. İşte bundan dolayı, rasûllerden aldıkları ilmin hatadan korunduğu husûsunda mü'minlerin kalbinde emân/güven hâsıl olmuştur. Aynı şekilde ilim hususunda rasûllere tâbi olmak, onlardan daha aşağı seviyede bulunan bağlılarına tâbi olmaktan daha üstündür.

Önce bunu anla! Sonra da Kur'ân'ın kimin kelâmı oldu-

18. bk. 20/Tâhâ, 114

ğunu öğren! O Kur'ân'ı söyleyen ve konuşandan daha âlim biri olabilir mi? Kur'ân'ı söyleyenden başka hiçbir kimse ilme ulaşamaz. İşte O, şânı yüce ve isimleri mukaddes olan âlemlerin rabbi Allâh'tır.

Senin indinde şânı yüce olan Allâh âlimlerin en âlimi olduğuna ve O'nun öğretmesi -ki Allâh Teâlâ'nın, 'Ve her ilim sâhibinin üstünde bir alîm vardır.'[19] buyurduğunu işitmedin mi?- dışında hiçbir kimse ilim sâhibi olamayacağına göre, sonunda ilim Allâh'a (cc) ulaşmaktadır.

Abdullâh, 'İlmi çok seven kimse Kur'ân okusun! Zîrâ onda evvelkilerin ve sonrakilerin ilmi mevcuttur.' demiştir."[20]

Bugün birçoğumuzun faydalı olup olmadığından emin olmadığı gereksiz şeyleri Kur'ân'a öncelemesi, sıradan bir âlimin yazdığı kitabı Kur'ân'dan daha büyük iştiyakla okuması, ilmin fuzulatını ilmin aslı olan Kur'ân'a tercih etmesi; Kur'ân'a karşı sahip olduğumuz çarpık bilinç ve şaşı bakış nedeniyledir. Ne yazık ki çoğumuz Allah'ın Kitabı'na yeniden, belki en baştan iman etmek durumundadır.

Sahabe, Kur'ân'ı Allah'ın (cc) ilmi olarak görmüştür. Allah Resûlü'nden de aldıkları terbiye ve bilinçle, deliller hiyerarşisinde Kur'ân'ı en öne almışlar, bir sorunla karşılaştıklarında öncelikle ona bakmış ve Kur'ân'ı vird edinmişlerdir.

Ömer (ra), Kadı Şureyh'e bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu:

"Sana bir olay geldiğinde Allah'ın Kitabı'yla hükmet. Şayet

19. 12/Yûsuf, 76
20. Akıl ve Kur'ân'ı Anlamak, s. 312-313

Allah'ın Kitabı'nda olmayan bir mesele gelirse o zaman Resûl'ünün sünnetiyle hükmet. O iki kaynakta olmayan bir mesele gelirse insanların üzerinde toplandığı görüşle hükmet. Bu da olmazsa dilediğin şekilde yaparsın."[21]

Abdullah ibni Mesud (ra) şöyle der:

"Bir zamanlar oldu ki biz hiçbir hüküm vermezdik. Hüküm verecek durumda değildik. Allah takdir etti de bu gördüğünüz derecelere ulaştık. Bugünden sonra bir kimseye hüküm vermesi için bir mesele arz olduğunda o konuda Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan bir sorunla karşılaşırsa Peygamber'in (sav) verdiği hükme uysun. Ona göre sorunu çözüme kavuştursun. Ne Allah'ın Kitabı'nda ne de Resûl'ünün sünnetinde bulunmayan bir meseleyle karşılaşırsa salih insanların hüküm verdikleri gibi hüküm versin. Sizden biriniz, 'Ben korkarım. Ben korkarım, hüküm veremem.' demesin. Çünkü helal bellidir, haram bellidir, ikisinin arasında karışık ve benzeşen işler vardır. Şüpheliyi bırak, şüpheli olmayana bak."[22]

Abdullah ibni Ebi Yezid'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Abbas'a bir mesele sorulur da onun hükmü Kur'ân'da varsa onu haber verirdi. Eğer Kur'ân'da olmayan bir konu ise Resûlullah'tan bu konuda rivayet varsa onu haber verirdi. Eğer sünnette olmayan bir konu ise Ebu Bekir ve Ömer'den nakledilen hükmü bildirirdi. Onlardan gelen

21. Nesai, 5399
22. Nesai, 5397

bir hüküm de yoksa o zaman o konuda kendi görüşüyle hüküm verirdi."[23]

Sahabenin hassasiyetlerinden bir diğeri Kur'ân'a öncelenen ilmî faaliyetlere tepki göstermeleri, kalp Kur'ân ile dolup taştıktan sonra diğer ilimlerle ilgilenilmesini istemeleridir:

"Karaza ibni Ka'b şöyle dedi: 'Biz, Irak'a gitmek üzere yola çıktık. Ömer de (ra) bizimle birlikte Sırar denilen yere kadar yürüdü. Orada âzâlarını ikişer ikişer yıkayarak abdest aldı.

Sonra şöyle dedi: 'Sizinle birlikte neden yürüdüğümü biliyor musunuz?'

Dedik ki: 'Biz Resûlullah'ın ashabı olduğumuz için bizimle beraber yürüdün.'

O da şöyle dedi: 'Sizler, öyle bir şehir halkının yanına gitmektesiniz ki onlar arı vızıltısı gibi ses çıkararak Kur'ân okumaktalar. Sakın onları hadislerle alıkoyup, meşgul etmeyin. Kur'ân'ı tecrid edin (başka bir şeyle karıştırmayın). Resûlullah'tan (sav) hadis rivayet etmeyi azaltın. Şimdi gidin, ben de size (ecirde) ortağım.'[24]

Sahabenin tavrı doğru anlaşılmalıdır. Zira Allah Resûlü'nün (sav) sünnetlerini bize aktaran bizzat onlardır. Onların bu tavrı, sünnete karşı olmalarından değil, delilleri yerli yerine oturtmalarındandır. Allah Resûlü'nden öğrendikleri gibi önce iman, sonra Kur'ân, sonra sünneti öğrenmele-

23. Darimi, 168; Musannefu ibni Ebî Şeybe, 23448
24. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, 1208

rindendir. Kendilerinden sonra gelenlerin de din binasını aynı esas üzere kurmalarını istemelerindendir. [25]

25. Ne yazık ki bazı insanlar, sahabenin bu tavrını yanlış yorumlamış, onların Kur'ân'la yetinerek sünneti ihmal ettiklerini iddia etmişlerdir. Oysa dikkatli düşünen biri, sahabenin sünnete karşı olmadığını, **farklı mülahazalar ve bazı özel durumlarda sünnet rivayetine tepki gösterdiklerini görecektir.** Bu mülahaza ve gerekçelere geçmeden önce bir noktanın altını çizmek durumundayız: Bazı insanların bazı özel durumlarda hadis rivayet etmesine karşı çıkan sahabilerin tamamı, bize onlarca hadis nakletmiştir. Bir sorunla karşılaştıklarında önce Kur'ân'a bakmış, sonra "Bu konuda Allah Resûlü'nden bilgisi olan var mı?" diye tüm topluma Nebi'nin sünnetini sormuşlardır. Öyleyse itirazları sünnet rivayetine değil, bazı özel durumlarda yapılan sünnet rivayetinedir. Bu özel durum ve şartlara dair şunları söyleyebiliriz:

a. Kur'ân'ı hakkıyla öğrenmeden sünnete yönelmek, ilimler hiyerarşisini bozmak. Buna dair yukarıda açıklama yaptık. Ömer (ra) İslam'a yeni girmiş Iraklıların Kur'ân'ı bırakıp başka şeylerle meşgul olmasından korktuğu için "**rivayetin azaltılmasını**" istemiştir. Şayet sünnete karşı bir tavır içinde olsa rivayeti azaltmaz, tamamen yasaklardı. Ayrıca gerekçe olarak, "Kur'ân'dan meşgul olmasınlar." demezdi. Zira bu gerekçe, Kur'ân'dan meşgul etmediği sürece rivayette sorun olmadığını göstermektedir.

b. Bir diğer gerekçe, Allah Resûlü'nün (sav) farklı zamanlarda ve suhulet içinde aktardığı hadislerin, tek bir mecliste peş peşe nakledilmesidir.

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Hureyre'nin gelip benim odamın yanında oturarak Allah Resûlü'nden hadis nakledip bunu da bana işittirmesi seni şaşırtmıyor mu? Ben o sırada namaz kılıyordum. Namazımı bitirmeden önce kalkıp gitti. Eğer ona yetişmiş olsaydım şu şekilde cevap verirdim: Allah Resûlü (sav), hadisi sizin bu şekilde alelacele dizdiğiniz gibi, birini diğerinin ardı arkasına sıralamazdı." (Buhari, 3568; Müslim, 2493)

Dikkat edilirse Aişe Annemiz, Ebu Hureyre'nin (ra) hadis rivayetine itiraz etmez. Onun hadis rivayet etme usul ve üslubuna itiraz eder. Allah Resûlü'nün (sav) tane tane konuştuğunu, peş peşe hadis söylemediğini belirtir. Sahabenin korkusu, sünnetin, duyanlarca tam olarak anlaşılmamasıdır.

Ömer (ra) kendi irad ettiği bir hutbe hakkında anlayanların o sözleri aktarabileceğini, anlamayanların ve tam olarak ezberlemeyenlerin aktarmasını helal görmediğini söyler:

"Ben-i Sâide Obası'yla ilgili hadisi rivayet eden İbni Abbas şöyle demiştir: 'Cuma günü Ömer (ra) hutbe irad ederek, Allah'a hamdedip layık olduğu şekilde O'nu övdükten sonra şöyle dedi: 'Şimdi, muhakkak ki ben, söylemem takdir edilmiş bulunan bir sözü söyleyeceğim. Her kim, bu sözümü iyice beller, tam olarak anlayıp kavrar ve ezberlerse bineğinin ulaşabildiği her yerde (istediği her yerde) onu aktarabilir. Her kim de bu sözümü iyice anlayıp bellememekten endişe duyarsa o kimsenin de söylemediğim bir şeyi yalan yere bana nispet ederek söylemesini asla helal etmem.' (Buhari, 6830; Müslim, 1691)

Bu da göstermektedir ki Ömer'in hadis rivayetini çoğaltmayı nehyetmesinin ve Resûlullah'tan (sav) hadis rivayet etmeyi azaltmayı emretmesinin nedeni; Resûlullah'ın (sav) söylemediği bir şeyin ona nisbet edilerek rivayet edilmesinden endişe etmesiydi. Aynı şekilde o, hadis rivayetini çoğaltmanın, sağlam bir şekilde ezberlemedikleri ve iyice kavrayıp bellemedikleri birtakım şeyleri de aktarmalarına sebep olmasından korkuyordu. Zira rivayeti az olanın zabtı (iyice belleyip hıfzetmesi), rivayeti çok olanın zabtından daha fazla ve sağlamdır. Rivayeti çoğaltmakla birlikte meydana gelmesinden endişe edilen yanılma ve hata etme ihtimali, rivayeti azaltma durumunda daha uzak ve az bir ihtimal olur. İşte bundan dolayı Ömer (ra), onlara, rivayeti azaltmalarını emretmişti. Şayet o, hadis rivayet etmeyi tamamen kerih görerek, bu işi kökten zemmetmiş olsaydı; az hadis

rivayet etmeyi de çok hadis rivayet etmeyi de tamamen yasaklaması lazımdı. Görmüyor musun ki o, 'Her kim, sözümü ezberler ve onu iyice bellerse onu aktarsın…' demektedir. Bir de nasıl olur da hem Resûlullah (sav) hadis aktarmalarını onlara emrediyor, hem de hadis aktarmayı onlara yasaklıyor! Böyle bir çelişki asla doğru değildir. Hatta hem Resûlullah'tan hadis aktarmalarını yasaklaması ve hem de hadis rivayetini azaltmayı onlara emretmesi nasıl bir arada düşünülebilir ki? Hâlbuki Ömer (ra), kendi sözünü aktarmaya onları teşvik ederek şöyle demektedir: 'Her kim, sözümü hıfzeder ve iyice bellerse bineğinin ulaşabildiği her yerde onu aktarabilir.' Sonra şöyle dedi: 'Her kim de sözümü iyice kavramamaktan endişe ederse söylemediğim bir şeyi bana nispet ederek söylemesin.' İşte bu da bizim söylediğimizi, açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zaten Medine ehlinin Ömer'den aktardıkları sahih rivayetler, Karaza'nın hadisinin tam aksini ortaya koymaktadır. Karaza'nın hadisi ise, Beyân'ın Şa'bi'den rivayetine dayanmaktadır ki; böyle bir rivayet de bu konuda hüccet olmaz. Çünkü bu hem sünnete/sabit hadislere ve hem de Kitab'a muârızdır/aykırıdır.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: 'Peygamber, size ne verdi ise onu alın, neyi yasak etti ise de ondan sakının.' (59/Haşr, 7) Yine şöyle buyurmaktadır: 'Andolsun ki sizin için, Resûlullah'ta güzel bir örnek vardır.' (33/Ahzab, 21) Diğer bir ayette Peygamber (sav) hakkında şöyle buyurmaktadır: 'O hâlde Allah'a ve O'nun sözlerine iman eden Ümmî peygamber olan Resûlü'ne iman edin ve ona tâbi olun ki, doğru yolu bulmuş olasınız.' (7/A'râf, 158) Başka bir ayette de şöyle buyurmuştur: '…Ve muhakkak ki sen, dosdoğru yola iletirsin.' (42/Şûrâ, 52) Kur'ân-ı Kerim'de bunlara benzer daha pek çok ayet vardır. Rasûlullah'a (sav) tâbi olmak, onu örnek almak ve onun emirlerine göre hareket etmek ancak onun haberlerini/hadislerini aktarmakla mümkün olabilir. Şimdi bir kimse, Ömer'in (ra), Allah'ın (cc) emrine aykırı bir şeyi emredeceğini düşünebilir mi?" (Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, 1217)

Bu rivayetler; onların anlaşılmayan, korunmayan ve hıfzedilmeyen sözleri aktarmayı doğru bulmadıklarını, buna sebep olacak rivayetlere karşı çıktıklarını gösterir.

c. Bazı âlimler Ömer'in (ra) (ve ashabdan bazılarının) sünnet ifade etmeyen nakillerde bulunmayı kerih gördüklerini söylemişlerdir.

Buna, "faydasız ilim endişesi" diyebiliriz. Allah Resûlü (sav) faydasız ilimden Allah'a (cc) sığınmıştır. İçinde bir sünnet/hüküm olmayan rivayetler faydasız ilmin yayılmasına sebebiyet verecektir.

d. Sahabe, insanların akıllarının almadığı, onlara uygun olmayan bilgilerin aktarımına karşı çıkmıştır.

Ebu't Tufeyl şöyle dedi: "Ali'nin (ra) minberin üzerindeyken şöyle dediğini işittim: 'Sizler, Allah'ın ve Resûl'ünün tekzip edilmelerini mi istiyorsunuz? İnsanlara bildikleri (ve anlayabilecekleri) şeylerden başkasını aktarmayın.' " (age. 1213; Buhari, 127)

"İbni Mesud (ra) şöyle demekteydi: 'Sen bir kavme, akıllarının ermeyeceği/kavrayamayacakları bir hadisi aktaracak olursan; muhakkak bu onlar için fitne sebebi olur." (age. 1214)

Bazı insanlar hadis rivayet ederken, muhatabın seviyesini dikkate almazlar. Sünnette detaylı bilgiler olduğundan bu rivayetler muhatabın kafasını karıştırabilir.

e. Bir diğer gerekçe; insanların rivayetlerle uğraşıp ameli terk etmesi, rivayeti amelin önüne geçirmesidir. Buna göre Ömer (ve bazı sahabilerin) endişesi, rivayet çoğaltmanın, rivayetin asıl gayesi olan ameli/sünneti iptal etmesidir. (bk. Es-Sunne Kable't Tedvîn, Muhammed Accâc El-Hatîb, s. 105, Hâtib el-Bağdâdî'den naklen) Sahabenin bu endişeyi taşıması normaldir. Zira bizzat Allah Resûlü (sav), amelden alıkoyabilir endişesiyle bazı sözlerinin aktarılmasını yasaklamıştır:

Muaz ibni Cebel'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ben Allah Resûlü (sav) ile birlikte kendisinin Ufeyr adı verilen merkebine binmiştim.

Terkisinde giderken bana, 'Ey Muâz, Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı ve kulların da Allah üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?' diye sordu.

Ben, 'Allah ve Resûl'ü daha iyi bilir.' dedim.

Allah Resûlü (sav), 'Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, kulların Allah'a ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayan kullarına azap etmemesidir.' dedi.

Ben bunu duyunca, 'Ey Allah'ın Resûlü, ben bunu insanlara müjdeleyeyim mi?' dedim.

O da, 'Hayır, müjdeleme! Bu müjdeyi duyup tembelliğe düşebilirler.' buyurdu." (Buhari, 2856; Müslim, 30)

f. Bir diğer gerekçe; insanların duydukları her şeyi aktarması ve bu gevşekliğin Allah Resûlü'ne (sav) yalan nispet etmeye neden olmasıdır.

İbnu Abdilber (rh) şöyle der:

"Bir şeyi iyice ezberlemeyen ve onda tereddüt eden kimsenin, o şeyi terk etmesi ve aktarmaması gerekir. Bir şeyi sağlam bir şekilde hıfzeden kimsenin ise, o şeyi aktarmasında hiçbir sakınca yoktur. Bununla birlikte rivayet etme işini çoğaltmak, insanın duyduğu iyi kötü, sağlam zayıf her şeyi aktarmaya girişmesine sebep olabilir.

Nitekim Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: 'Kişinin duyduğu her şeyi aktarması, yalan olarak ona yeter.'' (Müslim, 5)

'Ebû Ömer dedi ki: Müslümanların fakih ve âlimlerinin çoğunluğunun görüşü şudur ki: Üzerinde iyice düşünmeden ve içeriğini tam bir şekilde kavramadan çokça rivayette bulunmak mezmumdur. Çünkü bu şekilde çokça rivayette bulunan kimsenin, güvenilir olan kimselerden de güvenilir olmayan kimselerden de rivayet edeceğinden dolayı, Rasûlullah'ın (sav) söylememiş olduğu bir şeyi ona nispet etme yasağına düşmesi, muhtemeldir.'

'Ebû Katâde (ra) dedi ki: 'Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Çok hadis rivayet etmekten sakının. Benden bir şeyi aktaran kimse, hakkın dışında sakın bir şey aktarmasın.' " (Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, 1226-1229)

Özellikle Ömer'in (ra) bu konudaki endişesi çok açıktır. O, rivayet esnasında Allah Resûlü'nün (sav) söylemediği bir sözü söylemek veya onun söylediği şeyi hazfetmekten çekinmiştir:

"Bir keresinde kendisine yemek getirilmişti. Orada bulunanları çağırdı. Bir adam oruçlu olduğunu söyleyerek yemedi. Ömer (ra), 'Bu hangi oruçtur? **Eğer artırma veya eksiltme yapma endişesi taşımasaydım size**, Peygamber'in (sav), bir bedevi kendisine tavşan eti getirdiğinde söylediği sözü naklederdim.' dedikten sonra Ammâr b. Yâsir'i (37/657) çağırmalarını istedi. Ammâr (ra) geldiğinde, 'Peygamber'e (sav) bir bedevi tavşan getirdiğinde sen de orada mıydın?' diye sordu. Ammâr (ra) 'Evet.' dedi ve şöyle devam etti: 'Tavşanı gördüm, üzerinde kan vardı. Peygamber (sav), 'Onu yiyin.' buyurdu. Adam, 'Ben oruçluyum.' dedi. Peygamber (sav), 'Bu tuttuğun hangi oruçtur?' diye sordu. Adam, 'Ayın başında ve sonunda tuttuğum oruçtur.' dedi. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'Eğer oruç tutacaksan, ayın on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci günlerinde tut.' (Ahmed b. Hanbel, I, 31; Ebu Dâvûd et-Tayâlisi, 10; İbn Kesir, Müsnedu'l-Fârûk, 1, 286) İbni Kesir, belirttiğimiz yerde, bu rivayetin isnadının hasen-ceyyid olduğunu söylemiştir.

Ömer'in (ra), hadis rivayet etmesini isteyenlere, 'Artırma veya eksiltme yapmaktan korkuyorum. Zira ben Peygamber'in (sav), 'Kim benim üzerimden yalan uydurursa ateştedir.' buyurduğunu işittim.' dediği de rivayet edilmiştir (Ahmed b. Hanbel, I, 47). Ancak bu rivayet zayıftır. Bkz. el-Heysemi, Mecma'u 'z-Zevâid, 1, 142-3. Ahmed Muhammed Şâkir (I, 303) ve Şu'ayb el-Arnaût da (I, 410) el-Müsned üzerine yazdıkları notlarda bu hususu detaylı olarak tahkik etmişlerdir.)

Şu halde Ömer'in (ra), hadis rivayeti işine tamamen karşı olduğundan değil, bazı du-

3. Kur'ân, Allah'ın Mesajıdır/Mektubudur

"Bu (Kur'ân) onunla uyarılsınlar, (Allah'ın) ancak tek bir ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsın diye insanlara bir mesajdır." [26]

"(Benim vazifem,) Allah'tan olanı ve O'nun iletilerini tebliğ etmektir. (O'nun azabından ancak bu şekilde kurtulabilirim.) Kim de Allah'a ve Resûl'üne isyan ederse, ona içinde ebedî kalacağı cehennem vardır." [27]

Kur'ân, kendisini "belağ" diye vasfetmiştir. Belağ mesaj, ileti, duyuru gibi anlamlara gelmektedir. "B-l-ğ" kökünden türeyen kelimenin "belağ" formu tebliğ ve kifayet anlamındadır. [28] Yani kelime ileti/mesaj ve o mesajın da yeterli olduğuna işarettir. Evet, Kur'ân Allah'ın mesajı, kullarına yönelttiği iletilerdir. Sahih imanın ve salih amelin yasası, tüzüğü ve mevzuatı Kur'ân'dır. Yüce Allah, azamet ve kibriyasına rağmen tenezzül etmiş ve kullarına 6.000 küsur mesaj yollamıştır. Biz bunu Yüce Allah'ın kullarına 6.000 küsur mektubu olarak da okuyabiliriz:

Hasan Basrî (rh) şöyle der:

"Sizden öncekiler, Kur'ân'ı Rabblerinden (gelen) mek-

---

rumlarda hadis aktarılırken metinde artırma veya eksiltme yapılabileceği endişesi taşıdığından söz edilmesi daha doğrudur. Elbette kendisi hakkında böyle bir endişe hisseden Ömer'in (ra), başkaları hakkında da aynı endişeyi taşıması doğaldır." (Hz. Ömer ve Nebevi Sünnet, s. 123)

Sözün özü

Sahabenin endişesi anlaşılmadan ve onların birçok hadisi naklettiği dikkate alınmadan bazı rivayetlere dayanarak, onların sünnet rivayetine karşı olduğunu düşünmek, en başta sahabeye, sonra da hakikate zulüm olacaktır. Allah en doğrusunu bilir.

26. 14/İbrahîm, 52
27. 72/Cin, 23
28. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 1/301-302; El-Mufredât, 144-145; b-l-ğ maddeleri

tuplar kabul ettiler; geceleri onu tedebbür edip gündüzleri uyguladılar." [29]

Aslında Hasan Basrî (rh) önemli bir noktaya işaret eder: Kur'ân'ın tedebbür edilmesi, (derin anlamlarına vâkıf olmak için ağır ağır, düşünerek, sorular sorarak yapılan okuma) ve onunla amel etmek bir neticedir. İnsanın bu neticeye ulaşması, Kitab'ın Allah'tan gelen bir risale/mektup olduğunu kabul etmekle mümkündür. [30] Hâliyle birçoğumuzun Kur'ân'ı tedebbür etmiyor oluşu [31] ve onunla amel etmekteki başarısızlığı, onu Rabbimizden gelen bir mesaj/mektup gibi görmediğimizdendir. Ya da dilimizle ikrar edip kalbimizle tasdik etmeyişimizdendir.

Şu bir gerçektir; insana sevdiğinden bir mesaj geldiğinde veya bir mektup aldığında onu defalarca okur, anlamadığı yerleri anlamak için tekrar tekrar üzerinden geçer. Sevdiğinden gelen mektubu aldığında ayrı, okuduğunda ayrı bir sevinç duyar. [32] Kendisine gelen mektubu okumadan rafa kaldıran veya anlamadığı gerekçesiyle mektuptan yüz çeviren kişi, aklından zoru yoksa mektup sahibini önemsemiyordur. Onun hayatında mektup sahibi, öncelikler arasında değildir. Her insan, Yüce Allah'a verdiği değeri Kur'ân'a verdiği değer üzerinden ölçebilir. Sahabe de öyle yapardı. Abdullah ibni Mesud (ra), "Kur'ân'ı seven

29. Kur'ân Okuma Adabı, s. 7
30. Efelâ Yetedebberûne'l Kur'ân, s. 43-44
31. "Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı." (4/Nisâ, 82)
"Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?" (47/Muhammed, 24)
32. bk. Akıl ve Kur'ân'ın Anlaşılması, s. 320

(kurtulacağı için) sevinsin."[33] der. İkrime ibni Ebi Cehl (ra) Kur'ân'ı yüzüne götürür, "Rabbimin kelamı"[34] derdi. Abdullah ibni Mesud (ra), "Kulun, (Allah'ı ve Resûl'ünü sevip sevmediğini merak ediyorsa) yalnızca Kur'ân üzerinden muhasebe yapması yeter. Kur'ân'ı seviyorsa Allah'ı ve Resûl'ünü de seviyordur."[35] der.

Dönüp dolaşıp aynı noktaya geliyoruz: Allah'ı (cc) tanımak ve O'nu tazim etmek, dinin temelidir. Temel sağlam olursa üzerine bina edilen de sağlam oluyor, temel sorunlu olunca üzerine bina edilen de sorunlu oluyor. Kur'ân'ı hakkıyla okumak ve onunla amel etmek, Kur'ân'a değer vermenin; Kur'ân'a değer vermek de sahibine değer vermenin neticesidir. İşte tam da bu sebeple Allah Resûlü (sav) sahabeye önce imanı, sonra Kur'ân'ı öğretiyordu. İmanla imar edilen kalpler Kur'ân ile buluştuğunda da bahar yağmurlarına temas eden verimli toprak gibi türlü kulluk çiçekleri açıyordu.

Cundub ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz, ergenlik çağına ermek üzereyken Nebi (sav) ile beraberdik. Biz, Kur'ân'ı öğrenmeden önce imanı öğrendik. Sonra Kur'ân'ı öğrendik. Kur'ân sayesinde de imanımız arttı ve güçlendi."[36]

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şüphesiz biz o zamanlarda bir süre bulunmuştuk. Bizlere

33. Darimi, 3366-3367
34. Darimi, 3393
35. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 51
36. İbni Mace, 61

iman, Kur'ân'dan önce öğretildi. Sure Muhammed'e (sav) inerdi, onun helalini ve haramını öğrenirlerdi. Sizin bugün Kur'ânı öğrendiğiniz gibi onda durulması gereken yerleri öğrenmiştik. Fakat biz bu zamanlarda kişiyi görüyoruz, onlardan birine Kur'ân verilmiştir; o da Fâtiha Suresi'nden Kur'ân'ın sonuna kadar okuyor, ne onun emirlerini ne sakındırdıklarını ne de onda mutlaka durması gereken yerleri bilmiyor. Manasını anlamaksızın, düşünmeksizin Kur'ân okuyor; kalitesiz hurma tanelerinin atılıp savrulduğu gibi okuyup geçiyor."[37]

Huzeyfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şüphesiz biz öyle bir kavimdik ki bize imanın verilmesi Kur'ân'ın verilmesinden önce olurdu. Sizler de öyle bir kavimsiniz ki size Kur'ân'ın verilmesi imanın verilmesinden önce oldu."[38]

4. Kur'ân, Son Ayettir/Mucizedir

"Dediler ki: 'Ona Rabbinden ayetler/mucizeler gelmesi gerekmez miydi?' De ki: 'Ayetler, ancak Allah katındadır. Ve ben yalnızca apaçık bir uyarıcıyım.' Sana indirdiğimiz ve onlara okunmakta olan Kitap kendilerine yetmiyor mu? Şüphesiz ki bunda, iman eden bir topluluk için rahmet ve öğüt vardır."[39]

Müşrikler, Allah Resûlü'nden (sav) ayet/mucize talebinde bulunmuştur. Bu taleplerine karşılık Yüce Allah onların keyfine göre ayet indirmeyeceğini, şayet bir ayet/mucize istiyorlarsa Allah Resûlü'ne indirilen Kitab'ın yeterli bir

37. El-Mustedrek, 101
38. Es-Sunenu'l Kubrâ li'l Beyhakî, 5291
39. 29/Ankebût, 50-51

ayet olduğunu bildirmiştir. Allah Resûlü de kendisine verilen Kur'ân'ın önceki enbiyaya verilen ayet cinsinden olduğunu haber vermiştir:

Ebu Hureyre'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Bütün nebilere, insanların onların benzerine iman ettiği bir takım mucizeler verilmiştir. Bana verilen mucize ise Allah'ın bana ilka ettiği vahiydir. Bu nedenle, Kıyamet Günü nebiler arasında kendisine uyanların en çok olduğu nebi olmayı umuyorum." [40]

Yüce Allah'ın iman edenleri sabit kılmak ve kâfirlerin elinden tüm bahanelerini almak için indirdiği ayetlerin sonuncusu, Kur'ân-ı Kerim'dir. Onun bir ayet oluşunun en büyük delili, her biri dil uzmanı olan bir topluma meydan okuması; sonra meydan okumayı tekrar etmesi; nihayet, "Benzeri bir cümle getirin." demesine, dahası "Yapamayacaksınız!" diye aleni bir şekilde kışkırtmasına rağmen bugüne dek bir benzerinin yapılamamış olmasıdır:

"De ki: 'Şayet insanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için bir araya toplansa ve bunun için birbirlerine yardımcı olsalar, yine de onun bir benzerini getiremezler.' " [41]

"Yoksa: 'Onu uydurdu.' mu diyorlar? De ki: 'Öyleyse onun benzeri, uydurulmuş on sure getirin (bakalım). Doğrulardansanız Allah'ın dışında çağırabildiklerinizi de (yardıma) çağırın.' " [42]

40. Buhari, 4981; Müslim, 152
41. 17/İsrâ, 88
42. 11/Hûd, 13

"Şayet, kulumuza indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphe içinde iseniz, onun benzeri bir sure getirin (bakalım). Ve doğru sözlü iseniz Allah'ın dışındaki şahitlerinizi de (yardıma) çağırın. Şayet yapamadıysanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız da- öyleyse yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten sakının. (O ateş) kâfirler için hazırlanmıştır." [43]

"Yoksa: 'Onu uydurdu.' mu diyorlar? (Hayır, öyle değil!) Bilakis onlar, iman etmezler. Şayet doğru söylüyorlarsa (onlar da uydurup) benzer bir söz getirsinler (bakalım)." [44]

Kur'ân'ın meydan okumasında beş nokta dikkatimizi çekiyor: [45]

– Önce Kur'ân'ın tamamını, sonra on sure, sonra bir sure, sonra da benzeri herhangi bir söz getirmeleri isteniyor.

– Meydan okunan kavim öyle böyle değil, dili en iyi bilen insanlar. Her yıl panayırlar yapılıyor, en etkili söz/hutbe ve şiirler seçiliyor.

– İnsanlık tarihinin gördüğü en gururlu/kibirli toplumlardan birine meydan okunuyor. Bir deve için onlarca yıl savaşan, basit bir hakaret için bir asır kan davası güden, kibrine/gururuna esir bir toplum, meydan okumanın muhatabı.

– Kur'ân'ın bir benzerini getirin, diyen ayetler birebir aynısını istemiyor. "Min mislihi" diyerek bazı yönlerden ona benzeyen, onun misli olabilecek bir söz/sure getirin, diyor.

43. 2/Bakara, 23-24
44. 52/Tûr, 33-34
45. bk. En Mühim Mesaj Kur'ân, s. 116-118

– Bu meydan okumaya cevap veremeyeceklerini, ileride yeltenen olursa onların da aciz kalacağını, hepsinin olsa olsa cehenneme yakıt olacağını bildirip tabiri caizse onları kışkırtıyor.

Kur'ân'ın meydan okuması bugün de devam ediyor; heyhat ki heyhat, en azılı İslam düşmanları dahi böyle bir işe yeltenmiyor veya yelteniyor, ancak acı neticeyi toplumla paylaşmıyorlar. İşte Kur'ân'ı eline alan mümin, bu şuurla onu okumalı, ondaki ayeti/mucizevi yönü görmelidir. Zira Allah (cc) rahmetiyle her daim ayetler gösterir. Fakat O'nun ayetlerini her insan anlamaz, belli sıfatlara haiz insanlar görür, duyar ve etkilenirler.

Kur'ân, Allah'ın (cc) indirdiği son ayetidir/mucizesidir, dedik. Nebilere verilen ayetlere bakıldığında Kur'ân'ın ayet oluşunu daha iyi idrak ederiz. Örneğin Musa'nın (as) ayetlerinden biri, Allah'ın (cc) onunla konuşmasıdır.[46] Yüce Allah, bu Kitap ile her birimizle konuşmaktadır. İsa'nın (as) ayetleri, Allah'ın izniyle hastaları iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, çamurdan cisimlere ruh üflemesidir.[47] Bu Kitap her bir mümin için şifa ve ruhtur:

"Kur'ân'dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsranını arttırır."[48]

"Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik. Sen Kitab'ın ve imanın ne olduğunu bilmezdin. Fakat biz onu,

46. bk. 4/Nisâ, 164; 7/A'râf, 144
47. bk. 5/Mâide, 110
48. 17/İsrâ, 82

kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet ettiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen, dosdoğru yola iletirsin."[49]

Yüce Allah'ın gönderdiği ayetlerin dört gayesi olduğu zikredilebilir:[50]

– Nebilerin nübüvvetini tasdik etmek

" 'Elini koynuna sok. Hiçbir kötülük/hastalık olmaksızın bembeyaz olarak çıkacak. (Bu,) Firavun ve kavmine gönderilmiş dokuz apaçık mucizeden biridir. Şüphesiz ki onlar, fasık bir topluluktur.' Basiretli kılan ayetlerimiz kendilerine geldiğinde: 'Bu, apaçık bir büyüdür.' dediler."[51]

– Hidayete vesile olmak

"Musa asasını atıvermişti. (Bir de ne görsünler!) Onların yaptıklarını yutuveriyor. Sihirbazlar secdeye kapandılar. 'Âlemlerin Rabbi olan (Allah)'a iman ettik.' dediler. 'Musa'nın ve Harun'un Rabbine.' "[52]

– Müminlere yardım etmek, ayaklarını sabit kılmak

"(Hatırlayın!) Hani siz Rabbinizden yardım istemiştiniz. O da: 'Şüphesiz ki peş peşe inen bin melekle sizi destekleyeceğim.' diye duanıza icabet etmişti. Allah bunu ancak bir müjde ve kalplerinizin mutmain olması için yapmıştı. Yardım/zafer yalnızca Allah katındandır. Şüphesiz ki Allah, (izzet sahibi,

49. 42/Şûrâ, 52
50. bk. İlim ve Din Açısından Mucize, s. 170-171; Kur'ân'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu, s. 87-100
51. 27/Neml, 12-13
52. 26/Şuarâ, 45-48

her şeyi mağlup eden) Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir."[53]

– **İnkârcıları helak etmek**

" 'Ey kavmim! İşte bu (talep ettiğiniz) ayet/mucize, Allah'ın devesi! Bırakın onu, Allah'ın arzından (dilediği gibi dolaşıp) yesin. Sakın ona kötülükle dokunmaya kalkmayın. (Allah'ın) yakın azabı sizi yakalayıverir.' (Tüm uyarılara rağmen) onu kesmişlerdi. Demişti ki: 'Yurdunuzda üç gün daha keyif sürün. Bu, (Allah tarafından) yalanlanmayacak (mutlaka vuku bulacak) bir tehdittir.' "[54]

Kur'ân, Allah'ın ayeti olarak tüm bu özellikleri kendisinde toplamıştır. O, Allah Resûlü'nün (sav) **nübüvvetini tasdik etmiştir, zira ısrarlı meydan okumalarına rağmen bir benzeri getirilememiştir. O, sayısız insanın hidayetine vesile olmuştur. En zorlu zamanlarda müminler için güç ve sebat kaynağı olmuştur. Onu inkâr ve alayla karşılayan nice şirk toplumu, bireysel ve toplumsal musibetlerle helak edilmiştir. Şayet dense ki, bugün bizler bir ayet/mucize olduğunun farkında mıyız? Bu soruya olumlu cevap vermek mümkün değildir. Karpuz kabuğunda Allah yazması, bal peteğinde Muhammed yazması, zikir çeken (!) aslan görüntülerinin bizi heyecanlandırmasına bakılırsa hem Kur'ân hem de ayet/mucize konusunda bir savrulma yaşıyoruz. Kulluk semamızda parlayan güneşi bırakıp tavanımızdaki ampullerle ilgileniyoruz.**

53. 8/Enfâl, 9-10
54. 11/Hûd, 64-65

5. Kur'ân, İnsana İnsanı Anlatır

"Andolsun ki size, içinde sizi anlatan/sizi şerefe ulaştıracak (öğütler barındıran) bir Kitap indirdik. Akletmez misiniz?" [55]

"Demek ki insana, insanın anlatılması gerekmektedir. Zira o, 'cehul/çok bilgisiz' bir varlıktır. Dahası, cahil olduğunun bilincinde de değildir. Benliğini dahi hakkıyla tanımazken her şeyi anlamak ve anlamlandırmak istemektedir. Kur'ân onun elinden tutup vahiy aynasının karşısına götürür. Önce kendini görmesini, kendisinden haberdar olmasını sağlar. Zira insan olmanın ilk adımı kişinin kendisini, hakikatini, zaaflarını, sınırlarını bilmesidir. Kendini bilen, insanlaşma yolunda ilk adımı atmıştır. Bu da ancak Yaratanın indirdiği Kur'ân ile mümkündür.

- Kur'ân apaçık ayetlerle insana yol gösterir. Hak ile batılın arasını ayırır. Eşyanın ve varlığın hakikatine nüfuz edecek bir inanç/basiret kazandırır insana:

'Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab'ın ayetleridir.' [56]

'Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur'ân, o ayda indirilmiştir…' [57]

'Şüphesiz ki, Rabbinizden size (feraset ve derin görüş kazandıracak) basiretler geldi. Kim görürse kendi lehine, kim de görmek istemezse kendi aleyhinedir. Ben, üzerinizde bir koruyan/gözetleyen değilim.' [58]

---

55. 21/Enbiyâ, 10
56. 12/Yûsuf, 1
57. 2/Bakara, 185
58. 6/En'âm, 104

İnsan, cehaleti yanında tartışmacıdır. Bilsin veya bilmesin, tartışır durur:

'Andolsun ki bu Kur'ân'da, insanlar için her türlü örnekten çeşitli açıklamalar yapmışızdır. **İnsan her şeyden fazla tartışmacıdır.**' [59]

Tartışmacı oluşuna hükmeden duygular, heva ve zandır. Hoşuna gideni savunur, doğruluğundan emin olmadığı konularda fikir beyan eder:

'... Onlar, yalnızca zanna ve nefislerinin arzusuna uyarlar. Oysa andolsun ki onlara, Rablerinden hidayet gelmiştir.' [60]

Kur'ân apaçık, hak ile batılı ayıran ve sahibine basiret kazandıran ayetleriyle insanın elinden tutar. Ona kesin, sınırları çizilmiş, muhkem ayetlerle yol gösterir. Onu heva ve zannın karanlıklarından imanın ve vahyin aydınlığına çıkarır. Ona bildiği konuda konuşmayı, bilmediği konularda susmayı, bazı şeylerin ilmini Allah'a havale etmeyi öğretir:

'Bilgin olmayan şeyin peşine düşme! Çünkü kulak, göz ve kalp (gördüğünden, duyduğundan, niyetlenip azmettiğinden) bunların hepsinden sorumludur.' [61]

'Sana Kitab'ı indiren O'dur. O (Kitap)'tan bazı ayetler (kimsenin tahrif etmeye güç yetiremeyeceği şekilde sağlam, açık ve) muhkemdir. Onlar (Kitab'ın çoğunluğunu ve ana omurgasını oluşturan muhkem), Kitab'ın anası olan (ayetlerdir). Diğer bazısı da (kullarını imtihan etmek için açık kılmadığı) müteşabih ayetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak

59. 18/Kehf, 54
60. 53/Necm, 23
61. 17/İsrâ, 36

ve (ayetleri hevalarına göre) yorumlamak için müteşabih olan ayetlerin peşine düşerler. O (ayetlerin) tevilini/hakiki anlamını yalnızca Allah bilir. **İlimde derinleşenler derler ki: 'Ona iman ettik. Hepsi Rabbimizin katındandır.' Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır.**' [62]

'Şayet seninle tartışmaya kalkarlarsa de ki: 'Allah, sizin yapmakta olduklarınızı en iyi bilendir. Allah, Kıyamet Günü, ihtilaf ettiğiniz konularda aranızda hükmedecektir.' ' [63]

Böylece Kur'ân, insanı tartışmacı/cedelci ahlakından korur. Unutmamak gerekir; insanın en tehlikeli zulmü, kendisine yaptığı zulümdür. En tehlikeli tuzağı da kendisine kurduğu tuzaktır. Şayet vahiy ona kendi nefsinden korunmayı öğretmese insan, kendi kurduğu tuzaklarda zayi olur. Önce sırf hevasına uymak için tartışır, sonra tartışmada savunduğu fikri itikad edinir. Sonra o fikir için dost edinir, düşman edinir, gerekirse savaşır. Hatta öyle basitleşir ki; atalarının tartışarak tutum belirledikleri bir düşünce için dahi kavga edebilir… Tüm bu basitliklerden korunmanın yolu, vahyi çokça tilavet etmektir.

• Sonra Kur'ân insanı tedavi eder, onarır, yeniler… Zira insan, üstünü başını kirlettiği gibi kalbini de kirletir. Bedenî sorumluluklarını yerine getirmeyip hastalandığı gibi ruhi sorumluluklarını yerine getirmeyip ruhunu/kalbini hastalandırır. Gereksiz uğraş ve dertlerle kalbini eskitip yıpratır:

'Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (gü-

62. 3/Âl-i İmran, 7
63. 22/Hac, 68-69

nahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur).' [64]

'Onların kalplerinde hastalık (şüphe ve şehvet) vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır. Yalan söylemeleri/Yalanlamaları nedeniyle onlar için can yakıcı bir azap vardır.' [65]

Kur'ân, insanın imdadına yetişir, onun bozduğunu ıslah eder, hastalananı tedavi eder:

'Kur'ân'dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsranını arttırır.' [66]

'Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: 'Bu sure hanginizin imanını arttırdı?' derler. İman edenlere gelince, onların imanını arttırmıştır ve onlar (Allah'ın müminlere yönelik vaadleriyle) müjdelenmektelerdir. Kalplerinde hastalık olanlara gelince, onların (kalplerinde bulunan) pisliklere pislik katmış ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir.' [67]

Kişi onu okudukça manevi bir el, yaralarına merhem çalar, hastalıklarını tedavi eder.

• Sonra Kur'ân, insana hatırlatır. Zira insan -adından da anlaşılacağı gibi- unutkandır. Babası Âdem (as) **unutmuş, o da unutacaktır:**

'Andolsun ki bundan önce Âdem'e, (ağaçtan yememesini

64. 83/Mutaffifîn, 14
65. 2/Bakara, 10
66. 17/İsrâ, 82
67. 9/Tevbe, 124-125

emrederek) ahit vermiştik. **O unuttu**. Biz onda (bu ahde dair) bir azim/kararlılık görmedik.' [68]

Ayrıca şeytan da insana unutturmaya çalışır:

'Şeytan, onları hâkimiyeti altına almış ve onlara Allah'ı zikretmeyi unutturmuştur…' [69]

'… Onu hatırlamamı yalnızca şeytan unutturdu …' [70]

İnsanın unutkanlık tabiatı şeytanın unutturmasıyla birleşince, çokça unutan bir varlık olup çıkar. Bu noktada Kur'ân devreye girer. İnsanın unuttuğu ne varsa, Kur'ân hatırlatır. Misaller vererek, kıssalar anlatarak, açık ve anlaşılır muhkem ayetler indirerek… hatırlatır:

'Biz sana, bu Kur'ân'ı sıkıntı çekmen için indirmedik. (Aksine) Allah'tan korkanlara bir öğüt/hatırlatma olsun (diye indirdik).' [71]

'Doğrusu o (Kur'ân), sana ve kavmine bir zikir (hatırlatma, şereftir). (Ondan) sorulacaksınız.' [72]

'Şüphesiz ki o, muttakiler için bir öğüttür/hatırlatmadır.' [73]

- **Sonra Kur'ân insana öğütler verir. Zira insan zalimdir. Çok çabuk yoldan çıkar, zulmeder, sapar:**

'… Çünkü o, pek zalim, pek cahildir.' [74]

68. 20/Tâhâ, 115
69. 58/Mücadele, 19
70. 18/Kehf, 63
71. 20/Tâhâ,2-3
72. 43/Zuhruf, 44
73. 69/Hakka, 48
74. 33/Ahzâb, 72

İnsan ne kadar zalimse Kur'ân da o kadar öğütler barındıran bir kitaptır:

'Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sinelerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir Kitap geldi).' [75]

Kur'ân bazen bir annenin şefkatiyle, âdeta okuyanın saçlarını okşayarak nasihat eder, öğüt verir:

'Allah size açıklamak, sizi sizden öncekilerin sünnetine iletmek ve tevbelerinizi kabul etmek ister. Allah (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir. Allah, (sizleri tevbeye muvaffak kılarak) tevbelerinizi kabul etmek ister. Şehvetlere tabi olan kimseler ise sizin büyük sapıklıkla sapmanızı isterler. Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister. Ve insan zayıf olarak yaratıldı.' [76]

Bazen bir babanın sert, sarsıcı ve net üslubuyla, âdeta okuyanın yakasına yapışıp silkeler gibi nasihat eder:

'İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zamanın geçmesiyle de kalpleri katılaşan ve birçoğu da fasık olan kimseler gibi olmasınlar.' [77]

'Ey iman edenler! Sesinizi Peygamber'in sesinden (daha fazla) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle bağırdığınız gibi

---

75. 10/Yûnus, 57
76. 4/Nîsa, 26-28
77. 57/Hadîd, 16

ona bağırarak söz söylemeyin. Yoksa, hiç farkında değilken amelleriniz boşa gider.'[78]

İnsanın bir yönü rahmet, bir yönü öfkedir. Hâliyle her iki üsluba da ihtiyacı vardır. Bazen tatlı tatlı konuşmak bazen de onu sarsmak gerekir. İşte Kur'ân, her iki üslubuyla da tam olarak bunu yapar.

• Sonra Kur'ân, insana sabrı, ağırbaşlılığı ve dinginliği öğretir. Zira insan acelecidir. Yaratılış hamuru acelecilik suyuyla karılmıştır:

'İnsan, aceleden yaratılmıştır…'[79]

Her şeyin bir ân evvel olmasını ister. Bu yönü onu fevri, öfkeli, cahiliye hamiyyesinin yönlendirdiği… ölçüsüz bir insan kılar. Kaygılı, stresli, dolayısıyla yorucu bir hayat yaşar. Başına bir musibet geldi mi vaveylacı, bir hayır geldi mi bencil oluverir:

'Şüphesiz ki insan, helu' (sabırsız/aceleci, bencil) olarak yaratılmıştır. Ona bir şer dokundu mu (sabredip ecrini Allah'tan beklemez), vaveylayı koparır. Ona bir hayır dokundu mu cimrilik edip (başkalarıyla paylaşmaz).'[80]

İnsan, benliğinin/zaaflarının baskısı altında kıvranırken Kur'ân elinden tutar. Önce onu sakinleştirir:

'İmanlarına iman katsınlar diye, müminlerin kalbine sekineti indiren O'dur…'[81]

78. 49/Hucurât, 2
79. 21/Enbiyâ, 37
80. 70/Meâric, 19-21
81. 48/Fetih, 4

'... Herhangi bir topluluk Allah'ın Kitabı'nı okuyup aralarında incelemek için Allah'ın evlerinden bir evde toplanırsa kesinlikle üzerlerine huzur (sekine) iner, kendilerini rahmet kaplar, etraflarını melekler sarar, Allah onları yanındakilere anlatır.' [82]

İnsan okudukça sakinleşir, sabrı ve ağırbaşlılığı öğrenir. Duyguların onu savurmasından kurtulur. Düşünmeyi, akletmeyi, iyiyi ve kötüyü ayırt etmeyi öğrenir. Zaten insanın bencil, aceleci, kaygılı olması; aklı ihmal edip duygularla yaşaması nedeniyledir. Kur'ân ise bir düşünme/tefekkür okuludur. İnsanı sürekli düşünmeye, akıl etmeye, öğüt almaya davet eder. Kur'ân için her şey bir ayettir; her şey düşünmeye, ibret almaya değerdir ve Rabbimiz, kâinat üzerinde düşünmeye davet eder:

'Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ve gündüzün peşi sıra yer değiştirmesinde, insanlara fayda sağlayarak denizde yüzen gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirdiği ve ölümünden sonra yeryüzünü kendisiyle canlandırdığı suda, orada yaydığı farklı türdeki her bir canlıda, rüzgârların çevrilip yönlendirilmesinde, gök ve yer arasında emre amade kılınmış olan bulutlarda akledenler için (üzerinde düşünülüp, bunları yapanın tek ilah olduğu ve kulluğun yalnızca O'na yapılması gerektiğine dair) deliller vardır.' [83]

'(İnsanı hayrete düşüren ve sayısız ayetle donatılmış) göklerin ve yerin melekutuna, Allah'ın yarattıklarına ve ecellerinin

82. Müslim, 2699
83. 2/Bakara, 164

yaklaşmış olma ihtimaline bakıp düşünmediler mi? (Buna inanmadıktan sonra) daha hangi söze inanacaklar?' [84]

Allah'ın (cc) şer'i ayetlerini düşünmeye davet eder:

'Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı.' [85]

'Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?' [86]

İnsanı, bizzat özünü düşünmeye davet eder:

'Yeryüzünde yakinen inananlar için ayetler vardır. Kendi nefislerinizde de ... Görmez misiniz?' [87]

'(Öyleyse) insan neden yaratıldığına bir baksın? Tazyikle atılan bir sudan yaratıldı. (O,) bel kemiği ile omurga arasından çıkar.' [88]

• Sonra Kur'ân, insanı basitlikten kurtarır. Zira insan çoğunlukla boş, değersiz ve faydasız şeylerle meşgul olur. Önemsiz şeylerin ardına takılır, savrulur. Biraz şeytanın, biraz nefsin biraz da insanın tabiatının sonucu olan bu durum, insanı sürekli aşağı çeker. Burada Kur'ân, insanın imdadına yetişir. Ona izzetli olmayı, değerli olmayı, güzel şeylerle ilgilenmeyi öğretir. Onun gündemini, düşünme biçimini ve önceliklerini değiştirir. Onu dert sahibi yapar,

84. 7/A'râf, 185
85. 4/Nîsa, 82
86. 47/Muhammed, 24
87. 51/Zâriyat, 20-21
88. 86/Târık, 5-7

çünkü insanı yüceltir. İnsan manen yüceldikçe sığlıktan kurtulur:

'Şüphesiz ki Allah, bu kitapla nice toplulukları yükseltir, nicelerini de alçaltır.' [89]

Abdullah ibni Amr'dan (ra) **rivayet edildiğine göre Resûlullah** (sav) **şöyle buyurdu:**

'Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, 'Oku ve yüksel.' denilecektir. 'Dünyada tertil üzere okuduğun gibi burada da tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.' denilir.' [90]

Kur'ân, devrim yapan bir kitaptır. Okuyan, kalbini ona açarak okursa, cahiliyenin kalbe diktiği putları bir bir devirir. Kendini ona açan kalbe kandiller asar, orayı vahyin nuruyla aydınlatır. Kesinlikle o kâri hayatını Kur'ân'dan önce ve sonra diye ayırır. Şayet Kur'ân'ı okuduğu hâlde değişmiyorsa insan; bu, onun kalbini Kur'ân'a açmadığındandır." [91]

6. Kur'ân, Ruh'tur; Hayat Verir

"Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik ..." [92]

"(Allah) dereceleri yükselten ve arşın sahibi olandır. (İnsanları) Kavuşma Günü olan (ahiretle) uyarmaları için ruhu (vahyi) emriyle kullarından dilediğinin (kalbine) bırakır." [93]

"Kullarından dilediğine ruhla/vahiyle melekleri indirir ve (o

89. Müslim, 817
90. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914
91. Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç, s. 81-87
92. 42/Şûrâ, 52
93. 40/Mü'min (Ğafir), 15

kâfirleri şöyle) uyarın (diye emreder): 'Benden başka (ibadeti hak eden) ilah yok, (o hâlde) benden korkup sakının.' " [94]

Yüce Allah vahyi, ruh diye isimlendirmiştir. Kur'ân'a yapılan bu niteleme âdeta onun kalplere hayat verdiğini ima etmiştir. Zaten "v-h-y" kökünden vahiy ile "h-y-y/v" kökünden hayat aynı kökte -iştikak cihetiyle- birleşmektedir. Kur'ân'a ruh dendiğinde insanın aklında ilk canlanan şey nedir? Cesede hayat bahşetmek için üflenen İlahi ruh elbet. [95] Yüce Allah da insanın vahye bu şuurla bakmasını istemiştir. İnsan cesedi için ruh neyse kulluk için de vahiy odur. Ruhsuz insan kokuşmaya yüz tutmuş bir ceset, vahiysiz insan ise hiç hayat bulmamış bir cesettir:

"Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah'a ve Resûl'e icabet edin. Bilin ki Allah, kişiyle kalbi (düşünceleri) arasına girer. Ve muhakkak (diriltilip), O'nun huzurunda toplanacaksınız." [96]

Yüce Allah, kendisinin ve Resûl'ünün çağrısını "hayat veren" olarak nitelemiştir. Bir başka ayette vahiyle tanışmayan insanı ölüye benzetmiştir:

"Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için kendisine bir nur/ışık kıldığımız kimsenin durumu, karanlıklar içinde olup oradan çıkamayan kimsenin durumu gibi midir? Kâfirlere yaptıkları ameller böyle süslü gösterildi." [97]

94. 16/Nahl, 2
95. "Hani Rabbin, meleklere demişti ki: 'Şüphesiz ki kokuşmuş balçığın kurumuş çamurundan bir insan yaratacağım. Yaratılışını tamamlayıp ruhumdan ona üflediğimde, ona secdeye kapanın.' " (15/Hicr, 28-29)
96. 8/Enfâl, 24
97. 6/En'âm, 122

Bir başka ayette yağmurun yeryüzüne verdiği hayat üzerinden Kur'ân'ın kalplere verdiği hayata işaret etmiştir:

"İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi? Bundan önce kendilerine Kitap verilen, uzun bir zamanın geçmesiyle de kalpleri katılaşan ve birçoğu da fasık olan kimseler gibi olmasınlar. Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzüne hayat verir. Akletmeniz için ayetleri size açıkladık." [98]

İnsanlar iman heyecanını, yeni iman etmeleriyle oluşan hassasiyetlerini kaybedebilir. Sahabe ilk iman etmeyle gelen heyecanı yitirince, okuduğumuz ayetlerle uyarılmışlardır. [99] Ancak bir ayet sonra, zahiren sure akışıyla ilgisi olmayan bir ayetle müjdelenmişlerdir. Yüce Allah kuruyan yeryüzüne gökten indirdiği su ile hayat vermiyor mudur? Peki, vahiy de gökten gelen kalplerin âb-ı hayatı değil midir? Öyleyse katılaşan kalpler Kur'ân'a arz edilmeli, onun rahmet damlalarıyla canlandırılmalıdır. 17. ayette zikredilen bu hakikat, 16. ayette geçen "zamanı gelmedi mi?" uyarısının illeti gibidir. Allah (cc) zamanın geldiğini

---

98. 57/Hadîd, 16-17

99. Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bizim İslam ehli oluşumuz ile Allah'ın bizi azarladığı şu ayet arasında sadece dört yıl vardı:

'İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi?' (57/Hadîd, 16)" (Müslim, 3027)

Abdullah ibni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Muhakkak ki Allah, muhacirlerin kalplerini (hayırlara karşı) ağırlaşmış buldu. Bunun üzerine, Kur'ân'ın indirilişinin on üçüncü senesinin başında buyurdu ki:

'İman edenlerin, Allah'ın zikrine ve (Kur'ân ayetlerinden) inen hakka karşı kalplerinin yumuşamasının zamanı gelmedi mi?' (57/Hadîd, 16)" (Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 21/349, 75654 No.lu rivayet)

ve bunun da Allah'ın zikriyle/vahyiyle olacağını haber vermiştir. [100]

"Bu ifadenin hangi nedenden ötürü kullanıldığını iyice anlamak gerekir. Nitekim Kur'ân'ın çeşitli yerlerinde risalet ve vahyin nüzulu, yağmurun bereketine benzetilmiştir. Vahyin insan üzerindeki etkisi, tıpkı yağmurun toprak üzerindeki etkisi gibidir. Öyle ki toprak, üzerine yağmur yağdığında, canlanıp yemyeşil olur. Aynı bu şekilde, bir toplum ve beldeye peygamber gönderilir ve kitap nazil olursa, o toplum ve belde vahyin bereketi ile canlanır, cahiliye döneminde kaybolan yetenekler yeniden gelişir, iyilik ve güzellik yönünden faaliyet gösterirler. Burada, imanı zayıf Müslümanların, risalet ve vahyin bereketiyle nasıl yükseldiğini; pak ve asude bir toplum haline geldiklerini kendi gözleriyle görmektedirler. Bir yanda şerefli, pâk ve yüce ahlaklı İslam toplumu onların gözleri önünde iken, diğer yanda tüm çirkinlikleriyle cahiliye toplumu duruyordu. Dolayısıyla burada ayrıntılara girme gereği duyulmadan, Allah'ın rahmeti ile ölü toprağın nasıl canlandığına dikkat çekilmiş, akılları varsa bu gerçekten ders alıp Peygamber'in ve Kur'ân'ın bereketinden faydalanmaları öğütlenmiştir." [101]

Okuduğumuz ayetin bir ümit vesilesi olduğu unutulmamalıdır. Zira kalplerin imanla hayat bulduktan sonra katılaşması, başta sahabe olmak üzere her birimizin başına gelebilecek bir problemdir. Kalpler hayat bulma ve katılaşma potansiyeline sahiptir. Hangi sıfatın vesileleri çoğalırsa kalpler ona göre şekillenir; yumuşar veya katılaşır.

100. bk. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 27/393-394, Hadid Suresi, 17. ayetin tefsiri
101. Tefhîmu'l Kur'ân, 6/129, Hadid Suresi, 15-17. ayetlerin tefsiri

Kur'ân, Kalpleri İmar Eder

Sahabe Kur'ân'ı kalpleri imar eden bir kitap olarak görmüş, Kur'ân'sız kalpleri harabe evlere benzetmiştir:

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şüphesiz bu Kur'ân, Allah'ın me'dubesidir (ziyafet sofrası ve edep mecmuasıdır). Dolayısıyla ondan gücünüz yettiğince alın. Ayrıca ben gerçekten içinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan evden daha hakir bir şey bilmiyorum. İçinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan kalp ise hiç oturanı olmayan bir ev gibi boş ve haraptır."[102]

Onlardan ders alan öğrenciler de Kur'ân'ın, bir evin inşa edilmesi gibi kalpleri inşa ettiğini anlamıştır.

Bu hususta Katâde'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Kalplerinizi onunla mamur hâle getirin. Evlerinizi onunla şenlikli kılın.'

Ravi şöyle dedi: 'Bununla Kur'ân'ı kastediyordu.' "[103] [104]

Kur'ân'da kalbin gıdası, ruhun azığı ve kulluğu inşa eden yapı taşları vardır. İnsan onu okudukça, anladıkça, yaşadıkça gelişir, yücelir. Aksi hâlde metruk bir ev gibi gün geçtikçe bir yerleri çöker, harabeye döner. Her birimiz müşahede etmişizdir; asırlarca ayakta kalan bir yapı, terk edildikten

102. Darimi, 3358

103. Darimi, 3385

104. Bu konuda Abdullah ibni Abbas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz içinde Kur'ân'dan bir şeyler bulunmayan kimse, harabe ev gibidir." (Tirmizi, 2913)

Tirmizi ve Hâkim'in sahih kabul ettiği rivayet, bazı muhaddisler tarafından zayıf kabul edilmiştir. İhtilafın nedeni, isnadda yer alan Kâbus ibni Ebi Zibyân'dır.

kısa bir süre sonra yıkılmaya yüz tutar. Çünkü evler, içinde yaşayanlarla ayaktadır. İşte insan kalbi bir mesken, Kur'ân ayetleri de o evin sakinleridir. Ayetler bir kalbi terk edince yıkım başlar; imani ve ahlaki çöküş yaşanır.

Kur'ân ahirette de kalbi imar eder:

Ebû Umâme (ra) şöyle demiştir:

"Kur'ân'ı okuyun! Sizi şu asılı duran Mushaflar aldatmasın! Çünkü Allah, Kur'ân'ı belleyip saklayan bir kalbe asla azap etmeyecektir." [105]

Burada önemli bir konuya işaret etmemiz gerekir. Kur'ân'ın ruh/hayat olması günümüz açısından ayrı bir önem arz eder. Zira bugün sorun, bilmek veya bilmemek değildir. Bilgi çağında yaşadığımız bir gerçektir. Dün, uğruna bir ömür harcanan ilmî müktesebat, her birimizin cebine kadar girmiştir. Öyleyse sorun nedir? Sorun bilgi ile eylem, idealler ile vakıa, Mushaf ile Mushaf'ı okuyanlar arasındaki uçurumdur. İnsanlık bilgiye sahiptir, ancak o bilgiyi amele dönüştürecek ruhtan yoksundur. İşte Kur'ân; kalplerin ihtiyaç duyduğu o ruh, bilgiyi eyleme dönüştürecek iradedir. [106] Çünkü o; kalplere hayat verecek, iradeyi güçlendirecek, insanı müjde ve uyarılarıyla harekete geçirecek olan Rabbimizin kelamıdır.

7. Kur'ân, Bereketlidir/Mübarektir

"Bu (Kur'ân) ise, Mekke ve çevresini onunla uyarasın diye indirdiğimiz, mübarek ve kendisinden önceki (Tevrat'ı) doğru-

105. Darimi, 3362
106. bk. Diriliş Muştusu Kur'ân, s. 48-52

layan bir Kitap'tır. Ahirete iman edenler (bu Kitab'a) inanırlar ve onlar namazlarını (vakitlerine, rükün ve şartlarına, huşu ve adabına dikkat ederek) korurlar." [107]

"Ayetlerini tedebbür edip (iyice düşünsünler) ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye, (bu Kur'ân) sana indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır." [108]

"Kitab'ın özelliklerinden biri mübarek olmasıdır. Yani Allah tarafından bereketli kılınmış demektir. Bereket; İlahi hayrın bir şeyde subut bulması/yerleşik ve sürekli olmasıdır. [109] Dil bilginlerinden Halil (rh), 'Bereket, bir şeyin artması ve gelişip serpilmesidir.' [110] demiştir. Yani bu Kitap'ta Allah (cc) tarafından yerleştirilmiş hayırlar vardır. Bu hayırlar süreklidir ve kullanıldıkça eskimez. Bilakis artarak çoğalır, yayılır…

Kitab'a bu açıdan bakan, onunla sağlıklı bir ilişki kurar. Onun İlahi hayırlarına nail olmak için ona uyar, tabi olur. Kendisinin bu Kitab'a katabileceği bir şey olmadığını, Kitab'ın ona katacakları olduğunu bilir. Bir çocuğun kana kana süt içmesi gibi ağzını Kur'ân çeşmesine dayar. Aç birinin sofraya kurulması gibi, iştahla onun manevi sofrasına oturur. [111] Kitab'ı bu şuurla okuyup/anlayıp/yaşadıkça Kitab'ın bereketi ona akar. Söz, düşünce ve amellerinde bereket görülmeye başlar. Hem kendini hem de başkalarını çekip çevirir. Hayır vadilerinde dolaştırır. Okuyup,

107. 6/En'âm, 92
108. 38/Sâd, 29
109. bk. El-Mufredât, s. 119, b-r-k maddesi
110. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 1/227, b-r-k maddesi
111. bk. Darimi, 3350

anlayıp yaşadıkça yüce menzillere yükselir. Okur, anlar, yaşar ve yükselir."[112]

Kur'ân mübarek bir kitaptır. Yani içine yerleştirilen hayırlar bir yönüyle sabit, diğer bir yönüyle de sürekli artmaktadır. Bu durumun en hayırlı şahidi Kur'ân'a yönelen ilim ehlidir. Normalde sürekli aynı kitabı okuyan insanlar, bir yerden sonra sığlaşır, kendilerini tekrar ederler. Kur'ân ise mübarek bir kitap olmasından ötürü okundukça okuyucusunu derinleştirir, ilmine bereket katar. Kur'ân'da derinleşen insanlar Rabbani,[113] zikir ehli,[114] dinde tefakkuh eden[115] veya ilimde derinleşenler[116] gibi isimler alırlar. Allah Resûlü (sav) Kur'ân'da derinleşenleri "ehlullah" diye isimlendirir. Allah'ın (cc) ehli, O'nun has kulları, yakınları diye isimlendirebileceğimiz bu kelime, tek başına Kur'ân'ın bereketini göstermesi açısından yeterlidir:

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Şüphesiz insanlardan, Allah'ın ehli olan kimseler vardır.'

Sahabiler, 'Onlar kimlerdir, ey Allah'ın Resûlü?' dediler.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Onlar, Kur'ân'a göre yaşayanlar, Kur'ân ile birlikte olanlar ve işlerini Allah'ın isteklerine göre ayarlayan kimselerdir.' "[117]

112. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 244
113. bk. 7/Âl-i İmran, 79
114. bk. 21/Enbiyâ, 7
115. bk. 9/Tevbe, 122
116. bk. 3/Âl-i İmran, 7
117. İbni Mace, 215; Darimi, 3369

Kur'ân, Evlerin Huzur ve Bereketidir

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Gerçekten ev, içinde Kur'ân okumakla içindekilere genişler. Melekler o evde hazır bulunur, şeytanlar o evi terk eder. O evde hayır ve bereket çok olur. Ev, içinde Kur'ân okunmamakla içindekilere daralır, melekler o evi terk eder, şeytanlar o evde hazır bulunur ve o evde hayır ve bereket az olur."[118]

Sahabe, Kur'ân okunan evden şeytanın uzaklaştığını[119] bildiği için Kur'ân okunan evde manevi huzur ve bereket olacağını, Kur'ân okumayı terk eden evlerin ise daralacağını söylemiştir. Bu, Kur'ân ile iç içe geçen bir ömrün meyvesidir. Onlar Kur'ân'lı ve Kur'ân'sız bir hayatın farkını bizzat yaşayarak öğrenmişlerdir. Bundan olsa gerek gündelik işlerine ara verdiklerinde veya eve girdiklerinde ilk yaptıkları şey Kur'ân okumak olmuştur. Ömer (ra) evine girince Mushaf'ını açar ve Kur'ân okurdu.[120] Oğlu İbni Ömer de (ra), "Sizden biri çarşıdan dönünce Mushaf'ını açıp Kur'ân okusun." diye tavsiyede bulunmuştur.[121] İleride çokça örneklerini okuyacağımız gibi, sahabe arasında müşterek amellerden biri de Kur'ân'dan bir hizb/vird edinmek ve onu ne pahasına olursa olsun okumaktır.[122] Onlar Kur'ânsız bir hayatın olabileceğini düşünmemişlerdir.

118. Darimi, 3352
119. Ebu Hureyre'den (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Evlerinizi, kabirlere çevirmeyin! Şüphesiz ki şeytan, içinde Bakara Suresi okunan evden kaçar." (Müslim, 780)
120. bk. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 105
121. bk. age.
122. bk. s. 280, Her Gün Belli Miktar Okumak (Hizip Edinmek)

Son hapsinde tamamıyla Kur'ân'a yönelen İbni Teymiyye (rh), Kur'ân'ın bereketine dair bir örnektir. O, son hapsinde kalemi, kâğıdı, kitapları elinden alınınca Kur'ân'a yoğunlaşmış ve "Vaktimi Kur'ân'ın anlamlarında derinleşmeye ayırmadığıma pişman oldum."[123] demiştir.

8. Kur'ân, Basiret/Feraset Kazandırır

"Şüphesiz ki, Rabbinizden size (feraset ve derin görüş kazandıracak) basiretler geldi. Kim görürse kendi lehine, kim de görmek istemezse kendi aleyhinedir. Ben, üzerinizde bir koruyan/gözetleyen değilim."[124]

"(Senden harikulade olaylar, mucizeler isteyip de) onlara bir ayet/mucize getirmediğinde: 'Sen onu derlesen ya!' derler. De ki: 'Ben yalnızca Rabbimden bana vahyolunana uyarım. (İlle de bir ayet/mucize istiyorsanız) işte bu (Kitap), içinde Rabbinizden basiretler taşıyan, mümin bir topluluk için hidayet ve rahmet olan bir ayettir/mucizedir.' "[125]

"Bu, insanlar için basiretler (barındıran), yakinen inananlar için de hidayet ve rahmet olan (bir Kitap'tır)."[126]

"Allah (cc), beş ayrı ayette Kur'ân'ı basiretler barındıran (besair) bir kitap olarak vasfeder.[127]

'Be-sa-ra/Baser' kökünden türeyen bu kelime, yalın anlamıyla görme demektir. Ancak İslam, görmeyi ikiye ayırmıştır. Göz organıyla yapılan görmeye 'baser'; kalp

123. Zeylu Tabakâti'l Hanâbile, 4/519
124. 6/En'âm, 104
125. 7/A'râf, 203
126. 45/Câsiye, 20
127. bk. 6/En'âm, 104; 7/A'râf, 203; 17/İsrâ, 102; 28/Kasas, 43; 45/Câsiye, 20

ile görmeye/anlamaya 'basiret' denmiştir. Basiret, kalbin idrak etme/anlama kuvvetidir. [128]

Abdullah ibni Zeyd ibni Eslem şöyle der: 'Dünyevi görme ve işitme başımızdaki gözle olur. Dinî görme ve işitme ise kalple/basiretle olur. Bu, Yüce Allah'ın Hac Suresi'ndeki şu sözü gibidir: 'Kendisiyle akledecekleri bir kalplerinin ve işitecekleri bir kulaklarının olması için yeryüzünde dolaşmazlar mı? Çünkü gözler kör olmaz. Asıl kör olan sinelerdeki kalplerdir.' [129] ' [130]

Basiret; kişinin fehminin/fıkhının/anlayışının açılması ve baktığı şeyde Allah'ın istediğini görmesidir.

Basiret; şer'i ayetlere bakan gözün, oradaki derin ve incelikli anlamları kavraması, o ayetin yaşanılan güne ne söylediğini anlamasıdır.

Basiret; Allah'ın kevnî ayetlerine bakınca, onda Yüce Allah'ın varlık, birlik, azamet ve kudret delillerini görmesi, iman ve yakinini arttırmasıdır.

Basiret; kaderî imtihanların hikmetini anlamak, Yüce Allah'ın muradına uygun şekilde nimetin ve musibetin imtihanını en güzel şekilde verebilmektir.

Basiret; Yüce Allah'ın değişmez kanunlarını/sünnetullahı idrak etmek; bireyleri/toplumları ilgilendiren gelişmeleri bu kanunlar ışığında okumaktır.

Sözün özü basiret; doğru yöne bakabilmek, Allah'ın

128. bk. El-Mufredât, s. 167, b-s-r maddesi
129. 22/Hac, 46
130. Tefsîru't Taberî, 12/24, En'âm Suresi, 104. ayetin tefsiri

muradını anlamak, derin görüşlü, ince anlayışlı ve öngörülü olmak, insanı ilgilendiren siyasi, dinî, ekonomik vb. gelişmeleri doğru okuyabilmek ve rıza-i İlahiye uygun tutum alabilmektir.

İşte Kur'ân, tüm bu özellikleri barındırır. Allah'ın sofrasına inanarak oturan, gönlünü onun rahmet iklimine açan, onunla yolunu aydınlatmak isteyen, cihadını onunla verenlere… bu basiretleri kazandırır. Kur'ân'ın basiret kazandırmasının iki boyutu olduğunu söyleyebiliriz:

• **İlki**; manevi boyuttur. Yüce Allah kendi yardımı ve rahmetiyle bu Kitab'a manevi bir etki kılmıştır. İnanarak, Allah'a saygı duyarak ve korkup sakınarak Kitab'ı okuyanlara basiret vaadinde bulunmuştur. Kur'ân okuyan mümin, kalbiyle Allah'a niyaz etmeli, içtenlik ve samimiyetle O'na yönelmelidir: 'Allah'ım! Çağrına icabet ettim. Senin sofrana oturdum. Bir ucu sende olan ipine tutundum. Rabbim! Beni bu Kur'ân'ın hidayetine, rahmetine, nuruna, ruhuna, furkanına ve basiretine muvaffak kıl. Ondan faydalanmama engel olan şeytani ve nefsî engellerden beni temizle. Onu bana ulaştırdığın gibi, beni ona ulaştır. Gözüme ve kulağıma temas ettiği gibi kalbime temas etmesini sağla…' Kur'ân'ı okuyarak fiilî duada bulunduğu gibi, içtenlikle dua ederek kavlî duada da bulunmalıdır. Allah'ın (cc) yanındaki hayırları elde etmenin en etkili yolu; fiilî ve kavlî duayla O'na yönelmektir.

• **İkincisi**; maddi boyuttur. Bu Kitap bir muallimdir. Onda Allah'ın (cc) değişmez yasaları, geçmiş milletlerin haberleri, doğruluk ve adalet yönünden tamamlanmış

hükümler, Allah'ın (cc) etkili delilleri (Huccetillahi'l Baliğa) vardır. Onu anlayarak okuyan, tüm insanlık tarihinin tecrübesine, ikna edici delillere, fıtrata ve vicdana hitap eden bir üsluba, onun sağladığı vakar ve ciddiyete sahip olur.

Bunun güzel bir örneği Karun kıssasıdır.[131] Karun, Allah'ın (cc) ona verdiği nimetlerle toplum içine çıkınca, toplumda iki ayrı tepki oluşur. İlki normal insanların tepkisidir:

'... Dünya hayatını isteyenler: 'Keşke Karun'a verilenin benzeri (bir zenginlik) bize de verilseydi. Şüphesiz ki o, çok büyük bir şansa sahiptir.' dediler.'[132]

Onlar, bu göz kamaştıran serveti bir nimet, talih olarak gördüler. Ona imrendiler.

İkincisi, Allah'ın kelamıyla hemhâl âlimlerin tepkisidir:

'Kendilerine ilim verilenler dediler ki: 'Yazıklar olsun size! İman edip salih amel işleyenler için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır.' (Dünyanın geçici süs ve şatafatı karşısında bu tavrı sergilemeye) ancak sabredenler muvaffak olurlar.'[133]

Onlar Karun'u görür görmez, ona verilenin bir nimet olmadığını anladılar. Allah'ın (cc) adım adım azaba çekmek (istidrac) için, ona tuzak kurduğunu fark ettiler. Zira onlar vahyin ilmine sahipti. Geçmiş milletlerin kıssalarını biliyorlardı. Hangi dünyalığın nimet, hangisinin azap olduğunu kıssalardan öğrenmişlerdi. Kesin olarak biliyorlardı ki; Allah'ın kişiyi yüceltmek için verdiği nimet, kibre ve gösterişe sevk etmez. Kişiyi tevazuya ve türlü hayırlara

131. bk. 28/Kasas, 76-82
132. 28/Kasas, 79
133. 28/Kasas, 80

ulaştırır. Azap için verilen dünyalık ise, sahibini azdırır. Kibir ve ucup duygularıyla sarmalar. Biri, sahibini topluma yakınlaştırırken; öteki, toplumla arasında uçurumlar oluşturur…

Çok geçmeden, Allah (cc) Karun'u tüm ihtişam ve debdebesiyle birlikte yere geçirdi:

'Onu da konağını da yerin dibine geçirdik. Allah'a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Hem kendi kendisine de yardım edenlerden değildi. Dün onun yerinde olmayı isteyenler, sabah şöyle demeye başlamışlardı: 'Vay be! Demek ki Allah, kullarından dilediğine rızkı genişletip (dilediğine) daraltıyor. Şayet Allah bize ihsanda bulunup (Karun gibi olmaktan korumasaydı), bizi de yerin dibine geçirecekti. Vay be! Demek ki gerçekten kâfirler kurtuluşa ermiyormuş!' '[134] "[135]

Kur'ân'ın basiretle ilgili kazandırdığı bir diğer kavram, tevessümdür/ferasettir.

"Şüphesiz ki bunda, tevessüm/feraset sahibi insanlar için (ibret alınacak) ayetler vardır."[136]

"Hicr Suresi'nin 75. ayeti, Allah'ın şer'i ve kevnî ayetlerini anlamak için tevessüm sıfatına dikkat çeker. Buna göre O'nun (cc) ayetlerinden mütevessim olan kullar dersler/ibretler çıkarır, kendilerine yol gösterecek ayetler tespit ederler. Mutevessim kelimesi 'v-s-m' kökünden türemiştir. Kelimenin kök anlamı iz, işaret anlamına gelir. Araplar develeri/hayvanları benzerlerinden ayırmak için damga-

134. 28/Kasas, 81-82
135. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 283-286
136. 15/Hicr, 75

lardı. Bu damgalama işine iz bıraktığı, işaret olduğu için vesme derlerdi. Kur'ân'ın diğer ayetlerinde de kelime bu anlamda kullanılmıştır:

'**Alametleri/Simahum** yüzlerinde secdeden oluşan izdir' [137]

'Sen onları yüzlerindeki **alametlerden/simahum** tanırsın.' [138]

'Onu burnundan **damgalayacağız/senesimuhu**.' [139] [140]

Demek ki mütevessim; izleri, alametleri okuyabilen, gördüğü öncüllerden sonuçlar çıkarabilen insandır. Mütevessim kelimesinin tefa'ul kalıbından olması da ayrı bir incelik ihtiva eder. Zira bu kalıp bir şeyin peyderpey ve zorlanarak elde edildiğini göstermek için kullanılır. Bir insanın feraset, hikmet ve basiret sahibi olması için çokça düşünmesi, sınırlarını zorlaması, ortaya bir çaba koyması gerektiğini anlatır... İşte buradan yola çıkarak İslam âlimleri tevessüm ehlini feraset, hikmet ve basiret sahibi olarak tefsir etmiştir. Zira tefekkür çilesine katlanarak ve boş şeylerden sarfınazar ederek kendilerini inşa edenler; çabalarının karşılığı olarak ileri görüşlü, olayların ardındaki hakikatleri anlayabilen, isabetli neticeler çıkaran insanlara dönüşürler. Ki bu sıfatların İslam kültüründeki karşılığı feraset, hikmet ve basirettir. Zikrettiğimiz bu özellikler, insanın çabasına verilen mükâfattır.

Ancak bir yanlış anlaşılma ihtimalini bertaraf etmek için

137. 48/Fetih, 29
138. 2/Bakara, 273
139. 68/Kalem, 19
140. Geniş bilgi için bk. El-Mufredât, s. 871-872, v-s-m maddesi

şunu da eklemek zorundayız. Müminin düşünme çabası, salt zihin egzersizi değildir. O düşünmenin motivasyon kaynağı Allah'ın dininde tefakkuh/derinleşme ve kulluğunu güzelleştirmektir. Yani Mümin düşünmek için düşünmez. Onu bir filozoftan ayıran tam da budur. O, Rabbine yakınlaşmak, O'nu ve O'nun ayetlerini daha iyi tanımak ve O'na (cc) ihsan üzere kulluk etmek için düşünür. Bu çabası onu En-Nûr olan Allah'a yakınlaştırır. Işığın kaynağına yakınlaştıkça çevreyi daha net gören insan gibi; En-Nûr olana yakınlaştıkça kalp/zihin daha iyi görmeye, eşyanın hakikatine nüfuz etmeye başlar. Elde edilen ileri görüşlülük/incelik manevi bir mertebedir, diyebiliriz. Aksi hâlde çok okuyan, çok düşünen, farklı yaklaşımları sentezleyen her insan ileri görüşlü olabilir. Hele ki yaşadığımız data/veri çağında veri okumayı bilen her uzman veya bu iş için geliştirilmiş yapay zekâ, ileri görüşlü olabilir. İslam'ın ileri görüşlülükten kastı bu değildir. İslam'ın kastı, tefekkür ve Yüce Allah'a yakınlıkla elde edilen manevi bir konumdur.

Ebu Said El-Hudrî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'**Allah Resûlü** (sav), 'Müminin ferasetinden korkunuz. Çünkü mümin, olaylara Allah'ın nuruyla bakar.' **dedi ve şu ayeti okudu:**

'Şüphesiz ki bunda, basiret/feraset sahibi insanlar için (ibret alınacak) ayetler vardır.' [141] ' [142] [143]

141. 15/Hicr, 75

142. Tirmizi, 3127

143. Rivayetin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. İhtilafın nedeni, rivayetin bize iki farklı yoldan ulaşmasıdır. İlki, Buhari'nin (rh) Et-Târîh'inde, Tirmizi'nin (rh) Sunen'inde naklettiği Musab ibni Sellam kanalıyla gelen rivayettir. Musab ibni Sellam'ın bazı hadisleri karıştırdığı ve hata yaptığı gerekçesiyle kendisine zayıf diyen âlimler olduğu gibi, hadislerinin yazılabi-

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

'Allah'ın kulları vardır; insanları tevessümle/izlerden/simalarından tanırlar.'[144]

'Ashab-ı kiramdan biri şöyle demiştir: Zannederim bu -ve hatta Allah'a yemin ederim-bu Allah'ın onların kalplerine ve kulaklarına bıraktığı haktır. Buhârî'nin Sahih'inde Ebu Hureyre'den rivâyete göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Kulum bana nafilelerle yaklaşıp durur ve nihâyet ben de onu severim. Ben onu sevdiğim taktirde kendisi ile işittiği kulağı, kendisi ile gördüğü gözü, kendisi ile yakaladığı eli, kendisi ile yürüdüğü ayağı olurum.' Bir rivâyette de şöyle denilmektedir: 'O benim için olanı işitir, benim için görür, benim için yakalar ve benim için yürür.' Böylelikle onun hakkı işitip hak ile gördüğünü haber vermiş olmaktadır.'[145]

Görüldüğü üzere hem konuya dair rivayetler hem de İslam âlimlerinin yaklaşımı; feraset sahibi olmak ile Yüce Allah'a yakın olmak arasında bağ kurmak şeklinde olmuştur. İnsan Yüce Allah'a yakınlaştıkça içindeki Rahmani güçleri aktif hâle getirir. İçimizdeki Rahmani seslerden kastım her mümine tevkil edilen melek ve kalbimizde görevli olan Allah'ın vaizidir:

---

leceğini söyleyen âlimler de olmuştur. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 6/287, 7902 No.lu ravi) İkincisi, Muhammed ibni Kesir kanalıyla nakledilen rivayettir. Ulemanın kahir ekseriyeti onu aşırı zayıf ravilerden kabul etmiştir. (bk. Tehzîbu't Tehzîb, 6/23, 7390 No.lu ravi)

144. Musnedu'l Bezzâr, 6935. Rivayet muhaddisler tarafından hasen kabul edilmiştir.

145. İbn Teymiyye Tefsîri, 5/538-539, Hicr Suresi, 75. ayetin tefsiri

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) **Allah Resûlü'nün** (sav) **şöyle dediği rivayet edilmiştir:**

' 'Sizden hiç kimse yoktur ki mutlaka kendisine cinlerden ve meleklerden bir arkadaş vekil kılınmıştır.'

Sahabe, 'Peki siz, ey Allah'ın Resûlü?' dediler.

Allah Resûlü (sav) **şöyle dedi:** 'Aynı şekilde ben de! Ancak Allah'ın ona karşı bana yardım etmesi müstesna. O teslim oldu ve bana hayırdan başka bir şey emretmez.' '[146]

Nuvas ibni Sem'ani El-Ensarî'den (ra) **rivayet edildiğine göre Allah Resûlü** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

'Allah dosdoğru yol hakkında şöyle bir misal verdi:'Yol boyunca iki duvar, duvarlarda açık kapılar ve kapılar üzerinde de gerilmiş örtüler vardır. Yolun üzerinde bir davetçi şöyle der: 'Ey insanlar! Hep birlikte bu yola girin ve eğriliğe kapılmayın.' İnsan bu kapıların birinden girmek istediğinde bir başka davetçi de şöyle nida eder: 'Yazıklar olsun sana, onu açma! Çünkü açacak olursan, oradan girersin.' '

Sırat (dosdoğru yol), İslam'dır; iki duvar, Allah'ın sınırlarıdır; açık kapılar, Allah'ın haramlarıdır; yol üzerindeki davetçi, Allah'ın Kitabı'dır; **diğer davetçi ise Allah'ın, her Müslim'in kalbindeki vaizidir.**'[147]

Meleğin ve Allah'ın vaizinin sesi iman ve salih amelle netleşir, yükselir; şirk ve masiyetle bulanıklaşır, kısılır. Her insanın bu iki Rahmani sesten nasibi, imanı ve salih ameli oranındadır. Bu özellik her insanda mevcuttur. Kimisi imanı ve salih amelleriyle ondan istifade eder kimisi

146. Müslim, 2814
147. Ahmed, 17634

de şirk ve masiyetle ondan mahrum olur. İbni Kayyım (rh) bu hususta şöyle der:

'Allah (cc) bu özelliğini Adem'e her şeyin ismini öğrettiğinde ilham etmiştir. Adem'in oğulları da tıpkı O'nun gibi birer insan ve aynı görevleri yerli yerinde yapacak halifeleri olduklarına göre, aynı yetenek ve aynı kalp aynı şeyleri yapabilir. İnsanoğlu bu yeteneğinin çalışmasıyla gerektiğinde deliller oluşur, ibretlik olaylar gerçekleşir ve insanın yaratılışında var olan özellikler konusunda kanıtlayıcı delillerin kesinliği netleşir.

Allah (cc) Elçilerini insanların yaratılışında bulunan özellikleri ve gerekirlilikleri hatırlatıcı ve uyarıcılar olarak göndermiştir. Onlar insanın sözü edilen niteliklerinin eksik kalmış ya da unutulup yok olmağa yüz tutmuş yönlerini tamamlayıcıdır. Elçiler görevlerini yerine getirirken ilâhî vahiy ve imanın nuruyla hareket ederler. İmanın nuru ve ilâhî vahye feraset ve ilâhî yetenek nurunu da eklerler.

Bu durumda insanın hayatında nur üstüne nur oluşur. Böylece insanın mükemmeliyet yolunda anlama ve kavrama duygusu güçlenir. Var olan nur daha güçlenip muhteşem bir hal alır. Kendisini oluşturan parçaların çeşitliliği artıp birlikteliği süreklilik kazanır. Bu durum öyle bir aşamaya ulaşır ki, bu nur, insanın yüzünde, sözünde ve amellerinde hatta tüm varlığında görülene kadar artmaya devam eder.'[148] »[149]

Kur'ân'ın kazandırdığı basiretle ilgili bir diğer kavram

148. Bedâiu't Tefsîr, 2/482, Hicr Suresi, 75. ayetin tefsiri
149. Yayına Hazırladığımız, Vahyin Rehberliğinde Hicr Suresi Tefsirimizden

hikmettir. Kur'ân'ın hikmetli bir kitap oluşu, bir sonraki başlıkta ele alınacaktır.

9. Kur'ân, (Hüküm ve Hikmetler Barındıran) Hakîmdir

"Elif, Lâm, Mîm. Bu, hüküm ve hikmetler barındıran bir Kitab'ın ayetleridir." [150]

"Yâ, Sîn. Hüküm ve hikmetler barındıran Kur'ân'a andolsun." [151]

Kur'ân hüküm ve hikmetler barındıran hakîm bir kitaptır. Kelimenin kökü olan "h-k-m", bir şeye engel olmak, men etmek anlamına gelir. [152] Kur'ân, insanları ihtilaftan koruyan muhkem hükümleri ve insanı basitlikten koruyan hikmetleri nedeniyle hakîm olarak isimlendirilmiştir.

"Biz onu Arapça bir hüküm (kitabı) olarak indirdik. Sana gelen ilimden sonra onların hevalarına/arzularına uyacak olursan, Allah'a karşı sana (yardım edecek) ne bir dost ne de koruyucu bulursun." [153]

Ayette Allah (cc), Kur'ân'ın Arapça hükümler barındıran bir kitap olduğunu beyan etmiştir. Şayet, Allah'ın ilmi olan Kur'ân hükümlerinden sonra bir başka şeye tabi olursa Nebi'nin (sav) azaba uğrayacağını haber vermiştir. Şüphesiz bu tehdit, "kızım sana söylüyorum gelinim sen anla" kabîlindendir. Zira Allah Resûlü, Kur'ân'ı bırakıp onların hevasına uyacak değildir; öyle biri olsa Allah (cc) onu nü-

150. 31/Lokmân, 1-2
151. 36/Yâsîn, 1-2
152. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 2/91, h-k-m maddesi
153. 13/Ra'd, 37

büvvet vazifesiyle görevlendirmezdi. Bu tehdit, Kur'ân'a muhatap olan biz müminlere yöneliktir.

"Bu, Rabbinin sana hikmet olarak vahyettiğidir. Allah'la beraber başka ilah icat etme! Yoksa ayıplanmış ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın." [154]

Ayette Allah (cc) Kur'ân hükümlerini "vahyedilen hikmet" diye isimlendirir. 39. ayetten hemen önce, (Surenin 22 ila 38. ayetlerinde) onlarca emir ve nehiyde bulunmuştur. Kimisi inanca kimisi kul hakkına kimisi ahlaka taalluk eden bu emir ve nehiylerin tamamını hikmet diye isimlendirmiştir. Zaten hikmet, yerli yerinde hareket etmek; düşünce, söz ve davranışta isabetli olmaktır. [155] [156]

Kur'ân'ın Hakem/Hüküm Olması!

Yüce Allah'ın hüküm ve hikmetler barındıran bir Kitap indirmesi; insanların onun hükümlerine tabi olması, onun hikmetleriyle olgulaşması, onu bir bütün olarak aralarında hakem kılmaları içindir. Zira Yüce Allah, Kitab'ını tam da bunun için indirmiştir. İnsanlar arasında hakem olsun, hüküm olsun, yasa olsun diye...

Yüce Allah Kur'ân'ı hüküm kitabı olarak indirmiş, insanlar arasında hakem olmasını istemiştir. Kur'ân'ın hüküm/hakem olmasına dair En'âm Suresi'nde üç ayrı sıfat zikretmiştir:

"(De ki:) 'O, her şeyi detaylandıran bir Kitab'ı size indirmişken, Allah'tan başka bir hakem mi arayacakmışım?' Kendilerine

154. 17/İsrâ, 39
155. bk. El-Mufredât, s. 248-252, h-k-m maddesi
156. Râğıb El-İsfehânî, "İlim ve akılla hakka isabet etmektir." diye tarif eder.

Kitap verdiklerimiz, onun (Kur'ân'ın), Rabbin tarafından hak olarak indirilmiş olduğunu kesin olarak bilirler. Sakın şüphecilerden olma. Rabbinin kelimesi (Kur'ân), doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O, (işiten ve dualara icabet eden) Es-Semi' ve (her şeyi bilen) El-Alîm'dir." [157]

"a. Allah her şeyi detaylandıran/mufassal bir kitap indirmiştir

Kur'ân; ayetleri Allah tarafından muhkem/sağlam kılınmış, sonra yine O'nun (cc) tarafından tafsilatlandırılmış [158] bir kitaptır. Özü de (muhkem) açıklaması da (mubin) Allah'tan olduğundan, onda bir çelişki, zıtlık, uyumsuzluk yoktur. [159] İnsanlar onu anlasın diye onların diliyle indirilmiş, [160] dili/anlamı Allah tarafından kolaylaştırılmıştır. [161] O, toplumun içinde, herkesin ulaşacağı kolaylıkta tertemiz bir kitaptır. Allah adına konuşan, her ân hayata müdahale eden, kuruyan/katılaşan kalplere rahmet, yolunu kaybedenlere hidayet/rehber, karanlıkta kalanlara nur/ışık, öğüt veren bir nasihatçi, öğreten bir muallimdir. Bu sebeple Allah (cc), onu hakem kılmıştır:

'İnsanlar (tevhid üzere yaşayan) tek bir ümmetti. (İhtilafa düştüler.) Allah (aralarındaki ihtilafı gidersin diye) müjdeleyici ve uyarıcı nebiler gönderdi. İnsanların anlaşmazlığa düştükleri konularda, aralarında hakem olsun diye nebilerle beraber hak

157. 6/En'âm, 114-115
158. bk. 11/Hûd, 1
159. bk. 4/Nisâ, 82
160. bk. 42/Şûrâ, 192-195
161. bk. 54/Kamer, 17

olan Kitab'ı indirdi. O (Kitap konusunda) anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra aralarındaki azgınlık/kıskançlık/bir diğer gruba üstünlük sağlama isteği olan Ehl-i Kitap'tan başkası değildi. Allah, hakkında ihtilafa düştükleri konuda iman edenleri izniyle hakka hidayet etti. Allah dilediğini dosdoğru yola iletir.' [162]

'İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin diye bu Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Hainlerin savunucusu olma!' [163]

'Herhangi bir konuda ihtilafa düşerseniz, onun hükmü Allah'a aittir. İşte bu, Rabbim olan Allah'tır. Yalnızca O'na tevekkül ettim ve yalnızca O'na yönelirim.' [164]

Beşerî hükümler/hakemlikler ise detaylı değildir. İhtiyaç oldukça detaylandırılmakta, çoğu zaman detay ile asıl hüküm arasında çelişkiler görülmektedir. Sonra bu çelişkiyi gidermek için yeni detaylar/şerhler/ek kanun maddeleri yazılmakta, asıl madde bambaşka bir hüviyete bürünmektedir. Bohça yama tutmayacak hâle gelince de yeni bir kanun maddesi düzenlenmektedir. Bu arada olan, müstekbirlerin kobay olarak gördüğü yığınlara olmakta, sayısız mağduriyetler yaşanmaktadır. Bu, kaçınılmaz bir sondur. Zira insan cahildir. Detaylı/mufassal bilgisi yoktur ki detaylı/mufassal kanun yapsın. Zamanı ve mekânı aşan, kıyamete kadar geçerliliğini koruyan yasalar yapsın. Böyle bir ilim Yüce Allah'a (cc) aittir. O (cc) bu ilmi mufassal bir kitap olarak, hakem olsun diye kullarına indirmiştir.

162. 2/Bakara, 213
163. 4/Nisâ, 105
164. 42/Şûrâ, 10

b. Kur'ân doğruluk yönünden tamamlanmış bir kitaptır

Allah (cc) sadıktır; sözü, vaadi ve hükümleri doğrudur, sıdktır:

'De ki: 'Allah doğru söyledi ... ' ' [165]

' ... Kim Allah'tan daha doğru sözlü olabilir?' [166]

' ... Şüphesiz ki biz, doğru sözlülerdeniz.' [167]

Kur'ân Allah'ın (cc) kelamıdır. Sıdk membası olan Allah'ın (cc) katından yeryüzüne akan bir nehir gibidir. Onda sözün afeti olan yalan, abartı, kapalılık, çelişki ... yoktur. O, ayıplardan ve kusurlardan arındırılmış, tertemiz bir kitaptır.

O, doğru/sadık bir kitap olduğundan bir başkasının onayına/tasdikine ihtiyacı yoktur. İnsanlar hiçbir kuşkuya kapılmadan onu uygulayabilir, ihtilaflarında hakem kılabilirler. Beşerî kanunlar gibi kurulların, meclisin, yöneticilerin, denetleyici mahkemelerin ... onayına ihtiyaç duymaz. Beşer ürünü yasalar, yapanların da ikrarıyla kusurlarla doludur. Bu nedenle onlarca denetleme mekanizması kurmak zorunda kalmışlardır. Bunca mekanizmaya rağmen çıkan birçok yasa, uygulamada sorunlar yaşandığı için tekrar tekrar düzeltilmektedir. Çünkü beşer ürünü yasalar zalim, cahil, hevaya tabi ... insan zihninin ürünüdür.

c. Kur'ân adalet yönünden tamamlanmıştır

Kur'ân; gökleri ve yeri adalet ilkesiyle/hakla yaratmış, kullarından da hakkı ayakta tutan adil şahitler olmasını

165. 3/Âl-i İmran, 95
166. 4/Nisâ, 87
167. 6/En'âm, 146

istemiş olan Allah'ın kelamıdır. Adaletin membasından akıp geldiği için, hükmün/yasanın afeti olan zulüm, orantısızlık, kuşatamamak gibi tüm eksikliklerden uzak, tertemiz bir kitaptır. Adaletli değildir yalnızca; adalet yönünden tastamamdır. Kimsenin ona ekleyebileceği bir adalet yoktur.

Kur'ân'ın hükümlerinin adil oluşu, kaynağıyla ilgilidir. O, Allah'tandır. İnsanı ve evreni yaratan; geçmişin, şimdinin ve geleceğin bilgisine sahip olan; yarattığı ve emrettiği her şeyde uyum ve mükemmellik bulunan Allah'tandır (cc). Eksikliklerden münezzeh olan Allah'ın hükümleri de eksiklikten münezzehtir.

Beşerî yasalar adil değildir. Çünkü o yasaları vazeden insan, Allah'ın (cc) hükmü gereğince zalimdir. [168] Subhanallah! Çokça zalim olan insan nasıl adil yasalar yapabilir? Bu mümkün müdür? Bilakis Allah (cc); insan, insana zulmetmesin diye kendi katından yasalar indirmiştir.

Kaldı ki bu yasaları yapanlar dahi, yasaların adil olmadığının farkındadır! Yalnızca T.C. örneğini ele alacak olursak şunu görürüz: İlk derece mahkemede yargılanıyorsunuz; hüküm istediğiniz gibi olmazsa İstinafa gidiyorsunuz; onun hükmünü beğenmezseniz Yargıtaya gidiyorsunuz; o da olmazsa Anayasa Mahkemesine; o da olmazsa AİHM'ye… Bunun dışında infaz durdurma veya yeniden yargılama için başvurabiliyorsunuz. Çoğu zaman, aynı yasalara tabi olan bu mahkemeler, birbirinin hükmünü nakzediyor! Hükme bağlılığın olmadığı böyle bir düzende adalet olur mu? Olmaz!.. Daha doğrusu İlahi yasalara dayanmayan hiçbir

168. bk. 33/Ahzâb, 72

düzende adalet olmaz. Çünkü bu hükümleri vazedenler; kendilerini dahi hakkıyla tanımayan, evlerine dahi hakkıyla çekidüzen veremeyen, duygularını kontrol edemeyen, güçlüden korkan insanlardır. Bu hükümleri vazedenler; mutlak ilim sahibi değildir. Bir dakika sonrasını bilmezler. Koydukları yasanın neye mal olacağını, ne tür sorunlar çıkaracağını bilemezler. Bilemedikleri için de devasa bir laboratuvarda deney yapar gibi kanun çıkarırlar. Her on yılda bir kendi çıkardıkları kanunları yeni gerekçelerle değiştirirler.

Sözün özü: Bir yasanın insanlar arasında hakem olması için mufassal/detaylandırılmış, doğru ve adil olması gerekir. Bu da yalnızca Allah'ın kelâmı olan Kur'ân için geçerlidir." [169]

Kur'ân'ın Hikmet Olması!

Kur'ân haddizatında hikmetler barındıran bir kitaptır. Zira o, bir yandan kalbi imanla imar ederken diğer yandan aklı hikmetlerle olgunlaştırır. İnsana verdiği tarih bilinci, öğrettiği bireysel ve toplumsal yasalar (sünnetullah), Kitap ile birlikte indirdiği mizan/ölçü ve hikmetle donattığı resûllerin örnekliği/sünneti insanı olgunlaştırır. Ona basiret, feraset ve hikmet kazandırır. Bu anlamda Kur'ân'ın hikmet membalarından biri de Kur'ân kıssalarıdır. Yüce Allah, haber verdiği Kur'ân kıssalarına dair şöyle buyurur:

"Andolsun ki onlara, kendilerini (yalanlamaktan ve arzularına uymaktan) alıkoyacak (geçmiş kavimlerin) haberleri geldi. (O

169. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 316-319

haberler) hikmetli, üslubunda en etkileyici seviyededir. (Ancak kendisini uyarıya kapatana) uyarılar fayda vermiyor."[170]

Yüce Allah, Kur'âni haberler için "hikmetun baliğa" der. Yani hikmeti en üst seviyede, etkisi çokça hissedilen haberlerdir. Buradan anlıyoruz ki Kur'ân kıssalarına -ve diğer Kur'âni hikmet kaynaklarına- yoğunlaşan insan yalnızca hikmet elde etmez. Hikmetun baliğa, yani en üst düzeyde hikmetler elde eder. Bir örnek üzerinden Kur'âni haberlerin hikmetini anlamaya çalışalım:

"Musa'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar nebilerine demişlerdi ki: 'Bize bir komutan tayin et, (onun komutanlığında) Allah yolunda savaşalım.' O da demişti ki: 'Ya savaş size farz kılındıktan sonra savaşmazsanız?' Demişlerdi ki: 'Biz yurtlarımızdan sürülmüş ve evlatlarımızdan menedilmişken nasıl olur da Allah yolunda savaşmayız?' Savaş onlara farz kılınınca azı hariç (savaşmaktan imtina ederek Allah'ın emrinden) yüz çevirdiler. Allah, zalimleri bilendir. Nebileri onlara demişti ki: 'Allah, size komutan olarak Talut'u atadı.' Demişlerdi ki: 'O bizim başımıza nasıl yönetici olabilir? (Oysa) biz yöneticiliğe ondan daha layığız. Hem o mal konusunda kendisine genişlik verilmiş (bir zengin de) değildir.' Demişti ki: 'Şüphesiz Allah, onu sizin için seçti ve onun ilim ve beden gücünü arttırdı. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah (ihsanı ve lütfu bütün varlığı kuşatacak kadar geniş olan) Vâsi', (her şeyi bilen) Alîm'dir.' "[171]

Geçmiş toplumlardan birine dair anlatı, Kur'âni haber-

170. 54/Kamer, 4-5
171. 2/Bakara, 246-247

lerdendir. Ayetlere yoğunlaşan yönetici şunu görecektir: Toplumların ateşli talepleri ve sloganik söylemleri ile vakıa her zaman aynı olmayabilir. Toplumlar duygusaldır. Bir uğultuyla harekete geçer, en olmadık taleplerde bulunabilirler. Ancak gerçeklikle yüzleştikten sonra isteklerinin tam tersi istikamette bir yola sapabilirler. Bir yönetici yalnızca bu hikmeti idrak etse, toplumsal baskıların yaptırdığı ve çoğu toplumu yanlış mecralara saptıran bir afetten korunacak ve toplumu koruyacaktır. Zaten Kur'ân bize tüm tarihi değil, evrensel niteliği olan bir tarih seçkisi anlatmıştır. Tarihi, hikmet süzgecinden geçirmiş; insanlığa faydalı olacak kısmı, yani özü bize aktarmıştır. Bu nedenle Kur'ân başlı başına bir hikmet, her ayet de bir hikmet muallimidir. Kur'ân'ın hikmetleri, Nebi'nin sözlü ve amelî hikmet öğretisiyle buluştuğunda nur üstüne nur oluşur. Çünkü Nebi (sav) hem Kitab'ı hem de hikmeti öğretir:

"Andolsun ki Allah müminlerin içinde, kendilerinden olan bir Resûl göndermekle onlara iyilikte bulunmuştur. Onlara O'nun ayetlerini okur, onları arındırır ve onlara Kitab'ı ve hikmeti öğretir. Hiç şüphesiz, (Resûl gelmeden) önce apaçık bir sapıklık içindeydiler." [172]

Şu ayeti okuyalım örneğin;

"Akşamüstü ağlaya sızlaya babalarına gelmişlerdi. 'Ey babamız!' demişlerdi. 'Biz gittik, aramızda yarışıyorduk. Yusuf'u da eşyalarımızın yanında (gözcü olarak) bırakmıştık, onu kurt yemiş. (Biliyoruz ki) biz doğru söylesek de sen bize inanacak değilsin.' Ve üzerine yalancıktan kan (sürülmüş) gömleğini

172. 3/Âl-i İmran, 164

getirmişlerdi. '(Hayır, öyle değil!) Bilakis, nefsiniz bu işi size süslü göstermiş! (Artık bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin söylediklerinize karşı (yardımına sığınılacak) El-Mustean olan Allah'tır.' demişti." [173]

Bir kadın, davacı olarak Kadı Şureyh'in huzuruna gelir. Ortamda bulunan herkes kadının haklı olduğuna ikna olur. Kadı Şureyh (rh), Yûsuf Suresi'nin ayetlerini okur ve "Her ağlayan, davasında haklı değildir." istidlalinde bulunur. [174] Kadı Şureyh tedebbür ettiği, derinleştiği bir ayetten, isabetli hükümler verecek bir hikmet derlemiştir.

Allah Resûlü'nden (sav) sonra ortaya ilginç insanlar çıkar; Kur'ân okunurken bayılıyor, kendilerinden geçiyorlardır. Toplumun kafası karışır. Bir yanda Allah Resûlü ve sahabede görmedikleri bir cezbe hâli, diğer tarafta -zahiren- Kur'ân ile kendinden geçen insanlar vardır. Kur'ân'ın hikmetleriyle kalbi ve aklı olgulanmış selef imamları, yeni çıkan bu duruma karşı çıkar. Rabbani hikmet ve basiretleriyle bu ayılıp bayılmaların şeytani olduğuna hükmederler.

"Katâde, 'Ondan dolayı Rablerine kalpten saygı duyanların derileri ürperir, sonra Allah anıldığı için derileri ve kalpleri yumuşar.' âyetini okuyup şöyle dedi: 'İşte bu Allah'ın dostlarının niteliğidir. Yüce Allah onları derilerinin ürperdiğini, gözlerinin ağladığını ve Allah'ı zikretmekten dolayı kalplerinin yatıştığını söyleyerek nitelendirmektedir. Onları akıllarının başlarından gitmesi ve ayılıp bayılmala-

173. 12/Yûsuf, 16-18
174. bk. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 11/523, 36850 No.lu rivayet

rıyla nitelendirmemiştir. Çünkü bu hâller ancak bid'at ehli kimselerde görülür ve bu şeytandandır.' "[175]

10. Kur'ân, Hidayettir; Yol Gösterir, Rehberlik Eder

"Bu Kitap; kendisinde hiçbir şüphe olmayan, **takva sahiplerine yol gösteren bir Kitap'tır.**"[176]

"Ey Ehl-i Kitap! Şüphesiz ki Kitap'tan gizlemekte olduğunuz şeylerin çoğunu açıklayan ve büyük bir bölümünü de görmezden gelen/üzerinde durmayan Resûlümüz size geldi. Şüphesiz ki size, Allah'tan bir nur ve apaçık/açıklayıcı bir Kitap geldi. **Allah onunla (Kitap ve Resûl'le), rızasına uyanları yolun en doğru olanına iletir**, onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru yola hidayet eder."[177]

Kur'ân'ın yirmi dört ayrı yerinde, farklı üsluplarla onun bir hidayet kaynağı olduğu ve Yüce Allah'ın onunla hidayet ettiği vurgulanmıştır. "H-d-y" kökünden türeyen hidayet, yol göstermek için öne çıkmak (hâdi) ve lütuf gönderisi (hediye/armağan) gibi iki kök anlama sahiptir. Sondaki illetli harf hemze olduğunda ise (hedee) bir şeyin sükûna ermesi ve sakinlik anlamına gelmektedir.[178] Bu açıdan bakıldığında Kur'ân hem bir rehberdir; yol gösterir hem bir hediyedir; Allah (cc) onu kullarına armağan etmiştir hem de bir sükûnet kaynağıdır; kalp onunla yatışır, huzura erer.

Kur'ân okuyucusu onu bu anlayışla okumalıdır. Bir rehberin ardına takılan yolcu gibi onun gösterdiği istikamet-

175. İbn-i Kesîr Tefsîri, 9/394, Zümer Suresi, 23. ayetin tefsiri
176. 2/Bakara, 2
177. 5/Mâide, 16
178. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 2/42-43, h-d-y maddesi

te yürümeli, onun işaret ettiği yerlere dikkatle bakmalı ve onun anlattıklarını can kulağıyla dinlemelidir. Zira Kur'ân'ın rehberliği/hidayeti iki çeşittir. İlki, hidayet-i irşaddır. Yani yol göstermek, doğru ile yanlışı ayırmak anlamındaki hidayetidir. Bu yönüyle o, tüm insanlık için hidayet kaynağıdır:

"Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur'ân, o ayda indirilmiştir…"[179]

İkicisi, hidayet-i tevfiktir. Yani Kur'ân'ın insanı hayra ulaştırması, en güzel olanı yapmaya teşvik etmesi ve Allah'ın rızasına muvaffak kılmasıdır. Bu yönüyle o, yalnızca müminler için hidayet kaynağıdır:

"Muhsinlere/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlara hidayet ve rahmettir."[180] [181]

Kur'ân'ın insanı muvaffak kılması; insanın onu rehber edinmesi ve bu rehber edinmeyi takvalı, muhsin bir kalple yapmasıyla orantılıdır. Kim gönlünü Kur'ân'a ne kadar açarsa Kur'ân'ın rehberliğinden nasibi o kadar olur. Allah Resûlü (sav) ve ashabı gibi onu her şeyin önüne koyanlar,[182] onunla en doğru (ekvam) olana hidayet olurlar:

"Şüphesiz ki bu Kur'ân, en doğru olana iletir ve salih amel işleyen müminleri, onlara büyük bir ecir olduğu (gerçeğiyle) müjdeler."[183]

179. 2/Bakara, 185
180. 31/Lokmân, 3
181. bk. Def'u Îhâmi'l İdtırâb an Âyâti'l Kitâb, Şınkıtî, s. 9, Bakara Suresi, 2. ayetin izahı
182. bk. s. 46-54, Kur'ân, Allah'ın İlmidir
183. 17/İsrâ, 9

Seyyid Kutup (rh) tefsirinde, konuyla ilgili şöyle der:

"Doğruya iletişi mutlaktır. Hiçbir veçhile sınırı yoktur. Filan yerde şu kimseleri doğruya iletir, gibi bir husus söz konusu edilemez. Kur'an; zaman ve mekân hududu tanımaksızın, her milleti ve her nesli her zaman en doğruya ileten bir kitaptır. En doğru diye ifade edilen hidayet ise, her türlü iyiyi ve doğruyu içine almaktadır. İnsanoğlunun sevk edilmesi gereken her yol, her hayır oradadır. Ve bunlar zaman ve mekânla kayıtlı değildir.

Kur'an, insanoğlunu, ruh ve şuur âleminde, inanç ve akîde ile, en doğruya iletir. Kapalı ve müphem tarafı bulunmayan, sade ve açık akîde ile… Ruhları evham ve hurafelerin ağırlığından kurtaran akîde ile… Çalışmaya ve yapıcılığa elverişli olan insan enerjisini harekete getirip, tabiat kanunlarındaki esrarla beşer fıtratındaki esrarı en uygun şekilde birbiriyle bağdaştıran akîde ile…

Kur'an, insanoğlunun zahiriyle batını münasip bir bağ kurmak; duygularıyla hareketleri arasında irtibat sağlamak ve akidesiyle ameli arasında insicamı temin etmek sûretiyle onu en doğruya iletir. Bütün bu hususlar bozulması mümkün olmayan bir akitle sağlama bağlanmıştır. Yeryüzünde icra edilen bu hususlar insanoğlunun Allah rızasına uygun olarak yaptığı her hareket ve gördüğü her iş ibadettir. İsterse bu iş hayatla ilgili olarak kendi kazanç ve menfaatlerini hedef almış olsun…

Kur'an, yapılması emredilen ibadetlerle kulun güç ve takati arasında sağladığı muvazene ile de en doğruya ileten bir

kitaptır. İbadetler ne insanoğlunun yapmaktan kaçınacağı kadar ağır ve çoktur, ne de onu tembellik ve rehavete sevk edecek kadar basittir. Gaye, itidal ve tahammül hududunu aşmaz. Bunların hudutları dışına çıkılamaz.

Kur'an, insanlar arasındaki alakaları tanzim etmekte de en doğruya götüren kitaptır: Fertlerin, çiftlerin, hükümetlerin, milletlerin, devletlerin ve ırkların aralarındaki alâkaları sabit ve sağlam temeller üzerine oturtur. Bu temelleri birtakım insanların görüş ayrılıkları, heva ve hevesleri sarsamaz. Bu temeller bir takım şefkat ve yakınlık duygularıyla eğilip bükülemez. Şahsî menfaat ve çıkarlar onun hedefini değiştiremez. Bu temelleri, Alîm ve Habîr olan Allah, kulları için bizzat kendisi kurmuştur. O, yarattıklarının ahvalini en iyi bilendir. O, nerede ve hangi nesilde olursa olsun kullarının menfaatini en iyi gözetendir. İdare nizamında, iktisadi ve içtimaî nizamda, devletler arası münasebetlerde beşer âlemini en iyiye ve en doğruya ileten O'dur…" [184]

Kur'ân'ın Ruh, Nur ve Hidayet Olması

"Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik. Sen Kitab'ın ve imanın ne olduğunu bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet ettiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen, dosdoğru yola iletirsin." [185]

"Bu âyette Allah Teâlâ, emrini, rûh, nûr ve hidayet kıldığını haber vermiştir. Bundan dolayı olsa gerek, Allah'ın emirlerine ve Peygamber'in sünnetine uyanlarda bir canlılık, bir nûr ve bunlara bağlı olarak bir tatlılık, bir heybet, bir

184. Fî Zılâl-il Kur'ân, 9/290-291, İsrâ Suresi, 9. ayetin tefsiri
185. 42/Şûrâ, 52

saygınlık ve başkalarının mahrum kaldığı hüsn-ü kabûl vardır. Nitekim Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: 'Mü'min, sempatik ve heybetli olmakla rızıklandırılmış kimsedir.' Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: 'Allah inananların dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tâğûttur. Onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar Cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.' [186] İnkâr edenlerin dostları tâğûtlar, onları kendi karakterleri olan karanlığa, cehalete ve hevalarına sevk ederler. Peygamberlik ve vahiy nuru onları aydınlatır, bu vesileyle neredeyse iman edecek olurlar. Ancak dostları buna engel olur. Onların iman etmesine mani olurlar. İşte bu, tâğûtların inkârcıları aydınlıktan karanlığa götürmesi demektir." [187]

11. Kur'ân, Beyandır; Açık ve Açıklayıcıdır

"Elif, Lâm, Râ. Bu, Kitab'ın ve apaçık/açıklayıcı olan Kur'ân'ın ayetleridir." [188]

Yüce Allah, Kitab'ını mubin kelimesiyle ifade eder. Mubin, Kitab'ın hem açık hem de açıklayıcı olduğuna vurgu yapar. Şöyle ki; Kur'ân'ın bir sıfatı olan mubin, "b-y-n" kökünden türemiştir. Bu kök hem ayırmak, koparmak hem de birleştirmek, kavuşmak/vuslat anlamlarına gelir. Bu yönüyle zıt anlamları barındıran (ezdad) kelimelerdendir. [189] Kelime bir şeyin uzaklığı, derinliği ve açıklığını ifade eder. [190]

186. 2/Bakara, 257
187. Bedâiu't Tefsîr, 3/616, Şûrâ Suresi, 51-52. ayetlerin tefsiri
188. 15/Hicr, 1
189. bk. Kur'ân'ın Anlaşılması Bağlamında İslam Geleneğinde Dil Olgusu ve Beyân, s. 67-96
190. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 1/327-328, b-y-n maddesi

Kur'ân'a bir sıfat olarak seçilen mubin kelimesi hem lazımi/geçişsiz hem de müteaddi/geçişli fiil olarak kullanılır. Bu nedenle kelime hem bir şeyin apaçık olduğuna hem de açıklayıcı olduğuna işaret eder. [191]

Yukarıda özetle aktardığımız lugavi açıklamalardan sonra şunu söyleyebiliriz: Kur'ân'ın açık/açıklayıcı bir kitap oluşu, onun ayırmasıyla ilgilidir. O; hak ile batılı, iyi ile kötüyü, salihlerin yolu ile mücrimlerin yolunu hiçbir kapalılığa yer bırakmayacak şekilde ayırmıştır. Zıtların arasına çektiği kalın çizgiden ötürü, ayırdığı şeyler apaçıktır. Yine o, derin ama berrak bir umman gibidir. Tepeden baktığınızda tâ dibini göreceğiniz kadar arı, duru ve apaçıktır. Öyle ki ona daldığınızda açıklığı/berraklığı artar. Derine indikçe paha biçilmez hikmet ve basiret incileri toplarsınız. Yine o, uzakta duran bir burç, eşsiz bir saray gibidir. Uzaktan dahi tüm ihtişamı açıktır. Ona doğru yürüdüğünüzde detaydaki ihtişamı fark edersiniz… Ona doğru attığınız her adım kalbinizi fetheder; evet, kesinlikle bu, aşkın bir rabbin sözü ve sıfatıdır dersiniz. Âdeta okuyana iniyormuş, sözün sahibi konuşuyormuş ve birebir size hitap ediyor gibi olursunuz… Aklınızdan geçen bir soruya, "Bu sorunun cevabı şudur." cümlesi hariç birebir, apaçık bir cevap bulursunuz.

Kur'ân'da, Kur'ân'ın apaçık oluşuna dair "b-y-n" kökünden otuz yedi kelime geçer. Mubîn, beyan, mubeyyinat, beyyine, beyyinat gibi. Tüm bu kelimeler bir araya toplandığında Kur'ân'ın apaçık olması şu anlamlara gelir: [192]

191. bk. Esmâu'l Kur'ân fi'l Kur'ân, s. 31
192. bk. Risâletu Kur'âni'l Kerîm min Hilâli Esmâihi ve Sıfâtihi, s. 136 vd.

– Kur'ân-ı Kerim'in dili açık, kolay ve anlaşılırdır. Kur'ân'ın dili üzerine çalışma yapacak her insan, kolaylıkla onu anlayabilir.

"O apaçık bir Arapça ile (indirilmiştir)." [193]

– Kur'ân'ın ihtiva ettiği anlamlar apaçık ve anlaşılırdır:

"O (Kur'ân'la) muttakileri müjdeleyesin ve inatçı topluluğu uyarasın diye onu senin dilinle kolaylaştırdık." [194]

"Öğüt almaları için o (Kur'ân'ı) senin dilinde kolaylaştırdık." [195]

"Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt alınması için kolaylaştırdık. Peki var mı öğüt alan?" [196]

Onu kolaylaştıran Allah'tır. İnsanlar onu okusun, anlasın, öğüt alsın, uyarı ve müjdelerine kulak kabartsın diye Yüce Allah onu kolaylaştırmıştır. Kolaylaştırmanın bir boyutu da onun apaçık kılınması, inanarak ve sakınarak okuyan her insanın onu kavramasıdır:

– Kur'ân'ın apaçık olmasının bir boyutu da Yüce Allah'ın, onun hükümlerini detaylandırmış olması, bir yerde muhkem bir şekilde zikrettiğini başka bir yerde tafsilatlandırmasıdır:

"Andolsun ki onlara, ilim üzere detaylandırdığımız, iman eden bir topluluk için hidayet ve rahmet olan bir Kitap getirdik." [197]

193. 26/Şuarâ, 195
194. 19/Meryem, 97
195. 44/Duhan, 58
196. 54/Kamer, 17
197. 7/A'râf, 52

"Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir Kitap'tır." [198]

– Kur'ân'ın apaçık olmasının bir diğer boyutu, aynı meseleyi farklı üslup ve yöntemlerle izah etmesidir:

" ' … Bak, ayetleri nasıl da farklı şekillerde açıklıyoruz … ' [199]

Bu, Allah'ın kullarına olan rahmetidir. Onları tevhide davet ederken, birçok üslup ve yöntem kullanır. Tevhidi öğretir, zıddı olan şirki anlatır. Soru sorar; insanı düşünmeye sevk eder. Batılın çelişkilerini ortaya koyar; insanı gerçekle yüzleştirir. Misaller verir; insanın, bildiği üzerinden bilmediğini anlamasını kolaylaştırır. Anlamayanı dünya azabıyla korkutur; cehennemden manzaralar sunar… Tevbe edip Allah'a yönelecek olanları müjdeler. Dünyada izzet, bereket, huzur; ahirette ise ebedî cenneti vadeder…

Çünkü O (cc), kullarına karşı merhametlidir. Bir annenin evladına olan merhametinden çok daha fazla… Bu sebeple açıklar. Açıklar ki Rabblerine giden bir yol tutsunlar.

O'nun (cc) ayetleri çeşitli şekillerde açıklamasının tek sebebi budur. Umulur ki insan anlar/fıkheder, öğüt alır:

' … Bak, **anlasınlar diye** nasıl da ayetlerimizi çeşitli şekillerde açıklıyoruz.' [200]

'İşte bunu, Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Korkulası

198. 11/Hûd, 1
199. 6/En'âm, 46
200. 6/En'âm, 65

(vaidleri/tehditleri) çeşitli yollarla açıkladık, **umulur ki korkup sakınır ya da öğüt almalarını sağlar.**' [201] " [202]

– Kur'ân'ın apaçık oluşunun otuz yedi defa vurgulanması, onda bâtını, remizli, işari anlamların olmadığını gösterir. Zira Kur'ân; filozofların ağdalı dilinden, kâhinlerin bâtıni/remizli seci'inden, şairlerin duyguları manipüle eden nazımlarından farklı olarak apaçık, arı duru bir dille indirilmiştir. Kur'ân'ın ısrarla apaçık olduğunu söylemesine rağmen, onun bir bâtını olduğunu ve o bâtını ancak belli insanların anlayacağını söylemek, Kur'ân'a tuzak kuran zındıkların bir oyunudur. Gayesi ümmet ile Kur'ân arasına set çekmek ve Kur'ân'ı her türlü batılı onaylayan bir kitap hâline getirmektir. Şöyle ki; İslam'ı içeriden çökertmek isteyen zındıkların önünde önemli bir engel vardı: Kur'ân ve sünnetin apaçık, anlaşılması kolay nasları!

"Vahiy engelini aşmak için bilgi kaynaklarında iki aşamalı bir tahrife gittiler. Önce bilgi kaynaklarını çeşitlendirdiler. Kur'ân ve sünnete keşif, rüya, ilham gibi alternatif bilgi kaynakları ürettiler. Sonra Kur'ân ve sünnetin bir zahirî bir de bâtıni anlamı olduğunu; aslolanın bâtıni anlam olduğunu ve bâtıni anlamı da yalnızca ilham, keşif, rüya ehli velilerin anlayabileceğini söylediler. Böylece siz onları Kur'ân ile uyardığınızda, 'Bu, Kur'ân'ın zahiridir, Kur'ân'ın bâtını ise…' diyerek vahiyle uyarılmanın önünü kapattılar. Siz, 'Bu bâtıni anlamın doğru olduğunu nasıl bileceğiz?' diyecek olsanız, 'Sen bilemezsin, ancak ilham alan ehli keşif, ehlullah bilir.' diyerek, bâtıni tevili tekellerine aldılar:

201. 20/Tâhâ, 113
202. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefisiri, s. 134

'Sufi imamların dışındaki insanlar, ya nakil ve eserle amel eder ya da akıl ve fikir yoluyla hakikatin peşine düşer. Tasavvuf yolunun büyükleri ise, bütün bunların ötesine geçmiş, daha ilerisine yükselmişlerdir. Diğer insanlar için gayb durumunda olan hakikatler, onların önüne açılmıştır; halk için maksat olan nice marifet ve ilimler, Hak Teâlâ tarafından onlara bahşedilmiştir. İnsanlar delille hakikati ararken, onlar Hakk'a vâsıl olup İlahî huzurda kabul görmüşlerdir.

Bu yolun büyükleri bir âşığın söylediği şu hâli yaşamaktadırlar: 'Gecem senin yüzün ile aydınlıktır; insanlar ise gecenin karanlığı içinde yaşamaktadır. İnsanlar koyu karanlık içinde yüzerken, biz gündüzün ışığı içindeyiz.' '[203]

Daha ilginç olanı sufilerin Kur'ân (!) ve sünnetten (!) yaptıkları bâtıni çıkarımlara karşı çıkanları imandan mahrumiyet, müşriklik gibi ağır ifadelerle suçlamasıdır:

'Ruveym demiştir ki: 'İnsanlardan herhangi bir grupla oturman, sufilerle oturmandan daha selametlidir. Bunun sebebi şudur: Bütün halk, zahirî amellerle yetinirken; sufiler hakikatleri araştırırlar. Halk, dinin zahirî amellerini yapmayı yeterli görürken, sufiler gerçek veraa (şüphelerden sakınma haline) ulaşmak ve devamlı sıdk üzere bulunmak derdindedirler. İşte bir kimse sufilerle oturur da onların elde ettikleri bu hakikatlere ters hareket ederse, **Allah onun kalbinden iman nurunu çeker alır.**' '[204]

'Kur'ân'ın harfleriyle meşgul olup kendi tercihine uyan

203. Kuşeyri Risâlesi, s. 724
204. age. s. 120

zahir ilmine sahip bir müfessirin görüşünü dikkate alan, kendi aklına müracaat eden ve hitabın bâtını hususunda Arap dili bilginlerinin görüşlerine göre hüküm veren kişiler, kendi akıllarıyla perdelenmişlerdir. Bunlar, sahip oldukları bilgi miktarıyla sınırlı olup akla dayalı yargılarına bağlıdırlar. Bu yüzden, sahip oldukları ilim ve akli yetileri ne kadarsa katedecekleri azami mesafe de o kadardır. **Bu insanlar, tevhid ehli nezdinde, sahip oldukları akılları ve ilimleri sebebiyle müşriktirler.** (İşte bu tarz bir anlayış ve tutum), gece karanlığında yürüyen bir karıncanın hareketinden daha görünmez olan bir gizli şirkin kapsamına girer.' [205]

Böyle bir anlayışla Kur'ân'a söyletemeyeceğiniz ne olabilir? Ya da yaptığınız hangi kötülüğe Kur'ân'dan dayanak bulamazsınız ki? Onlar da açıkça istedikleri her şeyi Kur'ân'da bulabileceklerini itiraf ederler:

'Ebu Medyen, 'Bir mürid, Kur'ân'da her istediğini bulmadıkça gerçek mürid değildir; kendisinde bu vasıfta bir genellik (kapsayıcılık) bulunmayan hiçbir söz de Kur'ân değildir.' demiştir.' [206] » [207]

Birçok konuda olduğu gibi bu konuda da onların selefi, Ehl-i Kitap, yani Allah'ın (cc) lanetlediği Yahudilerdir:

"Yahudi mistiklere göre Tevrat talimi yapacakların bilmeleri gereken en önemli şey, Tevrat'ın literal anlamının dışında gizli/sırlı sayısız anlamının ol duğu gerçeğidir.

205. Kur'ân ve Aşırı Yorum, s. 218, Kutu'l Kulub, 1/45
206. age. s. 230, El-Futuhât, 3/94
207. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 504-505

Zira Tevrat'ın her bir kelimesi semavî sırlar içermektedir. Buna göre literal anlam sadece görüntü olup metinde kastedilen anlam bam başkadır. İnsanlar sadece metinde yazanın Tevrat olduğunu düşündüklerinde çok büyük hata yapmış olmaktadırlar. Zohar'da bâtınî anlamın asıl anlam olduğunu ifade eden şu pasaj önem arz etmektedir:

Tevrat'ın sadece hikâyeleri ve sıradan günlük hususları zikrettiğini düşünen insanlara veyl olsun! Eğer Tevrat'ın derdi bu olsaydı, günümüzde Tevrat benzeri bir metin hatta daha iyisi ortaya konabilirdi. Zira dünyevî konularda krallar ve prensler daha değerli metinlere sahiptirler. Onların elindekileri model alarak pekala Tevrat türü bir metin ortaya konulabilir. Fakat işin ger çeği şu ki Tevrat'ın her kelimesi bir derinlik ve bir sır içermektedir. Semavî âlem ile dünya âlemi bir denge üzerine kuruludur. Yeryüzü İsrailoğulları'nın, semavî âlemde de meleklerin mekânıdır. Melekler ne zaman yeryü züne inmek isteseler, dünyevî elbiseleri giyinirler. Aksi takdirde ne onlar dünyada durabilirler ne de dünya onlara dayanabilir. Bu durum melekler için geçerliyse Tevrat için hayli hayli geçerli olur. Zira dünya da melekler de Tevrat'ın yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Dünya Tevrat'ın içerdiği şeylerin ağırlığını kaldıramayacağı için Tevrat'ın hikâyeleri elbise fonksi yonu görür. Her kim ki bu elbiselerin, yani hikâyelerin Tevrat'ın kendisi olduğunu düşünürse, helak olmayı hak eder ve böyle düşünen insanların gelecek dünyadan nasibi yoktur. Şık bir elbise gördüklerinde daha ötesine bakmayan aptalların vay hâline! Elbiseden daha değerli olan,

onu taşıyan bedendir. Bedenden daha önemli olan da o bedene can veren ruhtur. Bu şekilde Tevrat'ın bir bedeni vardır ki bunlar emir ve yasaklar ve kurallar bütünüdür. Bu beden elbiseye sarılmıştır ki bunlar da Tevrat'ta anlatılan hikâyelerdir. Aptallar Tevrat'ın sadece elbisesini görürler, yani hikâye kısmını. Daha ötesini göremezler ve elbisenin içindeki bedeni fark edemezler. Daha akıllılar elbisenin altındaki bedeni de görürler. Gerçek bilge insanlar da, yani Allah'ın has kulları, Sina Dağı'nın eteklerinde durup onun ruhuna bakarlar. Öyle ki bu ruh, Tevrat'ın aslı ve esasıdır. Mesih zamanında da söz konusu ruhun, derinlikleri de ifşa olacaktır." [208]

Kur'ân'ın Apaçık/Açıklayıcı Olmasına Dair Bir Uyarı

Kur'ân'ın açık/apaçık olması, onun gösterdiği bütünlük içinde mümkündür. Kur'ân, yine Kur'ân'ın gösterdiği usul ve altını çizdiği araçlarla okunursa apaçık bir kitap olur:

"Sizi, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, kulunun üzerine apaçık ayetler indiren O'dur. Şüphesiz ki Allah, sizlere karşı (şefkatli olan) Raûf ve (merhametli olan) Rahîm'dir." [209]

Bu ayette bizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık ayetler indirdiğini haber veriyor Rabbimiz. Başka bir ayette ise bizleri karanlıklardan aydınlığa çıkaracak olanın Kur'ân, Nebi ve Allah'ın izni olduğunu bildiriyor. Demek ki ayetlerin apaçıklaşması için Nebi'ye (sav) ve Allah'ın iznine de ihtiyaç vardır. Tek başına Kur'ân

208. Kur'an'ın Bâtınî ve İşârî Yorumu, s. 152-153
209. 57/Hadîd, 9

okumak, onu, O'nun (cc) gösterdiği vesilelerden koparmaktır ve böyle bir okuma onu apaçık kılmayacaktır.

"Elif, Lâm, Râ. (Bu,) insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa, El-Azîz ve El-Hamîd (olan Allah'ın) yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz Kitap'tır." [210]

İbrahîm Suresi tefsirinde ayeti şöyle izah etmeye çalışmıştık:

Karanlıklardan çıkışın yolu: Kur'ân-Nebi-Allah'ın izni!

"Ayet önemli bir gerçeğe işaret eder. Kişinin karanlıklardan aydınlığa çıkması üç şeyle mümkündür: Kur'ân, nebi ve Allah'ın izni/yardımı/hidayeti! Yüce Allah açık bir şekilde insanları karanlıklardan çıkaranın nebi, karanlıktan çıkarırken kullandığı aracın/vasıtanın vahiy olduğunu ve nübüvvetle buluşan insanın faydalanması için Allah'ın iznine ihtiyaç duyulduğunu gösterir. Kur'ân'a göre hidayetin formülü bu üç bileşendir. Bunlardan birini dahi reddeden, bir sonraki ayette anlatılacak olan kâfirler zümresindendir.

• **Kur'ân**; hidayetin müfredatı, kulluğun yol haritası, kurtuluşun pusulasıdır. İnsanı itikadi ve amelî karanlıklardan, tevhid ve takvanın aydınlığına çıkarmak için indirilmiştir. Kur'ân'ın farklı ayetlerinde onun nasıl karanlıklardan aydınlığa çıkardığı izah edilmiştir.

• **Nebi**; Kur'ân'ın mübelliği ve mübeyyinidir.

'Peygamber'in (sav) Kur'ân'a dönük iki temel vazifesi vardır:

· Onu eksiksiz bir şekilde insanlara ulaştırmak, yani tebliğ:

'Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni (insanlara) tebliğ et.

210. 14/İbrahîm, 1

Şayet bunu yapmazsan (Allah'ın) risalet (mesajını) tebliğ etmemiş/vazifeni yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah, kâfirler topluluğunu hidayet etmez.'[211]

· **İndirilen Kur'ân'ı açıklayıp beyan etmek:**

'(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur'ân'ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.'[212]

Allah Resûlü'nün (sav) söz ve davranışlarını, yani Sünnetini değerli kılan da budur. O, Allah'ın gözetimi altında yirmi üç yıl boyunca bir yandan inen ayetleri insanlara okumuş, diğer yandan söz ve davranışlarıyla (Sünnet ile) Allah'ın (cc) ayetlerden neyi murat ettiğini belirtmiştir. Her iki vazifesini de en güzel şekilde ve eksiksiz olarak ifa ettiğinden Allah (cc) onu her konuda insanlığa örnek göstermiştir.[213, 214]

Kur'ân, Nebi'nin (sav) sünnet ve siretinden koparılırsa Allah'ın (cc) istediği Kur'ân olmaz. Her isteyenin istediğini anladığı, her dileyenin dilediğini Kur'ân'a söylettiği bir kitaba dönüşür. Zira insan zalim ve cahildir.[215] Polemikçi/Cedelci bir yapısı vardır.[216] Şeytanın iğva ve saldırılarına açıktır, bu nedenle her Kur'ân okuduğunda şeytandan Allah'a sığınması istenmiştir:

'Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah'a sığın.'[217]

211. 5/Mâide, 67
212. 16/Nahl, 44
213. bk. 33/Ahzâb, 21
214. Tevhid Meali, s. 271, Nahl Suresi, 44. ayetin açıklaması
215. bk. 33/Ahzâb, 72
216. bk. 18/Kehf, 54
217. 16/Nahl, 98

İnsanın zaafları, şeytanın iğvasıyla birleştiğinde Kitap; insanların Allah ve dinle aldandığı, kötü amellerin süsleyicisi/meşrulaştırıcısı oluverir. İşte tüm bu tehlikelerden korunmak için insanların Kitab'dan anladığını arz edeceğimiz bir ölçüye ihtiyacımız vardır. O da Resûl'ün (sav) Kur'ân'dan ne anladığı ve onu nasıl pratize ettiğidir.

Kur'ân türedi, köksüz bir kitap değildir. Cebine her meal koyanın veya telefonuna her meal yükleyenin anlayacağı bir kitap da değildir. Kur'ân'ın anlaşılması için yine Kur'ân'ın gösterdiği yan kaynaklar vardır. Bunlar Kur'ân'dan çıkardığımız anlamların sahih olup olmadığını test edeceğimiz kaynaklardır. **Bu kaynaklara olan ihtiyacımız Kur'ân kapalı olduğu için değil, zaaflarımızın olmasından ve şeytanın iğvasına açık olmamızdandır.**

- **Allah'ın izni**; hidayetin tüm sebepleri bir araya toplansa da Allah'ın (cc) izni olmadan hidayet gerçekleşmez. Allah'ın izni ise O'nun hidayet etmesidir.[218] "[219]

12. Kur'ân Furkan'dır, Fasl'dır; Hak ile Batılın Arasını Ayırır

"Tüm âlemlere bir uyarıcı olması için, kulunun üzerine Furkan'ı (hakla batılı ayıran Kitab'ı) indiren (Allah) ne yüce, ne mübarektir."[220]

"Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran Kur'ân, o ayda indirilmiştir…"[221]

218. bk. s. 351, Kur'ân'ı Kur'ân'ın Gösterdiği Kaynaklarla Birlikte Okumak
219. Yayına Hazırladığımız Vahyin Rehberliğinde İbrahim Suresi Tefsirimizden
220. 25/Furkân, 1
221. 2/Bakara, 185

Yüce Allah Kur'ân'ı Furkan diye vasfetmiştir. "F-r-k" kökünden türeyen kelime, iki şeyin arasını ayırmak, aralarındaki farkı ortaya çıkarmak/fark ettirmek anlamındadır. Kur'ân da kendisinden önceki Kitaplar gibi [222] hak ile batılın arasını ayırmak için gelmiştir. O, başından sonuna dek iyi ile kötünün, salih ile facirin, şirk ile tevhidin arasını ayıran bir kitaptır. Bir önceki bölümde okuduğumuz üzere, o apaçık bir kitaptır. Hak ile batılın arasını hiçbir şüpheye mahal vermeyecek şekilde açık, anlaşılır ve kesin bir dille ayırır. Onun bu üslubundan olsa gerektir ki nice okuyucu, ilk etapta Kitab'ı sert bulur. Oysa Kitap sert değil, gerçekçidir. Boğazına kadar pisliğe batmış, [223] karanlıklar içinde bocalayan, [224] elleriyle inşa ettiği zindana mahkûm olmuş yığınların kendine gelmesi; ancak Kur'ân'ın üslubuyla mümkündür.

Kur'ân'ın Furkan olmasıyla ilgili önemli bir meseleye dikkat çekmemiz gerekir: Evet, Kur'ân hak ile batılın arasını ayırır. Bununla birlikte onun bu yönünden yüreklerinde furkan sıfatı taşıyanlar istifade edebilirler. Yürekte taşınan furkan ise takvadır:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkup sakınırsanız size (hakla batılı, doğruyla yanlışı, faydalı olanla faydasızı rahatlıkla bir-

222. "(Hatırlayın!) Hani hidayete eresiniz diye Musa'ya Kitab'ı ve Furkan'ı vermiştik." (2/Bakara, 53)

"Andolsun ki, Musa ve Harun'a muttakilere bir ışık ve öğüt/hatırlatma olması için Furkan'ı/Tevrat'ı verdik." (21/Enbiyâ, 48)

223. "Allah'ın izni olmadan hiçbir nefsin iman etmesi mümkün değildir. (Allah) akletmeyenleri ricse/pisliğe/azaba mahkûm eder (veya ricsi akletmeyenlerin üzerine yığar)." (10/Yûnus, 100)

224. "Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için kendisine bir nur/ışık kıldığımız kimsenin durumu, karanlıklar içinde olup oradan çıkamayan kimsenin durumu gibi midir? Kâfirlere yaptıkları ameller böyle süslü gösterildi." (6/En'âm, 122)

birinden ayıracağınız) bir furkan verir, kusurlarınızı örter, günahlarınızı bağışlar. Allah, büyük lütuf ve ihsan sahibidir." [225]

Takva, Allah'ın sınırlarına karşı hassasiyettir. Takvanın semeresi olarak insana bahşedilen furkan sıfatı, insanın işaret levhalarını okumasını kolaylaştırır. Şöyle ki; işaret levhaları ne kadar açık olursa olsun insanın onları görebilmesi ve gördüklerini anlayacak ön bilgiye sahip olması gerekir. İşte takva insanın gözlerini açan ve işaretleri anlamlandıracağı o ön bilgidir. Takvalı bir kalp, Kur'ân'a yöneldiğinde onun hak ile batılı ayıran işaret levhalarını görür ve anlar. Görüldüğü gibi takva, özelde Kur'ân okuyucusu, genelde tüm kulluk sorumluluklarında kilit kavramdır. Zira takva hayrın anahtarıdır. O olmadan Kur'ân'ın hidayet, bereket ve hayırlarının kapısını açmak mümkün değildir. İnsan Kur'ân'ı okuyarak o kapının önüne kadar gelebilmektedir. Kapıyı açıp içeri girmesi; hayır, bereket ve hidayetten faydalanması ise takva anahtarıyla mümkündür.

Fasl!

"Hiç şüphesiz ki o (Kur'ân), ayırt edici/son sözü söyleyendir. O ciddiyetsiz, şaka olan (bir söz) değildir." [226]

Kur'ân'ın bir sıfatı da fasl olmasıdır. Fasl, hak ile batılı ayırması yanında son söz (faslu'l hitap) anlamındadır. [227] Kur'ân hak ile batılı ayırdığı gibi neyin hak olduğuna dair son sözü de söyler. 14. ayette ifade edildiği gibi onda "hezl" yoktur. Yani ciddiyetsiz, boş, şakavari lakırtılara Kur'ân'da

225. 8/Enfâl, 29
226. 86/Târık, 13-14
227. bk. El-Mufredât, s. 638, f-s-l maddesi

yer yoktur. Kelam sahibinin izzet ve kibriyasını yansıtan ciddiyet ve vakara sahiptir. Kur'ân'ın fasl olması, özünde tartışmacı olan insan için önemlidir. Şayet son söz söylenmese, hak ile batıl ayırt edilip bırakılsa, insan o boşluktan bir yol bulup mutlaka tartışacaktır. Rabbimize hamdolsun ki O, el-fasl olan ayetleriyle son sözü söyleyerek insanı kendi öz nefsinin şerrinden korumuştur.

13. Kur'ân, Yücedir

"Hiç kuşkusuz o, bizim katımızdaki ana Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da) olan, çok yüce, hüküm ve hikmet sahibi bir Kitap'tır." [228]

"(Onun ayetleri) pek değerli sahifelerdedir. Yüceltilmiş ve temizlenmiş (sahifelerde)." [229]

Kur'ân; El-Aliyy, El-A'lâ ve El-Muteâl olan Allah'ın (cc) tecellisidir. [230] Sahibi yüce olduğu gibi kelamı da yücedir; değerli ve şereflidir. Kur'ân yüce olduğu gibi onu okuyan, anlayan ve yaşayanları da yücelten bir kitaptır. Kur'ân'a tabi olanlar dünyada da ahirette de maddi ve manevi olarak yücedir.

Âmir ibni Vâsile'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nafi' ibni Abdilharis, Usfan'da Ömer'e rastladı. Ömer, kendisini Mekke'ye vali tayin etmişti. Ömer ona, 'Bu vadi halkına kimi (emirliğe naip olarak) tayin ettin?' diye sordu.

O da 'İbni Ebza'yı.' cevabını verdi.

228. 43/Zuhruf, 4
229. 80/Abese, 13-14
230. Yüce Allah'ın bu isimleri için bk. El-Esmau'l Husna, 2/747

Ömer, 'İbni Ebza kimdir?' deyince Vali, 'Bizim azatlılarımızdan biridir.' cevabını verdi.

Bunun üzerine Ömer, 'Sen, onların üzerine azatlı bir köleyi mi (emirliğe naip olarak) tayin ettin?' dedi.

Vali, 'Ama o, Allah'ın Kitabı'nı okur, bütün farzları da bilir.' dedi.

Ömer, 'Dikkat et ki Nebiniz (sav) şöyle buyurdu: 'Allah bu Kitap ile bazı kavimleri yükseltir; bazılarını da alçaltır.' dedi."[231]

İbni Ebza (rh) onca sahabi arasından yönetici seçilmiştir. Bu seçimin tek nedeni Allah'ın Kitabı'nı biliyor olması, Kitap'ta derinleşmesidir. Zira Asr-ı Saadet'te "Kur'ân kârîsi/okuyucusu" dendiğinde günümüzde olduğu gibi salt Kur'ân okuyucusu kastedilmezdi. Kur'ân okuyucusu demek, Kitap'taki ilmi ve ameli bilen kimse demekti. O dönemdeki Kur'ân öğrenimi, Kur'ân'daki ilmin ve amelin birlikte öğretildiği bir metottu.

Ebu Abrdurrahman Es-Sulemî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'nin sahabelerinden bize Kur'ân okutanların bildirdiklerine göre onlar Allah Resûlü'nden (sav) on ayet öğrendikleri zaman, ilmî ve amelî muhtevalarını öğrenmedikçe diğer on ayete geçmezlermiş.

Ve şöyle demişlerdi: 'Böylelikle biz hem ilmi hem ameli öğrendik.' "[232]

231. Müslim, 817
232. Ahmed, 23482

Bu nedenle İslam cemaatine imamlık yapacak kişiler arasında Kur'ân bilgisi fazla olan öne geçirilir:

Ebu Mesud El-Ensarî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın Kitabı'nı en iyi okuyan, cemaate imam olur. Eğer okuma konusunda eşitlerse sünneti en iyi bilen imam olur. Eğer sünnet konusunda da eşitlerse en önce hicret eden imam olur. Eğer hicret konusunda da eşitlerse en önce Müslim olan imam olur. Yetkisi altındaki yerde bulunan bir kimseye, diğer kimse asla imam olmasın. İzni olmaksızın, onun evinde özel eşyasının/yaygısının üzerine oturmasın." [233]

Kur'ân, okuyan için yüceliktir. Allah Resûlü (sav), ölüm ânlarında dahi Kur'ân bilgisi fazla olana öncelik tanımış, onu benzerlerinden üstün tutmuştur:

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) Uhud şehitlerinden ikişer kişiyi bir elbiseyle kefenliyor, sonra 'Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok öğrenmiştir?' diye soruyordu.

Onlardan birine işaret edilirse lahite daha önce onu koyuyordu." [234]

Kur'ân, okuyucu için ahirette de yücelik sebebidir:

Abdullah ibni Amr'dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

233. Müslim, 673
234. Buhari, 1343

"Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, 'Oku ve yüksel.' denilecektir. 'Dünyada tertil üzere okuduğun gibi burada da tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.' denilir." [235]

14. Kur'ân, Azizdir/İzzetlidir

"Hiç kuşkusuz, kendilerine Zikir/Kur'ân geldiğinde onu inkâr edenler (bu davranışlarının karşılığını göreceklerdir). Oysa O, izzetli/şerefli/değerli bir Kitap'tır." [236]

Yüce Allah Kur'ân'ı "Kitâbun Azîz/İzzetli Kitap" diye vasfetmiştir. Hiç şüphesiz o, El-Azîz olanın indirdiği bir kitaptır ve izzetini kaynağından almaktadır:

"(O Kur'ân,) (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz ve (kullarına çok merhametli) Er-Rahîm (olan Allah) tarafından indirilmiştir." [237]

İzzet; kuvvetli, şedid/sert ve buna benzeyen yücelik ve imtina gibi anlamlara gelir. [238] **Aziz ise kahreden/herşeye boyun eğdiren, ancak kendisi boyun eğmeyen manasındadır.** [239] **Kur'ân; bir benzerinin getirilemeyişi, meydan okumalarının karşılıksız kalması, insî ve cinnî şeytanların onu yok etme çabalarına rağmen her saldırıdan galip çıkmasıyla aziz bir kitaptır. Yüce Allah onun izzetini şu özelliğiyle pekiştirmiştir:**

"Hiç kuşkusuz, kendilerine Zikir/Kur'ân geldiğinde onu

235. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914
236. 41/Fussilet, 41
237. 36/Yâsîn, 5
238. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 4/38, a-z-z maddesi
239. El-Mufredât, s. 563, a-z-z maddesi

inkâr edenler (bu davranışlarının karşılığını göreceklerdir). Oysa O, izzetli/şerefli/değerli bir Kitap'tır. Ne önünden ne de arkasından batıl ona gelebilir. (Hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm, (her daim övgüyü hak eden ve varlık tarafından övülen) Hamîd (olan Allah) tarafından indirilmiştir."[240]

Kur'ân'ın önünden ve arkasından batıl gelmez. Ne onda batıl vardır ne de birileri ona batıl karıştırabilir. O, Yüce Allah'ın indirdiği ve koruduğu bir kitaptır. Hangi el ona kötülükle uzanırsa, Kur'ân onu mağlup eder.

Kur'ân aynı zamanda bir izzet kaynağıdır. Gönlü Kur'ân ile dolu olanlar, Kur'ân'ın izzetinden nasiplerine düşeni alırlar. Kur'ân gibi, zalimlere karşı başlarını dik tutar, mazlumlara karşı tevazu kanatlarını gererler. Kur'ân gibi; izzetli söze, üsluba ve ahlaka sahip olurlar.

15. Kur'ân, Meciddir/Şereflidir ve Kerimdir/Değerlidir

"Kâf. Şerefli Kur'ân'a andolsun."[241]

"Bilakis o, şerefli bir Kur'ân'dır."[242]

Kur'ân'ın bir sıfatı da mecid/şerefli olmasıdır. Mecd, övgüde/şerefte son noktaya ulaşmaktır![243] Kur'ân da yücelik, izzet veya doğruluk gibi övüldüğü tüm sıfatlarını en kamil anlamda üzerinde taşır.

İnsanlara mecd/şeref kazandıran şeylere gıpta edilir. Herkes o şeyin kendisinde de olmasını ister. Allah Resûlü (sav)

240. 41/Fussilet, 41-42
241. 50/Kâf, 1
242. 85/Burûc, 21
243. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 5/297, m-c-d maddesi

gıpta edilecek şeref nişanesi amellerden birinin Kur'ân okumak olduğunu haber verir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Ancak şu iki kişiye gıpta edilir: Biri, Allah'ın Kur'ân öğrettiği kimsedir. Bu kişi gece ve gündüzün belirli vakitlerinde Kur'ân okur. Komşusu onun okuyuşunu duyunca, 'Keşke falancaya lütfedilen bu özellik bana da bahşedilseydi de ben de onun gibi amel etseydim.' diye temennide bulunur. Diğeri ise Allah'ın servet verdiği adamdır. Bu kişi, hak yolunda malını harcar. Onu gören biri, 'Keşke falancaya verilen bana da verilseydi de ben de onun gibi amel etseydim.' diye temennide bulunur." [244]

Kur'ân da bir şeref kaynağıdır; onu okuyan, anlayan ve yaşayanlara şeref kazandırır. Kur'ân ile hemhâl oldukça şerefte en kamil noktaya ulaşırlar.

Kur'ân'ın değerine işaret eden bir diğer sıfatı, kerim olmasıdır:

"Hiç kuşkusuz o, Kur'ân-ı Kerim'dir. (İnsanlardan) saklı (ve korunaklı) bir Kitap'ta yazılıdır. O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz. Âlemlerin Rabbi olan (Allah) tarafından indirilmiştir." [245]

"K-r-m" kökünden türeyen kelime iki ayrı anlama sahiptir. Biri zatında değerli olan, ikincisi değerli bir ahlaka sahip olan. Yani zatında değerli ve değer üreten şeye kerim denir. Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın kitabı olması ve ona inananlara

244. Buhari, 5026
245. 56/Vâkıa, 77-80

ışık, delil ve şifa olması hasebiyle değerli bir kitaptır. Bu bölümde okuyacağımız her sıfat, Kur'ân'ın değerli bir kitap olduğunun mustakil bir kanıtıdır.

Kur'ân'ın yücelik, izzet, şeref ve değerine dair

Kur'ân okuyan mümin; yüce, aziz ve şerefli bir kitabı tilavet ettiğini hissetmelidir. Duygu, düşünce, söz ve davranışlarında yüce, aziz ve şerefli olmaya dikkat etmelidir. Sahabeden Kur'ân okuyanlar; davranışlarını bu hisle kontrol eder, Kur'ân okuyucusuna/hafızına yakışmayan davranışlardan kaçınırdı. Korkularını bu hisle yener, zorlu amellerin üstüne bu hisle giderlerdi. Örnek olsun, İslam'ın en zorlu savaşlarından biri Yemame Savaşı'dır. İslam ordusu 10.000, riddet ordusu 100.000 insan civarındadır. 10.000 insan arasından savaşta sebat edenler ise ordunun dörtte biridir. İşte bu zorlu savaşta sahabenin destansı direnişi Kur'ân ile olmuştur. O gün onların şiarı, "Ey Bakara Ashabı" [246] olmuştur. Dağılan orduya Bakara Suresi'ni okudukları hatırlatılmış ve 2.500 insan 100.000 kişiye karşı savaşmıştır. O savaşın en büyük kahramanlarından biri Sâlim'dir (ra). Bulunduğu mevki itibarıyla Muhacirler, " 'Senin tarafından bir saldırıya uğramaktan korkuyoruz.' dediklerinde, 'O takdirde ne kötü bir Kur'ân taşıyıcısı olurum.' diyerek itiraz etmiştir. O gün arkadaşlarını savaşa teşvik etmek için, 'Ey Kur'ân ehli, Kur'ân (bilginizi) amellerinizle süsleyin!' diye nida etmiştir." [247] Kur'ân okuyucusuna yakışır şekilde davranmalarını istemiştir. [248] Elbette okuduğumuz ufka

246. bk. Musannefu Abdirrezzâk, 10190
247. bk. El-Bidâye ve'n Nihâye, 9/468
248. Ayrıca bk. Târîhu'l İslâm, 2/36; Tabakâtu ibni Sa'd, 3/288

ulaşmak için; her şeyden önce değerli, yüce ve şerefli bir kitabı göğsümüzde taşıdığımızı hissetmek zorundayız. Kalp bu hisle dolarsa davranışlar da ona uygun olacaktır.

16. Kur'ân'ın Ayetleri Birbirine Benzer

"Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) kitap olarak indirdi. Rabblerinden korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/tüyleri diken diken olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir. Onunla dilediğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa, ona doğruyu gösterecek hiç kimse yoktur." [249]

Yüce Allah Kur'ân'ı müteşabih, ayetleri şebih/benzer bir kitap olarak vasfetmiştir. Onun ayetlerinin benzerliği şu anlamlara gelir:

"Abdullah ibni Abbas: 'Kur'ân ayetlerinin bazıları bazılarına benzer, bazıları bazılarına cevap verir.' " [250]

"Said ibni Cubeyir: 'Bazıları bazılarını tefsir eder, bazıları bazılarının nasıl yapılacağını gösterir.' " [251]

"Katâde: 'Ayetlerdeki helaller ve haramlarda çelişki yoktur. Bunlardan bahseden ayetler, ayet ayet ve harf harf birbirine benzer.' " [252]

Kur'ân'ın ayetlerinin benzerliği; üsluptaki ihtişam, konulardaki bütünlük, her parçanın bir diğerini tefsir etmesi anlamındadır. [253]

249. 39/Zümer, 23
250. Mevsûatu't Tefsîru'l Me'sûr, 19/212, 67308 No.lu rivayet
251. age. 19/213, 67309 No.lu rivayet
252. age. 67310 No.lu rivayet
253. Zümer Suresi'nin 23. ayetinde geçen müteşabih ile Âl-i İmran Suresi'nin 7. ayetindeki müteşabih, anlam açısından birbirlerinden farklıdır.

17. Kur'ân'ın Ayetleri Tekrar Eder

"Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) kitap olarak indirdi. Rabblerinden korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/tüyleri diken diken olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir. Onunla dilediğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa, ona doğruyu gösterecek hiç kimse yoktur."[254]

Kur'ân'ın sıfatlarından bir diğeri ayetlerinin tekrar etmesi, yani mesani vasfıdır. Bu, iki anlama gelebilecek bir ifadedir. İlki, müminlerin onu tekrar tekrar okuduğu, sürekli tekrar ettiği anlamındadır. Bu anlamda Fâtiha Suresi'ne, tekrar eden yedili anlamında Sebu'l Mesani denmiştir:

"Andolsun ki sana, Sebu'l Mesani'yi/tekrar eden yediyi (Fâtiha Suresi'ni) ve büyük Kur'ân'ı verdik."[255]

Ebu Said ibni'l Mualla'dan (ra) **şöyle dediği rivayet edilmiştir:**

"Mescidde namaz kılıyordum. O sırada Nebi (sav) **beni yanına çağırdı. Fakat ben, onun bu çağrısına (hemen) uymadım.**

"Sana Kitab'ı indiren O'dur. O (Kitap)'tan bazı ayetler (kimsenin tahrif etmeye güç yetiremeyeceği şekilde sağlam, açık ve) muhkemdir. Onlar (Kitab'ın çoğunluğunu ve ana omurgasını oluşturan muhkem), Kitab'ın anası olan (ayetlerdir). Diğer bazısı da (kullarını imtihan etmek için açık kılmadığı) müteşabih ayetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve (ayetleri hevalarına göre) yorumlamak için müteşabih olan ayetlerin peşine düşerler. O (ayetlerin) tevilini/hakiki anlamını yalnızca Allah bilir. İlimde derinleşenler derler ki: 'Ona iman ettik. Hepsi Rabbimizin katındandır.' Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır." (3/Âl-i İmran, 7)

Bu ayette müteşabih, kalbinde eğrilik olanların insanları fitneye düşürdüğü, ayetleri dilediğince yorumlamak için kullandığı, anlamı açık olmayan ayetler anlamında kullanılmıştır.

254. 39/Zümer, 23

255. 15/Hicr, 87

(Bir müddet sonra) yanına gidip, 'Ey Allah'ın Elçisi! Namaz kılıyordum' diye mazeret bildirdim.

Bunun üzerine şöyle dedi: 'Yüce Allah'ın 'Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah'a ve Resûl'e icabet edin.'[256] buyurduğunu işitmedin mi? **Ardından,** 'Mescidden çıkmadan önce sana Kur'ân'daki en büyük sureyi öğreteceğim.' **dedi.**

Sonra elimden tuttu. Mescidden çıkmak istediği zaman ona, 'Sana Kur'ân'daki en büyük sureyi öğreteceğim, buyurmuştunuz.' diye hatırlattım.

Bunun üzerine şöyle dedi: 'O sure Fâtiha Suresi'dir ki o, tekrarlanan yedi ve bana verilen Kur'âni'l Azîm'dır.' "[257]

Diğer anlamı ise Yüce Allah'ın benzer bir konuyu farklı üslup ve bağlamda tekrar etmesidir. Böylece bir mesajın tekrar tekrar, bıkkınlığa neden olmayacak farklı söyleyiş biçimleriyle insana öğretilmesi sağlanmıştır.

" ... Bak, ayetleri nasıl da farklı şekillerde açıklıyoruz ... "[258] [259]

18. Kur'ân, Ahsenu'l Hadistir/Sözün En Güzelidir

"Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) kitap olarak indirdi. Rabblerinden korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/tüyleri diken diken olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir. Onunla dile-

256. 8/Enfâl, 24
257. Buhari, 4474
258. 6/En'âm, 46
259. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. s. 108, Kur'ân'ın apaçık olmasının bir diğer boyutu, aynı meseleyi farklı üslup ve yöntemlerle izah etmesidir

diğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa, ona doğruyu gösterecek hiç kimse yoktur." [260]

Kur'ân Ahsenu'l Hadis'tir, sözün en güzelidir. Ayetin nüzulüne sebep olan hadiseyi okuduğumuzda en güzel sözden muradın ne olduğunu daha iyi anlarız:

Sa'd ibni Ebi Vakkas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kurân, Allah Resûlü'ne (sav) indi, onların üzerinden bir zaman geçti ve şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resûlü, keşke bize kıssa anlatsan.'

Bunun üzerine Allah (cc) şu ayetleri indirdi:

'Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab'ın ayetleridir. Şüphesiz ki biz, akledip (anlayasınız) diye, onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Biz, vahyettiğimiz bu Kur'ân (vesilesiyle) sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. (Oysa) hiç şüphesiz ki bundan önce (bu kıssalardan) habersizdin.' [261]

Onların üzerinden tekrardan bir zaman geçti ve 'Ey Allah'ın Resûlü, bize biraz bir şeyler anlatsan.' dediler.

Bunun üzerine Allah (cc) şu ayeti indirdi:

'Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) kitap olarak indirdi.' [262]

Onlar her seferinde Kur'ân ile emrolunuyorlardı." [263]

Sahabe Allah Resûlü'nden (sav) kendilerine kıssa anlat-

260. 39/Zümer, 23
261. 12/Yûsuf, 1-3
262. 39/Zümer, 23
263. El-Mustedrek, 3319; Sahîhu ibni Hibbân, 6209

masını istiyor; Allah da (cc) onların talebine, okuduğumuz ayetle cevap veriyor. Sözün, kıssanın, hikmetin en güzelinin Kur'ân olduğunu belirtiyor. Burada Kur'ân'dan "en güzel" diye söz edilmesi de ilginçtir. Zira Kur'ân dışında da güzel kıssalar, hikmetler, ibretamiz hikâyeler olabileceği; ancak sözün en güzelinin Kur'ân olduğu ifade edilmiş oluyor.

Sözün en güzeli olan Kur'ân, kıssaların da en güzelini anlatır:

"Biz, vahyettiğimiz bu Kur'ân (vesilesiyle) sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. (Oysa) hiç şüphesiz ki bundan önce (bu kıssalardan) habersizdin." [264]

Yüce Allah bu kıssaları zaman öldürmek, eğlenmek veya kültürel faaliyet olsun diye anlatmaz. Kur'ân'ın sözün en güzeli olması, onun gaye ve hikmetlerinde gizlidir. O bir kıssa anlatıyorsa kulluk ve mücadele yürüyüşüne azık olsun, kalpleri sağlamlaştırsın diye anlatır:

"Sana, resûllerin kıssalarından her (vahyettiğimizi), kalbini sağlamlaştırmak için anlatıyoruz. Bu (kıssalarla beraber) sana hak (olan bilgiler), müminlere de öğüt ve hatırlatma gelmiştir." [265]

Sıradan kıssalar dinlenir, alınacak bir hisse varsa kıssadan hisse çıkarılır, konu kapanır. Sözün en güzeli olan kıssalar ise böyle değildir. O kıssalar birer hazinedir; kim ne oranda tefekkür ederse, hazineden o oranda hikmet devşirir:

"Andolsun ki onların kıssalarında, akıl sahipleri için ibretler vardır. (Bu Kur'ân) öyle uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat

264. 12/Yûsuf, 3
265. 11/Hûd, 120

kendinden önceki (Kitapları) doğrulayıcı, her şeyi detaylı açıklayan, mümin topluluk için de hidayet ve rahmettir." [266]

19. Kur'ân, Hatırlatmadır/Öğüttür

"Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sinelerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir Kitap geldi)." [267]

"Bunlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Onların yolunu takip et. De ki: 'Ben, bunun için sizden bir ücret istemiyorum. O, yalnızca âlemlere bir hatırlatmadır.' " [268]

Yüce Allah, Kitab'ının bir hatırlatma ve öğüt kitabı olduğunu belirtmiştir. Genelde Kur'ân'ın hatırlatma olduğunu ifade etmek için zikr, zikra ve tezkira kelimeleri seçilmiş, onun öğüt/vaaz olduğunu ifade etmek için ise mevize kelimesi seçilmiştir. Bununla birlikte her hatırlatma bir öğüt, her öğüt de bir hatırlatma olduğundan bu kelimelere ilk nesilden başlamak üzere öğüt ve hatırlatma anlamı verilmiştir. Kur'ân öğüt verirken hatırlatan, hatırlatırken öğüt veren mübarek bir kitaptır. O bir muallim gibi her sayfasında farklı üsluplar kullanarak insana hatırlatır, öğüt verir. Bazen bir anne gibi şefkatlidir; âdeta okuyanın saçlarını okşar, yumuşak bir dille hatırlatır. Bazen bir baba gibidir; üslubu sert ve sarsıcıdır, insanın kendine gelmesini sağlar.

Kur'ân'ın kolaylaştırılmasının bir hikmeti de ondan öğüt alınmasıdır:

"Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt alınması için kolaylaştırdık. Peki var mı öğüt alan?" [269]

266. 12/Yûsuf, 111
267. 10/Yûnus, 57
268. 6/En'âm, 90
269. 54/Kamer, 17

Kur'ân'a nispet edilen kolaylık, manevi bir kolaylaştırmadır. Yüce Allah Kur'ân'a yönelen kulları için onun faydalarını, hatırlatmalarını ve öğütlerini kolaylaştırmıştır. Her insan ihtiyacı olan öğüdü onda bulur.

Kur'ân'ın sık sık bir öğüt/hatırlatma olduğunu belirtmesi, insanın önemli bir zaafına işaret eder. İnsanoğlu unutkan bir varlıktır; babası Âdem'in (as) unuttuğu gibi insan da unutmaktadır.[270] Unutan insanın hatırlamaya ihtiyacı vardır. Kur'ân bu ihtiyaca binaen bir öğüt/hatırlatma kılınmıştır. Elbette Kur'ân'ın bu özelliğinin işlevselliği insana bağlıdır. Evvelemirde insan onu okumayı vird/hizb hâline getirmeli ve bunu düzenli olarak yapmalıdır. Bununla birlikte Kur'ân okurken tüm benliğini ona vermeli; onu kulağı ve kalbiyle, her şeyiyle okumalıdır:

"Hiç kuşkusuz bunda, (akleden) bir kalbi (olan) ve şahit (bilinçli) olarak dinleyen için öğüt vardır."[271]

Kur'ân'ın öğüt ve hatırlatmaları "istekli" insanların kalbine nüfuz eder. İnsan istediği zaman, Allah (cc) onun isteğine icabet eder ve kelamını insan için istikamet kaynağı kılar:

"Şüphesiz ki o, muttakiler için bir öğüttür/hatırlatmadır."[272]

"Şüphesiz ki bu, bir hatırlatmadır/öğüttür. Artık dileyen, Rabbine bir yol tutar."[273]

"Asla! Hiç şüphesiz o, bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır.

270. "Andolsun ki bundan önce Âdem'e, (ağaçtan yememesini emrederek) ahit vermiştik. O unuttu. Biz onda (bu ahde dair) bir azim/kararlılık görmedik." (20/Tâhâ, 115)
271. 50/Kâf, 37
272. 69/Hakka, 48
273. 73/Müzzemmil, 19

Allah dilemedikçe öğüt alamazlar. O, takva ehli (korkup sakınılmaya en layık olan) ve mağfiret ehli (korkup sakınanları bağışlamaya en layık) olandır."[274]

Yüce Allah'ın Kur'ân'da "v-a-z"/mevize kelimesiyle verdiği bazı öğütler vardır:

"Kadınları boşadığınız zaman iddet müddetini doldururlarsa ya onları iyilikle tutun ya da iyilikle bırakın. (Fakat) onların haklarını çiğneyip zarar vermek (kastıyla) onları tutmayın. Kim de böyle yaparsa kendisine zulmetmiş olur. (Boşanma ve nikâhı oyuna çevirmek suretiyle) Allah'ın ayetlerini alaya almayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, her şeyi bilendir."[275]

"Şüphesiz ki Allah, emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletli olmanızı size emreder. Allah, bununla sizlere ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah (işiten ve dualara icabet eden) Semi', (her şeyi gören) Basîr'dir."[276]

"Şüphesiz ki Allah, adaleti, iyiliği, yakın akrabaya vermeyi emreder. Fuhşiyatı, münkeri ve (başkalarının hakkını çiğneyecek) taşkınlığı yasaklar. Düşünüp hatırlayasınız diye size öğüt verir."[277]

"Şayet müminler iseniz Allah, ebediyen böyle bir şeye (iffetli insanlara iftiraya) dönmemeniz için size öğüt veriyor."[278]

274. 74/Müddessir, 54-56
275. 2/Bakara, 231
276. 4/Nisâ, 58
277. 16/Nahl, 90
278. 24/Nûr, 17

Sahabe de Kur'ân'ı bir öğüt, bir hatırlatma kabul etmiştir:

Abdullah ibni Amr ibni As (ra) der ki: "Kur'ân'a yönelin! Onu öğrenin ve çocuklarınıza öğretin! Zira siz ondan sorguya çekilecek, onun üzerinden ceza (veya mükâfat) alacaksınız. Akleden için o, yeterli bir vaizdir."[279]

Daha önce geçtiği gibi Kur'ân öğütler barındıran bir kitaptır. Sahabe (r.anhum) onun bu yönünü fıkhetmiş ve ona yönelmiştir. Ayetlere bir vaizi dinler gibi kulak vermişlerdir. Unuttuklarını onunla hatırlamış, katılaşan kalplerini onunla yumuşatmışlardır. Bize öğüt ver/hatırlat diye birinden talepte bulunduklarında oturup Kur'ân okumuşlardır. Ömer (ra) Ebu Musa El-Eş'arî'yi gördüğünde, "Zekkirnâ/Bize hatırlat, öğüt ver." der, Ebu Musa da (ra) ona Kur'ân okurdu.[280]

20. Kur'ân, Hayranlık Uyandırır

"De ki: 'Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir grup (Kur'ân'ı) dinleyip demişler ki: 'Hiç şüphesiz biz, (belagatı ve mesajlarıyla) hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik. O, en doğru olana hidayet ediyor. Biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayız. Şüphesiz Rabbimizin kudret ve azameti pek yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir.' ' "[281]

Cinler Kur'ân'ı ilk duyduklarında onun ilginçlikler taşıyan, üslubu ve içeriğiyle hayranlık uyandıran bir kitap olduğunu anladılar. Cinlerin Kur'ân'daki hayret uyandıran üslubu fark etmeleri, onu can kulağıyla dinlemelerinin eseridir:

279. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 52
280. bk. Darimi, 3536
281. 72/Cin, 1-3

"Hani cinlerden bir grubu sana yönlendirmiştik de Kur'ân'ı dinliyorlardı. Onun (okunduğu mecliste) hazır olunca: 'Susun!' dediler. (Okunması) bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler." [282]

Kur'ân'ı duyduklarında, "Susun!" diye birbirlerini uyarmaları ve Kur'ân'ı dinlemeleri (insat ve istima) onları Kur'ân'ı anlamaya sevk etti. Rabbimiz Kur'ân'ın insanı rahmete ulaştırması için dinleyicide bu iki özelliğin olmasını şart koşmuştur:

"(Kur'ân'ın insanı basiretli kılan, hidayete erdiren ve rahmete eriştiren ayetlerinden istifade etmek istiyorsanız) Kur'ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasınız." [283]

21. Kur'ân, Hayırlıdır

"Allah'tan korkup sakınanlara: "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde, "Hayır (indirdi)." derler. Bu dünyada iyilik yapanlara (karşılık olarak) iyilik vardır. Ahiret yurduysa çok daha hayırlıdır. Muttakilerin yurdu ne güzeldir." [284]

Yüce Allah takvalı kulların diliyle, Kur'ân'ı hayırlar barındıran "hayr" bir kitap olarak nitelemiştir. Onlara, "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorulunca, "Kur'ân" demek yerine "Hayır indirdi." diye cevap vermişlerdir. Demek ki onlar Kur'ân'ın hayırlı bir kitap olduğunu hissetmiş, zihin ve kalp dünyalarında onu hayırla özdeşleştirmişlerdir. Dikkat edersek, Kur'ân'ın hayrını görmeleri onların muttaki olmalarına bağlanmıştır. Kur'ân'ı incelediğimiz şu çalışmada tekrar

282. 46/Ahkâf, 29
283. 7/A'râf, 204
284. 16/Nahl, 30

tekrar karşımıza çıkan takva, bir daha kilit kavram olarak karşımızda duruyor. Zira Kur'ân'ın güzelliklerini hissetmek için kalplerin hazır olması gerekir ve kalplerin hazır olması ancak takvayla mümkündür.

22. Kur'ân, Allah'ın İpidir

"Allah'ın ipine hep beraber/topluca tutunun ve ayrılığa düşmeyin. Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Bir zamanlar düşmandınız da Allah kalplerinizi birbirine ısındırmıştı. O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Siz ateş çukurunun kenarındaydınız da sizi ondan kurtarmıştı. Hidayete eresiniz diye Allah ayetlerini sizin için açıklamaktadır." [285]

Ebu Hayyân (rh) **Zeyd ibni Erkam'dan** (ra) **Allah Resûlü'nün** (sav) **şöyle dediğini rivayet etmiştir:**

"Dikkat edin, ben sizin aranızda iki ağır yük bırakıyorum. Bunların biri Allah'ın Kitabı'dır. O, Allah'ın ipidir. Her kim ona tabi olursa doğru yolda ve kim terk ederse dalalette olur." [286]

Zeyd ibni Sabit'ten (ra) **Allah Resûlü'nün** (sav) **şöyle dediği rivayet edilmiştir:**

"Size iki halife bırakıyorum. Allah'ın Kitabı ki o, gökyüzü ve yeryüzü arasında -veya gökyüzünden yeryüzüne- uzanmış bir iptir. İkincisi ise zürriyetim, yani Ehl-i Beyt'imdir. Bunlar **Havz**'da benim yanıma gelene kadar birbirinden ayrılmazlar." [287]

285. 3/Âl-i İmran, 103
286. Müslim, 2408
287. Ahmed, 21578

Allah Resûlü (sav) Kur'ân'ı Allah'ın ipine benzetmiştir. İp denildiğinde insanın aklına gelenler şunlardır:

– Kur'ân Yüce Allah'ın ipi, yer ile gök arasındaki kutlu bağıdır. İpin bir ucu âlemlerin Rabbinin, diğer ucu Kur'ân okuyucusunun elindedir. Kişi Kur'ân'a tutunduğunda hakikatte Rabbine tutunmaktadır. İpin en önemli işlevi iki şeyi birbirine bağlamak, kopmalarına engel olmaktır. Bu ifade, Kur'ân'da emredilen "Allah'a tutunmak" (i'tisamu billah) emrinin Kur'ân'a tutunarak gerçekleşeceğinin de delilidir:

"Tevbe edenler, (hatalarını) düzeltenler, **Allah'a tutunanlar** ve dinlerini (içine şirk ve riya karıştırmadan) Allah'a halis kılanlar; bunlar (münafıklarla değil), müminlerle beraberdir. Ve Allah, müminlere büyük bir ecir verecektir." [288]

"Allah'a iman edip **O'na tutunanlara gelince**, onları kendinden olan bir rahmete, lütuf ve ihsana dâhil edecek ve (sonunda Allah'a ulaşacakları) dosdoğru yola hidayet edecektir." [289]

"Allah yolunda hakkıyla/Allah'ın şanına yakışır şekilde cihad edin. O sizi seçti. Dinde size bir darlık/güçlük yüklemedi. Atanız İbrahim'in milletine (uyunuz)! O (Allah) sizleri bundan önce de bunda da Müslimler/şirki terk ederek tevhidle Allah'a yönelen kullar diye isimlendirdi ki, Resûl size, siz de insanlara şahitlik edesiniz. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, **Allah'a tutunun**. O, sizin Mevlanızdır. Ne güzel bir dost ve ne güzel bir yardımcı!" [290]

Her insan, içinde İlahi ruh taşır; ki, insanın özü olan

288. 4/Nisâ, 146
289. 4/Nisâ, 175
290. 22/Hac, 78

tevhid fıtratı ona üflenen o mübarek nefhadan kaynaklanır. Kişinin Kur'ân okuması gökle, yani kökle (fıtrat-İlahi nefha) bağ kurması, fıtratı şeriatla birleştirmesidir. Fıtratı şeriatla, insanı kendi özüyle buluşturan memba Kur'ân'dır.

– İp bir şeyi çekip çevirmeye, onu yönlendirmeye vesiledir. Kur'ân'ın Allah'ın (cc) ipine benzetilmesi, insanı çekip çevirdiğine ve ona yön verdiğine işarettir. Kur'ân ile hemhâl olan insanların Kur'ân'dan yaptıkları ilginç istidlaller ve neredeyse her meselede Kur'ân'dan onlara yol gösterecek bir rehber bulmalarının sırrı, Kur'ân'ın Allah'ın ipi olmasıdır. Mesrûk (rh), "Sahabeye ne sorduysak onun ilmi mutlaka Kur'ân'da vardı ,(Kur'ân'dan cevap verirlerdi). Ancak bizim ilmimiz ondan eksik/geri kaldı." [291] der.

– İp, tırmanma ve yükselme vesilesidir. Bulunduğu yerden daha yükseklere çıkmak isteyen, bir ipe tutunur. Kur'ân da böyledir… Ona tutunanı yüceltir.

Abdullah ibni Amr'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, 'Oku ve yüksel.' denilecektir. 'Dünyada tertil üzere okuduğun gibi burada da tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.' denilir." [292]

291. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 96
292. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914

23. Kur'ân, Allah'ın Lütfu ve Rahmetidir

"… Allah, sana Kitab'ı ve hikmeti indirdi ve sana bilmediklerini öğretti. Allah'ın senin üzerindeki lütuf ve ihsanı çok büyüktür." [293]

Nebi'ye (sav) öğretilen Kitap ve hikmet, onun daha önce bilmediği İlahi vahiy ve onun açıklamasıdır. İşte bu bilgi Allah'ın lütfudur ve O'nun (cc) lütfu kulları üzerinde çokça büyüktür:

" 'Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sinelerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir Kitap geldi).' De ki: 'Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, (evet) yalnızca bunlarla sevinsinler. O, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.' " [294]

Yüce Allah birinci ayette Kur'ân'ın bir öğüt, şifa, hidayet ve rahmet olduğunu haber vermiştir. İkinci ayette ise müminlerin Allah'ın lütfu/fazlı ve rahmetiyle sevinmelerini, Allah'ın lütuf ve rahmeti olan Kur'ân'ın insanların topladığı dünyalıklardan çok daha hayırlı olduğunu söylemiştir. Bir yandan Kur'ân'ın rahmet ve lütuf olduğunu; diğer yandan müminler için sevinç kaynağı olduğunu, hem de insana sevinç/mutluluk veren tüm dünyalıklardan daha hayırlı bir sevinç olduğunu bize öğretmiştir.

Konuyla ilgili Seyyid Kutub şöyle der:

"Budur asıl sevinilmesi gereken şey… Mal ve dünya mülkü değil… Bu, o derece ulvî bir sevinç vasıtasıdır ki,

293. 4/Nisâ, 113
294. 10/Yûnus, 57-58

insanı yeryüzünün basit arzularının boyunduruğundan kurtarır, geçici şeylerin hevesinden vazgeçirir. Ve bu gibi şeyleri hayatın hizmetine vermeyi sağlar. Yoksa hayatı onların hizmetine vermez. Ve insanı bütün o basit şeylerin üstüne çıkarır. İnsan onları kullanırken, değerlendirirken fevkinde durur. Kulu kölesi olmaz, boyun eğmez. Bir kere İslâm, dünya hayatının devamıyla ilgili eşyayı küçümsemez. İnsanları dünyadan uzaklaştırıp bir köşeye çekmek için dünya hayatını basitleştirmez. Sadece ona ağırlığı kadar kıymet verir ve kendi ölçüsüne göre değerlendirir. Ancak böylece insanlar dünya nimetlerinden istifade ederken hür ve bağımsız olarak onlara ellerini uzatırlar. Çünkü onların taşıdıkları idealler bütün bu dünya mallarından çok daha hayırlı ve kıymetlidir. Müslümanın ufku bütün dünyanın ufuklarından çok daha geniştir… Onların yanında yegâne nimet imandır. İmanın gereklerini yerine getirmek ise bir Müslümanın tek hedefidir. Hem dünya onun hâkimi değil, o dünyanın hâkimidir ve dünya onun mülküdür…

Ukbe bin Velid anlatır. Safvan bin Amr'dan. O da Avfa bin Abdullah'tan işittiğini nakleder: 'Irak eyaletinin haracı Ömer'e getirilip sunulduğunda, Ömer (ra) kölesiyle birlikte çıkmış ve gelen malları saymaya başlamıştı. Develeri sayarken belirtilenden de fazla çıkmıştı sayısı. Bunun üzerine koca halife '**hamdolsun**' diye sevinmişti. Yanında duran kölesi 'and olsun Allah'a ki bu O'nun fazlu rahmetidir' deyince Ömer, 'Yanlış söylersin sen, bu Allah'ın, '**De ki: 'Bunlar Allah'ın inayeti ile rahmeti iledir. Sadece bunlarla sevinsinler. Bu, onların bütün toplayıp yaptıklarından**

daha hayırlıdır.' ' âyeti kerimesinde beyan buyurduğu inayet ve rahmet değildir.' diye karşılık vermiştir.'

İşte böyleydi o ilk kafilenin hayata bakış tarzı… Onlar en üstün inayeti ve en büyük rahmeti kendilerine inen ilâhi öğüt ve hidayet kaynağı yüce kitap olarak kabul ediyorlardı. Mal, mülk, servet ve zafer doğrudan doğruya ona bağlı olarak gelişiyordu. İşte bundandı zaten onların zaferler elde etmeleri, mallarla dolup taşmaları. Onlar serveti değil servet onları arayıp buluyordu. Hiç şüphesiz ki, bu ümmetin yolu apaydınlık olarak meydandadır. Bu yol Kur'ânı Mübin'in koyduğu yoldur. Ve bu Kur'ân'ı pratik bir anlayışla kavrayan ilk İslâm nesillerin çizdiği yoldur… İşte yol…"[295]

Yüce Allah'ın Kur'ân nimeti ile dünyalık serveti karşılaştırması ve müminlerden Kur'ân ile sevinmelerini, Kur'ân ile ilgilenmelerini ve Kur'ân'a yönelmelerini istemesi; Kitab'ın farklı yerlerinde tekrar eder:

"Andolsun ki sana, Sebu'l Mesani'yi/tekrar eden yediyi (Fâtiha Suresi'ni) ve büyük Kur'ân'ı verdik. (Sana verilen Kur'ân ile yetin ve) sakın faydalanmaları için o (kâfirlerin) bir kısmına verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Onlara karşı üzülme, (şefkat) kanatlarını müminlere ger."[296]

"Bu ayetlerde Yüce Allah müminlere Kur'ân'ı ve tekrar eden yedi ayeti (Fâtiha'yı) verdiğine ant içmiş, sonra o Kur'ân ile yetinmelerini asla ve kat'a kâfirlere verilen güç ve imkâna göz dikmemelerini emretmiştir. Âdeta ayetler,

295. Fî Zılâl-il Kur'ân, 8/14-15, Yunus Suresi, 55-58. ayetlerin tefsiri
296. 15/Hicr, 87-88

'Elinizde Kur'ân gibi bir hazine varken gözünüzü onların elindeki maddi imkânlara dikmeyin.' demiştir. Demek ki Kur'ân ve içindeki ayetler müminler için en büyük güç kaynağı, maddi ve manevi hazinelerin membasıdır. Bu ayetlerde yapılan karşılaştırma gerçekten ilginçtir. Şayet karşılaştırma Kur'ân ve müşriklerin dinî kaynakları arasında olsa anlaşılması kolay olurdu. Fakat ayetler Kur'ân ile onların maddi güçlerini karşılaştırmaktadır. Örneğin bugün 'Onların nükleer silahları, uzay teknolojileri, savaş filoları var.' diyen birine, 'Bizim de Kur'ânımız var; gözünü onların imkânlarına dikme, Kur'ân ile yetin.' dense muhtemelen çoğu insan bu cevap karşısında irkilir, cevabı gerçeklerden kaçış olarak algılar. Neden? Çünkü Kur'ân'ın dilinden, İslam'ın değerler sisteminden, tevhidî bakış açısından o kadar uzaklaştık ki okuduğumuz üslubun güncellenmiş hâli çoğumuza çocukça gelebilir.

Ayetler gayet açıktır: Mümin, gözünü onların elinde olana dikmeyecek, kendi elinde olan büyük hazineyle, Kur'ân ile yetinecektir. Davetini, cemaatini ve nasip olursa medeniyetini Kur'âni ilkeler doğrultusunda oluşturacak, Kur'ân'ın kandil olup aydınlattığı insanlık yolunda yürüyecektir. Zira şirk ehlinin elindeki imkânlar iman ahlakından, Yüce Allah'ın lütuf ve ihsanı bilincinden uzaktır. Bu sebeple insanca bir yaşamın, adil bir düzenin, huzur ve esenliğin teminatı olamamaktadır. Daha ziyade azınlık bir zümrenin refahına, geriye kalan çoğunluğun ise sefaletine sebebiyet vermektedir. Kural bellidir: Kökleri habis olanın meyvesi de habistir. Bu durumda ne yapacaksınız?

Kendi inancınız, değerler sisteminiz ve ahlak anlayışınıza uygun bir dünya kuracaksınız; işte o dünyanın şifreleri ve anahtarları Kur'ân'dadır!

Bir diğer açıdan bu, müminlerin içinde bulunduğu şartlara yönelik bir tesellidir. Şöyle ki;

'Kur'an'ın büyük bir nimet olarak verildiğinin belirtilmesi, Peygamber (sa) ve ona uyanlara, kafirlerin dünyevi mallarına özenmemeleri gerektiğini, zira Kur'an gibi büyük bir nimetin yanında onların varlıklarının hiçbir değeri olmadığını hatırlatmak içindir. Bunun önemini tam anlamıyla kavrayabilmek için, o dönemde Peygamber (sa) ve ona uyanların fakirlikten kıvrandıklarını göz önünde bulundurmak gerekir. Peygamber (sa) tebliğe başladığında ticari etkinlikler hemen hemen sona ermişti. Bunun yanı sıra Hatice'nin (ra) bütün malını da harcamıştı. Sahabenin çoğu ise evlerinden ayrılan ve fakirleşen gençlerdi. Ekonomik boykot, ticaretle uğraşanların işlerini olumsuz yönde etkilemişti. Bunlardan başka, Kureyşlilerin kölesi veya mevlası olan ve hiçbir ekonomik pozisyonu olmayan müminler vardı. Bu ekonomik dertlerin yanı sıra, bütün müslümanlar, peygamberle (sa) birlikte, Mekke ve çevresindekilerden işkence görüyorlardı. Kısacası o kadar çok işkence çekmiş, alay edilmiş ve horlanmışlardı ki, neredeyse hiçbiri maddi veya manevi işkenceden ma'sun kalamamıştı. Diğer tarafta, onlara işkence eden düşmanları olan Kureyş, bu dünyadaki bütün iyi şeyleri alıyor ve lüks içinde bir hayat sürüyorlardı. İşte müminlere yapılan tesellinin arka planı budur: 'Neden bu konuda cesaretinizi yitiriyorsunuz?

Biz size her türlü zenginliğin ötesinde bir 'servet' verdik. O halde düşmanlarınız sizin bilginizi ve yüce ahlakınızı kıskanmalıdır; siz onların kötü yoldan kazanılmış servetlerini ve günah dolu zevklerini kıskanmamalısınız. Çünkü onlar Rableri katına vardıklarında, orada değeri olan hiçbir servet kazanmadıklarını göreceklerdir.'[297] [298]

Evet, Kur'ân Allah'ın lütuf ve rahmetidir. İnsana bahşedilen lütuf, haddizatında rahmet olduğu gibi rahmete erişmeye de vesiledir:

---

297. Tefhîmu'l Kur'ân, 2/583, Hicr Suresi, 84-87. ayetlerin tefsiri

298. Ayete yönelik mana tahrifi!

Burada önemli bir meseleye temas etmek yerinde olacaktır: Bu ve buna benzer ayetler bazı insanlar tarafından yanlış yorumlanmıştır. Ayetin bir benzeri Tâhâ Suresi'ndedir:

'Onlardan bazılarına, kendilerini imtihan etmek için verdiğimiz dünya süsüne gözünü dikme! Rabbinin rızkı, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Ailene namazı emret, sen de onda sabırlı/kararlı ol. Biz senden rızık istemiyoruz. Biz seni rızıklandırıyoruz. Akıbet takvanındır. (Takvalı olanlarındır.)' (20/Tâhâ, 131-132)

Bazı insanlar bu ayetleri, 'Onlara verdiğimiz imkânlara gözünü dikme. Kenara çekil; bol bol Kur'ân oku, tesbih çek, namaz kıl.' olarak anlamış; dünyayı güç ve zenginlik sahiplerine bırakmıştır. Hâşâ, Allah'ın (cc) muradı bu değildir. Zira Allah zayıf bırakılmış, mazlum mustazafları yeryüzünün imamı kılmak, zalimleri onların eliyle devirmek ve onlardan geriye kalana mustazafları vâris kılmak istemektedir:

'İman eden, salih amel işleyen, Allah'ı çokça zikreden, zulme uğradıktan sonra öçlerini alan (şairler) müstesna. Zulmedenler çok yakında nasıl bir inkılapla devrileceklerini bilecekler.' (26/Şuarâ, 227)

'Biz, yeryüzünde zayıf bırakılmış olan (mustazaflara) iyilik yapmak, onları (kendilerine uyulan) imamlar yapmak ve onları (yeryüzüne) vâris kılmak istiyoruz. Ve onları, yeryüzünde güç/iktidar sahibi kılmak (istiyoruz). Firavun'a, Haman'a ve ordularına da kendisinden korktukları şeyi göstermek/yaşatmak (istiyoruz).' (28/Kasas, 5-6)

'Biz, onları bahçelerinden ve pınarlarından çıkardık! Hazinelerden ve değerli konaklarından! (Onları çıkardığımız yerlere) böylece İsrailoğullarını vâris kıldık.' (26/Şuarâ, 57-59)

Bilakis ayette anlatılmak istenen kaide şudur: Siz Kur'ân ile mücadele verin. Onlara özenmeyin, onların elindeki gayrimeşru /ahlaksız güce imrenmeyin. Yüce Allah'ın istediği şekilde iman ve ahlaktan beslenen güçle onların karşısına dikilin. Rabbinizin istediği gibi onları devirin, onların şirk ve zulüm düzeni yerine tevhid ve adalet düzenini kurun. Kur'ân, namaz ve tesbih; insanı hayatın dışına itip dünyayı zalimlere bırakmak için teşri kılınmamıştır. Tam aksine Kur'ân, namaz ve tesbih; güç alıp onların karşısına dikilmek, onların bozduğunu ıslah etmek ve onların elinde inleyen insanlığı kurtarmak için teşri kılınmıştır.

'Bu, bizim indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır. Ona uyun ve korkup sakının ki merhamet olunasınız.'[299] "[300]

24. Kur'ân, Her Yönüyle Azîmdir/Büyüktür

"Andolsun ki sana, Sebu'l Mesani'yi/tekrar eden yediyi (Fâtiha Suresi'ni) ve büyük Kur'ân'ı verdik."[301]

Kur'ân azîm/büyük bir kitaptır. Çünkü o, El-Azîm olan Allah tarafından indirilmiştir. Kur'ân'ın azameti (manevi büyüklüğü) onu indiren kaynağın azametindendir. Kur'ân'ı okuyan, ona gönlünü açtığı oranda manevi azametten payına düşeni alacaktır. Yüce Allah, Kur'ân'ın azametine dikkat çekmek için şöyle buyurmuştur:

"Şayet (okunan bir kitapla) dağlar yürütülse ya da onun aracılığıyla yeryüzü parçalansa veya onunla ölülerle konuşulacak olsa (hiç şüphesiz o, Kur'ân olurdu) ..."[302]

"Şayet bu Kur'ân'ı, bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, (dağın) Allah korkusundan büzülmüş ve paramparça olduğunu görürdün. İnsanlar düşünsünler diye onlara bu örnekleri veririz."[303]

Şayet Kur'ân dağlara indirilse dağlar onun azametiyle harekete geçer veya parçalanırlar. Peki, Kur'ân'ın azametini hisseden kalpler de öyle olmaz mı? Kur'ân, altı asırlık cahiliyenin katılaştırdığı kalpleri parçalamadı mı? Gurur ve kibrin esiri bir toplumu yerinden oynatmadı mı? Kitap

299. 6/En'âm, 155
300. Yayına Hazırladığımız, Vahyin Rehberliğinde Hicr Suresi Tefsirimizden
301. 15/Hicr, 87
302. 13/Ra'd, 3
303. 59/Haşr, 21

boyunca okuduğumuz/okuyacağımız birçok örnek, onun etkisinin azametine delildir. O, yeryüzünün en basit/ilkel toplumunu yeryüzünün en değerli toplumu hâline getirmiş; insanlık tarihinde "hiç" olan bir toplumu tarihin seyrini değiştiren bir topluma dönüştürmüştür. Bu efsanevi dönüşümün tek kaynağı vardır: ilmini ve amelini Nebi'den (sav) öğrendikleri Kur'ân!

Kur'ân'ın haberleri de büyük/azimdir:

"De ki: 'O, büyük bir haberdir.' 'Siz ondan yüz çevirmektesiniz.' "[304]

Kur'ân'ın azameti onun haberlerine de yansımıştır; o, tüm haberleri büyük olan bir kitaptır. Yüce Allah, müşriklerin böyle büyük bir haberden yüz çevirmelerini eleştirmekte, kınamaktadır.

Kur'ân azamet sahibi bir kitap olduğundan onu okuyanın ve onunla amel edenin de ecri büyük olur:

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"**Resûlullah** (sav), 'Sizden biriniz evine döndüğünde orada üç tane semiz ve doğurmak üzere olan deve bulmak ister mi?' **buyurdu.**

Biz de, 'Evet.' dedik.

Resûlullah (sav), 'Birinizin namazında okuyacağı üç ayet, semiz ve doğurmak üzere olan üç deve kazanmasından daha hayırlıdır.' **buyurdu."**[305]

304. 38/Sâd, 67-68
305. Müslim, 802

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) **rivayet edildiğine göre Allah Resûlü** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Kim Kur'ân'dan bir harf okursa kendisine bir sevap yazılacaktır. Her sevaba da on misliyle karşılık verilecektir. Elif, lam, mim bir harftir demiyorum. Bilakis elif bir harf, lam bir harf, mim de bir harftir." [306]

Ebu Hureyre'den (ra) **rivayet edildiğine göre Nebi** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Kıyamet Günü Kur'ân getirilecek ve şöyle diyecek: 'Ey Rabbim, beni okuyup benimle hayatını yaşayan bu kulunu giydir!' O kimseye keramet tacı giydirilecek ve sonra Kur'ân şöyle diyecek: 'Arttır ya Rabbi!' İkram olarak elbise de giydirilecek. Sonra Kur'ân diyecek ki: 'Ey Rabbim, ondan razı ol!' Allah da ondan razı olacak. Denilecek ki: 'Ey kul, oku ve yüksel!' Böylece okuduğu her bir ayette iyilik, sevap ve mükâfatları arttırılacaktır." [307]

Ebu Musa El-Eş'arî'den (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Şüphesiz bu kitap sizler için sevap kazanma aracı olur, sizler için şan ve şeref olur, size nur olur. Bazen de onun emirlerine göre yaşamadığınız için size günah olur. Siz bu Kur'ân'a uyun, Kur'ân size asla uymasın. Çünkü kim Kur'ân'a uyarsa Kur'ân onu cennet bahçelerine götürür. Kim de Kur'ân'a uymaz, Kur'ân'ı kendine uydurursa Kur'ân onu iteleyip kafasının üzerine düşürür ve cehenneme atar." [308]

306. Tirmizi, 2910
307. Tirmizi, 2915
308. Darimi, 3371

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şüphesiz bu Kur'ân, Allah'ın me'dubesidir(ziyafet sofrası ve edep mecmuasıdır). Dolayısıyla ondan gücünüz yettiğince alın. Ayrıca ben gerçekten içinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan evden daha hakir bir şey bilmiyorum. İçinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan kalp ise hiç oturanı olmayan bir ev gibi boş ve haraptır." [309]

Sahabe Kur'ân okumayı ecir kapısı olarak görmüş, onunla harf harf Allah'a (cc) yakınlaşmaya gayret etmişlerdir. Bir salih amelle Kur'ân karşı karşıya geldiğinde Kur'ân okumayı tercih etmişlerdir. Abdullah ibni Mesud'a (ra) neden az oruç tuttuğu sorulunca şu cevabı vermiştir: "Oruç, beni Kur'ân okumaktan zayıf düşürüyor. Ben Kur'ân okumayı daha çok seviyorum." [310]

25. Kur'ân, Allah'ın Me'dubesidir (Ziyafet Sofrası ve Edep Mecmuasıdır)

Abdullah İbni Mesud (ra) şöyle der:

"Şüphesiz bu Kur'ân, Allah'ın me'dubesidir(ziyafet sofrası ve edep mecmuasıdır). Dolayısıyla ondan gücünüz yettiğince alın. Ayrıca ben gerçekten içinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan evden daha hakir bir şey bilmiyorum. İçinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan kalp ise hiç oturanı olmayan bir ev gibi boş ve haraptır." [311]

Me'dube iki anlama gelir: ziyafet sofrası ve edep kuralla-

309. Darimi, 3358
310. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 62
311. Darimi, 3358

rı. Lafzı me'dube şeklinde okuyanlar ona ziyafet sofrası, me'debe diye okuyanlar ise edep/adap manası vermiştir.[312]

– Sahabe Kur'ân'ı Allah'ın (cc) ziyafet sofrası olarak görmüştür. Çeşit çeşit tatların olduğu, ruhu doyuran, semadan parça parça gelen bir sofra… Aslında bu isimlendirme Kur'ân'ın üslubuna uygundur. Zira Allah (cc) Kur'ân'ın inişi için "n-z-l" kökünü kullanmıştır. Cennette kullarına sunacağı türlü ikramlar için de "nüzulen" kelimesini seçmiştir. Allah'tan ikram, O'nun (cc) tarafından ağırlanma, konaklama gibi anlamlara gelen nüzulen, Kur'ân'ın indirilişini ifade eden nüzul kelimesiyle aynı köktendir.[313]

"İbn Teymiyye şunları söylemiştir:[314] 'Abdullah ibni Mes'ûd (ra) şöyle demiştir: 'Şüphesiz her âdib, me'dubesine gelinmesini ister. Allah'ın me'dubesi de Kurândır. Âdib ziyafet veren, me'dube ziyafet demektir. Ziyafet, misafir için hazırlanan yemektir.' İbn Mes'ûd bu sözüyle Allah'ın kullarına onlara indirdiği kelâmıyla ziyâfet verdiğini beyân etmiştir. Demek ki o, onların kalbinin gıdası ve azığıdır. Kalplerinin Kur'ân'dan elde ettiği fayda ve ona duyduğu ihtiyaç, bedenin gıdadan elde ettiği faydadan ve ona duyduğu ihtiyaçtan daha fazladır.' "[315]

– Sahabenin Kur'ân'a bu yaklaşımı şu anlama da gelir: Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Hiçbir müeddib/terbiyeci yoktur ki mutlaka öğretilerinin uygulanmasını ister. Allah'ın edebi de Kur'ân'dır."[316]

312. bk. En-Nihâye fî Ğarîbi'l Hadîs ve'l Eser, 1/29; Ğarîbu'l Hadîs, 4/107-108
313. Ayetler için bk. 3/Âl-i İmran, 198; 18/Kehf, 107; 32/Secde, 19; 41/Fussilet, 32
314. bk. Mecmûu'l Fetâvâ, 17/527
315. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 44
316. Darimi, 3364

Sahabe Kur'ân'a bir edep mecmuası olarak bakmış, Kur'ân ahlakıyla ahlaklananların Allah'ın edebiyle edeplendiklerine kani olmuşlardır. Aişe Annemizin (r.anha) Allah Resûlü'nün (sav) ahlakını soran sahabiye, "Onun ahlakı Kur'ân'dı." [317] demesi de bu yaklaşımın bir neticesidir. Sahabilerin Kur'ân'a Allah'ın edebi olarak bakması, onlara şu bilinci vermiştir: Kalbinde/Göğsünde Kur'ân taşıyan insan, diğer insanlardan farklı olmalıdır. Göğsünde taşıdığı hazineye layık olarak konuşması, susması, oturması, kalkması… Kur'ân'ın şan ve şerefine yakışmalıdır.

"Kur'ân'ı hıfzeden bir kimsenin en çok önem verdiği şey, dininde vera sahibi olmak, Allah'ın kendisine emrettiği ve nehyettiği bütün hususlarda Allah'a karşı takvâlı olmak, O'nun gözetiminde olduğunu unutmamak olmalıdır. İbni Mes'ûd der ki: 'Kur'ân okuyan kimsenin, insanlar uyuduğunda gecesiyle (yaptığı ibadetiyle) bilinmeli, insanlar uyandığında gündüzüyle, insanlar gördüğünde ağlamasıyla, insanlar lafa daldıklarında susmasıyla, insanlar böbürlenip durduklarında alçak gönüllülüğüyle, insanlar sevindiklerinde de üzüntüsüyle tanınmalı, bununla ayırt edilmelidir.'

Abdullah ibni Amr der ki: 'Kur'ân'ı hıfzetmiş bir kimsenin, lafa dalanlarla birlikte dalmaması, cahillik edenlere karşı cahillik etmemesi gerekir. Aksine o, Kur'ân hatırı için affedip bağışlayabilmelidir. Çünkü onun göğsünde yüce Allah'ın kelamı vardır.

Yine Kur'ân hafızının şüpheli yollardan kendisini koruması gerekir. Kur'ân meclislerinde ve başka meclislerde,

317. bk. Müslim, 2165

gülmesini ve faydasız konuşmasını azaltmalıdır. Başkasının kötülüklerine karşı tahammül etmeye ve vakar sahibi olmaya kendisini zorlamalıdır.' "[318]

Acurrî (rh) sahabenin, Kur'ân ehlinin adabına dair sözlerini aktardıktan sonra şöyle der:

"Kur'ân ehlinin ahlâkının, onların ilmine sahip olmayan diğer kimselerin ahlâkından farklı olması gerekir. Onlar başlarına bir musîbet geldiği zaman bunlar karşısında Allah'a (cc) sığınırlar, herhangi bir yaratılmışa sığınmazlar. Allah onların kalplerinde en öndedir. Onlar Kur'ân'ın ve Sünnet'in edebiyle edeplenmişlerdir. Onlar yaptıkları hususunda kendilerine uyulan dev kişilerdir. Çünkü onlar Allah'ın seçkin kulları ve ehlidir. 'İşte onlar Allah'ın hizbidir. Dikkat edin, Allah'ın hizbi felâha erenlerin ta kendileridir.'[319]

Fudayl ibni İyâd şöyle dedi: 'Kur'ân taşıyıcısına yaraşan -halife olsun ya da onun altındakiler olsun- yaratılmışlardan birine ihtiyaç duymamasıdır. Yaratılmışların ona ihtiyaç duymaları gerekir.'

Yine Fudayl şöyle dedi: 'Kur'ân taşıyıcısı, İslâm'ın sancağının taşıyıcısıdır. Bundan dolayı boş konuşanla birlikte boş konuşması, hata edenle birlikte hata etmesi, oyalananla birlikte oyalanması ona yakışmaz.' "[320]

Kur'ân okuyan kişinin, Allah'ın (cc) edebini göğsünde taşıdığını hissetmesi, çokça unutan nefsine bunu hatırlat-

318. Tefsîru'l Kurtubî, 1/221, Mukaddime
319. 58/Mücâdele, 22
320. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 102-103

ması gerekir. Önceki sayfalarda okuduğumuz şu satırları bir daha okuyalım:

Kur'ân okuyan mümin; yüce, aziz ve şerefli bir kitabı tilavet ettiğini hissetmelidir. Duygu, düşünce ve davranışlarında yüce, aziz ve şerefli olmaya dikkat etmelidir. Sahabeden Kur'ân okuyanlar; davranışlarını bu hisle kontrol eder, Kur'ân okuyucusuna/hafızına yakışmayan davranışlardan kaçınırdı. Korkularını bu hisle yener, zorlu amellerin üstüne bu hisle giderlerdi. Örnek olsun, İslam'ın en zorlu savaşlarından biri Yemame Savaşı'dır. İslam ordusu 10.000, riddet ordusu 100.000 insan civarındadır. 10.000 insan arasından savaşta sebat edenler ise ordunun dörtte biridir. İşte bu zorlu savaşta sahabenin destansı direnişi Kur'ân ile olmuştur. O gün onların şiarı, "Ey Bakara Ashabı" [321] olmuştur. Dağılan orduya Bakara Suresi'ni okudukları hatırlatılmış ve 2.500 insan 100.000 kişiye karşı savaşmıştır. O savaşın en büyük kahramanlarından biri Sâlim'dir (ra). Bulunduğu mevki itibarıyla Muhacirler, " 'Senin tarafından bir saldırıya uğramaktan korkuyoruz.' dediklerinde, 'O takdirde ne kötü bir Kur'ân taşıyıcısı olurum.' diyerek itiraz etmiştir. O gün arkadaşlarını savaşa teşvik etmek için, 'Ey Kur'ân ehli, Kur'ân (bilginizi) amellerinizle süsleyin!' diye nida etmiştir." [322] Kur'ân okuyucusuna yakışır şekilde davranmalarını istemiştir. [323] Elbette okuduğumuz ufka ulaşmak için; her şeyden önce değerli, yüce ve şerefli bir kitabı göğsümüzde taşıdığımızı hissetmek zorundayız. Kalp bu hisle dolarsa davranışlar da ona uygun olacaktır.

321. bk. Musannefu Abdirrezzâk, 10190
322. bk. El-Bidâye ve'n Nihâye, 9/468
323. Ayrıca bk. Târîhu'l İslâm, 2/36; Tabakâtu ibni Sa'd, 3/288

26. Kur'ân, Metluvdur/Tilavet Edilendir/Uyulandır

"Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı hakkıyla (içindekilere inanıp, gereğiyle amel ederek) okuyanlar; işte bunlar Kitab'a hakkıyla iman ederler. Kim de ona karşı kâfir olursa, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir."[324]

Yüce Allah, Kitab'ını okuma eylemini tilavet olarak isimlendirmiştir. "T-l-v" kökünden türeyen tilavet kelimesi, bir şeyin diğerini izlemesi, onun peşi sıra gelmesi anlamını ifade etmek için kullanılır. Yüce Allah, Güneş'in ardından görünen Ay için, "Güneş'in peşi sıra gelen (telaha) Ay'a"[325] diye yemin etmiştir.[326] Yüce Allah'ın yanında Kitab'a inananlar; onu hakkıyla tilavet edenler, yani ona hakkıyla uyanlardır:

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı hakkıyla (içindekilere inanıp, gereğiyle amel ederek) okuyanlar… '[327]

Yani helalini helal, haramını haram kabul ederek; onu Allah'ın indirdiği gibi okuyarak; kelimelerini yerinden oynatmayarak; onu asıl manasından uzak tevil etmeyerek ona tabi olunması gereken şekilde tabi olurlar."[328]

Kur'ân hakkıyla tilavet edilmediğinde, İslam'dan sapan Ehl-i Kitap modeli ortaya çıkar. Kur'ân'a uymak yerine hayatı kitabına uyduran, Kitab'ı arzulara uygun tefsir/tahrif eden, Kitab'ı edebî ve mistik bir metne çeviren bir anlayış yaygınlaşır. İleride bu zihniyetin örneklerine değinecek

324. 2/Bakara, 121
325. bk. 91/Şems, 2
326. İstidlal Abdullah ibni Abbas'a (ra) aittir. bk. İbn-i Kesîr Tefsîri, 1/515, Bakara Suresi, 121. ayetin tefsiri
327. 2/Bakara, 121
328. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 2/711, 3595 No.lu rivayet

olmakla birlikte Ebu Musa El-Eş'arî'nin (ra) sözünü tekrar hatırlatmakta fayda vardır:

"Şüphesiz bu kitap sizler için ecir kazanma aracı olur, sizler için şan ve şeref olur, size nur olur. Bazen de onun emirlerine göre yaşamadığınız için size günah olur. Siz bu Kur'ân'a uyun, Kur'ân size asla uymasın. Çünkü kim Kur'ân'a uyarsa o onu cennet bahçelerine götürür. Kim de Kur'ân'a uymaz, Kur'ân'ı kendine uydurursa Kur'ân onu iteleyip kafasının üzerine düşürür ve cehenneme atar." [329]

Kur'ân; bireyin/toplumun imamı, rehberi, mihmandarıdır. İnsanlar ona uysun diye indirilmiştir. Onu okumak dahi ona uymayı gerektiren "tilavet" kelimesiyle ifade edilmiştir.[330] Sahabe bu gerçeği fıkhetmiş, Kur'ân'a uyulması gerektiğini her fırsatta dillendirmiştir. Ayrıca onlar, Kitab'a uymak yerine Kitab'ı kendilerine uyduran Ehl-i Kitab'ı bizzat müşahede etmiş, Kitap ters yüz edildiğinde ortaya çıkan itikadi ve ahlaki pespayeliği Medine Yahudileri üzerinden anlamışlardır.

27. Kur'ân, Allah Resûlü'nün Vasiyeti ve Mirasıdır

Zeyd ibni Erkam'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gün Allah Resûlü (sav), Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir suyun başında, aramızda hutbe okumak üzere ayağa kalktı. Allah'a hamd ve övgülerde bulunduktan sonra bize vaaz etti, hatırlatmalarda ve öğütlerde bulundu.

Sonra şöyle dedi: 'Bundan sonra; dikkat edin, ey cemaat! Ben ancak bir insanım. Rabbimin elçisi gelip de ona icabet

329. Darimi, 3371
330. Tilavet, bir şeyin diğerini izlemesi, onun peşi sıra gelmesidir.

etmem yakındır. Ben size iki ağır yük bırakıyorum: Bunların birincisi, içinde doğru yol ve nur bulunan Allah'ın Kitabı'dır. Allah'ın Kitabı'na tutunun ve ona sarılın!'

Müteakiben Allah'ın Kitabı'na teşvik etti ve ona yönlendirdi.

Sonra şöyle dedi: 'Bir de Ehl-i Beyt'imi (bırakıyorum) ... Ehl-i Beyt'im hakkında size Allah'ı hatırlatırım!.. Ehl-i Beyt'im hakkında size Allah'ı hatırlatırım!.. Ehl-i Beyt'im hakkında size Allah'ı hatırlatırım!..' **"**[331]

Kur'ân (ve Ehl-i Beyt/Sünnet), Allah Resûlü'nün (sav) **ümmete tavsiyesi, geride bıraktığı mirasıdır. Kur'ân'a yönelen her insan, Allah Resûlü'nün vasiyetini yerine getirmiş, onun mirasından nasibini almıştır. Sahabe de** (r.anhum) **Kur'ân'a bu anlayışla yaklaşmıştır. Abdullah ibni Mesud, Kur'ân (ilmi ve amelini) öğrettiği bir öğrenci topluluğuna bakıp, "Ne yapıyor bunlar?" diye sormuş, sonra kendi sorusunu şöyle cevaplamıştır: "Muhammed'in mirasını paylaşıyorlar."**[332]

28. Kur'ân, Haktır

"Şayet sana indirdiğimizden şüphen varsa, senden önce Kitab'ı okuyanlara sor! Andolsun ki hak sana Rabbinden gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!"[333]

"Biz onu hak üzere indirdik, o da hak olarak indi. Biz seni ancak müjdeci ve uyarıcı olarak yolladık."[334]

Kur'ân, El-Hakk olan Rabbimizin indirdiği, hak olan bir

331. Müslim, 2408
332. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 51
333. 10/Yûnus, 94
334. 17/İsrâ, 105

kitaptır. Kendisi haktır, mesajları haktır, inişi haktır ve gayesi hakkın yeryüzüne egemen olması, batılı silip atmasıdır. Kelime olarak hak, bir şeyin sağlamlığı ve sıhhati[335] için kullanıldığı gibi bir şeyin uyumu[336] için de kullanılır. Bu yönüyle Kur'ân'ın hak olması, onun haberlerinin sıhhati/sağlamlığı ve emirlerinin insan fıtratıyla uyumlu olmasındandır. Zira Kur'ân'ı indiren irade ile insanı yaratan irade aynıdır; birini (Kur'ân'ı), diğeri (insan) için istikamet vesilesi kılmıştır.

Yüce Allah, Kur'ân'ı hak olarak vasfettiği gibi çoğu yerde onun hak ile indirildiğine vurgu yapar:

"Şüphesiz ki (bu) Kitab'ı, sana hak ile indirdik. (Şu hâlde) dini O'na halis kılarak Allah'a ibadet et."[337]

"(O Allah) sana Kitab'ı hak ile, kendinden önceki (kitapları) doğrulayıcı olarak indirdi. Tevrat'ı ve İncil'i de (Allah) indirdi."[338]

Kur'ân'ı tekrar tekrar okuyan bir mümin, şu gerçeği fark eder: Yüce Allah Kur'ân'ı hak ile indirdiğini/hak ile okuduğunu ve yeri ve göğü hak ile yarattığını sık sık vurgular. Demek ki yaratılışın hak ilkesiyle olması ile Kur'ân'ın hak ilkesiyle indirilmesi arasında bir bağ vardır:

"Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmez misin? Şayet dilerse sizi götürür, (yerinize) yeni bir toplum getirir."[339]

335. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 2/15, h-k-k maddesi
336. bk. El-Mufredât, s. 246, h-k-k maddesi
337. 39/Zümer, 2
338. 3/Âl-i İmran, 3
339. 14/İbrahîm, 19

İşte bu farkındalık Müslim'in başını Mushaf'tan kaldırıp çevresine El-Hakk ismiyle bakmasına vesile olur. Kur'ân ile kâinat, elinde tuttuğu Mushaf ile gök, fıtratı ile şeriat arasındaki bağları bulmaya gayret eder. Arayışında yol arkadaşı Kur'ân'dır. Onun elinden tutup insan, kâinat ve Kur'ân arasındaki bağları gösterir. İşte o zaman kâinatın tesbihini, namazını ve duasını duymaya başlar. Göğe yükselen işi, gökten inen emri hisseder. Ve o zaman, "Uhud Dağı bizi sever, biz de onu severiz"[340] diyen; yağan yağmurla ıslanıp, "Rabbinden yeni geldiğini"[341] söyleyen Allah Resûlü'nü (sav) anlar. İnsan, evren ve Kitap arasındaki halka/bağ; hak ilkesidir. O ilkenin farkına varmak ise Kur'ân ile mümkündür. İnsan onun peşine takılıp ayetleri, hizipleri ve sureleri arasında gezdikçe yeni bağlantılar keşfeder. Yeter ki Kur'ân'ın gösterdiği yere, gösterdiği yerden baksın!

29. Kur'ân, Şifadır

" 'Ey insanlar! Şüphesiz ki size, Rabbinizden bir öğüt, sinelerde olan (manevi hastalıklara) şifa, müminler için de hidayet ve rahmet olan (bir Kitap geldi).' "[342]

"Kur'ân'dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsranını arttırır."[343]

Kur'ân'ı Eş-Şâfî olan, şifanın kaynağı Rabb indirmiştir. O, sinelerdeki hastalıkların şifasıdır. Şöyle ki; kalpler de bedenler gibi hastalanır. Hastalanan beden, işlevini nasıl

340. bk. Buhari, 1481; Müslim, 1392
341. bk. Müslim, 898
342. 10/Yûnus, 57
343. 17/İsrâ, 82

yerine getiremezse hastalanan kalp de işlevini yerine getiremez. Rabbine (cc) yönelemez, O'nu anarak mutmain olamaz, O'na firar edemez, O'nun müjde ve uyarılarıyla sevinip ürperemez, O'na özlem duyamaz… Kalplerin hastalığı ikidir: Birincisi şüpheler nedeniyle oluşan; insanın hakkı anlamasına, teslim olmasına ve onu yaşamasına engel olan hastalıktır:

"Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: 'Bu sure hanginizin imanını arttırdı?' derler. İman edenlere gelince, onların imanını arttırmıştır ve onlar (Allah'ın müminlere yönelik vaadleriyle) müjdelenmektelerdir. Kalplerinde hastalık olanlara gelince, onların (kalplerinde bulunan) pisliklere pislik katmış ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir."[344]

"İnsanlardan öylesi vardır ki: 'Allah'a ve Ahiret Günü'ne iman ettik.' derler. (Hakikatte) iman etmiş değillerdir. Allah'ı ve iman edenleri aldattıklarını sanırlar. (Hakikatte) sadece kendilerini aldatmaktalardır. Farkında da değillerdir. Onların kalplerinde hastalık (şüphe ve şehvet) vardır. Allah da onların hastalığını arttırmıştır. Yalan söylemeleri/Yalanlamaları nedeniyle onlar için can yakıcı bir azap vardır."[345]

İkincisi, kalplerdeki arzular ve şehvetler nedeniyle oluşan hastalıktır. Allah'ın sınırlarına riayet etmeye, iffetini korumaya ve hakları gözetmeye engel olur.

"Ey Peygamber kadınları! Siz, herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Şayet takvalıysanız kadınsı bir üslupla söz söylemeyin

344. 9/Tevbe, 124-125
345. 2/Bakara, 8-10

ki, kalbinde hastalık olan kimse (size) tamah eder. (Vakara ve takvaya yakışır) uygun söz söyleyin."[346]

Kalp hastalıklarının bir kısmı yapısaldır; insan tabiatından kaynaklanır. İnsanın cehaleti, zulmü, nankörlüğü, aceleciliği, tartışmacı oluşu, endişeleri tabii hastalıklara örnektir. Bir kısmı da sonradan kazanılır; masiyetlerle, arzulara uyarak veya hataların tekrarıyla oluşur. İşte Kur'ân her iki tür hastalığın da şifasıdır.

"Kur'ân'da şifa vardır. Kur'ân'da rahmet vardır. Kalplerini iman perdesine aksettirenlerin kalpleri aydınlanır, açılır, Kur'ân'daki ruh ve güven onlara aktarılır.

Kur'ân'da vesvese, tereddüt ve şaşkınlığı tedavi eden şifalar vardır. Kur'ân kalbi Allah'a ulaştırır, ona huzur ve sükûn bahşeder, himaye ve emniyet altında olduğunu hissettirir, hayattan memnun kılar, Allah'ın da kendisinden razı ve memnun olması için gerekli tevcihatta bulunur. Tereddüt, kararsızlık ve vesvese birer hastalıktır. Bu hastalıkları tedavi eden Kur'ân elbette ki mü'minin rahmeti olacaktır.

Kur'ân'da heva ve hevesin, kötülüğün, hasedin ve şeytan iğvalarının da şifaları vardır. Bunlar kalbe ârız olan âfetlerdendir. Orada hastalık, zaaf, yorgunluk gibi şeyler husüle getirerek kalbi harap ederler. Bu felâketi önleyen Kur'ân elbette ki mü'min için rahmettir.

Tefekkür ve şuurdaki çeşitli yönelişlere istikamet veren Kur'ân, bu sahanın hastalıklarını da tedavi eder. Aklın haddi, tecavüz etmesine fırsat vermez. Faydasız şeylerle

346. 33/Ahzâb, 32

enerjisini tüketmesine mani olur ve verimli sahalarda faaliyet göstermesi için ona tam bir hürriyet tanır. Aklın sağlam ve mazbut bir program içinde çalışmasını ister. Onu ifrat ve tefritten alıkoyarak semere verecek bir çalışmaya sevk eder. Bu suretle akıl, kendisine sahip olan şahıs için de hayırlı ve faydalı bir unsur olarak faaliyet gösterir. Enerjisini faydasız istikametlerde değil, verimli ve sağlam istikametlerde harcar. Kur'ân bu yönüyle de mü'minlere rahmettir.

Kur'ân'da içtimai hastalıkların da devası mevcuttur. Cemiyetlere musallat olup temellerini sarsan, onlardaki huzur, güven ve emniyeti yok eden hastalıklar Kur'ân nizamıyla ortadan kalkar. O zaman cemiyetler Kur'ân'ın sağladığı içtimai huzur ve emniyet içinde yaşarlar." [347]

30. Kur'ân, Nur'dur

"Ey insanlar! Rabbinizden size (hiçbir şüpheye yer bırakmayan) burhan geldi ve size apaçık bir nur indirdik." [348]

"Böylece sana emrimizden bir ruh/Kur'ân vahyettik. Sen Kitab'ın ve imanın ne olduğunu bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle hidayet ettiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen, dosdoğru yola iletirsin." [349]

Yüce Allah, En-Nûr'dur; yer, gök ve kalplerin ışığının yegâne kaynağıdır. İndirdiği Kur'ân'ı da manevi bir ışık kılmış, O'na (cc) seyreden kulların yolunu aydınlatmıştır. Yüce Allah Kur'ân'ı ışık kılarak yolunu aydınlattığı mümin

347. Fî Zılâl-il Kur'ân, 9/370, İsrâ Suresi, 82. ayetin tefsiri
348. 4/Nisâ, 174
349. 42/Şûrâ, 52

ile Kur'ân'sız insanın durumunu ölü ile diri üzerinden anlatmıştır:

"Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için kendisine bir nur/ışık kıldığımız kimsenin durumu, karanlıklar içinde olup oradan çıkamayan kimsenin durumu gibi midir? Kâfirlere yaptıkları ameller böyle süslü gösterildi."[350]

• **"Kâfir, ölüye benzetilmiştir:** Bu misalde dikkatimizi çeken ilk şey, kâfirin ölüye benzetilmesidir. Kâfir, manen ölü gibidir. Zira o, kalbiyle akletmez, gözüyle görmez, kulağıyla işitmez. Organları vardır, yerli yerindedir, ancak kendinden ötürü yaratıldıkları vazifeyi yerine getirmezler. Kalp, Allah'ın ayetlerini anlamaz. Göz, kâinata yerleştirilmiş sayısız ayeti görmez. Kulak, Allah'ın (cc) mesajlarını işitmez. Oysa duyan kulaklar için Allah (cc) her ân kullarına bir şeyler söylüyordur. Yaşanan her olay bir imtihan değil midir ve her imtihanın insana öğrettiği şeyler yok mudur?

'Andolsun ki cehennemi, kalpleri olup da onunla (hakikati) anlamayan, gözleri olup da onunla (hakikati) görmeyen; kulakları olup da onunla (hakikati) duymayan insanlar ve cinlerin çoğunluğu için yarattık/hazırladık. Bunlar hayvanlar gibidir, hatta (hayvanlardan) daha sapkınlardır. Bunlar gafillerin ta kendileridir.'[351]

Kâfir, ölüye benzetilmiştir. Zira o, resûllerin çağrısına icabet etmez. Bir ölünün kendisine yönelik çağrılar kar-

350. 6/En'âm, 122
351. 7/A'râf, 179

şısında hareketsiz kalışı gibi, bir kâfir de tevhid çağrısı karşısında hareketsizdir:

'(Davetine) ancak (anlamak için) dinleyenler icabet eder. Ölüleri ise Allah diriltir sonra da O'na döndürülürler.'[352]

'Şüphesiz ki sen, ölülere (benzeyen kâfirlere hakkı) işittiremezsin. Arkalarını dönüp gittiklerinde (hakka karşı) sağır olanlara da daveti işittiremezsin.'[353]

- **Hidayet, diriltmeye benzetilmiştir:** Allah (cc) bir kuluna hidayet edişini hayat vermeye/diriltmeye benzetmiştir.

Şöyle ki; üzeri şirk ve masiyetle örtülmüş ölü kalp; kışın, beyaz bir örtüyle örttüğü ölü toprak gibidir. Rahmet/Hidayet damlalarıyla buluşunca hareketlenir, titreşir. Şirk ve küfür tortularını üzerinden atar… Sonra baharla birlikte uyanan tabiat gibi, imanla ve takvayla uyanır. Kalp akletmeye, göz görmeye, kulak işitmeye başlar.

- **Kur'ân, nura/ışığa benzetilir:** Allah (cc) vahyi Müslim için bir ışık/nur kılmıştır. Onunla aydınlanır, onunla yol yürür. Bu nurla aydınlandıktan sonra **insanlar arasında yürür;** bir kenara çekilmez. Hayat bulduğu gibi hayat vermeye; aydınlandığı gibi aydınlatmaya çalışır… Elinde ışık taşıyan bir insan gibidir. Geçtiği her yer aydınlanır. İnsanlar onun taşıdığı ışıktan istifade eder. Yani Kur'ân bir aydınlık olup çehresini kuşatır, amellerini güzelleştirir, sözünü anlamlı kılar. Karanlıkta fark edilen ışık gibi, cahiliye karanlığında yaşayanlar onu fark eder. Çünkü o ışığı taşıdıktan sonra her şeyi değişmiştir. Bir

352. 6/En'âm, 36
353. 27/Neml, 80

davası vardır, ama asla partizan değildir. Hak nerede ve kimde olursa alkışlar, zulüm kimden ve nereden olursa olsun karşı çıkar. Onun ticareti vardır. Ancak yalansız, aldatmasız, kanaatkâr bir ticarettir. Rabbinin hudutlarını gözetir. Komşuluğu güzeldir, akrabalığı güzeldir, arkadaşlığı güzeldir… Ne yaparsa yapsın, nerede olursa olsun, o ışığın etkisi onda görülür.

- **Kâfir, karanlıklar içinde çıkış yolunu bulamayan bir şaşkına benzetilir:** Hidayet bulamayan kâfir ise **karanlıklar** içerisindedir. Onun birden fazla karanlığı vardır. Çünkü ona hükmeden sayısız etken vardır. Beşerî yasalar bir yandan, örf ve gelenekler bir yandan, kendi arzu ve istekleri bir yandan, moda bir yandan, kulak verdiği ilkel veya modern saptırıcılar bir yandan… çekiştirmektedir. Her biri karanlıklar içerisinden seslenen bir çağrı gibidir. Onların arasında gidip gelmekten yorgun düşmüştür. Ne onları razı edebilir ne kendi istediği hayatı yaşayabilir ne de bir noktada karar kılabilir. Karanlıklar içinde yolunu kaybetmiş, bir türlü çıkış bulamayan bir şaşkın gibidir. Böyle bir insanın ruh hâlini getirin gözünüzün önüne… Korku, kaygı, belirsizlik, yorgunluk ve ümitsizlik… İnsanı tüketen ne kadar olumsuz duygu varsa hepsini aynı ânda yaşar.

İşte Allah (cc) bu iki insan tipini karşılaştırır. Bir tarafta imanla hayat bulan ve vahiyle aydınlanan/aydınlatan mümin; öte tarafta karanlıklar içinde ve çıkışı bulamayan, ölü misali bir kâfir… Sonra da bize sorar: Bu ikisi bir olur mu? Bir yandan da bize çizgileri net bir çerçeve çizer. Kendimizi

içine koyabileceğimiz ve hangi zümreden olduğumuzu anlayabileceğimiz bir çerçeve…"[354]

Hiç şüphesiz Kur'ân haddizatında nurdur, kulluk yolunu aydınlatır. Ancak onun aydınlığından faydalanmak için onu Allah'ın rızasına uyarak okumak gerekir. Zira Allah (cc) Kur'ân'ı kandil kılıp karanlıklardan çıkanların, Allah'ın rızasına uyanlar olduğunu haber vermiştir:

"Ey Ehl-i Kitap! Şüphesiz ki Kitap'tan gizlemekte olduğunuz şeylerin çoğunu açıklayan ve büyük bir bölümünü de görmezden gelen/üzerinde durmayan Resûlümüz size geldi. Şüphesiz ki size, Allah'tan bir nur ve apaçık/açıklayıcı bir Kitap geldi. Allah onunla (Kitap ve Resûl'le), rızasına uyanları yolun en doğru olanına iletir, onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru yola hidayet eder."[355]

Allah'ın rızasına uymak nedir? O'nun (cc) rızasını dert edinmek, nelerden razı olduğunu araştırmak, razı olmadığı şeylerden uzak durmaya gayret etmektir. Yani kulluk bilinciyle ve hassas/takvalı bir kalple yaşamaktır. Kalpler takvayla hayat bulduğundan, Kur'ân'ın hayırlarından istifadesi kolaylaşır.

31. Kur'ân, Burhandır; İçinde Hiçbir Şüphe Olmayan Delildir

"Ey insanlar! Rabbinizden size (hiçbir şüpheye yer bırakmayan) burhan geldi ve size apaçık bir nur indirdik."[356]

354. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 343-345
355. 5/Mâide, 15-16
356. 4/Nisâ, 174

Yüce Allah, Kur'ân'ı burhan diye isimlendirmiştir. Burhan, delillerin en güçlüsü, içinde hiçbir şüphe olmayan kanıttır. Bir delile burhan denmişse o ebediyen doğruluğu gerektirir.[357] Yüce Allah gerek müşriklerden gerekse Ehl-i Kitap'tan Kur'ân karşısında apaçık, içinde hiçbir şüphe olmayan burhan/delil getirmelerini istemiştir:

"Dediler ki: 'Cennete, Yahudi veya Hristiyan olanlardan başkası girmeyecek.' Bu, onların kuruntusudur. De ki: 'Doğru sözlü iseniz (içinde hiçbir şüphe olmayan kesin) kanıtınızı getirin (bakalım)!' "[358]

"Yoksa O'nu bırakıp da ilahlar mı edindiler? De ki: "Getirin (bakalım içinde hiçbir şüphe olmayan) kesin kanıtınızı! Bu, benimle olanların ve benden öncekilerin zikridir/ortak davetidir. (Bakın bakalım, yalnızca Allah'ı ilah edinmek dışında bir zikir/mesaj var mı?)" Bilakis, onların birçoğu hakkı bilmezler ve onlar yüz çevirmektelerdir."[359]

Kur'ân'ın burhan olması, delillerinin kesin, açık ve şüpheden uzak olmasındandır. Kalbi ve zihni, düşünceyi ve duyguları aynı ânda beslemesindendir. Onun delilleriyle aklını imar eden, şüpheden uzak muhkem bir imana sahip olur. Yüce Allah, onun burhan oluşu nedeniyle her türlü şüpheyi kendisinden nefyetmiştir:

"Bu Kitap; kendisinde hiçbir şüphe olmayan, takva sahiplerine yol gösteren bir Kitap'tır."[360]

357. bk. El-Mufredât, s. 121, b-r-h maddesi
358. 2/Bakara, 111
359. 21/Enbiyâ, 24
360. 2/Bakara, 2

32. Kur'ân, Müjdedir/Beşirdir/Buşradır

"Tâ, Sîn. Bu, Kur'ân'ın ve apaçık Kitab'ın ayetleridir. Müminler için bir hidayet ve müjdedir." [361]

"(Bu,) bilen bir topluluk için Arapça okunan, ayetleri detaylı olarak açıklanmış bir Kitap'tır. Müjdeci ve uyarıcı olarak ... Onların çoğu yüz çevirdi. Onlar dinlemezler." [362]

Kur'ân özünde müjdedir ve Yüce Allah onun pak ayetleriyle mümin kullarını müjdeler. O, müminler için tarifsiz bir sevinç ve huzur kaynağıdır. Zira onda Rabblerine, geçmişte yaşayan kardeşlerine ve asıl yurt olan ahirete dair haberler vardır. O, onların özlemini dindiren bir müjde kaynağıdır. Ayrıca Kitab'ı okudukça Rabblerinin onlara yönelik müjdelerini okumakta, o müjdelerle gönülleri genişlemektedir. Örnek olsun;

"Rableri onları kendinden bir rahmet, rıza ve içinde onlar için sürekli nimetlerin olduğu cennetlerle müjdeler." [363]

"Zalimleri, kazandıkları (küfür ve masiyet) nedeniyle korkuya kapılmış görürsün. O (korktukları azap), başlarına gelmiştir. İman edip salih amel işleyenlerse, cennet bahçelerindelerdir. Diledikleri her şey, Rableri katında onlarındır. İşte büyük lütuf ve ihsan budur." [364]

"Müminlere, onlar için Allah'tan büyük bir lütuf ve ihsan olduğunu müjdele." [365]

361. 27/Neml, 1-2
362. 41/Fussilet, 3-4
363. 9/Tevbe, 21
364. 42/Şûrâ, 22
365. 33/Ahzâb, 47

33. Kur'ân, Uyarıcıdır/Nezirdir

"Tüm âlemlere bir uyarıcı olması için, kulunun üzerine Furkan'ı (hakla batılı ayıran Kitab'ı) indiren (Allah) ne yüce, ne mübarektir."[366]

"Bu (Kur'ân), önceki uyarıcılardan bir uyarıcıdır."[367]

İçerisinde korkutma olan her ileti, uyarıdır/nezirdir.[368] Kur'ân, müjdeleri yanında sarsıcı uyarıları da olan bir kitaptır. Kur'ân bildiğimiz, bilmediğimiz tüm âlemlere bir uyarıdır. Ancak Yüce Allah hususen onun uyarılarının şehirlerin anasında, baş şehirlerde, metropollerde yankılanmasını istemektedir:

"Bu (Kur'ân) ise, Mekke ve çevresini onunla uyarasın diye indirdiğimiz, mübarek ve kendisinden önceki (Tevrat'ı) doğrulayan bir Kitap'tır. Ahirete iman edenler (bu Kitab'a) inanırlar ve onlar namazlarını (vakitlerine, rükün ve şartlarına, huşu ve adabına dikkat ederek) korurlar."[369]

"Böylece şehirlerin anası olan (Mekke'yi) ve çevresini uyarman ve (insanları) kendisinde şüphe olmayan toplanma günüyle uyarman için, sana Arapça bir Kur'ân vahyettik. (Kıyamet Günü) bir grup cennette, bir grup alevleri dehşet saçan ateştedir."[370]

Her medeniyetin siyasi, iktisadi, askerî ve kültürel karar vericileri merkezdedir. Kur'ân da merkezi muhatap alan,

366. 25/Furkân, 1
367. 53/Necm, 56
368. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 5/414, n-z-r maddesi
369. 6/En'âm, 92
370. 42/Şûrâ, 7

merkeze söz söyleyen, merkezi sarsan bir kitaptır. Çevrenin merkeze etkisi yavaşken merkezin çevreye etkisi hızlıdır. Merkezde yankılanan herhangi bir ses, kısa zamanda tüm coğrafyada yankılanır.

Kur'ân'ın kolaylaştırılmasının bir nedeni de onun teslim olanları müjdelemesi inatçıları tehdit edip uyarması içindir:

"O (Kur'ân'la) muttakileri müjdeleyesin ve inatçı topluluğu uyarasın diye onu senin dilinle kolaylaştırdık."[371]

34. Kur'ân, Doğrudur (Sıdk) ve Doğrulayandır (Musaddik)

"Allah'a karşı yalan söyleyenden ve doğruluk kendisine geldiği hâlde onu yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirler için cehennemde kalacak yer mi yok Doğru olanı getiren ve onu doğrulayan ise, bunlar muttakilerin ta kendileridir."[372]

"... Kim Allah'tan daha doğru sözlü olabilir"[373]

"(O Allah) sana Kitab'ı hak ile, kendinden önceki (kitapları) doğrulayıcı olarak indirdi. Tevrat'ı ve İncil'i de (Allah) indirdi."[374]

"Bu Kur'ân'ın, Allah'tan başka birileri tarafından uydurulması olacak şey değildir. O, kendinden önceki (Kitapları) doğrulayan ve Kitab'ı detaylı biçimde açıklayan (ayetlerinin bir kısmı diğer bir kısmını tefsir eden bir Kitap'tır). Âlemlerin Rabbi olan (Allah tarafından indirildiğinde) hiçbir şüphe yoktur."[375]

371. 19/Meryem, 97
372. 39/Zümer, 32-33
373. 4/Nisâ, 87
374. 3/Âl-i İmran, 3
375. 10/Yûnus, 37

Kur'ân, Yüce Allah'ın kelamıdır ve zatında doğrudur. Dahası doğruluk yönünden kemale ermiştir, hiç kimse onda yalan bulamaz:

"Rabbinin kelimesi (Kur'ân), doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O, (işiten ve dualara icabet eden) Es-Semi' ve (her şeyi bilen) El-Alîm'dir."[376]

Kur'ân doğru olması yanında doğrulayan bir kitaptır. Kendisinden önce gelen İncil, Tevrat, Zebur ve Sahifeler onun onayına/tasdikine muhtaçtır. Tahrife uğrayan bu kitaplar, Kur'ân'ın mesajlarıyla uyumluysa kabul edilir, değilse reddedilir. Yüce Allah onun bu özelliği nedeniyle Kur'ân'ı denetleyici (muheymin) olarak isimlendirmiştir:

"Sana, kendinden önceki Kitab'ı doğrulayan ve onun üzerinde denetleyici olan (bu) Kitab'ı hak olarak indirdik ..."[377]

"Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'in müheymin/denetleyici bir kitap olduğunu belirtmiştir. Çünkü o, Allah'ın koruması altındadır ve kıyamete kadar bu özelliğini muhafaza edecektir. Hâliyle Kur'ân öncesinde var olan dinî bilgilerin tümü, Kur'ân süzgecinden geçmek zorundadır. Kur'ân sonrası üretilen/ulaşılan bilgilerin tümü de Kur'ân'ın denetiminde olmalıdır. Muvahhid bir kalp; duyguya, hayale, akla gelen vesvese ve zanlara dayanarak bilgi üretmez. Vahye dayanarak Kur'ân heymenesinde bilgi üretir. Ürettiği bilgiyi/içtihadı yine vahye arz eder ve sağlamasını yapar. Çünkü müheymin olan bu kitap, ayetleri Allah (cc) tarafından muhkem kılınan, yine O'nun tarafından açıklanan bir kitaptır:

376. 6/En'âm, 115
377. 5/Mâide, 48

'Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir Kitap'tır.' [378]

1.400 yıldır birçok disiplinin ürettiği müthiş bir İslami birikim vardır. Müfessirlerimiz, hadisçilerimiz, fıkıhçılarımız, abidlerimiz, siyaset bilimcilerimiz, usulcülerimiz… tarihte eşine az rastlanır bir çalışkanlıkla büyük eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserlerin -ve ihtiva ettiği bilgilerin- Müslimler tarafından üretilmesi, onu kabul etmek için yeterli değildir. Bu bilgilerin mutlaka Kur'ân'ın tasdik ve heymenesine açılması gerekir.

Kur'ân'ın tasdik ve heymenesinden geçen, İslam'dır, İslam'a aittir. Geçmeyenler ise İslami değildir, İslam mirasına ait değildir. Rabbani âlimler tarafından ayıklanıp batıl olduğu açıklanmalıdır.

Şayet bunu yapmaz ve geçmişten devraldığımız her şeyi 'bizim', 'selefimizin' ve 'atalarımızın' diyerek kabul edersek sadece bu büyük nimete nankörlük etmekle kalmaz, kendi nefsimize de nankörlük etmiş oluruz.

Bizim için Kur'ân, yalnızca dinî bilginin değil, akli ve fennî bilimlerin de müheyminidir. **Bilim, onda açıkça yazmayan bir şeyi keşfedebilir. Ama onda açıkça yazan bir şeyin aksini söyleyemez.** Bu takdirde, Kur'ân'ın denetimindeki bilimin ürettiğini kabul edebiliriz.

Biraz daha açalım: Örneğin, Allah (cc) Kur'ân'da şöyle buyuruyor:

'O (Kur'ân'ın) hak olduğu kesin bir şekilde kendilerine belli

378. 11/Hûd, 1

olsun diye, ayetlerimizi hem ufukta hem de kendi nefislerinde onlara göstereceğiz. Rabbinin her şeyin üzerinde şahit olması yetmez mi?'[379]

Yüce Allah insan nefsine ve ufuklara sayısız ayet yerleştirmiştir. İnsana düşen bu saklı incileri keşfetmesi, insanlığın hizmetine sunmasıdır. Bilim insanı emek verir, bir keşif yaparsa bunu Yüce Allah'ın bir lütfu/nimeti biliriz. Ancak bu keşif Kur'âni hakikatlere aykırı olursa onu reddederiz. Çünkü bilim yanılır, Kur'ân yanılmaz. Bilim, insan ürünüdür. Kur'ân, Allah'ın vahyidir. Bilim, öncesini yanlışlayabilir; Kur'ân, öncesini tasdik eder ve destekler.

Bazı örneklerle açıklayalım:

'(Biri tatlı diğeri tuzlu) iki denizi karşılaşsınlar diye gönderdi. İkisi arasında bir engel vardır. Birbirinin sınırına taşmaz (karışmazlar).'[380]

Bir dönem insan aklı, bu Kur'âni hakikati reddediyordu. İki suyun birbirine karışmadan bir arada bulunacağına inanmıyordu. Ama bugün bilim bu gerçeği kabul etmek zorunda kalmıştır. Teknik gelişmeler bu gerçeği ispat etmiş ve birçok insanın İslam'ı seçmesine vesile olmuştur.

'O kâfirler, göklerin ve yerin bitişik olduğunu, bizim onları birbirinden ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmediler mi? İman etmezler mi?'[381]

İnsan aklı bir müddet bu gerçeği kabullenmedi. Zira patlamadan sonra yıkım olacağını, patlamanın -ayette 'fetk' ile ifade edilen kısım- bir şey inşa edemeyeceğini

379. 41/Fussilet, 53
380. 55/Rahmân, 19-20
381. 21/Enbiyâ, 30

savunuyorlardı. Oysa bugün Big Bang (Büyük Patlama) Teorisi bilim tarafından kabul ediliyor. Yani büyük bir patlama sonrası evrenin oluştuğuna inanıyorlar. Bu iki örnekten yola çıkarak şunu söyleyebiliriz:

Hiçbir bilgi sistemi Kur'ân'ı denetleyemez, Kur'ân ise dinî/dünyevi tüm bilgilerin denetleyicisidir!" [382]

35. Kur'ân, Kayyımdır/Dosdoğrudur

"Hamd, kuluna Kitab'ı indiren ve onda hiçbir eğrilik/çarpıklık kılmayan Allah'a aittir. (O Kur'ân,) dosdoğru bir Kitap'tır. Katından şiddetli bir azapla uyarmak ve salih amel işleyen müminlere güzel bir mükâfat olduğunu müjdelemek için (indirilmiştir)." [383]

"Allah tarafından (gönderilmiş bir) Resûl … Tertemiz sahifeleri okur. Onun içinde dosdoğru hükümler vardır." [384]

Kur'ân, El-Kayyûm olan Allah'ın indirdiği; emirlerinde, haberlerinde ve öğütlerinde dosdoğru olan bir kitaptır. Onun dosdoğru oluşu, içerisinde lafız ve anlam olarak hiçbir eğrilik, kusur olmamasıdır:

"Andolsun ki, öğüt almaları için, bu Kur'ân'da insanlara her türlü örneği verdik. İçinde hiçbir eğrilik olmayan, Arapça bir Kur'ân'la (örnekler verdik). Umulur ki korkup sakınırlar." [385]

Bu nedenle Kur'ân-ı Kerim sözlerin en güzeli, yasaların en muhkemi ve öğütlerin en etkilisidir. Yalnızca güzel sıfatların sahibi değildir, aynı zamanda kemalata engel olan her türlü eksiklikten beridir.

382. El-Esmau'l Husna, 1/244-246
383. 18/Kehf, 1-2
384. 98/Beyyine, 2-3
385. 39/Zümer, 27-28

KUR’ÂN NE DEĞİLDİR?

KUR'ÂN NE DEĞİLDİR?

Kur'ân, kendisini yalnızca olumlu özellikler üzerinden değil, olumsuz özellikleri nefyederek de tanımlamıştır. Yani Kur'ân, ne olduğunu söylediği gibi ne olmadığını da söylemiştir.

1. Kur'ân, Masal Kitabı Değildir

"Dediler ki: 'Öncekilerin masallarıdır. (Başkalarına) yazdırmış ve o, sabah akşam (birileri tarafından) ona okunmaktadır.' De ki: 'Onu göklerde ve yerde gizli olanı bilen indirdi. Şüphesiz ki O, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir.' "[1]

"Ayetlerimiz ona okunduğunda, 'öncekilerin masalları' der. Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur)."[2]

Kâfirler ısrarla Kur'ân'ın öncekilerin masalları olduğunu söyler. Yüce Allah da onun bir masal olmadığını, ilmi her

1. 25/Furkân, 5-6
2. 83/Mutaffifîn, 13-14

şeyi kuşatan El-Alîm tarafından indirildiğini beyan eder. Daha önceki sayfalarda zikrettiğimiz bir bilgiyi tekrar hatırlayalım: Sahabe, Allah Resûlü'nden (sav) masal/kıssa/hikâye anlatmasını isteyince Zümer Suresi'nden ayetler inmişti:

Sa'd ibni Ebi Vakkas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Kurân, Allah Resûlü'ne (sav) indi, onların üzerinden bir zaman geçti ve şöyle dediler: 'Ey Allah'ın Resûlü, keşke bize kıssa anlatsan.'

Bunun üzerine Allah (cc) şu ayetleri indirdi:

'Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab'ın ayetleridir. Şüphesiz ki biz, akledip (anlayasınız) diye, onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. Biz, vahyettiğimiz bu Kur'ân (vesilesiyle) sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. (Oysa) hiç şüphesiz ki bundan önce (bu kıssalardan) habersizdin.' [3]

Onların üzerinden tekrardan bir zaman geçti ve 'Ey Allah'ın Resûlü, bize biraz bir şeyler anlatsan.' dediler.

Bunun üzerine Allah (cc) şu ayeti indirdi:

'Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) Kitap olarak indirdi.' [4]

Onlar her seferinde Kur'ân ile emrolunuyorlardı." [5]

Kur'ân'da çokça kıssa anlatıldığı bir gerçektir. Neredeyse 1.500 ayet önceki resûllerin, 1.900 ayet de Nebimiz Muhammed'in (sav) kıssasını anlatmıştır. Buna göre Kur'ân'ın

3. 12/Yûsuf, 1-3
4. 39/Zümer, 23
5. El-Mustedrek, 3319; Sahîhu ibni Hibbân, 6209

yaklaşık yüzde elli üçü kıssalar hakkındadır.[6] Ancak Kur'ân kıssalarını masal ve hikâyeden ayıran cevherî farklar vardır:

• Kur'ân kıssaları haktır; içinde yalan, abartı veya şüpheli bilgi yoktur:

"Biz sana, onların kıssalarını hak olarak/gerçek hâliyle anlatıyoruz. Şüphesiz ki onlar, Rablerine iman etmiş bir grup gençti ve biz de onların hidayetlerini arttırmıştık."[7]

"Mümin bir toplumun (eğitim ve terbiyesi) için sana, Musa ve Firavun kıssasının bir kısmını hak olarak okuyoruz."[8]

Masal, efsane, destan ve hikâyeler dilden dile, her nesilde üzerine bir şeyler eklenerek, hayal ve kurgunun şişirdiği anlatılardır. Dinleyicilerin dikkatini çekmek için yapmacık ve abartılı bir üslubu vardır. Kur'ân kıssaları ise El-Hakk olan Allah tarafından, hak olarak indirilmiştir. Onda yalnızca gerçek bilgiler vardır. Ne yaşanmışsa olduğu gibi anlatılmıştır. Kur'ân'ın anlattığı tarihi, kurgulanmış şanlı tarih anlatısından ayıran da budur. Kurgu tarihi, hakikatte tarih değil, bir destandır/efsanedir. Kur'ân tarihinde, nebilerin zelleleri dahi anlatılmıştır:

"Neredeyse sana vahyettiğimizden başkasını, bize karşı uydurasın diye seni fitneye düşüreceklerdi. (İstediklerini verdiğin takdirde) o zaman seni dost edinirlerdi. Şayet (ayağını) sabit kılmasaydık, neredeyse onlara az bir şey meyledecektin. O zaman biz sana, hayatın da ölümün de katmerli azabını tattırırdık. Sonra bize karşı kendine bir yardımcı da bulamazdın."[9]

6. bk. Kur'ân Niçin ve Nasıl Okunmalı, s. 42
7. 18/Kehf, 13
8. 28/Kasas, 3
9. 17/İsrâ, 73-75

- **Kur'ân kıssaları ibret almak için indirilmiştir:**

Şuarâ Suresi'nde birçok peygamberin kıssası anlatılmış ve her kıssa şu cümlelerle bitirilmiştir:

"Şüphesiz ki bunda, (Allah'ın dostlarına yardım edip düşmanları helak edeceğine dair) ayet vardır. Onların çoğu mümin değildir. Şüphesiz ki senin Rabbin, (evet,) O (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm'dir." [10]

Yûsuf Suresi'nde anlatılan Yusuf'un (as) **kıssası için şöyle denmiştir:**

"Andolsun ki, Yusuf ve kardeşlerinin (kıssasında) soranlar için (ibret alınacak öğütler ve) ayetler vardır." [11]

Kur'ân kıssalarında yer, zaman, şahıs isimleri veya figüranlar yoktur. Kıssaların gayesi; evrensel ilkelerin tespit edilmesi ve her asırda ibret alınacak noktaların aktarılmasıdır. Bu sebeple Kur'ân kıssalarında detay yoktur. Her kıssa yalnızca ibret alınacak şekilde, az ve öz anlatılmıştır.

- **Kur'ân kıssaları kalpleri sabit kılmak için indirilmiştir:**

"Sana, resûllerin kıssalarından her (vahyettiğimizi), kalbini sağlamlaştırmak için anlatıyoruz. Bu (kıssalarla beraber) sana hak (olan bilgiler), müminlere de öğüt ve hatırlatma gelmiştir." [12]

Kur'ân kıssaları vakit öldürmek için indirilmemiştir. Gaye; müminlerin kalbini sağlamlaştırmak, onların bir elini önce-

10. 26/Şuarâ, 67-68
11. 12/Yûsuf, 7
12. 11/Hûd, 120

ki müminlerin eline tutuşturmak ve kalplerini Yüce Allah'a bağlamaktır. Kur'ân kıssaları bugün yaşayan müminler ile önceki müminler arasında gönül köprüsüdür. Bugün ile dün arasında hiçbir fark olmadığını gören mümin hak yolda olduğunu anlayacak, dün yaşananları bugün için tecrübe kılacaktır. Zira İslam, Âdem (as) ile başlayan ve hâlen Muhammed'in (sav) mihmandarlığında yoluna devam eden kutlu bir yürüyüştür. Kur'ân kıssaları bu kutlu yürüyüşün işaret levhası, refüjü, aydınlatması ve azığıdır.

Bugün birçok insanın/toplumun Kur'ân'ı anlayamıyor oluşu tam da bu sebeptendir. Kitap olarak Kur'ân'ı, yaşam tarzı olarak Kur'ân dışı bir hayatı seçen insanlar; yaşadıkları hayatı Kur'ân'da bulamamaktadır. Oysa Kur'ân, hayat kitabıdır. Kulluk yürüyüşümüzde rehber/hüda, yorulduğumuzda gölgesine sığınılacak ulu bir çınar, karanlıkta kalınca semamızı aydınlatan kandil, kalbimizi kirlettiğimizde arındırıcı, unuttuğumuzda hatırlatan bir dosttur... Tüm bunların gerçekleşmesi için Kur'ân'ı okumak yetmez, onun istediği hayatın yaşanması gerekir. Allah'ın (cc) tarafında olup tağutun karşısında, mustazafların yanında olup müstekbirlerin karşısında, hakkın yanında olup batılın karşısında... durmak gerekir. Kur'ân ahkâmını yürürlükten kaldıranların Kur'ân öğretimi yaptığı; Allah'a harp ilan eden faizcilerin Kur'ân basıp dağıttığı; Kur'ân'ın, yıkılmaları için geldiği müesseselerin Kur'ân okunarak açıldığı bir cahiliyede Kur'ân nasıl anlaşılsın ki? Böyle bir cahiliye de Kur'ân'ın hayatta karşılığı yoktur ki! Böyle bir Kur'ân okullarda talim edilen İngilizceden, matematikten

farksızdır. Yaşanılan hayat içerisinde bir karşılığı olmadığından tam anlaşılamamaktadır…

Üzülerek belirtmeliyiz ki müşriklerin "Kur'ân masal kitabıdır!" iddiası, kendisini İslam'a nispet edenler eliyle gerçekleşmiş; Kur'âni hakikatlerin yerini kıssacılık almıştır. Kıssacı/Kussas, dinî hikâyeler anlatarak halkın dinî duygularını coşturan insanlardır. Genelde Kur'ân'da kısaca anlatılan kıssaları biraz hayal gücü, biraz önceki milletlerin kıssacıları (olan İsrailiyat), biraz da şeytanın yardımıyla detaylandırırlar. Kalpleri iman ve hikmetle imar etsin diye anlatılan Kur'ân kıssaları, bu detaylandırmalarla birer aşk, dram ve aksiyon masalına dönüşür.

Bu minvalde, Kur'ân'ın masallaştırılma sürecine dair şunlar söylenebilir:

"Kıssacılık ilk defa Ömer döneminde Müslümanların gündemine girmeye başlar. Temim el-Dârî (40/660) ise bu durumun öncüsü olur. Kaynakların naklettiğine göre Temim el-Dârî, halka kıssa anlatmak için Ömer'den müsaade ister. Ancak Ömer onun bu isteğine olumlu bir cevap vermez.

Fakat Temim el-Dârî, isteğinde ısrarcı olur. Bir defasında yasağa muhalif davranıp kıssa anlattığı için Ömer'in dayağını da yer. Fakat arzusu yine sona ermez. Mevcut bilgilerden anlaşıldığı üzere Ömer'den izin koparabilmek için yapmayı düşündüğü işin mahiyeti konusunda açıklamalarda bulunmuş ve Ömer'in razı olmayacağı bazı rivayetlerde ve anlatımlarda bulunmayacağına dair güvence

vermiş olmalı ki, sonunda Ömer'den izin almayı başarır. Sadece cuma günleri namazdan önce kıssa anlatmasına müsaade edilir.

Kıssacılara karşı seleften tepki elbette ki sadece Ömer'den gelmez. Ali kıssa anlatan vaizleri camiden kovdurur. Hasan-ı Basrî (110/728) kıssacılığın bid'at olduğunu her fırsatta anlatır. Abdullah bin Ömer (74/693) kıssacılardan uzak durur ve yanına gelenleri görevliler aracılığıyla uzaklaştırır. Abdullah bin Abbas (68/687), kıssalarını işittigi vaizleri sert bir tarzda eleştirip, azarlar. Ebu Abdurrahman el-Sülemî (150/767) ise öğrencilerine kıssacılardan uzak durmalarını tavsiye eder. Fakat Suyutî'nin belirttiğine göre hilafeti saltana dönüştürme gibi büyük bir günahın sahibi olanlar ise kıssacıları yanlarından uzaklaştırmayıp, maaşlı memurları yaparlar.

Ömer ile Temim el-Dârî arasında gerçekleşen ve kıssacılığın ilk dönemi hakkındaki bu bilgilerde, Kur'ân'ın anlam ve fonksiyonunun tarihi süreçte kazandığı değişimle ilgili olarak dikkati çeken önemli bir husus vardır. Aliyyü'l-Kari'nin naklettiğine göre Temim el-Dârî, Ömer'den kıssa anlatmak için izin istediği zaman, anlatacağı kıssalar ile insanlara Allah'ın ayetlerini hatırlatacağını ve iyilikleri emredecegini açıklar. Görüldüğü kadarıyla, Temim el-Dari'nin isteği, bir mü'min olarak, iyiliği emredip kötülükten sakındırma amacına yöneliktir ve bunu ise kıssalar anlatarak yapmayı düşünmektedir. Fakat buna rağmen uzun süre Ömer'in iznini alamaz. İzin aldığı zaman da haftada sadece bir defa şartıyla sınırlı olur. Bu durum, bugünün

Müslümanlarına garip gelebilir. Çünkü Temim el-Darî'nin yaptığı işi yapmanın, ilim adamı, imam, emir olarak anılmaya yettiği günümüz açısından düşünüldüğünde Temim yüce bir görevi yapmanın kararlılığı ve arzusu içerisindedir. Ancak Ömer müsaade etmez. Burada açığa çıkan garipliğin ve anlaşılmazlığın nedeni bugünün insanlarının kültürel bir unsur haline gelmiş İslam'a göre, Ömer'in ise Vahyin bildirdiği mutlak doğru olan ilâhî bilgiye göre düşünmesidir. Çünkü Ömer bilmektedir ki Allah Kur'ân'ı hikaye olarak değil, furkan olarak (86/13) indirmiştir. Kıssa yoluyla İslam'ı anlatmak belki bir süre ve bazıları açısından yararlı olabilir. Ancak genel olarak düşünüldüğünde kıssacılığın ulaşacağı yer halkın hikayelerle avunup, tatmin olması, onlarla vaktini geçirip Allah'ın emir ve yasaklarını düşünmez olmasıdır. Zaten zamanla haklı çıkan da Ömer olmuştur.

Zamanla kıssacıların büyük bir kısmı halka nasihat etmek ve İslâm'ın gereklerini hatırlatıp, yasaklarından kaçınmayı emretmek yerine kendilerini halka sevdirerek menfaat ve çıkarlarını artırıp sürekliliğini sağlama gayretinde olurlar. Kendilerini halka sevdirmenin en etkili yolu olarak da halkın dini hislerini, duygu ve heveslerini körüklemeyi görürler. Bu amaçla insanlara kolay bir şekilde elde edilebilecek büyük vaatlerde bulunurlar. Bilhassa cennet ve cehennem tasvirlerini kendilerine vazgeçilmez malzeme olarak seçer, hayallerinde oluşturdukları cennet ve cehennem ile halkı etkilemede pek başarılı olurlar. Halbuki Kuran'da Cennet ve Cehennem hakkında sadece genel hatlarıyla ilgili bilgi verilmiş ve daha ziyade insanı onları

hak etmeye sevk eden nedenler üzerinde durulmuştur. Buna karşılık vaizler hayallerinin bir ürünü olan cennetler ve cehennemler oluşturup anlata anlata bitiremezler. Cennetin ve Cehennemin katlarını, her katın özelliklerini ayrıntılarıyla sanki gidip görmüşler veya o anda gözlerinin önündeymiş gibi kesin bir bilgi gibi anlatırlar.

Ancak iş bununla da kalmaz. Kültür İslamı'nın oluşum sürecinde kıssacılık öylesi boyutlara erişmiştir ki, Kur'ân kıssaları artık insanlara Allah'ın ayetlerini anlatmak emirlerini ve yasaklarını bildirmek için değil, hoş ve eğlenceli vakit geçirmek, günün stresini atmak için anlatılır veya dinlenir olmuş, Kur'ân ise kıssaların seçildiği bir kıssalar kitabı olarak görülür olmuştur.

Halkın bilgisizliğinden yararlanan öylesi vaizler görülür ki, bunlar sadece Kur'ân kıssalarını çarpıtmakla kalmaz, Tevhide muhalif inançları dahi halka kabul ettirip, iman ve ibadetlerini bozmayı başarırlar. İslâm uleması bu duruma müdahale edip bozulma ve tahrifi durdurmaya çalıştıkları zaman ise tepki görenler, maalesef Kültür İslamı'nın 'alimleri' olan kıssacılar değil, Vahiy İslam'ının alimleri olur. Çünkü halk, kendilerine hiçbir sorumluluk yüklemeyen, üzerlerindeki sorumlulukları da azaltmak için gayret sarf eden kıssacıların safında olmayı yeğleyip, kendilerine Tevhid'i İslâm'ı hatırlatıp anlatanlara karşı olmayı Müslümanlıklarının gereği zannederler."[13]

13. Kur'ân ve Hayat, s. 220-224

2. Kur'ân, Kehanet Kitabı Değildir

"Hiç şüphesiz (Kur'ân), değerli olan Resûl'ün sözüdür. O, şair sözü değildir. Ne kadar da az inanıyorsunuz. Kâhin sözü de değildir. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz." [14]

Kur'ân'ın indiği toplumda kâhinlik, dinî bir müesseseydi. Kâhinler, gayb âlemiyle bağlantı kurduğuna inanılan mistik şahsiyetlerdi. Cinlerle irtibat kurar, kafiyeli/seci sözler söyler, geleceğe dair kehanette bulunur, anlaşmazlıklarda hükmederlerdi.[15] Kur'ân'ın gaybdan haber vermesi, insanlar arasında hakem olduğunu ilan etmesi ve etkili ayetleri; müşriklerin, "Bu bir kâhin sözüdür." demesine neden oldu. Peygamberimizi de bir kâhin gibi düşündüler. Bu sebeple Allah Resûlü (sav) onlara şunu söyledi:

"De ki: 'Ben kendime, Allah'ın dilemesi dışında ne fayda ne de zarar verme gücüne sahibim. Şayet gaybı biliyor olsaydım, hayrı çoğaltırdım/daha fazla mal toplardım ve hiçbir kötülük bana dokunmazdı. Ben, yalnızca inanan bir topluluk için uyarıcı ve müjdeciyim.' " [16]

Kur'ân indiğinde müşrikler onun kâhin sözü olduğunu söylediler. Yüce Allah da onun kâhin sözü olmadığını, âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğini haber verdi. Vahiy Allah'tandır, kâhin sözleri ise şeytandandır, buyurdu:

"Şeytanların kimin üzerine indiğini size haber vereyim mi? Çokça iftira eden, aşırı günahkâr herkesin üstüne iner. (Bu

14. 69/Hakka, 40-42
15. Kâhinlerin görevleri için bk. Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 232-237; İslam Öncesi Arap Toplumunda Kehanet, s.14-32, s. 62-92; İslam Öncesi Mekke, s. 210-211
16. 7/A'râf, 188

kâhinler, şeytanlara) kulak verirler ve onların çoğu da yalancıdır."[17]

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bazı kimseler Allah Resûlü'ne (sav) kâhinlerin durumu hakkında soru sordu.

Allah Resûlü de (sav) onlara, 'Onlar bir şey değildir.' buyurdu.

Soruyu soranların, 'Ey Allah'ın Resûlü, onlar bazen bir şeyi söylüyorlar, sonra o gerçek çıkıyor.' demeleri üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: 'İşte o söz, cinlerin (semadan) kapıverdiği haktandır. Cinler, bunu tavuğun gıdaklaması gibi dostunun kulağına bırakır. Onlar da (kâhinler de) ona yüz yalandan fazla yalan eklerler.' "[18]

Ancak zaman ilerledikçe, kendisini İslam'a nispet edenler, Kur'ân'ı bir kehanet kitabına çevirdiler. Onda şifreler, bâtıni remizler, ebced hesabıyla çıkarılacak gaybi haberler olduğunu iddia ettiler. Yıldızlara, avuç içine, kahve fincanına bakılarak yapılan gaybı taşlama işlemini, Kur'ân'a bakarak yapmaya başladılar. Ayetleri tersinden okuyup cinler âlemiyle bağ kurmaya gayret ettiler. Şeytan için bu durum, altın fırsattı. Dün putlarla yaptırdığı şeyi, bugün Kur'ân ile yaptıracaktı. Artık insanlar putların önünde değil, Kur'ân sayfalarından fal oku çekecek; artık yıldızlara bakarak değil, Kur'ân ayetlerine bakarak gaybdan haber verecekti…[19]

17. 26/Şuarâ, 221-223
18. Buhari, 6213; Müslim, 2228
19. Geniş bilgi için bk. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 501-513; Tasavvuf: Tanımı-Menşei-İslam'la ilişkisi, s. 102-105

3. Kur'ân, Şiir Değildir

"Hiç şüphesiz (Kur'ân), değerli olan Resûl'ün sözüdür. O, şair sözü değildir. Ne kadar da az inanıyorsunuz." [20]

Etkileyici üslubu ve cümleleri arasındaki uyum nedeniyle bazı müşrikler Nebi'ye (sav) şair, Kur'ân'a da şiir diyorlardı. Aslında onlar Kur'ân'ın şiir olmadığını biliyorlardı. Zira şiirin altın çağını yaşayan bir toplumlardı ve özel meclislerinde Kur'ân'ın şiir olmadığını itiraf ediyorlardı. [21] Ancak

20. 69/Hakka, 40-41

21. "Utbe ibni Rebîa, ağırbaşlı, önde gelen bir kişiydi. Utbe, bir gün Kureyş meclisinde oturuyordu. 'Ey Kureyş cemaati! Ben kalkıp şu adama gideyim, onunla bazı şeyler konuşayım. Belki de o, bazılarını kabul eder. Hangi şeyi isterse onu veririz, bize çatmaz.' dedi. Utbe'nin bu girişimi, Hamza ibni Abdulmuttalib'in Müslüman olduğu, Resûlullah'ın ashabının artıp çoğaldığı bir dönemde gerçekleşmiştir. 'Peki, ey Ebu'l-Velid, kalk git. Onunla konuş.' dediler. Utbe kalktı, Resûlullah'ın yanına oturdu. 'Yeğenim! Şüphesiz aile içinde, sen bizden daha güçlü, nesepçe daha şereflisin. Kavmine büyük bir şey getirdin; onların topluluğunu dağıttın, akıllarını idraksizlikle suçladın, tanrılarını ve dinlerini eleştirdin, geçmiş atalarına kafir dedin. Beni dinle, sana birtakım şeyler teklif edeceğim. Tekliflerim üzerinde düşünür, belki onlardan bazısını kabul edersin.' dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sav): 'Söyle, ey Ebu'l-Velid, söyle.' buyurdu. Ebu'l-Velid: 'Ey yeğenim, eğer şu getirdiğin şeyle mal istiyorsan, sana mal veririz, en zenginimiz olursun. Şeref istiyorsan, seni başımızda en şerefli kılarız. Krallık dilersen, seni kral yaparız. Bu sana gelen bir cin, peri ise ve kendinden uzaklaştıramıyorsan tedavi çareleri ararız; bu hususta seni iyileştirmek için bütün malımızı, varlığımızı harcarız. Çünkü çoğu zaman, insana cin galip gelir de, tedavi olmadıkça ondan çıkmaz. Belki de onun getirdiği şiir, içini çoştururdu. Vallahi, siz Abdulmuttaliboğulları, başkalarının yapamadığı şekilde şiir söyleyebiliyorsunuz.' dedi. Utbe konuşmasını bitirince, Resûlullah: 'Konuşman bitti mi, ey Ebu'l-Velid?' buyurdu. Ebu'l-Velid: 'Evet.' dedi. Resûlullah (sav): 'Beni dinle.' buyurunca Ebu'l-Velid: 'Dinlerim.' dedi. Resûlullah (sav): 'Bismillahirrahmanirrahim. Ha Mim. Kitap, Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmedir. O öyle bir kitaptır ki, onun ayetleri, Arap diliyle Kur'ân olduğu halde manasını anlayan bir cemaat için tafsil olunmuştur.' (41/Fussilet, 1-3) diye başlayan sureyi okudu. Utbe bu ayetleri duyunca, elini arkasına koyarak dinledi. Resûlullah secde ayetine (41/Fussilet, 37) geldiğinde hemen secde etti ve Ebu'l Velid'e dönerek: 'Ey Ebu'l-Velid, dinlediğini dinledin. Sana bu kadarı yeter.' buyurdu. Utbe kalktı, arkadaşlarının yanına gitti. Onlar, Allah'a yemin ederek, birbirlerine: 'Ebu'l-Velid gittiğinden başka yüzle geldi.' dediler. Ebu'l-Velid yanlarına oturunca: 'Ne var, ne yok ey Ebu'l-Velid?' diye sordular. Ebu'l-Velid: '**Vallahi, ben benzerini şimdiye kadar hiç duymadığım sözler işittim. Ne şiir ne sihir ne de kehanet**. Ey Kureyş cemaati, bana itaat edin, benimle beraber hareket edin, bu adamı serbest bırakın. Ona ilişmeyin, ondan uzaklaşın. Vallahi, ondan duyduğum söz, bir mesaj taşıyor. Şayet onu Arap milleti alır, kabul ederse onunla, siz dışındakilerin hakkından gelirsiniz. Onlar Araplar'dan üstün olsa da. Onun mülkü sizin mülkünüz, onun şerefi sizin şerefinizdir. Onunla insanların en mesudu olursunuz.' dedi. Bunun üzerine: 'Vallahi, ey Ebu'l- Velid, o, diliyle seni de büyülemiş.' dediler. Ebu'l-Velid de: 'O, sizin görüşünüz. Öyleyse, bildiğinizi yapın…' cevabını verdi." (Siyer, Muhammed ibn İshak, s. 266-268)

Kur’ân’ın insanlar üzerindeki etkisini kırmak için Kur’ân’a iftira atıyorlardı.

Üzülerek belirtmeliyiz ki sonraki dönemlerde Kur’ân, Kur’ân’a inandığını iddia edenler eliyle şiirleştirildi. Bireye istikamet kazandıran, toplumları yönlendiren ve bir bütün olarak hayatı kuşatan bir kitap olmaktan çıkarıldı; açılışlarda, özel gün ve gecelerde okunan kutlama metnine dönüştürüldü. Bir şarkı bestesi gibi nağmeli okuyuşlar, onu anlamanın ve yaşamanın önüne geçirildi. Kur’ân’ın yıkmak için geldiği cahilî hayatın temsilcileri, yığınların keyfi için onu okudu. Sesleri güzel, ancak kendileri çirkindi. Sesleri Kur’ân’ı güzelleştirmedi; zira Kur’ân en güzel olanın sözüydü, zaten güzeldi. Ancak sesleri Kur’ân’ı bir şarkı, şiir, ağıt metnine çevirdi. Erken dönemden başlamak üzere İslam âlimleri Kur’ân’ın şiirleştirilmesine, sesin anlamın önüne geçmesine tepki gösterdiler. Ne ki çoğunluk -günümüzde olduğu gibi- onu şarkı, şiir, ağıt gibi okumayı tercih etti. İslam âlimlerinin uyarılarına şu örnekleri verebiliriz:

“Şeriatın asıl istediği, Kur’ân’ı; kişiyi tefekkür etmeye ve anlamaya, huşu ve haşyete, itaat ve teslimiyete götürecek ve bunlara itecek güzel bir sesle okumaktır. Vezin kalıpları ve müzik kurallarına uyularak yapılan ve kişi için eğlence olan ‘sonradan türeme nağmeli okuma’ ise Kur’ân’ın pak, münezzeh ve yüce tutulması gereken bir okuma türü değildir. Nitekim Sünnet’te bundan men eden hadisler gelmiştir.

İmam Ebû Ubeyd’in Huzeyfe ibni Yeman’dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: ‘Kur’ân’ı Arapların nağmesiyle ve sesiyle okuyun. Fasıkların ve Kitap

ehlinin nağmesiyle okumayın. Benden sonra öyle bir topluluk gelecek ki bunlar Kur'ân'ı şarkı, ruhbanlık ve ağıt nağmesiyle okuyacaklar. Kur'ân boğazlarından öteye geçmeyecek. Onların kalpleri de onların bu hallerine hayran olanların kalpleri de büyülüdür.'

Uleym'den şöyle rivâyet edilmiştir: Biz bir evin damında Rasûlullah'ın (sav) ashabından biriyle birlikteydik. İnsanların taundan kaçmakta olduklarını görünce 'Nedir bunların hâli böyle? Taundan kaçıyorlar!' dedi. Sonra 'Ey Taun! Beni de al!' dedi. Oradakiler: 'Sen Rasûlullah'tan (sav) 'Sizden kimse ölümü istemesin.' hadisini işittiğin halde ölümü mü istiyorsun?' dediler. Dedi ki: Ben Rasûlullah (sav) ümmetinin yapmasından korktuğu şeylerin yakın olmasından endişe ediyorum. Ki onlar, yönetimin satılması, kan dökmenin basit ve doğal bir şey olarak görülmesidir. Bir de Kur'ân'ı kendilerine kaval edinen kimseler olacak. Dini en iyi bilenleri ve en faziletlileri olmadıkları halde insanlar, kendilerine bir musiki ziyafeti sunmaları için bu kimseleri önlerine geçirecekler.' Rasûlullah (sav) iki husus daha söylemiştir.'

A'meş'ten rivayet edildiğine göre; Enes'e (ra) insanların türettikleri aşırı nağmeli okuyuşlar yapan bir adamdan bahsedildi. Enes (ra) buna karşı çıktı ve nehyetti."[22]

"Havi kitabında İmam Maverdi de şunları yazmaktadır: Kur'ân-ı Kerim'i, insanlar tarafından konulmuş makamlarla -vezin-nota- okumak, diğer bazı harfler eklenilmesine, bir kısmının çıkarılmasına, bazı medlerin kısaltılmasına ya da

22. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesîr, s. 131-132

maksur harflerin uzatılmasına veya kelimenin bir kısmını kaybeden ya da manayı bozan uzatmalara yol açarsa, yani Kur'ân lafzının hey'etini bozarsa haramdır. Kur'ân'ı bu şekil okuyan kimsenin fasık olmasına sebep olduğu gibi dinleyenlerin de günaha girmesine sebep olur. Çünkü bu durumda Kur'ân-ı Kerim'in dosdoğru üslubu bırakılarak eğriliğe sapılmış olur.

Hâlbuki yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

'Korunsunlar diye, pürüzsüz Arapça bir Kur'ân indirdik.'[23]

Eğer makamla okunması Kur'ân-ı Kerim'i öz telefuzundan uzaklaştırmaz ve tane tane okunmasına mani olmazsa o zaman caizdir. Çünkü makam okumakla Kur'ân'ı daha süslemiş olur.

Haram sayılan birinci şekil; cenazeler üzerine okuyan, süfli, azimli ve cahil kimselerin müptela oldukları büyük bir musibettir. Bu, apaçık haram olan bir bidattir. Ve dinleyenlerin hepsinin günahkâr olmasına sebep olur. Maverdi'nin de dediği gibi bu bid'ati kaldırmaya, mani olmaya muktedir olan herkes mani olmadığı takdirde günahkâr olur. Şahsen bu uğurda gücümün bir kısmını harcamış bulunuyorum. Allah'tan, bu bid'ati ortadan kaldırmaya ehil olan kimseleri muvaffak kılmasını ve korumasını dilerim."[24]

"İbn Teymiyye şöyle demiştir: 'Âlimlerin Kur'ân'ın kendisiyle okunmasını kerih gördükleri nağmeler memdûd harfi kısaltmayı, maksûr harfi uzatmayı, sâkini harekelendirmeyi, harekeliyi sakinleştirmeyi ve benzeri hususları içeren

23. 39/Zümer, 28
24. Kur'ân Okuma Adâbı, s. 29

nağmelerdir. Bunu coşku ve rici şarkılara uyum sağlasın diye yaparlar. Ehli nezdinde bu nağmelerin Berîtî, Rûmî, Mekkî, İskenderânî, Misrî, Dîbâcî, Yâkûtî gibi isimleri vardır. Bunlar sonradan uydurulmuş isimlerdir ki Allah bunlar hakkında bir delil indirmemiştir. Eğer bundan dolayı Kur'ân'ın nazmında değişim meydana gelirse, örneğin harekeler harflere dönüştürülürse bu haramdır.' "[25]

"İbnu'l Cevzi şöyle demiştir: 'Bil ki Kur'ân'ı makamlarla okumak bazı sebeplerden dolayı mekruhtur. Örneğin: Bu kimseler makam tam bir şekilde hâsıl olsun diye idğam edilmeyecek harfleri idğam etmekte, uzatma yeri olmayan yerde harfi uzatmakta, hemzeyi ve şeddeyi düşürmektedirler. Ayrıca bu kıraat nefisleri coşturmakta ve harekete geçirmektedir. Kur'ân'ı tedebbür etmekten alıkoymaktadır. İbn Akil, 'Ashabımızdan bazı kimseler makamları ve bu makamlara kulak vermeyi haram görmüştür.' demiştir. Eş-Şâfii'den 'Nağmelerle okumakta ve sesi güzelleştirmekte bir sakınca yoktur.' dediği rivâyet edilmiştir. Bu az bir nağmeyle okuyan kimse hakkında yorumlanır. Şarkılara uygun şekilde ortaya attıkları nağmelere gelince hâşâ ve kellâ! Eğer eş-Şâfiî bunları duysaydı bunlara çok sert tepki gösterirdi.' "[26]

"İbn Receb, Nüzhetu'l Esmâ' fi Mes'eleti's Semâ'da şunları söylemiştir: 'Kur'ân'ı makamlarla; müzisyenlerin metodu üzere şarkı sesleriyle, ölçüleriyle ve ritimleriyle okumaya gelince mütekaddimînden bazıları, kişinin maksadının hüzünlendirerek, şevke getirerek, korkutarak ve duygu-

25. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 184
26. age. s. 186

sallaştırarak Kur'ân'ın manalarının kalplere ulaşmasını sağlamak olduğu takdirde buna ruhsat vermiştir. Fakat âlimlerin çoğunluğu buna karşı çıkmıştır. Onlardan bazıları bu konuda icma nakletmiş ve bu konuda herhangi bir ayrılığın söz konusu olmadığını söylemiştir. Ebû Ubeyd ve başka imamlar bu kimselerdendir. Hakikatte sonradan ortaya atılmış bu coşturucu nağmeler tabiatları harekete geçirir ve kişiyi dinlediğini tedebbür etmekten alıkoyar. Öyle ki lezzet ancak ölçülü nağmeleri ve coşturucu sesleri dinlemekten alınır hale gelir. Bu ise maksada, yani Kur'ân'ın manalarını tedebbür etmeye engel olur. Sünnet ancak Kur'ân'ı güzel sesle okumak hususunda vârid olmuştur. Kur'ân'ı makamlarla okumak hususunda vârid olmamıştır. Arada büyük bir fark vardır.' "[27]

4. Kur'ân, Şaka Değildir

"Hiç şüphesiz ki o (Kur'ân), ayırt edici/son sözü söyleyendir. O ciddiyetsiz, şaka olan (bir söz) değildir."[28]

Daha önce izah edildiği gibi[29] Kur'ân, Yüce Allah'ın son sözü söylediği bir kitaptır. Onda ciddiyetsizlik, şakavari sözler, boş lakırtı yoktur... Hak ile batılı furkan ismiyle birbirinden ayırdığı gibi fasl ismiyle de hakkın ve batıllığın mahiyetine dair son sözü söyler. Her kelimesi ciddidir, vakurdur. Hayatı oyun ve eğlenceden ibaret gören, dinlerini eğlence veya eğlenceyi din edinenlere göre bir kitap değildir.[30]

27. age. s. 188; Bu üç nakil kitabın tahkikinden alınmıştır.
28. 86/Târık, 13-14
29. bk. s. 116, Kur'ân Furkan'dır, Fasl'dır; Hak ile Batılın Arasını Ayırır
30. Dinin oyun ve eğlence edinilmesi eğlencenin din edinilmesi için bk. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi, s. 185

5. Olağanüstü Olaylar İçin İndirilmemiştir

"Şayet (okunan bir kitapla) dağlar yürütülse ya da onun aracılığıyla yeryüzü parçalansa veya onunla ölülerle konuşulacak olsa (hiç şüphesiz o, Kur'ân olurdu). (Hayır, öyle değil!) Bilakis, yetkinin tamamı Allah'a aittir. İman edenler henüz anlamadı mı ki, şayet Allah dileseydi, tüm insanlığa hidayet ederdi. Allah'ın vaadi gelinceye dek, yaptıklarından ötürü o kâfirlerin başına yerle bir eden bir musibet gelecek ya da evlerinin yakınında vaki olacak. Allah, sözünden dönmez."[31]

Okuduğumuz ayet, şayet bir kitapla dağlar yerinden oynatılsa, yeryüzü parçalansa veya ölülerle konuşulsa o kitabın Kur'ân olacağını; ancak Allah'ın (cc) Kur'ân'ı bunlar için indirmediğini, yalnızca insanlara rehber/hidayet olsun diye indirdiğini beyan ediyor. Hâliyle Kur'ân, hayatı düzenlemek ve kulluk mücadelesine rehberlik etmek için gelmiş bir kitaptır. Onda farklı âlemlerle irtibat kuracak şifreler, bilimsel keşiflere öncülük edecek sırlar, tersinden okundu mu cinleri musahhar kılan tılsımlar yoktur. Kur'ân'a yaklaşımda görülen mezkur çarpıklıklar, onu hayatın dışına itme çabalarıdır. Dün müşrikler alkışla/ıslıkla onun sesini bastırıyor,[32] anlaşılmasına engel oluyordu; bugün

31. 13/Ra'd, 31

32. "Kâfirler dediler ki: 'Kur'ân'ı dinlemeyin ve o okunurken (anlaşılmasın diye) sesler çıkarın. Umulur ki siz galip gelirsiniz.' " (41/Fussilet, 26)

"Kur'ân okunurken lağvetmek/sesler çıkarmak, müşriklerin ortak özelliklerindendir. Vahye karşı çıkarılan bu gürültüler, zamana ve mekâna göre farklılık gösterse de amaç değişmemektedir: İnsanların vahyi anlamasına ve onunla hayat bulmasına engel olmak. Bu, bazen Kur'ân okuyan davetçiye saldırıp, onun sesini kısmaya çalışarak (41/Fussilet, 26; 72/Cin, 19), bazen Kur'ân'a iftira ederek (8/Enfâl, 31; 16/Nahl, 103), bazen efsane ve masallar okuyup toplumu Kur'ân'dan alıkoyarak (31/Lokmân, 6), bazen sihir gibi göz boyayan vesilelerle insanları oyalayarak yapılmaktadır (7/A'râf, 113-116).

Günümüzde müzik, göz boyayan dijital ekranlar, dinden kopuk sanat, Kur'ân'ın anlaşılmaz olduğunu söyleyen gelenek, onu modern çağın tasdikçisi kabul eden akımlar, vahye davet

ise onu muska, büyü, şifre, tılsım kitabına çevirerek sesini bastırıyor, anlaşılmasına engel oluyorlar. Hamdolsun, bunca batıl inanış arasında Kur'ân, hâlâ ilk günkü gibi taze, pirupak duruyor. Yüreğini Allah'a (cc) açan, mutlaka onun etkili hüccetleri ve gönüllere şifa ayetleriyle buluşuyor, onunla hemdem oluyor.

eden müminlerin sesini kısmaya çalışan rejimler, Kur'ân anlaşılmasın diye koparılan gürültü örnekleridir." (Tevhid Meali, s. 478, Fussilet Suresi, 26. ayetin açıklaması)

KUR'ÂN OKUMAK

KUR’ÂN OKUMAK

Kur’ân Okumanın Fazileti

Kur’ân okumak, bizleri Yüce Allah’a yakınlaştıran şer’i ibadetlerden biridir. Zira Kur’ân okumanın faziletine dair birçok nas varid olmuştur. Nasların her biri, Yüce Allah’ın Kur’ân okuma eylemini sevip razı olduğunu gösterir. Bu naslara yakından bakalım:

- Kur’ân okumak, ona imanın gereğidir

“Kendilerine verdiğimiz Kitab’ı hakkıyla (içindekilere inanıp, gereğiyle amel ederek) okuyanlar; işte bunlar Kitab’a hakkıyla iman ederler. Kim de ona karşı kâfir olursa, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.” [1]

Okuduğumuz ayet, Kur’ân okumanın, ona imanın bir gereği olduğunu gösterir. Onu hakkıyla okuyanlar, aynı zamanda ona iman edenlerdir. Kitab’ı okumakla ilgili bir ayette, “Kim de onu hakkıyla okumazsa” diye bir karşılaştırma yapmak yerine “Kim de ona karşı kâfir olursa” diye bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu da onu hakkıyla tilavet

1. 2/Bakara, 121

etmemekle onu inkâr etmek arasında bir bağ olduğunu gösterir. Ayetin Ehl-i Kitap hakkında olduğu düşünülürse Kitab'ı inkâr edenler, "Tevrat'a inanmıyor, onu inkâr ediyorum." diyenler değildir. Bilakis Tevrat'ı ezberleyen, gece gündüz onun ayetlerini okuyan ve "Kitab'ım Tevrat'tır." diyen insanlardır. Sadece onu ezberlemek ve okumakla yetinip, onu yaşamak ve yaşatmak için çabalamadıklarından, Kitab'ı inkâr edenler olarak değerlendirilmişlerdir. Daha önce okumuştuk, Kitab'ı hakkıyla tilavet etmek ona hakkıyla uymak/tabi olmak anlamındaydı. Şöyle ki;

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı hakkıyla (içindekilere inanıp, gereğiyle amel ederek) okuyanlar… '[2]

Yani helalini helal, haramını haram kabul ederek; onu Allah'ın indirdiği gibi okuyarak; kelimelerini yerinden oynatmayarak; onu asıl manasından uzak tevil etmeyerek ona tabi olunması gereken şekilde tabi olurlar."[3]

- **Kur'ân okumak, Allah'ın emrine icabettir**

"Ve Kur'ân'ı okumakla (emrolundum). Kim hidayet bulursa, kendi yararına hidayet bulmuştur. Kim de sapıtırsa de ki: 'Ben, ancak uyarıcılardan biriyim.' "[4]

"Şüphesiz ki, sana bu Kur'ân'ı (okumayı, yaşamayı, onunla cihad edip insanları ona davet etmeyi) farz kılan Allah, seni dönülecek yere (Mekke'ye) döndürecektir…"[5]

2. 2/Bakara, 121
3. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 2/711, 3595 No.lu rivayet
4. 27/Neml, 92
5. 28/Kasas, 85

"Sana Rabbinin Kitabı'ndan vahyedileni oku. O'nun kelimelerini değiştirecek kimse yoktur. O'nun dışında sığınacak bir yer bulamazsın." [6]

Kur'ân okumak, Yüce Allah'ın, Nebi'sine ve onun (sav) **üzerinden bizlere emridir. Kişi Kur'ân okuduğunda Allah'ın emrine, "Lebbeyk!" demiş ve O'nun** (cc) **davetini kabul etmiştir. Yüce Allah'ın emrine her icabet, kalplerin hayat bulması demektir:**

"Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah'a ve Resûl'e icabet edin. Bilin ki Allah, kişiyle kalbi (düşünceleri) arasına girer. Ve muhakkak (diriltilip), O'nun huzurunda toplanacaksınız." [7]

- **Kur'ân okumak, kârlı bir kazançtır**

"Hiç şüphesiz, Allah'ın Kitabı'nı okuyan, namazı dosdoğru kılan ve rızık olarak verdiklerimizden gizli ve açık olarak infak edenler; zarara uğramayacak bir ticaret umarlar. Ta ki (Allah), mükâfatlarını eksiksiz bir şekilde onlara versin. (Ayrıca) ihsan ve lütfundan fazlasını da versin. Çünkü O, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına teşekkür eden ve yaptıklarının karşılığını fazlasıyla veren) Şekûr'dur." [8]

Kur'ân'ı tilavet etmek kârlı bir kazançtır. Çünkü Kur'ân okumak, her harfinde ecir olan, her harfiyle kişiyi Allah'a (cc) **yakınlaştıran salih bir ameldir. Kur'ân o kadar bereketli bir kitaptır ki okuması ayrı, düşünmesi ayrı, onunla amel**

6. 18/Kehf, 27
7. 8/Enfâl, 24
8. 35/Fâtır, 29-30

etmesi ayrı bir hayır kapısıdır. Her birinin manevi lezzeti ve kulu Rabbine yakınlaştırması kendine hastır:

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), 'Sizden biriniz evine döndüğünde orada üç tane semiz ve doğurmak üzere olan deve bulmak ister mi?' buyurdu.

Biz de, 'Evet.' dedik.

Allah Resûlü (sav), 'Birinizin namazında okuyacağı üç ayet, semiz ve doğurmak üzere olan üç deve kazanmasından daha hayırlıdır.' buyurdu."[9]

Abdullah ibni Amr'dan (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, 'Oku ve yüksel.' denilecektir. 'Dünyada tertil üzere okuduğun gibi burada da tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.' denilir."[10]

Kur'ân okumayı bilmeyen biri, onu okumayı öğrenirken dahi ecir alır. Okumayı öğrendikten sonra zorlanarak okuduğu o ilk evre bile onun için önemli bir kulluk kazancıdır:

Aişe Annemizden (r.anha) Nebi'nin (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ezberden Kur'ân okuyan kişinin misali; çok değerli, iyilik yapan itaatkâr kâtiplerle beraber olmak gibidir. Zorlana zorlana heceleyerek Kur'ân okuyan kimsenin misali ise iki ecir alan gibidir."[11]

9. Müslim, 802
10. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914
11. Buhari, 4937; Müslim, 797

• Kur'ân, insan ile Allah (cc) arasında özel bağ oluşturur

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

" 'Şüphesiz insanlardan, Allah'ın ehli olan kimseler vardır.'

Sahabiler, 'Onlar kimlerdir, ey Allah'ın Resûlü?' dediler.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Onlar, Kur'ân'a göre yaşayanlar, Kur'ân ile birlikte olanlar ve işlerini Allah'ın isteklerine göre ayarlayan kimselerdir.' "[12]

İnsanlar arasında "Allah'ın ehli", yani O'nun yakınları, dostları, has kulları vardır. Bunlar Kur'ân ehli olan insanlardır. Bir şeyin ehli olmak, onun ailesi, parçası olmaktır. Kur'ân'a ehil olacak kadar ona yakın ve onunla hemhâl olanlar, Allah'ın ehli olacak kadar O'na yakın olurlar. Salih amellerin her biri Allah'a (cc) giden bir yol ve O'na tutunma vesilesiyse -ki öyledir- bu yollar arasında Kur'ân'ın yeri farklıdır. Kul, "Kur'ân ehli" olmayı başarırsa Yüce Allah onu kendine ehil, yakın ve dost kılar. Kul, sorumluluğunu yerine getirirse Allah (cc) vaadinden dönmez.

• Kur'ân okunurken Yüce Allah şahit olarak kulunu izler, onu dinler

"Hangi işe koyulursan koyul, o işe dair Kur'ân'dan hangi ayeti okuyor olursan ol, siz bir işe koyulup kendinizi o işe verdiğinizde biz mutlaka sizin üzerinizde şahidiz. Zerre kadar dahi olsa, yerde ve gökte hiçbir şey Rabbine gizli kalmaz. Hatta

12. İbni Mace, 215; Darimi, 3369

bundan (zerreden) daha küçüğü ve daha büyüğü mutlaka apaçık bir Kitap'ta yazılıdır."[13]

Ebu Hureyre'den (ra) **rivayet edildiğine göre Nebi** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Yüce Allah hiçbir şeyi bir nebinin Kur'ân'ı açıktan ve güzel sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlememiştir."[14]

Hiç şüphesiz Yüce Allah kullarının her hâline şahittir ve tüm seslerini işitir; çünkü O (cc)**, Eş-Şehîd ve Es-Semî'dir. Bununla birlikte Kur'ân tilavetine yönelik şahitliği ve Kur'ân okuyanı dinlemesi, O'nun özel bir dinlemesidir. Bu; ilgi, beğeni ve kabul beraberliğidir; kula rahmet, bereket ve sekinet olarak yansır:**

Ebu Hureyre'den (ra) **rivayet edildiğine göre Allah Resûlü** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

" … Allah'ın Kitabı'nı okuyup aralarında dersler yapmak için Allah'ın evlerinden bir evde toplanan hiçbir topluluk yoktur ki mutlaka onların üzerlerine sekinet iner, kendilerini rahmet kaplar, etraflarını melekler sarar, Allah onları yanındakilere anlatır."[15]

- **Kur'ân okuyucusu ile gök ehli arasında özel bir bağ vardır**

Ebu Said El-Hudrî'den (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Bir gece Useyd ibni Hudayr hurma harmanında Kur'ân okurken birden bire atı şahlanmış, fakat o yine okumaya

13. 10/Yûnus, 61
14. Buhari, 7544; Müslim, 792
15. Müslim, 2699

devam etmişti. Sonra at tekrar şahlanmış ise de Useyd yine okumasına devam etmiş, sonra at tekrar şahlanmıştı.

Useyd şöyle dedi: 'Atın, oğlum Yahya'yı çiğneyeceğinden korktum, kalkıp yanına gittim. Bir de ne göreyim! Başımın üzerinde gölgelik gibi bir şey!.. İçinde kandillere benzer şeyler var. Bu gölgelik göğe çıktı, hatta onu göremez oldum.

Ertesi sabah Allah Resûlü'ne (sav) giderek, 'Ey Allah'ın Resûlü! Dün akşam ben gece yarısı hurma harmanında Kur'ân okurken birden atım şahlandı.' dedim.

Allah Resûlü (sav), 'Oku, İbni Hudayr!' dedi.

Ben de şöyle dedim: 'Ben okumaya devam ettim. Sonra at yine şahlandı.'

Allah Resûlü (sav) yine, 'Oku, İbni Hudayr!' dedi.

Ben de şöyle dedim: 'Ben yine okudum, fakat hayvan sonra tekrar şahlandı.'

Allah Resûlü (sav), 'Oku, İbni Hudayr!' dedi.

Ben de şöyle dedim: 'Ben artık okumaktan vazgeçtim. Oğlum Yahya ata yakındı. Onu çiğner diye korktum. O sırada gölgelik gibi bir şey gördüm. İçinde kandillere benzeyen şeyler vardı. Bu gölgelik göğe çıktı. Nihayet onu göremez oldum…'

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle dedi: 'Onlar meleklerdir. Seni dinliyorlardı. Eğer okumaya devam etseydin sabaha kadar seni dinler, halk da onları görürdü, halktan gizlenmezlerdi.' ' "[16]

16. Müslim, 796

Kur'ân okuyanın sesi, tüm güzel/temiz sözler gibi Yüce Allah'a yükselir.[17] Güzel sözler sema ehlince kayıt altına alınır. Kur'ân'da ise kayıt altına alınmaya ek olarak gök ehli ilgiyle Kur'ân tilavetini dinler. Bazen kendilerini Kur'ân'ın cazibesine kaptırır ve ışık hüzmeleri olarak yeryüzüne inerler.

- Kur'ân okumak dünyada ve ahirette şeref vesilesidir

Abdullah ibni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurmuştur:

"Şu iki kişi dışında kimseye haset/gıpta edilemez: Biri Allah'ın kendisine Kur'ân verdiği kimsedir ki gece gündüz o Kur'ân'ı okur. Diğeri de o kimsedir ki Allah kendisine mal vermiştir. O da gece gündüz o malı infak eder."[18]

Kur'ân'ı gece gündüz okumak gıpta edilesi, şerefli bir ameldir. Allah Resûlü'nün (sav), Kur'ân'ı gıpta edilesi bir amel olarak zikrettiği rivayetlerde dikkat çeken bir üslubu vardır. Bu rivayetlerde, "Allah'ın kendisine Kur'ân verdiği" veya "Allah'ın kendisine Kur'ân öğrettiği" ifadesi kullanılır. Demek ki Kur'ân öğrenme çabası bir duadır. O dua Allah indinde kabul görünce Kur'ân okuma, anlama ve yaşama bilgisi olarak insana geri döner. Kur'ân'ı öğreten bir muallim olsa da hakikatte öğreten Allah'tır. O (cc) öğretmeden kimse Kur'ân'ı öğrenemez. Kur'ân okumayı öğrenen her kul, bu bilinci korumalı ve verilen nimetin hakkını Yüce Allah'ın öğrencisi olduğu bilinciyle eda etmeye gayret etmelidir.

17. "…Güzel söz O'na yükselir…" (35/Fâtır, 10)
18. Buhari, 7529; Müslim, 815

Ebu Hureyre'den (ra) **rivayet edildiğine göre Nebi** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Kıyamet Günü Kur'ân getirilecek ve şöyle diyecek: 'Ey Rabbim, beni okuyup benimle hayatını yaşayan bu kulunu giydir!' O kimseye keramet tacı giydirilecek ve sonra Kur'ân şöyle diyecek: 'Arttır ya Rabbi!' İkram olarak elbise de giydirilecek. Sonra Kur'ân diyecek ki: 'Ey Rabbim, ondan razı ol!' Allah da ondan razı olacak. Denilecek ki: 'Ey kul, oku ve yüksel!' Böylece okuduğu her bir ayetle iyilik, ecir ve mükâfatları artırılacaktır." [19]

Kur'ân, "zor gün dostu" bir salih ameldir. İnsanların zerre miskali amelin peşine düştüğü o zorlu günde okuyucusunun karşısına gelecek ve ona şefaatçi olacaktır. Yüce Allah'ın ondan razı olması ve onu taltif etmesi için çabalayacaktır.

Abdullah ibni Amr'dan (ra) **rivayet edildiğine göre Resûlullah** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Kıyamet Günü, Kur'ân okuyan kimseye, 'Oku ve yüksel.' denilecektir. 'Dünyada tertil üzere okuduğun gibi burada da tertil üzere oku. Şüphesiz senin makamın, okuyacağın son ayetin yanındadır.' denilir." [20]

Kur'ân okuyan mümin, hakikatte cennet derecelerini elleriyle inşa ediyordur. Okuduğu her ayet onu daha yüce bir dereceye, razı olunan makama taşıyordur ve son ayete kadar bu yükselme devam eder. Kim, yüce amellere ne oranda talipse o kadar Kur'ân okumalıdır.

19. Tirmizi, 2915
20. Ebu Davud, 1464; Tirmizi, 2914

- Allah Resûlü'nün Kur'ân okumaya dair verdiği misaller[21]

1. Misal

Ebu Mûsâ El-Eş'âri'den (ra) Nebi'nin (sav) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Kur'an okuyup onunla amel eden mümin kimse tadı ve kokusu güzel turunç gibidir. Kur'an okumayıp fakat onunla amel eden mümin, kokusu olmayan fakat tadı güzel hurmaya benzer. Kur'an okuyan münafık ise kokusu güzel, tadı acı reyhan (fesleğen) otu gibidir. Kur'an okumayan münafık ise tadı acı ve kötü, kokusu iğrenç Ebu Cehil karpuzuna benzer."[22]

– Kur'ân okuyan mümin turunçgillere/portakal gibi meyvelere benzetilmiştir. Benzetmenin yönü, tadının ve kokusunun güzel/hoş olmasıdır. Yani Kur'ân okuyan hem zatında güzeldir hem de başkaları o güzellikten faydalanır. Kabuğun içinde ayrı, kabuğun kendisinde ve dışında ayrı bir güzelliği vardır. Bu da Kur'ân okumanın kulun hem iç dünyasını hem de dış dünyasını imar ettiğini gösterir.[23] Kur'ân'ın müminin iç ve dış dünyasını imar etmesi, onunla amel edilmesiyle mümkündür. Zaten bazı rivayetlerde "onu okuyan ve onunla amel eden müminin misali" denmiştir.[24] Yine muzari/geniş zamanlı fiil kullanılması Kur'ân okumanın sürekli bir amel olduğunu, geniş zamana yayılan bir alışkanlık olduğunu gösterir.[25]

---

21. bk. El-Emsâlu'n Nebeviyye fî Kutubi's Sitte ve Muvatta Mâlik, s. 139-155; Hadislerde Teşbih ve Temsiller, s. 303-310
22. Buhari, 5059; Müslim, 797
23. bk. Umdetu'l Kârî, 20/53-54, 5020 No.lu hadis şerhi
24. bk. Buhari, 5059
25. bk. Mir'âtu'l Mefâtîh Şerhu Mişkâtil Mesâbîh, 7/177

– İman edip **Kur'ân okumayı bilmeyen** mümin de hurmaya benzetilmiştir. Benzetme yönü tadının güzel olması, kokusunun olmayışıdır. İman, başlı başına kalpleri imar eden manevi bir hayat ve bereket kaynağıdır. O kaynağın yatağında akıp başkalarına faydalı olması için vahiyle desteklenmesi, Kur'ân ile süslenmesi gerekir.

– Kur'ân okuyan münafık ise reyhana/fesleğene benzer. Kokusu güzel, tadı acıdır. Yani dışarıdan bakıldığında Kur'ân bilgisine sahip olduğu görülür. İlk etapta insanlara güzel gelebilir. Ancak iç dünyasında Kur'ân'a inanmadığı veya inandığını söylediği hâlde onunla amel etmediği için acıdır, zararlıdır. En büyük acılığı ise Kur'ân'ın ahkâmı ile amelleri arasında görülen tezatlıktır. Zira Kur'ân'ın anlam tahrifine neden olan şeylerden biri, Kur'ân ile tanışmış kişilerin yaşantılarındaki itikadi ve amelî problemlerdir. Duyduğundan ziyade gördüğünden etkilenen insan, münafıkın yaşantısını Kur'ân sanabilmektedir.

Kur'ân'ı münafıkça okumaya dair şu örnekler verilebilir. (Bu örneklerin zıddı, Kur'ân'ı mümince okumanın örnekleridir.)

Kur'ân'ı anlamadan okuyan ve onunla gösteriş yapanlar

Ebu Said El-Hudrî (ra), Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"İçinizden öyle bir topluluk türeyecek ki onların namazlarına bakınca namazlarınızı, oruçlarına bakınca oruçlarınızı ve diğer amellerine bakınca da amellerinizi küçük göreceksiniz. Onlar

Kur'ân okurlar, ama Kur'ân kalplerine inmez. Böyleleri okun, hedefi delip geçtiği gibi dinden çıkarlar. "[26]

"Ali (ra) ve Ebu Said el-Hudri hadislerinde bahsedilenler, imanları boğazlarından içeri geçmeyen Haricilerdir. Başka bir rivâyette Resûlullah (sav) 'Sizden herhangi biri Kur'ân okumasını onların Kur'ân okuması karşısında, namazını onların namazı karşısında, orucunu onların orucu karşısında küçümser.' Bununla birlikte onların öldürülmeleri emredilmiştir. Çünkü onlar, aynı zamanda amellerini gösteriş ve riya olarak yapmaktadırlar. Bazıları riya için yapmasa da, amellerini yanlış ve sağlıksız inanç üzerine bina ettiklerinden, şu âyetlerde yerilen kimseler gibi olmuşlardır: 'Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yerin kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.' "[27]

Kur'ân okumayı ekmek kapısına çevirenler

Cabir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) yanımıza girdi. Bizler o sıra Kur'ân okuyorduk. İçimizde Arap da vardı Acem de.

Allah Resûlü (sav) bize şöyle buyurdu: 'Okuyunuz, (bu okuyuşlarınızın) hepsi de güzeldir. İleride öyle kavimler gelecektir ki onu ok gibi dosdoğru okuyacaklar, ama karşılığını dünyada alacaklar da ahirete bırakmayacaklardır.' "[28]

26. Buhari, 5058
27. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesîr, s. 192
28. Ebu Davud, 830

Abdurrahman ibni Şebl'den (ra) **rivayet edildiğine göre Allah Resûlü** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Kur'ânı okuyun, onu okumada aşırı gitmeyin ve ondan uzaklaşmayın. Onu vesile kılarak yemeyin ve mallarınızı çoğaltmayın." [29]

Kur'ân'ı tartışma aracı kılmak için okuyanlar

Ukbe ibni Âmir'den (ra) **rivayet edildiğine göre Allah Resûlü** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

" 'Ümmetim hakkında beni en korkutan şeyler, Kitap ve süttür.'

Oradakiler, 'Ey Allah'ın Resûlü! Neden Kitap acaba?' dediler.

Allah Resûlü (sav), 'Onu münafıklar öğrenirler, sonra kalkıp onun hakkında iman edenlerle tartışırlar.' **dedi.**

'Peki, ya neden süt?' diye sorulduğunda ise, 'Birtakım insanlar sütü pek severler de (bu sevgileri yüzünden) hem cemaati hem de cumaları terk ederler.' **dedi."** [30]

– Kur'ân'ı okumayan münafık ise Ebucehil karpuzu, acı hıyar, eşek hıyarı ya da çakal kavunu olarak bilinen zehirli, öldürücü bir bitkiye benzetilmiştir. Tadı da kokusu da yoktur, dahası tadı da kokusu da pistir. [31]

29. Ahmed, 15529
30. Ahmed, 17318
31. bk. Hadislerde Teşbih ve Temsiller, s. 306

2. Misal

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bir askerî seriyye göndermek istemişti ve bunlar sayılı kişilerdi. Onların Kur'ân okumalarını istedi. Herkes Kur'ân'da ezberinde olan yerlerden okuyacaktı.

Derken yaşı en küçük olan birine geldi ve 'Ey falan, ezberinde ne var?' diye sordu.

O da, 'Benim ezberimde bu var, şu var ve Bakara Suresi var.' dedi.

Allah Resûlü (sav), 'Senin ezberinde Bakara Suresi de mi var?' dedi.

O kişi de, 'Evet.' dedi.

Allah Resûlü (sav),'O hâlde haydi git, sen bu seriyenin komutanı ol!' buyurdu.

O müfrezeye katılan yaşlılardan biri bu olay üzerine şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Bakara Suresi'ni öğrenmeme engel olan şey, onun hakkını verememek korkusuydu.'

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'Kur'ân'ı öğrenin, onu okuyun, okutun. Kur'ân'ı öğrenen, onu okuyan ve gereğini yapan kimsenin örneği miskle doldurulmuş bir kaba benzer ki kokusu her yere yayılır. Kur'ân bilgisi olup da onu çevresine yaymayan, onunla yatıp uyuyan kimse ise ağzı bağlanmış misk kutusuna benzer ki çevresi ondan istifade etmez.' "[32]

32. Tirmizi, 2876

Okuduğumuz misal, yukarıda okuduğumuz misalin bir benzeridir. Kur'ân, zatında hoş ve güzeldir, miske benzer. Okuduğu Kur'ân ile amel eden kul, misk şişesinin ağzını açmıştır. Herkes ondan istifade eder. Okuduğu Kur'ân ile amel etmeyen kul ise misk şişesinin ağzını kapalı tutan kişi gibidir. Ne o ne de bir başkası miskten/Kur'ân'dan faydalanır. Bu da Kur'ân okumaktaki amacın, onunla amel etmek olduğunu gösterir.

3. Misal

İbni Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kur'ân'ı ezbere bilen kimsenin durumu, bağlı develeri olan kimseye benzer. Eğer o kimse develerini bağlı tutarsa onları kontrol eder, yok eğer serbest bırakırsa onlar dağılır." [33]

– Allah Resûlü (sav) Kur'ân okumayı ve Kur'ân hıfzını, deve sahibine benzetmiştir. Şayet deve sahibi, devesini sıkı bağlar ve onu koruma çabası içinde olursa devesinden faydalanır. Aksi hâlde deve, ipinden kurtulduğunda en önce kaçan ehli hayvanlardandır. [34] Demek ki Kur'ân okuyucusu/hafızı onu korumak için özel bir çaba içinde olmalıdır. Şayet özel bir çabası olmazsa Kur'ân'dan edindiği bilgi, imanın besleyen ve amele yönlendiren etkisini kaybedecektir.

– Allah Resûlü (sav) Kur'ân'ı korumak için gösterilen özel çabayı, "muahede" kelimesiyle ifade etmiştir. "A-h-d" kökünden türeyen kelime sözleşmek, ahidleşmek anlamına

33. Buhari, 5031; Müslim, 789
34. bk. Fethu'l Bârî, 5031 No.lu hadis şerhi

gelir ve bu, Kur'ân okuyucusu/hafızı ve Kur'ân arasında zımni bir sözleşme/ahit olduğunu gösterir. Âdeta Kur'ân'ı okuyan, "Seni anlayacak, yaşayacak ve yaşatma çabası içinde olacağım." diye söz verirken, Kur'ân da "Sana yol gösterecek, içini ve dışını imar edecek, zaaflarına şifa olacak, yolunu aydınlatacağım…" diyerek okuyucuya söz verir. Ayrıca muahede kelimesi mufaale sigasındandır/kalıbındandır. Bu siganın özelliği bir şeyin karşılıklı oluşunu ifade etmektedir. Yani insan Kur'ân'ı korurken Kur'ân da insanı korur, insan Kur'ân'a özel çaba gösterirken Kur'ân da insan için özel çaba gösterir.

– Kur'ân'ı korumak için özel çaba içinde olmayana Kur'ân unutturulur. Bu, şer'i bir cezadır. Kur'ân'ı unutanın, "Kur'ân'ı unuttum." demesi bu sebeple yanlıştır. Kur'ân unutulmaz, unutturulur. Bu şer'i cezanın nedeni ise insanın Kur'ân karşısındaki gevşekliğidir.

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) rivayet edildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurmuştur:

"Onlardan birinin, 'Şu şu ayeti unuttum.' demesi ne kadar da çirkin bir şeydir! Bilakis, o unutturulmuştur. Kur'ân'ı hatırlamaya çalışın! Çünkü Kur'ân, insanların hafızalarından, develerin otlakta dağılmasından daha çabuk dağılır."[35] [36]

35. Buhari, 5032
36. Kur'ân ile ilgili farklı misaller varid olmuştur. İsnadı zayıf olan bu rivayetlere yer vermedim.

Kur'ân Okumanın Faziletine Dair Delilleri Nasıl Anlamalıyız?

Kur'ân'ın faziletine dair naslar, bir bütün olarak önemli bir noktaya işaret eder. Kur'ân okumanın faziletine dair tüm naslar onu anlamak ve onunla amel etmek içindir. Kur'ân'ı salt okuma faaliyetine indirgeyen, anlamayı ve yaşamayı öteleyen okumalar; Kur'ân ve sünnetin övdüğü okuma değildir. Daha ziyade, böyle bir okuma yerilmiştir. Kitaplarımızda karşılaştığımız "Kur'ân okumak ibadettir, mücerred Kur'ân okumanın da ecri vardır." tarzı söylemler doğrudur, lakin yanlış anlaşılmıştır. Mücerred Kur'ân okumak, onu anlamanın ve yaşamanın önüne geçmediği müddetçe ibadettir ve ecirdir. Günümüzde olduğu gibi, okumanın, anlama ve yaşamanın önüne geçtiği Kur'ân tilaveti bir ibadet ve ecir değildir. Aksine, Allah (cc) ve Resûl'ü (sav)böyle bir okumayı kınamıştır:

"Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?" [37]

"Kendilerine verdiğimiz Kitab'ı hakkıyla (içindekilere inanıp, gereğiyle amel ederek) okuyanlar; işte bunlar Kitab'a hakkıyla iman ederler. Kim de ona karşı kâfir olursa, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir." [38]

"De ki: 'Ey Ehl-i Kitap! Tevrat, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.' Andolsun ki Rabbinden sana indirilen

37. 47/Muhammed, 24
38. 2/Bakara, 121

(bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!"[39]

Böyle bir okuma, kişinin aleyhinedir. Zira "Kitab'ı okuyup durduğu hâlde" onu anlamaya ve yaşamaya çalışmayan kimse suçludur. Kitap onun aleyhine hüccettir:

"Kitab'ı okuduğunuz hâlde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Akletmez misiniz?"[40]

"Kitab'ı okuyup durdukları hâlde Yahudiler: 'Hristiyanlar hiçbir şey üzere değildir.' dediler. Hristiyanlar da: 'Yahudiler hiçbir şey üzere değildir.' dediler. Aynı şekilde bilmeyenler de onların sözünün benzerini söylediler. Allah, Kıyamet Günü'nde anlaşmazlığa düştükleri konularda aralarında hükmedecektir."[41]

Ebu Malik El-Eş'arî'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"... Kur'ân ya senin lehine ya da aleyhine hüccettir."[42]

Kur'ân okuyan insan onu anlamaya ve yaşamaya çalışmıyorsa Kur'ân onun aleyhine hüccettir. Böyle bir Kur'ân okuma, Kur'ân'ın ifadesiyle onu "emaniyye" çevirmektir:

"Onların içinden Kitab'ı bilmeyen ümmiler vardır. (Kitab'a dair) birtakım emaniyye/kuruntuya/kulaktan dolma bilgiye sahiplerdir ve onlar yalnızca zannetmektelerdir."[43] [44]

39. 5/Mâide, 68
40. 2/Bakara, 44
41. 2/Bakara, 113
42. Müslim, 223
43. 2/Bakara, 78
44. Detaylı bilgi için bk. s. 19, Kitab'a dair kulaktan dolma/yüzeysel/zanni bilgiye (emaniyyeye) sahip olmak

Okumanın, Kur'ân'ı anlama ve yaşamanın önüne geçmesi tehlikesine ilk olarak Allah Resûlü (sav) dikkat çekmiştir. Daha sonra selef imamları bunun pratik örnekleriyle karşılaşmış ve bazı uyarılarda bulunmuştur:

Ziyad ibni Lebid'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) bir şey anlatarak, 'Bu ilmin gitmesi şu zamanlarda olur.' dedi.

Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Kur'ân'ı okuduğumuz, evladımıza onu okuttuğumuz ve evladımız da kıyamete kadar kendi evladına onu okutacağı hâlde ilim nasıl gider, yok olur?' dedim.

Allah Resûlü (sav) bunun üzerine şöyle dedi: 'Anan seni kaybetmesin Ziyad! Ben de seni Medine'nin en fakihlerinden bilirdim. Şu Yahudiler ve Hristiyanlar, Tevrat ve İncil'i okuyup da bu iki kitapta bulunan hükümlerden hiçbir şeyle amel etmeyenler değiller midir?' "[45]

Selef imamları şöyle der: Kur'ân, üzerinde derin düşünülsün (tedebbür) ve onunla amel edilsin diye indirildi. Fakat onlar onu okumayı amel edindi.[46]

Kur'ân okumanın faziletine dair nasların yanlış anlaşılması, dini parçalamanın neticesidir. Şöyle açıklayabiliriz: Yüce Allah, dini bir bütün olarak indirmiştir. Bir konuya dair nasları o bütünden kopardığımızda Allah (cc) ve Resûl'ünün (sav) muradının tam tersi bir sonuç ortaya çıkar. Evet, Kur'ân okumak; bir ibadet ve ecirdir. Ancak dinin bütünü içinde

45. İbni Mace, 4048

46. Bu söz sahabeden İbni Mesud (ra), tabiinden Hasan Basrî (rh) ve başka imamlardan nakledilmiştir.

anlarız ki ecir olan okuma; anlamaya ve yaşamaya sevk eden, Kur'ân'ın iniş gayesiyle uyumlu olan okumadır. Anlama ve yaşama çabasının eşlik etmediği "hatim devirmeler", Kur'ân'ı aleyhimize hüccet kılmaktan öteye geçmez. En kötüsü de bu değil midir? Her yıl onlarca hatim devirip Kur'ân'ı anlamamak! Her gün onu okumaya rağmen onun onaylamadığı bir hayat yaşamak! "Kur'ân şu konuda ne diyor?" dendiğinde hiçbir fikre sahip olmamak!

Bir şeyi unutmamak gerekir: Rabbimiz (cc), okuma eylemi için beş ayrı kelime kullanır: dirase, emaniyye, kıraat, tilavet ve tertil. Söz konusu Kur'ân okumak olduğunda ise yalnızca bu ifadeler arasından yalnızca ikisini kullanır. Bunlardan biri tilavet, diğeri tertildir. Daha önce geçtiği gibi tilavet; uymak, peşinden gelmek, takip etmek anlamına gelir. [47] Yani biz, "Kur'ân'ı tilavet etti." dediğimizde, "Ona uydu, onu takip etti." demiş oluyoruz. Tertil ise -ileride geleceği gibi- tane tane, ağır ağır okumak, âdeta Kur'ân'ı iyi anlamak için hece hece okumaktır. [48] Ezcümle, Rabbimizin Kur'ân okuma ibadeti için seçtiği kelimeler dahi onu okumaktan kastın, anlamak ve yaşamak olduğunu gösterir.

Bu mesele anlaşıldığı takdirde Kur'ân tilavetiyle ilgili birçok soru cevabını bulacaktır. Kur'ân'ı kısık sesle mi, yoksa yüksek sesle mi okumak daha efdaldir? Kur'ân'ı içinden (sessiz) okumak mı, yoksa sesli okumak mı daha efdaldir? Kur'ân'ı Mushaf'a bakarak okumak mı, yoksa ezberden okumak mı daha efdaldir? Bu gibi soruların cevabı bellidir. Her sorunun müstakil bir cevabı ve ilmî tafsilatı

47. bk. s. 153, Kur'ân, Metluvdur/Tilavet Edilendir/Uyulandır
48. bk. s. 256, Kur'ân'ı Tertil Üzere Okumak

olmakla birlikte ortak cevap şudur: Kur'ân'ı anlamaya ve onunla amel etmeye yardımcı olan hangisiyse en faziletli okuma odur. Zira Kur'ân'ın indirilme gayesi, onu anlamak ve yaşamaktır. Kur'ân ile ilişki kuran Müslim'in her sorusunun merkezinde bu düşünce vardır. Kur'ân'ı anlamaya ve yaşamaya vesile olan her şey onun hayatında önceliklidir.

Kur'ân'ı Mushaf'tan mı, Yoksa Ezberden mi Okumak Daha Faziletlidir?

Her iki okumanın faziletinde ittifak etmekle birlikte ilim ehli, hangisinin daha faziletli olduğu konusunda ihtilaf etmiştir. İhtilafın nedeni konu hakkında hususi bir nas bulunmamasıdır. Bir grup âlim, Nebi Dönemi'ndeki uygulamaya bakarak ezberden okumanın daha faziletli olduğuna kanaat getirmiştir. [49]

49. Bu âlimlerden birinin İmam Buhari olduğu söylenmiştir. Delili Allah Resûlü'nün (sav) ezberden Kur'ân okuyan bir sahabiyi, ezberindeki Kur'ân'ı mehir sayarak evlendirmesidir.

"Sehl ibni Sa'd'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Bir kadın Allah Resûlü'ne (sav) gelip 'Ey Allah'ın Resûlü! Sizinle mehir almaksızın evlenmek için geldim.' dedi. Nebi (sav) ona baktı ve onu baştan aşağı süzdü. Sonra başını öne eğdi. Kadın, onun (sav) kendisi hakkında bir karara varmadığını görünce oturdu.

Derken ashabın içinden biri çıkıp, 'Ey Allah'ın Resûlü! Eğer ona ihtiyacın yoksa, onu benimle evlendir.' dedi. Nebi (sav), 'Ona (mehir olarak vereceğin) bir şeyin var mı?' diye sordu. Adam, 'Allah'a yemin ederim yok, ey Allah'ın Resûlü!' diye cevap verdi. Bu defa Allah Resûlü (sav) 'Evine git, bak bakalım bir şey bulabilecek misin?' dedi. Adam evine gitti. Bir müddet sonra döndü ve 'Ey Allah'ın Elçisi! Bir şey bulamadım.' dedi. Nebi (sav), 'Tekrar bak bakalım, demirden bir yüzük de olsa yeter.' dedi. Adam yine gitti. Bir müddet sonra çıkageldi ve 'Bulamadım, ey Allah'ın Resûlü! Ancak şu izârım var.' dedi.

Sehl dedi ki: Adamın ridası bile yoktu. Sadece üzerinde o gün giyilen elbisenin yarısı (izar) vardı.

Nebi (sav), 'İzârını ne yapacaksın? Eğer izârını sen giyersen o kullanamaz, yok o giyerse senin üzerinde bir şey kalmaz.' dedi. Adamcağız çöktü kaldı. Uzun süre yerinden kımıldamadı. Sonra kalktı. Nebi (sav) onun arkasını dönüp gittiğini fark etti. Emredip onu çağırttı. Adam gelince, 'Kur'ân'dan ne biliyorsun?' diye sordu. Adam 'şu, şu sureleri' deyip bildiği sureleri saydı. Bu defa Nebi (sav), 'Onları ezbere biliyor musun?' diye tekrar sordu. Adam, 'Evet.' dedi. Son olarak Nebi (sav) şöyle buyurdu: 'Haydi git! Bildiğin sureleri ona öğretmen karşılığında, onu sana verdim.' " (Buhari, Kitâbu Fedâili'l Kur'ân, 22. Bab)

Aslında İbni Hacer'in (rh) yerinde tespitiyle Buhari'nin (rh) böyle bir istidlalde bulunduğunu gösteren bir delil yoktur. O yalnızca ezberden Kur'ân okumanın meşruiyetine delil almış, bunun caiz olduğuna işaret etmiştir. Bir şeyin meşru olması ile en faziletli olması

Ulemanın çoğunluğu ise Mushaf'a bakarak okumanın daha faziletli olduğuna kanaat etmiştir. Bu kanaatin gerekçesi selefin uygulaması ve Mushaf'tan okumanın yararlarına dair düşüncedir:

"Bize Abdullah ibni Abdurrahman'dan, o da Rasulullah'ın (sav) bazı sahabilerinden şöyle rivayet etti: Peygamber (sav) şöyle buyurdu: 'Kur'ân'ı, bakarak okumanın ezbere okumaya üstünlüğü, farzın nafileye üstünlüğü gibidir.' **Bunun senedi zayıftır.** Çünkü ravilerden Muaviye ibni Yahya denen kişi ya Muaviye es Sadefi'dir veya Muaviye El-Atrasi'dir. Hangisi olursa olsun, fark etmez; ikisi de zayıftır.

İmam Ebû Ubeyd, ibni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet etmiştir: Ömer (ra) evine girdiğinde mushafı açar ve ondan okurdu. Ebû Ubeyd, İbni Ebî Leyla'dan şöyle rivayet etmiştir. Öğrencileri İbni Mesud'un (ra) yanına geldiklerinde mushafı açıp okurlardı ve o da onlara tefsir ederdi. Bunun senedi sahihtir. İbni Ömer'den (ra) şöyle rivayet etmiştir: Sizden biri çarşıdan döndüğünde mushafı açıp okusun. Hayseme'den şöyle rivâyet etmiştir: Bir defasında İbn Ömer'in (ra) yanına girdiğimde mushaftan okuyordu ve 'Bu, bu geceki cüz'ümdür.' dedi.

Bu eserler (sahabe ve tâbiîn söz ve fiilleri) mushaftan okumanın teşvik edilen güzel bir şey olduğunu göster-

birbirinden farklı şeylerdir. (bk. Fethu'l Bârî, 5030 No.lu hadis şerhi) Hâliyle İbni Kesir'in (rh), Buhari'ye (rh) yönelttiği şu eleştiri isabetli değildir:

"İbni Kesir şöyle der: 'İmam Buhâri bu hadis ile ezbere Kur'ân okumanın Mushaf'a bakarak okumaktan daha faziletli olduğunu kastediyorsa, bu eleştirilir. Çünkü yüzüne Kur'ân okumak görerek yapılan bir ameldir. Belki de, hadisteki sahabi yazmayı bilmeyen biriydi. Peygamber de (sav) onun bu durumunu bilmekteydi. Dolayısıyla bu durum, ezbere Kur'ân okumanın okur yazar olan ve olmayan için efdal olduğunu göstermez.' " (bk. Fethu'l Bârî, 5030 No.lu hadis şerhi; Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesîr, s. 143-144)

mektedir. Sebebi ise mushaftan okumanın ortadan kalkma korkusudur. Hem de, bazı hafızların Kur'ân'dan bazı yerleri unutmaları mümkündür ve mushaftan okumakla unuttuklarını hatırlamış olurlar. Veya bir kelime ve ayette değişiklik yapabilir, kelimeleri öne ve arkaya alabilirler. Onun için sağlamasını yaparak doğruluğundan emin olmak daha evladır. Bunlarda mushafa müracaat etmek insanların belleğine başvurmaktan daha sağlam bir iştir." [50]

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kur'ân okumanın ana gayesi, onu anlamak ve yaşamaktır. Kur'ân okumanın diğer gayelerinden biri de kulluk duygularının cuşuhuruşa gelmesi; sonra insanın yatışması, sekinet ve huşuya kavuşmasıdır. Hangi okuma bunu sağlayacaksa o şekilde okumak daha faziletlidir.

Nevevi (rh) şöyle der:

"Ancak bunun şahıslara göre değişebileceği, Mushaftan veya ezber okumakta huşu ve tefekküründe değişiklik olmayan kimselerin Mushaftan, ama Mushaftan okumasına nisbetle ezberden okumakla huşu ve tefekkürü artan kimselerin ezber okumaları daha iyidir denilse kanaatimce güzel bir fikir olurdu. Zaten selefimizin söz ve tatbikatının da bu izaha göre olduğunu zannediyorum." [51]

Kur'ân'ı Yüksek Sesle mi Kısık Sesle mi Okumak Daha Faziletlidir?

– Aslolan insanın kendisine ve yakın çevresine duyuracak bir ses tonuyla Kur'ân okumasıdır:

50. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesîr, s. 144-145
51. Kur'ân Okuma Adabı, s. 22

"… Namazda sesini ne çok yükselt ne de çok kıs. Bu ikisi arasında bir yol tut."[52]

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi'nin (sav) kıraati, kendisi odasındayken salonda bulunan bir kimsenin işitebileceği kadar sesliydi."[53]

Ebu Katâde'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) bir gece dışarı çıktı. O sıra Ebu Bekir (ra) namazını kısık sesle kılıyordu. Daha sonra Ömer'in (ra) yanına uğradı, o da namazı yüksek sesle kılmaktaydı.

İkisi de Nebi'nin (sav) yanında bir araya gelince Nebi (sav), 'Ey Ebu Bekir, ben sana uğramıştım, sesini kısarak namaz kılıyordun?' dedi.

O da, 'Ey Allah'ın Resûlü, ben sesimi kendisiyle fısıldaştığım, münacatta bulunduğum (Rabbime) işittiriyorum.' diye cevap verdi.

Ömer'e de, 'Sana uğramıştım. Sen de yüksek sesle namaz kılıyordun?' dedi.

O da (şöyle) cevap verdi: 'Uyuklamakta olan kimseyi uyandırmak ve şeytanı kovmak için (böyle yapıyorum).'

Ravilerden El-Hasen, hadise şunu ilave etti: 'Bunun üzerine Nebi (sav) Ebu Bekir'e, 'Ey Ebu Bekir, sesini biraz yükselt!'; Ömer'e de, 'Sesini biraz kıs.' buyurdu."[54]

52. 17/İsrâ, 110
53. Ebu Davud, 1327
54. Ebu Davud, 1329; Tirmizi, 447

– Şayet kişinin riyaya düşme durumu varsa kısık sesle okumalıdır:

Ukbe ibni Amir El-Cuhenî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kur'ân-ı Kerim'i açıktan okuyan, açıktan sadaka veren gibidir. Gizli okuyan da gizli sadaka veren gibidir." [55]

– İnsanlar namaz kılıyor, itikâfta bulunuyor veya herhangi bir sebeple onlara rahatsızlık verme durumu oluşuyorsa sessiz okumalıdır:

Ebu Said El-Hudrî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Mescid'de itikâfa girmişti. Sesli Kur'ân okumakta olan halkı işitince perdeyi açtı ve şöyle dedi: 'Dikkatli olun! Her biriniz Rabbine münacatta bulunuyor. Bazınız bazınızı rahatsız etmesin. Kur'ân okurken veya namazda bazılarınız sesini bazılarınızın sesinin üzerine çıkarmasın.' " [56]

Beyadî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) insanların yanına çıktığında onlar namaz kılıyor ve kıraatlerini yüksek sesle yapıyorlardı.

Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Şüphesiz namaz kılan kişi, Azîz ve Celîl olan Rabbine yakarış hâlindedir. O hâlde herkes kime yakardığına baksın. Kur'ân okurken de seslerinizi birbirinizin seslerinin üzerine çıkarmayın.' " [57]

55. Ebu Davud, 1333; Tirmizi, 2919
56. Ebu Davud, 1332
57. Ahmed, 19022

Ali'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav), kişinin yatsı namazından önce ve sonra yanında namaz kılan arkadaşlarının şaşırmasına sebep olmaması için, okurken sesini yükseltmesini yasakladı." [58]

– Daha önce hatırlattığımız gibi Kur'ân okumanın gayesi; onu anlamak, yaşamak ve onunla kalpteki kulluk duygularını harekete geçirmektir. İnsan hangi ses tonuyla bu duyguları gerçekleştiriyorsa onunla okuması daha efdaldir. Allah Resûlü de (sav) duruma göre bazen kısık sesle bazen duyulacak bir sesle Kur'ân okumuştur:

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) gecedeki kıraatinde duruma göre bazen sesini yükseltir bazen de kısardı." [59]

Abdullah ibni Ebi Kays'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Aişe'ye (r.anha), Allah Resûlü'nün (sav) gece namazlarındaki okuyuşu açıktan mı yoksa gizli miydi?' diye sormuştum, o da şöyle demişti: 'Her iki şekilde de yapmıştır, bazen gizli okur bazen de sesli okurdu.'

Bunun üzerine ben de, 'Her türlü ibadet ve işlerimizde genişlik vererek kolaylık sağlayan Allah'a hamdolsun.' dedim." [60]

58. Ahmed, 663
59. Ebu Davud, 1328
60. Tirmizi, 449; İbni Mace, 1661

Kur'ân Okumayı Ne Zaman Bırakmalı?

Cundeb ibni Abdullah'tan (ra) Nebi'nin (sav) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Kalpleriniz birleştiği sürece Kur'ân okuyun! Kalpleriniz Kur'ân'a ihtilaf ettiği zaman okumaktan uzaklaşın!"[61]

Allah Resûlü (sav) muayyen bir durumda Kur'ân okumanın bırakılmasını istemiştir. Hadis iki anlama gelmeye müsaittir[62] ve şer'i naslar iki anlamı da desteklemiştir. Biri, Kur'ân hakkında tartışmak, ihtilafa düşmektir. Diğeri ise kişinin kalbi/zihni ile okuması arasında ihtilaf yaşanması, dalgınlıktır. Bu iki anlamı şöyle açıklayabiliriz:

– Kur'ân okuyanlar arasında bir tartışma çıkar, aralarındaki ülfet kaybolur ve Kur'ân'da tartışırlarsa okumayı sonlandırmalılardır.

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"O, bir adamın, ayetlerden birini okurken Allah Resûlü'nden (sav) farklı şekilde okuduğunu işitmişti.

İbni Mesud (ra) şöyle devam etti: 'Adamın elinden tuttum ve Allah Resûlü'ne (sav) götürdüm. (Olayı anlatınca) Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: 'İkinizin de okuyuşu güzel. Böyle okuyun!' '

Bildiğim en büyük hakikat onun (sav) şöyle buyurduğudur: '(İhtilafa düşmeyin!) Zira sizden önceki toplumları ihtilafa düşmeleri helak etmiştir.' "[63]

61. Buhari, 5060; Müslim, 2667
62. bk. Fethu'l Bârî, 5060 No.lu hadis şerhi
63. Buhari, 5062

– Kur'ân okuyan kişi kendisini ona verebiliyor, onunla Kur'ân arasında ülfet oluşuyorsa Kur'ân okumalı; kalbiyle Kur'ân arasında bağ kopmuşsa, ihtilaf yaşanmışsa okumayı bırakmalıdır. İnsanın ne dediğini bilmediği/anlamadığı durumlarda ibadeti sonlandırması şer'i usullerdendir.

Aişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden birinizin namaz kılarken uykusu gelirse, uykusu geçinceye kadar uyusun. Sizden biriniz uykulu olarak namaz kıldığında ne yaptığını bilmez, istiğfar ettiğini zannederken kendisine söver (de haberi olmaz)." [64]

---

64. Buhari, 212; Müslim, 786

KUR’ÂN’I NASIL OKUYALIM?

KUR'ÂN'I NASIL OKUYALIM?

Buraya kadar okuduklarımızdan şunu anladık: Kur'ân anlaşılsın ve yaşansın diye indirilmiş bir kitaptır. Yüce Allah her okumayı değil, anlamak ve yaşamak için yapılan okumaları övmüştür. Öyleyse bizim de sormamız gerekir: Nasıl bir okuma, Kur'ân'ı anlamamıza ve yaşamamıza vesile olur? Bu soruyu önce Kitab'a, sonra Nebi'ye (sav) sonra da Kur'ân'ın inşa ettiği ilk nesle soracağız.

1. Hazırlık Yapmak

Kur'ân okumak, Yüce Allah ile konuşmak, O'nun (cc) me'dubesine/ziyafet davetine icabet etmektir. Her önemli buluşma, hazırlığı hak eder. İnsanın bir davete verdiği değer de onun hazırlığından anlaşılır. Öyleyse Kur'ân'ı okumaya başlamadan önce hazırlığımızı yapmalı, Yüce Allah'ın çağrısına, hazır bir beden ve kalple icabet etmeliyiz.

İnsanın bir şeye hazırlanması, zihin ve kalp dünyasını programlamasıdır. Duygu ve düşüncelerin dağınıklığını derlemesi, Kur'ân okurken en çok ihtiyaç duyduğumuz iki yardımcıyı (duygu ve düşünceyi) bir araya toplamasıdır.

Aksi hâlde bulanık bir zihin ve dağınık bir kalple Kur'ân'ın başına oturacak, istenen verimi alamayacaktır. Hazırlığa dair şunlar söylenebilir:

a. Abdest almak

Kur'ân'ı okumak veya Kur'ân'a dokunmak için abdest almak müstehaptır. Zira Allah Resûlü (sav), selama karşılık vermeden teyemmüm almış ve bu davranışını, "Ben Allah'ı temizlik üzere zikretmekten hoşlanırım." [1] şeklinde gerekçelendirmiştir. Yüce Allah'ı zikretmenin yollarından biri Kur'ân okumaktır; zaten Rabbimiz, Kitab'ını "Ez-Zikr" diye isimlendirmiştir. Kur'ân okuyacak kişinin abdest alması da "Allah'ı temizlik üzere zikretme sünneti" ile amel etmek olacaktır. [2]

1. bk. Sahîhu ibni Hibbân, 803

2. Yaygın kabulün aksine Kur'ân'a dokunmak için büyük ve küçük abdestsizlik hâlinden uzak olmak ile Kur'ân'a dokunmadan okumak için büyük abdestsizlikten uzak olmak düşüncesi mercuhtur. Bu ilmî ihtilafta delillerin gösterdiği ve buna binaen racih olan, Kur'ân'a dokunmak veya Kur'ân okumak için abdestin şart değil, müstehap olduğudur. Büyük ve küçük abdestin şart olduğuna dair öne sürülen deliller ya zayıftır ya da konuya delaleti ihtimallidir. Zayıf ve ihtimalli delillerle bir şey şart/rükun, farz/haram olmaz. Şöyle ki;

"a. Allah şöyle buyurur: 'Hiç kuşkusuz o, Kur'ân-ı Kerim'dir. (İnsanlardan) saklı (ve korunaklı) bir Kitap'ta yazılıdır. O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz.' (56/Vâkıa, 77-79) Ayette delil alınan nokta şudur: 'Ayet temizlenmiş olandan başkasının Kur'ân'a dokunmamasından bahseder. Bu, nefiy kalıbında olmakla beraber nehiy anlamındadır. Binaenaleyh Kur'ân'a temizlenmeden/abdest almadan dokunulamaz, dokunulması haramdır.'

Buna cevap olarak şöyle denmiştir:

Vâkıa Suresi'nin 79. ayetinde 'O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz.' diye bahsedilen kitap, 78. ayette bahsedilen 'korunaklı kitaptır' yani Levh-i Mahfuz'dur. İbni Abbas (ra) der ki: ' 'O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunmaz' ayetindeki kitap, semada bulunan kitaptır.' (Tefsîru't Taberî, 23/149, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri) Dahhâk der ki: ' 'Korunaklı kitap' sadece temizlenmiş olanların dokunabileceği kitaptır. Müşrikler, Kur'ân'ı Muhammed'e şeytanların indirdiğini iddia ettiler. Allah onlara şeytanların buna güç yetirmesinin mümkün olmadığını, Kur'ân'ı Muhammed'e (sav) indirmenin onların işi olmadığını haber verdi. O Kitap onlardan gizlidir…' (Tefsîru't Taberî, 23/149, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri) İbni Kesir bu söz hakkında, 'Bu gerçekten güzel bir sözdür.' değerlendirmesini yapar. (Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm, İbni Kesîr, 8/32, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri)

Ayetin nüzul sebebi göz önünde bulundurulduğunda 'temizlenmiş olanlar'dan kaste-

dilenin melekler olduğu anlaşılır. Enes, İbni Abbas, Said ibni Cubeyr, İkrime, Mücahid, Ebu'l Aliye ve başka âlimlerin görüşleri bu minvaldedir. Katade (rh) şöyle der: ' 'O (Kitab'a) ancak temizlenmiş olanlar dokunabilir.' Bu, âlemlerin Rabbinin katında olan bir şeydir. 'Temizlenmiş olanlar'dan kasıt, meleklerdir. Sizin katınızda/dünyanızda ise ona necis müşrik ve pis münafık dokunabilmektedir.' (Abdurrezzâk, Tefsir, 3148; Tefsîru't Taberî, 23/152, Vâkıa Suresi, 79. ayetin tefsiri)

Ayetteki 'temizlenmiş olanlar'dan kasıt insanlar olsa bile burada kapalılık vardır. Çünkü taharet kelimesi müşterek kelimelerden olup birçok şey için kullanılabilir. Maddi temizlik, manevi temizlik gibi… Bunlardan hangisinin kastedildiğinin tayini için delile ihtiyaç vardır. Bunlardan hangisinin kastedildiği hakkında net bir delil yoktur.

b. Resûlullah'ın (sav) Amr ibni Hazm'a yazdığı mektupta: 'Kur'ân'a ancak temiz olanlar el sürer.' yazılıydı. (Muvatta, 534)

Buna cevap olarak şöyle denmiştir:

Bu hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. Birçok tarikten rivayet edilmiş, ancak her tarik üzerinde konuşulmuş; inkita' (senedin kopukluğu), ravilerin zayıflığı, münker oluşu, meçhul oluşu veya metruk oluşu gibi illetler zikredilmiştir. Racih olan, bu hadisin zayıf olmasıdır. Bazı âlimler bu rivayetin senedinin sorgulamaya ihtiyaç bırakmayacak şekilde meşhur olduğunu söyleyerek mütevatir hadise benzediğini söyleseler de senedlerde var olan problemler bu hadisin zayıf olmasını gerektirir.

Rivayetin sahih olduğu farz edilse dahi müşterek (birden fazla anlama gelen) lafızlardan olan taharet kelimesini abdeste yormak için ek bir delile ihtiyaç vardır. Şevkânî şöyle der: 'Bu hadis, Mushaf'a dokunmanın ancak tahir/temiz olan kişilere caiz olduğunu göstermektedir. Ancak 'tahir' kelimesi mümin, büyük hadesten temizlenen, küçük hadesten temizlenen ve üzerinde hissi necaset barındırmayan kişiler için kullanılan müşterek bir lafızdır. '…Müşrikler ancak birer necistir/pisliktir…' (9/Tevbe, 28) ayeti ve Allah Resûlü'nün (sav) Ebu Hureyre'ye, 'Mümin necis olmaz.' (Buhari, 285; Müslim, 371) demesi birinci anlama örnektir. '…Şayet cünüp olursanız (gusülle) temizlenin…' (5/Mâide, 6) ayeti ikinci anlama örnektir. Allah Resûlü'nün mestlerine mesh ettikten sonra abdesti kastederek, 'Onları bırak. Çünkü ben onları temiz olarak giymiştim.' (Buhari, 206; Müslim, 274) demesi üçüncü anlama örnektir. Ümmetin hissi ve hükmi necasetlerden arınmış kişinin tahir/temiz olduğu konusunda icma etmesi dördüncü anlamına örnektir…' (Neylu'l Evtâr, 262 No.lu hadisin şerhi) Dört farklı şer'i anlamı olan bir kelimeyi, bunlardan bir anlama hamletmek için açık bir delil lazımdır." (Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmihâli, 1/240-241, 138 No.lu dipnot)

Cünüp olan kişi ya da hayızlı, nifaslı/lohusa kadına gelince şunlar söylenebilir:

"Cünüp, hayız/nifas veya abdestsizin Kur'ân okumasına engel sahih ve sarih bir nas yoktur.

Bilakis Allah (cc), Kur'ân okumayı tüm Müslimlere emretmiş, Allah Resûlü (sav) Kur'ân okumaya teşvik etmiştir:

'Veya ona biraz ekle. Kur'ân'ı (iyice bellemek ve derin düşünebilmek için) tertil üzere (tane tane, ağır ağır) oku.' (73/Müzzemmil, 4)

Ebu Musa El-Eşari'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle demiştir:

'Kur'ân'ı okuyan müminin durumu, turunçgil gibidir. Tadı da güzel, kokusu da güzeldir. Kur'ân okumayan müminin durumu ise hurma gibidir. Tadı güzeldir. Ancak kokusu yoktur. Kur'ân'ı okuyan münafığın durumu reyhan gibidir. Kokusu güzeldir. Ancak tadı acıdır. Kur'ân okumayan münafığın durumu ise Ebu Cehil karpuzu gibidir. Kokusu yoktur. Tadı da acıdır.' (Buhari, 5427)

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Allah Resûlü, 'Sizden biriniz evine döndüğünde orada üç tane semiz ve doğurmak üzere

olan deve bulmak ister mi?' diye sordu.

Biz, 'Evet.' dedik.

O dedi ki: 'Birinizin namazda okuyacağı üç ayet, semiz ve doğurmak üzere olan üç deve kazanmasından daha hayırlıdır.'' (Müslim, 802)

Kur'ân okumayı emreden/teşvik eden naslar, hiçbir şart ve kayıt zikretmemiştir. Aişe Annemiz Allah Resûlü'nün (sav) her hâlinde Allah'ı (cc) zikrettiğini haber vermiştir. (bk. Müslim, 373) Ki; Kur'ân'ın, Allah'ı zikretme kapsamında olduğu izahtan varestedir.

Muhaddislerden İmam Buhari (rh), Sahih'inin bir bölümünü bu konuya ayırmış, hayızlı ve cünüp bir kimsenin Kur'ân okuyabileceğine dair şu delilleri vermiştir:

'İbrahim şöyle demiştir: 'Hayızlı kadının ayet okumasında bir sakınca yoktur.'

'İbni Abbas da cünüp kimsenin Kur'ân okumasında bir mahzur görmezdi.'

'Peygamber ise her durumda Allah'ı anardı.'

Ümmü Atiye şöyle demiştir: 'Biz kadınlara, hayızlı iken de (Arafat ve Mina gibi yerlere) çıkmamız, erkekler gibi tekbir getirip dua etmemiz emredildi.'

İbni Abbas, Ebu Sufyan'ın şöyle dediğini nakletmiştir: 'Hirakl, Peygamber'in mektubunu istedi. Sonra onu okudu. Bir de baktık ki mektup, 'De ki: 'Ey Ehl-i Kitap! Gelin sizinle bizim aramızda ortak bir kelimede buluşalım…' ' (3/Âl-i İmran, 64) şeklinde başlıyordu.'

'Atâ, Cabir'den şöyle nakletmiştir: 'Aişe hayız oldu, Kâbe'yi tavaf ve namaz hariç, hac ibadetinin bütün gereklerini yerine getirdi.' '

Hakem şöyle demiştir: 'Ben cünüp iken hayvan boğazlarım.'

Allah (cc) şu şekilde buyurmuştur:

'Allah'ın adının anılmadığı (hayvanlardan) yemeyin…'(6/En'âm, 121)

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

'Allah Resûlü (sav) ile birlikte yola çıktık. Sadece haccı düşünüyorduk. Şerif'e geldiğimiz zaman hayız oldum. Sonra Allah Resûlü (sav) yanıma geldi. O esnada ağlıyordum.

'Neden ağlıyorsun?' diye sordu.

Ben de 'Allah'a andolsun ki, bu yıl hac etmeyi istemiyorum.' diye karşılık verdim.

O da 'Galiba hayız oldun.' dedi.

Ben, 'Evet.' deyince şöyle buyurdu: 'Bu, Allah'ın Âdem'in kızları için takdir ettiği bir şeydir. Hacıların yaptığı her şeyi yap! Yalnız temizleninceye kadar Kâbe'yi tavaf etme!' (Buhari, 305; Müslim, 1211) ' (Buhari, Kitâbu'l Hayz, 7. Bab)

İmam Buhari'nin (rh) bu nakillerden istidlal vechi şöyledir:

a. Hayız ve cünüp olan kimselere Kur'ân okumayı yasaklayan sahih ve sarih bir nas olmadığı gibi, okuyabileceklerini dolaylı olarak gösteren naslar ve selef fetvaları vardır.

b. İbni Abbas (ra) ve İbrahim En-Nehai (rh) hayız ve cünüp olan kimsenin Kur'ân okuyabileceğine fetva vermiştir.

İbni Munzir (rh), İbni Abbas (ra) rivayetini isnadıyla birlikte vermiştir. İbni Abbas'ın (ra) günlük Kur'ân virdini cünüp olarak okuduğunu zikretmiştir. (bk. Fethu'l Bârî, Kitâbu'l Hayz, 7. Bab başlığı şerhi)

İbrahim En-Nehai sözünü Darimi isnadıyla nakletmiştir. (bk. Dârimî, 1029-1033)

Her ne kadar İbrahim En-Nehai (rh) cünüp ve hayızlının yalnızca bir ayet okumasına fetva verse de, Buhari'nin bunu nakletmesi bu konuda icma olmadığını göstermek içindir. (bk. Fethu'l Bârî, Kitâbu'l Hayz, 7. Bab başlığı şerhi)

Bu da bazılarının iddia ettiği gibi konu hakkında bir icma olmadığını, konunun ihtilaf ve içtihada açık olduğunu ve her âlimin delillere bakıp bir tercih yapabileceğini gösterir.

c. Allah Resûlü her hâlinde Allah'ı (cc) zikretmiş, hayızlı kadınların bayram günü Allah'ı (cc) zikretmelerine, Müslim cemaatin tekbiriyle tekbir getirmelerine müsaade etmiştir.

Demek ki Allah'ı zikretmek için abdest şartı yoktur. Abdestsiz, cünüp ve hayızlı, Allah'ı abdestli ve abdestsiz olarak zikredebilir. Kur'ân okumak da Allah'ı (cc) zikretmektir. Öyleyse hayız ve cünüp olan kimse, Allah'ı zikredebilir, Kur'ân okuyabilir.

d. Allah Resûlü (sav), Hirakl gibi kâfirlere davet mektubu yazmış, bu mektuplara Kur'ân'dan ayetler yazmıştır. Hirakl ve çevresinde bulunan mütercimler kâfir olmalarına rağmen bu ayetleri okumuştur.

e. Aişe Annemiz hac mevsiminde hayız olmuştur. Allah Resûlü (sav) bir hacının yapması gereken her şeyi yapmasını emretmiş, yalnızca tavaf ve namazı yasaklamıştır. Demek ki hayızlıya yasak olan şey namaz ve tavaftır. Bunun dışında kalan ve bir hacının yapabileceği ibadetleri yapabilir. Ancak özel bir nas gelir ve bir ibadeti yasaklarsa o müstesna… Kur'ân okumak, bir hacının en fazla yaptığı ibadetlerdendir. Allah Resûlü (sav) hayızlıya Kur'ân okumayı yasaklamamıştır.

Buraya kadar anlattıklarımızdan anlaşılan şudur ki;

Hayız ve cünüp olan kimsenin Kur'ân okuyamayacağına dair icma söz konusu değildir.

Kur'ân ve sünnetteki okumayı emreden/teşvik eden naslar, hiçbir kayıt zikretmemiş, her Müslim'e okumayı emretmiştir. Herhangi bir şart getirenin sahih ve sarih bir nas zikretmesi gerekir.

Naslar dolaylı olarak hayız ve cünüp olan kimsenin Kur'ân okuyabileceğine işaret etmiştir.

Hemen belirtmeliyim ki; hayız ve cünüp olan kişi Kur'ân okuyamaz, diyen cumhur-u ulema bazı delillere dayanmışlardır. Ancak bu delillerin bir kısmı sahih olmakla birlikte konuya delaleti sarih (açık) değildir. Bir kısmı sarihtir, ancak sahih değildir." (Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmihâli, 1/297-300)

"Bu delillerden bazısı şunlardır: Ali'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir: 'Allah Resûlü (sav) hela ihtiyacını giderip heladan çıkar, bize Kur'ân okur, okutur ve bizimle beraber et yerdi. Cünüplükten başka hiçbir şey Allah Resûlü'nü Kur'ân okumaktan alıkoymazdı.' (Ebu Davud, 229; Tirmizi, 146)

Bu hadisin isnadında, hakkında konuşulmuş raviler vardır. Buhari (rh), Şafii (rh), Ahmed (rh), Beyhaki (rh) ravilerden Amr ibni Murra'yı zayıf kabul etmişlerdir. Ayrıca isnatta Muhammed ibni Abdurrahman ibni Ebi Leyla vardır. Bu şahıs saduk olsa da, kötü bir hafızaya sahiptir. (Tuhfetu'l Ehvezî, 146. hadis şerhi)

Hadis sahih olsa dahi, fiildir. Allah Resûlü'nün (sav) fiilleri, vücubiyete delalet etmez; istihbaba delalet eder.

İbni Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

'Cünüp ve hayızlı olan kimse, Kur'ân'dan bir şey okumasın.' (Tirmizi, 131)

Bu hadis açık olsa da sahih değildir. Zira senedinde İsmail ibni Ayyaş vardır ve bu hadisi Hicazlılardan nakletmiştir. Tirmizi (rh), Buhari'den şunu işitmiştir: 'İsmail ibni Ayyaş, Hicaz ve Iraklılardan münker hadisler (zayıf) rivayet eder. Bu hadisi Musa ibni Ukbe'den nakleder. Musa ibni Ukbe Hicazlıdır. Beyhaki (rh), Ahmed ve Yahya ibni Main'den onun Hicazlılardan yaptığı rivayetin zayıf olduğunu nakletmiştir.' (Tuhfetu'l Ehvezî, 131. hadis şerhi))" (Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmihâli, 1/300, 52 No.lu dipnot)

b. Ağız temizliği yapmak

Kur'ân okuyacak kişinin ağız temizliği yapması da güzeldir. Ağız temizliğine dair iki hikmet zikredilebilir:

– "Ağızlarınız Kur'ân'a giden yollardır. Öyleyse misvakla (veya fırçayla) onu temizleyiniz." [3]

İnsan Kur'ân'ı ağzıyla okur, kalbiyle anlar. Ağız, kalbe giden yoldur. Yol temiz olursa hedefe varmak kolaylaşır. Yol arındırılmazsa hem hedefe varmak gecikir hem de kirli yol, yolcuyu da kirletir. Selef imamları ağızlarının koktuğunu fark edince Kur'ân okumayı bırakırlardı:

"Mücahid (rh) namazda ağzının koktuğunu fark ederse okumayı bırakırdı." [4]

– Kur'ân'ın okunuşuna melekler şahitlik eder. O kadar yakınlaşırlar ki insanlar onları fark eder:

Muhammed ibni İbrahim'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Useyd ibni Hudayr, bir gece Bakara Suresi'ni okudu. Atı da yanında bağlıydı. Derken at huysuzlandı. Hudayr susunca at da sakinleşti. Tekrar okumaya başlayınca at da huysuzlanmaya başladı. Tekrar susunca at da sustu. Sonra yeniden okumaya başladı. At yine huysuzlandı. Useyd de okumayı bıraktı. Çünkü oğlu Yahya atın yakınındaydı. Hayvanın ona zarar vermesinden korktu. Oğlunu bulunduğu yere doğru götürürken başını kaldırıp semaya baktı, ama

3. Rivayet hem Allah Resûlü'nden (sav) merfu hem de Ali'den (ra) mevkuf olarak nakledilmiştir. (bk. İbni Mace, 291; Şuabu'l Îmân, 1940; ayrıca Ebu Ubeyd (rh) Yezid ibni Ebi Malik'ten nakletmiştir. (bk. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 118) Allah en doğrusunu bilir; racih olan, mevkuf olmasıdır.)

4. bk. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 118

gökyüzünü göremeyecek kadar her tarafın kaplandığını gördü. Sabah olunca Allah Resûlü'ne (sav) gidip durumu anlattı.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ona, 'Oku, ey Hudayr'ın oğlu! Oku, ey Hudayr'ın oğlu!' dedi.

O da şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Elçisi! Atın, oğlum Yahya'yı tepmesinden korktum. Çünkü ona yakın bir yerdeydi. Başımı Mushaf'tan kaldırıp onun yanına gittim. Bu esnada başımı göğe çevirdim. Orada buluta benzer bir şey vardı. İçinde lambaları andıran parıltılar gördüm. Çıktım, ama onları göremedim.

Allah Resûlü (sav) ona, 'Onların ne olduğunu biliyor musun?' diye sordu.

O, 'Hayır.' cevabını verince şöyle buyurdu: 'Onlar meleklerdi. Senin sesini duymak için yaklaşmışlardı. Eğer okumaya devam etseydin sabaha kadar orada olurlardı. Herkes de gelip onlara bakar ve onları görürdü. Zira melekler böylesi durumda insanlardan uzaklaşmazlar.' "[5]

Allah Resûlü'nden öğrendiğimiz kadarıyla melekler, insanların rahatsız olduğu kokulardan rahatsız olurlar. Bu sebeple Nebi (sav) cemaat namazına katılanların soğan, sarımsak, pırasa gibi kokan yiyeceklerden yemesini yasaklamış, yiyenlerin cemaate gelmemesini istemiştir:

Cabir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav), soğan ve sarımsak yemeyi yasakladı.

5. Buhari, 5018; Müslim, 796

Ancak bunlara duyulan ihtiyaç ağır bastı, biz de onlardan yedik. Bunun üzerine, 'Kim, şu kokusu pis olan bitkiden yerse asla mescidimize yaklaşmasın. Çünkü melekler de insanların rahatsız olduğu şeylerden rahatsız olur.' **buyurdu."** [6]

Ebu Abdurrahman'dan (rh) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Ali (ra) **dişleri fırçalamayı emretti ve Nebi'nin şöyle buyurduğunu nakletti:** 'Kişi ağzını misvakla temizleyip namaz kıldığında bir melek arkasına gelip onun okuduğu Kur'ân'ı dinler. Sonra gittikçe ona yaklaşır ve nihayet ağzını onun ağzının üzerine koyar. Artık okuduğu her ayet bizzat meleğin içine girer. Öyleyse Kur'ân için ağzınızı misvakla temizleyin.' " [7]

c. Uygun zaman seçmek

Kur'ân, Allah'ın (cc) **kelamıdır; O'na, O'nun sözleriyle yakınlaşmak isteyen herkes dilediği zaman Kur'ân okuyabilir. Bunun birlikte, Kur'ân okumanın etkisini arttıran özel vakitler vardır. Yüce Allah'ın tavsiyesi olan özel vakitler, kalp ile Kur'ân arasındaki bağı güçlendirir. İlahi bir yardım ve özel vakitlere kılınmış bereketle, Kur'ân'dan umulan fayda en üst seviyeye çıkar. Özel vakitler şunlardır:**

- Gece Kıraati

"Ey örtüsüne bürünen/(nübüvvet) yükünü yüklenen (Peygamber)! (İçinde dinleneceğin) az bir kısmı hariç geceleyin kalk! Yarısı kadar ya da biraz eksilt veya ona biraz ekle. Kur'ân'ı (iyice bellemek ve derin düşünebilmek için) tertil üzere (tane tane, ağır ağır) oku. Şüphesiz ki sana (yükümlülüğü) ağır olan

6. Müslim, 564
7. Musnedu'l Bezzâr, 603

bir söz vahyedeceğiz. Hiç kuşkusuz gece ibadeti (duygu dünyanda) daha etkili, söz olarak da daha kuvvetlidir. Şüphesiz ki gündüz (dinlenip uyuyabileceğin) geniş zamanın vardır. (Geceni ibadetle geçir.)" [8]

Yüce Allah, Kur'ân'ın gece tilavet edilmesini istemiştir. Bu, bir süre uyuduktan sonra yapılan gece kıraatidir. Ayette geçen "naşiete'l leyl", uyuyup uyandıktan sonra yapılan gece faaliyetleri için kullanılır. [9] Yüce Allah, gece okuyuşunun etkisinin daha etkili ve daha kuvvetli olduğunu haber vermiştir. Neden diye sorulursa şöyle cevap verebiliriz:

– Gece, özel vakitlerdendir. Yüce Allah o vakte manevi bir bereket kılmıştır. O vakitte Yüce Allah kullarıyla özel bir beraberlik sağlar, rahmeti ve sayısız lütuflarıyla onları kuşatır. O vakitte yapılan her amelin, diğer vakitlerde yapılan amellere üstünlüğü vardır.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kaldığında en yakın semaya inerek şöyle der: 'Bana dua eden yok mu ona icabet edeyim, isteyen yok mu ona vereyim, bağışlanmayı isteyen yok mu onu bağışlayayım.' " [10]

– Gece ile gündüz arasında önemli bir fark vardır: Gündüz, insan duygularını meşgul eden ses ve görüntü kirliliği meydana gelir. Duyular maddi olanla meşgul olduğunda manevi olana yönelemez. Bu sebeple Allah (cc) Kur'ân

8. 73/Müzzemmil, 1-7
9. bk. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, 6/413, Müzzemmil Suresi, 6. ayetin tefsiri
10. Buhari, 1145; Müslim, 758

okunurken susmayı, kulak vermeyi, kalp ve bilinçle dinlemeyi emretmiştir. Zira insanın içinde yalnızca bir kalp vardır. Kalp, aynı ânda iki ayrı ses, iki ayrı görüntü, iki ayrı düşünceyle meşgul olamaz. Bu durumda kalp bölünür, iki şeyi de hakkıyla idrak edemez. Gece, bir perde gibi ses ve görüntülerin üstünü örter. İnsan kalbi maddi olanla meşgul olmayınca ruhi/manevi olana yönelir; anlar ve içselleştirir.

– Uykudan uyanan insan dinlenmiş bir beden ve zihinle Kur'ân okur. Henüz zihin temizdir; geçmişin hüznü ve geleceğe dair kaygılar tetiklenmemiş, insanın bilinçaltı, kontrolü ele almamıştır. İşte bu vakitlerde okunan Kur'ân; kalp ve zihin üzerinde dönüştürücü, imar edici bir etkiye sahiptir.

– İnsanı engelleyen, kısıtlayan ve kapasitesini kullanmasına engel olan prangalar vardır. Bu prangaların başında biyolojik ihtiyaçları ve alışkanlıkları gelir. İnsanı kısıtlayan prangalar bir araya toplanınca koca bir zindana dönüşür ve insanın kulluk yürüyüşünü sekteye uğratır. Uykunun en ağır olduğu saatte kalkan insan, hem biyolojik ihtiyaçların hem de alışkanlıkların prangasını kırmıştır. Alışkanlıklar ve ihtiyaçlara boyun eğmeyen bir irade insanı olduğunu ortaya koymuştur. İradesi arzularından güçlü insanlar, kapasitelerini genişletir; anlayış ve idrakleri güçlenir.

– Tertil üzere Kur'ân okunabilmesi için en uygun vakit gecedir. Gece kıraatini tavsiye eden Rabbimiz Kur'ân'ın tertil üzere; tane tane, ağır ağır okunmasını istemiştir. Tertil üzere okuyabilmek için kalp ve zihin ritminin yavaş olması gerekir. Kalp ve zihin uyanma aşamasında tertile uygun bir ritme sahiptir.

Zikrettiğim hikmetlerden sonra bir hakikate daha işaret etmek yerinde olacaktır. Gece okuyuşunu tavsiye eden Rabbimiz, bu tavsiyenin illetini de açıklamıştır:

"Şüphesiz ki sana (yükümlülüğü) ağır olan bir söz vahyedeceğiz." [11]

Aslında gece kalkışı bir hazırlıktır. Yirmi üç yıl sürecek bir mücadeleye, insanı gökyüzüne bağlayan Kitab'ın manevi ağırlığına, ileride karşılaşılacak zorluklara bir hazırlık. Her uzun ve yorucu yolun hazırlığı olduğu gibi, İslam davetinin de bir hazırlığı vardır ve o hazırlık gece okuyuşudur:

"Yani, sana gece namazını kılman emri, 'Sana yüklediğimiz bir ağır sözü taşıyabilmek için sende tahammül gücü geliştirsin' diye verilmiştir. Bu güç, eğer sen gecenin rahatını bırakır da aşağı yukarı yarısını ibadetle geçirirsen hasıl olacaktır. Kur'ân için 'çok ağır bir söz' denmesi, O'nun emirlerini uygulamanın, onun talimatına göre bir örnek oluşturmanın, onun davetini yaparken bütün dünyayı karşısına almanın, bu Kitaba göre inanç, düşünce, ahlâk, edeb, kültür ve medeniyet düzeninde bir inkilab oluşturmanın güç bir misyon olduğu içindir. Ayrıca bu kelâmın nüzulüne tahammül etmek çok güç bir işti. Bu konuda Zeyd bin Sabit diyor ki 'Bir defasında Allah Rasulü'ne vahiy geldiğinde O'nun dizi benim dizime dayarımaktaydı. O esnada dizlerimin üzerinde o kadar yük hissettim ki nerdeyse dizlerim kınlacak sandım.' Hz. Aişe buyurmuştu ki, 'Şiddetli soğuk ve kış bir günde Allah Rasulü'ne vahiy geldiğinde ellerinden ter damladığını gördüm.' (Buhari,

11. 73/Müzzemmil, 5

Müslim, Muvatta, Tirmizi, Nesai.) Başka bir rivayette yine Hz. Aişe diyor ki: 'Allah Rasulü'ne vahiy geldiğinde o deve üzerindeydi. Vahiy bitene kadar devenin göğsü yerde kaldı, çökmüş vaziyette. Vahiy bitmeden kıpırdayamadı.' (Müsned-i Ahmed. Hakim, Ibn Cerir)" [12]

- Fecir Okuyuşu

"Güneş'in (öğlen vakti) zeval bulmasından, gecenin koyu karanlığına kadar namazı dosdoğru kıl. Fecir Kur'ân'ını da/sabah namazını da (kıl). Fecir Kur'ân'ı/Sabah namazı, tanık olunan bir namazdır." [13]

Yüce Allah'ın bir diğer tavsiyesi "Fecir Kur'ân'ı"dır. Aslında kastedilen, fecir/sabah namazıdır. Ancak Rabbimiz ayetin başında diğer namazlar için direkt namaz (ekîmi's salât) derken, sabah namazı için "Fecir Kur'ân'ını (da) ikame et." demiştir. Fecir namazına Fecir Kur'ân'ı denmesi, o namazdaki Kur'ân'ın özel mahiyeti olduğunu gösterir... Allah Resûlü'nün (sav) uygulamaları da bu inceliği doğrulamaktadır. Onun sabah namazında uzun uzun Kur'ân okuduğu, neredeyse Güneş'in doğuşuna yakın bir vakte kadar okumayı sürdürdüğü bilinen bir gerçektir. Demek ki sabah namazında okunan Kur'ân'ın insan üzerinde özel bir etkisi vardır. Rabbimiz bu etkiyi "şahit/tanık olunan" olarak isimlendirmiştir. Allah (cc) her şeyin şahidi, Eş-Şehîd değil midir? Evet, öyledir. Öyleyse buradaki şahitlik daha özel, daha manevi bir şahitliktir. [14] Nebi (sav) mezkûr şahitliğe dair şu beyanda bulunmaktadır:

12. Tefhîmu'l Kur'ân, 6/498-499, Müzzemmil Suresi, 5. ayetin tefsiri
13. 17/İsrâ, 78
14. bk. Bedâiu't Tefsîr, 2/588, İsrâ Suresi, 78. ayetin tefsiri

Ebu Hureyre'den (ra) **rivayet edildiğine göre Allah Resûlü** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Bazı melekler gece, bazıları da gündüz nöbetleşerek yanınıza gelir. Bunlar, sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Daha sonra, gece sizin yanınızda olanlarla Allah'ın huzuruna çıkarlar.

Allah (cc) kullarını en iyi kendisi bilmesine rağmen yine de onlara, 'Kullarımı nasıl bıraktınız?' diye sorar.

Onlar da, 'Yanlarından ayrılırken namaz kılıyorlardı. Yanlarına vardığımızda da namaz kılıyorlardı.' diye cevap verirler." [15]

Sabah ve ikindi namazları gök ehlinin nöbet değişim vaktidir. Bir grup yeryüzüne inmekte, diğer grup göğe çıkmaktadır. Nöbet değişimi için seçilen zaman, müminlerin namaz vaktidir. O vakitte okunan Kur'ân'ın özel bir bereketi vardır.

- Ramazanda Kur'ân Okumak

" 'Ramazan ayı! O ay ki insanlara yol gösteren, hidayet ve furkandan apaçık deliller barındıran **Kur'ân, o ayda indirilmiştir**. Sizden o aya yetişen oruç tutsun ...' [16]

Kur'ân, Ramazan ayında indirilmiştir. Oruç ibadeti de Kur'ân'ın nüzulünden yaklaşık on beş yıl sonra farz kılınmıştır. Yüce Allah, on iki ay içinden Ramazan'ı; Kur'ân'ın indirildiği o mübarek ayı oruç ibadeti için seçmiştir. Yukarıda okuduğumuz ayette olduğu gibi Allah (cc) **Kur'ân'ın nüzulü ile oruç ibadeti arasında bağ kurmuştur. Hiç şüphe-**

15. Buhari, 555; Müslim, 632
16. 2/Bakara, 185

siz Kur'ân'ı indiren de orucu farz kılan da O'dur. Zamanın, mekânın ve insanın sahibi O'dur. Demek ki; Allah'ın (cc) yanında oruç ile Kur'ân arasında manevi bir bağ vardır.

Allah Resûlü'nün hayatına baktığımızda benzer bir durum olduğunu görüyoruz. Her Ramazan Nebi (sav) ve Cibril (as) karşılıklı oturuyor ve Kur'ân mukabelesi yapıyorlar. Yani Cibril ona, o da Cibril'e Kur'ân okuyor:

Abdullah ibni Abbas'ın (ra) şöyle dediği nakledilmiştir:

'Hayır yapma konusunda Resûlullah (sav) insanların en cömertiydi. Hele Ramazan girip Cibril (as) ile buluştuğunda daha da cömert olurdu. Cibril, Ramazan ayında her gece Peygamber ile buluşurdu ve Resûlullah ona Kur'ân'ı arz ederdi. İşte Cibril, Resûlullah ile buluştuğu zaman Peygamber rüzgârla sürüklenen yağmur yüklü bulutlar gibi cömert olurdu.' [17]

Ebu Hureyre (ra) şöyle dedi:

'Cibril, Peygamber'e Kur'ân'ı her sene bir defa arz ederdi. Peygamber'in vefat ettiği yıl içinde ona iki defa arz etti. Peygamber her sene on gün itikâf ederdi. Ruhunun kabzolunduğu yılda ise yirmi gün itikâf etti.' [18]

Bu açıklamalardan anlıyoruz ki Ramazan ile Kur'ân arasında özel bir bağ vardır ve mümin Ramazan'da çokça Kur'ân okumalıdır. Şimdi Ramazan ile Kur'ân arasındaki bağa dair Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç isimli çalışmamızdan bir bölüm aktaralım:

17. Buhari, 1902; Müslim, 2308
18. Buhari, 4998

Kur’ân ile Ramazan Arasında Nasıl Bir Bağ Vardır?

· Yolunu şaşırmış insanlığa Kur’ân ile yol gösterilmiş, altı asırlık bir karanlıktan sonra Kur’ân, insanlığın hayatına güneş gibi doğmuştur. Oruç ibadetinin başlangıcı da fecr-i sadık, yani gerçek sabahtır. Kur’ân ile insanlığın gerçek sabahı başladığı gibi oruç da gerçek sabahla başlamaktadır. [19]

· Kur’ân, arınmış bir kalp ve dingin bir zihinle anlaşılır. Bunun için de kalbin ve zihnin günahların kirinden ve yıpratıcı yükünden arınmış olması gerekir. Aksi hâlde günahlarla kirlenmiş kalp, perdelenmiş göz ve ağırlaşmış kulaklar, okusa da Kur’ân’ı anlayamaz: [20]

‘Hakları olmadığı hâlde yeryüzünde büyüklenip kibre kapılanları ayetlerimden çevireceğim. (İlgisiz kalacaklar, duysalar dahi anlamayacaklar.) ...’ [21]

‘Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatıldığı hâlde yüz çeviren ve elleriyle (yapıp) takdim ettiğini unutandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki anlamamaları için kalplerine perde germiş, kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur. Sen onları hidayete çağırsan bile, ebediyen doğru yolu bulamazlar.’ [22]

Ramazan ayı arınma ayıdır. Yüce Allah kalpleri, gözleri ve kulakları, on bir ay boyunca oluşan (manevi) kirlerden arındırır, temizler:

Ebu Hureyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

19. bk. Dört Rükün, s. 241
20. bk. Tefsîru’r Râzî, 4/346-348, Bakara Suresi, 185. ayetin tefsiri
21. 7/A'râf, 146
22. 18/Kehf, 57

'Kim inanarak ve sevabını yalnızca Allah'tan umarak Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır.' [23]

Kalbi kirleten günahlar silinince sebep olduğu kir de silinir ve kul, Kur'ân'ı anlayacak bir kalbe sahip olur. Bu nedenle Kur'ân okumaya en müsait ay, Ramazan ayıdır.

· Kur'ân'ın anlaşılması için takvaya ihtiyaç vardır. Kur'ân'ın haber verdiğine göre Kur'ân'ı, onu her okuyan değil, yalnızca takva sahipleri anlar ve yalnızca takva sahipleri onda hidayet bulur:

'Bu Kitap; kendisinde hiçbir şüphe olmayan, **takva sahiplerine yol gösteren bir Kitap'tır.**' [24]

Ramazan orucunun gayesi de kişiyi takvaya; yani Kur'ân'ı anlayacak ve onda hidayet bulacak olgunluğa ulaştırmasıdır:

'Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. **Umulur ki sakınıp korunursunuz.**' [25]

Kişi Ramazan orucuyla takvaya ulaştığı için Kur'ân'ı en iyi anladığı zaman dilimi, Ramazan ayıdır. [26]

· Kur'ân'dan istifade etmek için onu okumak yetmez, onu doğru anlamak gerekir. Kur'ân'ın doğru anlaşılması için okuma esnasında şeytani dürtüler, vesveseler ve saptırmalardan uzak olmak gerekir. Bu nedenle Allah (cc), Kur'ân okuyanlara şeytandan Allah'a sığınmalarını emreder:

23. Buhari, 38; Müslim, 760
24. 2/Bakara, 2
25. 2/Bakara, 183
26. bk. Et-Tahrîr ve't Tenvir, 2/172, Bakara Suresi, 185. ayet tefsiri

'Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah'a sığın.' [27]

Ramazan ayı şeytanların zincire vurulduğu bir aydır. Hâliyle Kur'ân'ı okumaya en müsait aydır.

Ebu Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

'Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur.' [28]

· Kur'ân, göz ve ağızla okunur; kalp ve zihinle anlaşılır. Kalp ve zihnin verimli çalışması vücutta dengeyle mümkündür. Yiyecek ve içecekle ağırlaşmış bir mide, tüm vücut enerjisini sindirime harcar; kalp ve zihin işlevini yitirir, anlama faaliyeti zayıflar. Ramazan ayı vücudun dinlendiği, midenin rahatladığı, vücut enerjisinin gıda sindiriminden ziyade bilgi sindirimine harcanabildiği bir aydır. Bu yönüyle Ramazan, Kur'ân ayı olmaya en uygun aydır.

· Kur'ân, Allah'ın ziyaret sofrasıdır.

Abdullah ibni Mesud (ra) şöyle der:

'Şüphesiz bu Kur'ân, Allah'ın me'dubesidir (ziyafet sofrası ve edep mecmuasıdır). Dolayısıyla ondan gücünüz yettiğince alın. Ayrıca ben gerçekten içinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan evden daha hakir bir şey bilmiyorum. İçinde Allah'ın Kitabı'ndan bir şey bulunmayan kalp ise hiç oturanı olmayan bir ev gibi boş ve haraptır.' [29]

27. 16/Nahl, 98
28. Buhari, 3277; Müslim, 1079
29. Darimi, 3358

İnsanı -ruhu doyuran- bu ziyafetten alıkoyan, dünya lezzetlerine olan düşkünlüğü, bağlılığıdır. Oruçla birlikte insan, dünya sofralarından uzaklaşır. Ruhun/Kalbin ziyafeti olan Kur'ân sofrasına oturmasına bir engel kalmaz. İlahi ziyafet sofrasına oturmaya en uygun hâl, oruçtur."[30]

d. İstiaze/Allah'a Sığınmak

Yüce Allah, Kur'ân okumaya başlamadan önce şeytandan Allah'a sığınmayı emretmiştir:

"Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah'a sığın."[31]

Her salih amel Allah'a giden bir yoldur ve şeytan, Allah'a giden her yolun başına oturup kulu alıkoymak ister:

"Sonra kesinlikle onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Çoğunu şükredici bulamayacaksın."[32]

Sebre ibni Ebu Fakih'ten (ra) **rivayet edildiğine göre Allah Resûlü** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Şeytan, Âdemoğlu'nun her yerde önüne oturur. Müslim olma yolunda yine önüne oturur, engeller çıkarmaya ve Allah yolundan saptırmaya çalışır. Yeni Müslim olan birine şöyle der: 'Sen Müslim oldun, babanın ve atalarının dinini terk ettin ha!'

O kimse şeytanı dinlemez, ona isyan eder ve Müslim olarak kalmış olur.

Şeytan hicret eden kimsenin de yolunu keser, önüne oturur

30. Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç, s. 77-80
31. 16/Nahl, 98
32. 7/A'râf, 17

ve şöyle der: 'Kendi vatanını ve yurdunu terk edip nasıl hicret edersin? Hicret etmek dizginlerinden bağlanmış at gibidir ve çok sıkıntılıdır.'

O kimse de ona isyan edip onu dinlemez ve hicretini yapmış olur.

Sonra şeytan, cihad yolu üzerine oturur ve şöyle der: 'Cihad yorgunluk demektir, hem kendini yorarsın hem de malını kaybedersin. Savaşacak ve öldürüleceksin. Karın başkasına nikâhlanacak, malların taksim edilecek ...'

O kimse de şeytanın bu sözlerine kulak vermez ve isyan ederse cihadını yapmış olur.

(Daha sonra Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:) Kim bunları böylece yaparsa, o kimseyi cennete koymak, Allah üzerine bir borçtur. Savaşta da öldürülse, boğularak da ölse, hayvanın sırtından düşüp de ölse Allah o kimseyi mutlaka cennetine koyacaktır." [33]

Söz konusu Kur'ân (ve namaz) olduğunda ise şeytanın özel bir çabası vardır:

"Senden önce göndermiş olduğumuz tüm resûl ve nebiler, (Allah'ın Kitabı'nı) okumaya başladığında mutlaka şeytan, onun okumasına bir şeyler karıştırmak istemiştir. Allah, şeytanın karıştırmaya çalıştığı (vesvese ve zanları) giderir, sonra da ayetlerini muhkem kılıp sağlamlaştırır. Allah, (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." [34]

Peygamberler dahi Kur'ân okurken şeytan onların oku-

33. Nesai, 3134; Ahmed, 15958
34. 22/Hac, 52

masına bir şeyler karıştırmak, okuma esnasında duygu ve düşüncelerine müdahale etmek ister. Bu müdahalelere şu örnekleri verebiliriz:

"Okuma esnasında zihni türlü düşüncelerle meşgul edip, ayetler üzerinde hakkıyla düşünüp öğüt almamıza engel olurlar. Böylece Kur'ân, boğazdan kalbe inmez. Ki bu; Kur'ân'ın bizzat kendi dilinden yerilmiş bir sıfattır:

'Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı.' [35]

'Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?' [36]

Bazen batıl itikad, zan ve kuruntularla Kur'ân'ın anlamını tahrif eder, okuyanın yanlış anlamasını sağlarlar. Bu; birincisinden daha tehlikelidir. Çünkü burada kişinin yanlış anlayışını Kur'ân'dan zannetmesi, Allah (cc) ile aldanması ve aldatması söz konusudur. Kur'ân'ı çokça okumalarına rağmen yoldan sapan ve Allah Resûlü'nün (sav) dilinde yerilen Hariciler, bu sınıftandır.

Yuseyr ibni Amr'dan şöyle rivayet edilmiştir:

'Sehl ibni Huneyf'e, 'Resûlullah'ı Hariciler hakkında herhangi bir şey söylerken işittin mi?' diye sordum.

Sehl şöyle dedi: 'Ben Allah Resûlü'nün, elini Irak tarafına doğru uzatarak şöyle buyurduğunu işittim: 'Bu taraftan bir kavim çıkacak, onlar Kur'ân okurlar, Kur'ân onların köprücük

35. 4/Nîsa, 82
36. 47/Muhammed, 24

kemiklerinden öteye geçmez. Onlar, atılan bir okun avı delip geçmesi gibi İslam'dan çıkarlar.' ' '[37]

Ebu Said El-Hudri ve Enes ibni Malik'ten (r.anhuma) **rivayet edildiğine göre Resûlullah** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

' 'İleride ümmetim arasında anlaşmazlıklar ve bölünmeler olacaktır. Bunlar arasında bir grup güzel laf edecek, ama işleri bozuk olacaktır; Kur'ân okuyacaklar, fakat Kur'ân gırtlaklarından aşağıya inmeyecektir. Okun yaydan fırladığı gibi dinden çıkacaklar. Atılan ok nasıl geri yaya dönmezse onlar da dinlerine dönmezler, onlar insan ve hayvan tüm yaratıkların en şerlileridir. Onları öldürenlere veya onların öldürdüğü kimseye ne mutlu. Kendileri insanları Allah'ın Kitabı'na çağırıyorlar, fakat Kitap ile alakaları yoktur. Onlarla savaşan kimse, Allah'a onlardan daha yakın olur.'

Orada bulunanlar, 'Ey Allah'ın Resûlü, onların simaları nasıl olacak?' diye sordular.

O da, 'Saçlarını kökten tıraş etmiş olacaklardır.' **buyurdu.'**[38]

Bu şeytanlar bazen kişiyi Kur'ân'ın harfleri, güzel sesle okunması, tecvidi… ile meşgul ederler; kalplere şifa ve nur olan anlamlarından uzaklaştırırlar. Bugün şahit olduğumuz, Kur'ân'ı güzel okumak için bu kadar çaba gösterip de onun ahkâmını bireysel ve toplumsal hayata hâkim kılma konusunda bu denli umursamazlık başka nasıl izah edilebilir?"[39]

İstiaze, insanın Rabbine yakarışıdır… Şeytanın oyun ve

37. Buhari, 6934; Müslim, 1068
38. Ebu Davud, 4765
39. Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmihâli, 1/427-429

desiselerine karşı "Beni koru!" demesi, Allah'a olan ihtiyacını izhar etmesidir. İnsanın Allah'a olan ihtiyacını ortaya koyan her söz ve eylem, bir kulluk menzilesidir. Belki de insanı kulluk ufkunda en çok yükselten şey budur.

İbni Kayyım (rh) Kur'ân okumadan önce yapılan istiazeye dair şunları söyler:

– "Kur'ân göğüslere şifadır. Şeytan'ın kalbe attığı vesveseleri, şehvetleri ve bozuk niyetleri yok eder. Şeytan'ın sebep olduğu hastalıkların devasıdır. İşte bu yüzden Allah (subhanehu ve teala) hastalığın sökülüp atılması, kalbin hastalıktan kurtulması, böylelikle ilacın hastalıktan tamamen temizlenmiş bir kalbe girip orada etkisini göstermesi ve oraya kök salması için istiazeyi emretmiştir. Bu şekilde şifa verecek olan ilaç, kendisine zıt olan hastalıktan tamamen arınmış bir kalbe kolaylıkla nüfuz eder.

– Kur'ân okumaya başlamadan önce istiazede bulunmanın hikmetlerinden birisi de şudur: Su nasıl bitkilerin hayat kaynağıysa, Kur'ân da kalpteki hidayetin, ilmin ve hayrın kaynağıdır. Şeytan da bu bitkileri yavaş yavaş yakar. Kalpte ne zaman bir hayır bitkisinin filizlendiğini görse hemen onu sökmeye ve yakmaya çalışır. İşte bu yüzden Kur'ân okuyan kişi, Kur'ân'ın kaynağı olduğu bitkileri Şeytan'dan korumak için istiazede bulunmakla emrolunmuştur.

– Bir diğer hikmet de şudur: Melekler, Kur'ân okuyan kimseye yaklaşır, onun kıraatini dinlerler. Nitekim Useyd b. Hudayr (radıyallahu anh) bulut gibi gölgelerin içinde kandil gibi ışıklar görmüştü de Rasulullah (sallallahu aleyhi

ve sellem) ona 'Onlar meleklerdir' [40] buyurmuştu. Şeytan ise meleklerin zıddıdır ve düşmandır. Bu sebeple Kur'ân okuyan kişi, meleklerin gelmesi için Allah (subhanehu ve teala)'dan düşmanın uzaklaştırmasını talep etmektedir. Kur'ân okunan yer, adeta melekler ile şeytanların aynı sofraya oturmayacağı bir düğün yemeği gibidir.

– Bu hikmetlerden biri de şudur; Şeytan Kur'ân okuyan kimseye, süvarileriyle ve piyadeleriyle saldırıya geçer ve Kur'ân'dan alması gerekeni almasına engel olur. Böylece Kur'ân okuyan kimse, Allah (subhanehu ve teala)'nın muradı olmayan manaları düşünür ve tefekkür eder. Şeytan var gücüyle, kişinin kalbi ile Kur'ân'da anlatılmak istenen şey arasına girmek ister. Böylece kişi Kur'ân'dan tam anlamıyla faydalanamaz.

– Başka bir hikmet de şudur: Kur'ân okuyan kimse Allah (subhanehu ve teala) ile konuşmaktadır. Allah (subhanehu ve teala) güzel sesle Kur'ân okuyan kimseyi, güzel sesli bir cariyesi olan kimsenin cariyesini dinlediği gibi dinler. Şeytan'ın okuduğu şey ise şiirler ve şarkılardır. İşte bu sebeple, Kur'ân okuyan kimseye, Allah (subhanehu ve teala) ile konuşacağı için ve Rabbi onu dinleyeceği için Şeytan'ı istiaze ile kovması emredilmiştir.

– Bir diğer hikmet de şudur; Allah (subhanehu ve teala) Hac Suresi'nde, gönderdiği her bir nebinin ve resulün, bir şey temenni ettikleri zaman, mutlaka şeytanın, onların bu temennilerine vesvese karıştırdığını haber vermiştir. Selefin hepsine göre ayetteki temenninin anlamı tilavettir.

40. Müslim, 796

Buna göre 'Kur'ân okuduğu zaman, şeytan onun tilavetine vesvese karıştırmıştır' şeklinde olmaktadır. Şair, Osman (radıyallahu anh) hakkında şu beyti söylemiştir:

Gecenin başında Allah'ın Kitabı'nı temenni etti.

Sonunda ise kaderine kavuştu.

Şeytan peygamberlere bile bunu yapıyorsa diğer kimselerin durumu nice olur? Şeytan bazen Kur'ân okuyan kimseyi hataya sürükler, Kur'ân'ı yanlış okumasına sebep olur, onun kafasını karıştırır, dilini dönmez hale getirir. Ya da kalbini ve anlayışını bulanıklaştırır. Kişi Kur'ân okumaya başladığı zaman, Şeytan bu savaş taktiklerini devreye sokar. Bundan kurtulmanın yolu ise, Kur'ân okumaya başlamadan önce istiazede bulunmaktır.

– Bir diğer hikmet de şudur; Şeytan'ın en çok hırs yaptığı zaman, insanın bir hayra niyetlendiği ya da hayır yaptığı zamandır. İşte o zaman Şeytan insanı o hayırdan uzaklaştırmak için, bütün gücüyle insana yüklenir. Sahih bir hadiste Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Şeytan, dün gece, beni namazdan alıkoymak için bana yanaştı.'[41] Evet, bir amel kul için ne kadar faydalıysa ve Allah (subhanehu ve teala)'ya ne kadar sevimli ise Şeytan'ın da bu amele engel olmak için göstereceği gayret o ölçüde fazla olur. Demek ki Şeytan hayra giden her yolun üzerinde oturup insanı gözetlemektedir. Mansur b. Mücahid dedi ki: 'Mekke'ye doğru (hac yapmak üzere) yola çıkan hiç bir kafile yoktur ki Şeytan da onların yaptığı gibi bir yol hazırlığı yapmasın.' Evet, o devamlı insanı

41. Buhari, 461

gözetleyip durur. Özellikle de kişinin Kur'ân okuduğu esnada. Bu sebeple Allah (subhanehu ve teala) kuluna, öncelikle istiazede bulunarak yolunu kesen düşmanını defetmesini, sonra da yoluna devam etmesini emretmiştir. Zira yolcu, kendisine haydutlar musallat olduğu zaman, önce onları defeder, sonra yoluna devam eder.

– Bir diğer hikmet de şudur: Kur'ân okumadan önce istiazede bulunmak, adeta bunun arkasından Kur'ân'ın geleceğine dair bir ilandır. Bu sebeple Kur'ân'dan başka bir söze başlarken istiazede bulunmak meşru kılınmamıştır. Çünkü istiaze, dinleyen kimse için, bunun arkasından Kur'ân okunacağına dair bir tenbihtir. Dinleyen kişi istiazeyi duyduğu zaman Allah kelamını dinlemeye hazırlık yapar. Kişi tek başına olsa bile daha önce zikrettiğimiz hikmetlerden dolayı istiazede bulunmalıdır. İşte bunlar, istiazenin hikmetlerinden birkaçıdır." [42]

Besmele ve istiaze bir duadır. Kişi besmele ve istiazeye ek olarak, Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için Rabbine dua edebilir. Zira kalp de Kur'ân da Allah'ın Kitabı'dır, her ikisinin sahibi de O'dur (cc). Karşılaşan iki denizi birbirine karıştıran da aralarına bir perde koyup karışmalarına engel olan da O'dur. Kalp ile Kur'ân, bu iki umman, her okuyuşta karşılaşırlar. Şayet Allah dilerse birbirine karışırlar ve kalp Kur'ân ile, Kur'ân da onu anlayan bir kalple mesrur olur. Bu sebeple Kur'ân'ı anlamak için çokça dua etmeli, besmele ve istiaze şuurunu canlı tutmalıyız. Kur'ân'ı anlamak için duayı vesile edinmeye şu örneği verebiliriz:

42. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, s. 125-129 (özetle)

"İbni Teymiyye (rh) şöyle diyordu: 'Bazen tek bir ayetin tefsiri için yaklaşık yüz tefsir kitabına müracaat ettiğim olurdu. Sonra Allah'tan dinde anlayış sahibi olmayı ister ve şöyle derdim: 'Ey Âdem'in ve İbrahim'in Öğretmeni, bana da öğret.' Bazen de terk edilmiş veya boş mescidlere gider, yüzümü toprağa koyar, Yüce Allah'a yalvarır ve 'Ey İbrahim'in Öğretmeni, beni dinde anlayış sahibi kıl.' derdim.'

İbni Teymiyye, Muaz ibni Cebel'in kıssasını ve Malik ibni Yuğâmir'e olan sözünü anlatırdı. Malik onun ölüm ânında ağladı ve 'Ben senden elde edeceğim dünyalık için ağlamıyorum. Lakin senden öğreneceğim ilim ve iman için ağlıyorum'. Muaz ona cevaben şöyle dedi: 'Muhakkak ki ilim ve imanı elde etmek, onların tutkusuyla onları isteyip aramaktan (geçer). İlmi dört (şeyin) yanında talep et. Eğer ilim seni bitkin düşürürse ve aradığın ilme ulaşamazsan demek ki o ilim yeryüzünde değildir. Onu İbrahim'in öğretmeninden talep et!" [43]

Bu tavır, "... Rabbim! İlmimi arttır." [44] ayetinin tefsiridir. [45] Zira ilmin hazineleri Allah'ın katındadır ve Kur'ân da Allah'ın (cc) ilminin bir cüzüdür. İlmi, ilmin sahibinden istemek kulluk edebine en uygun davranıştır. Tecrübe edenler bilirler; aylarca süren yoğun okumalara rağmen anlaşılmayan bir mesele, birkaç dakikalık bir secde sonucunda anlaşılabilir. Dua, dua, dua... Anlamak için, yaşamak için, sebat etmek için, ameli nefis ve şeytanın talanından korumak için; dua, dua, dua...

43. El-Ukûdu'd Durriyye, s. 43
44. 20/Tâhâ, 114
45. bk. Efelâ Yetedebberûne'l Kur'ân, s. 151

e. Besmeleyle Başlamak

"Yaratan Rabbinin adıyla oku!" [46]

Yüce Allah, Kur'ân'ı kendi zatının adıyla okunmasını emretmiştir. Daha doğru bir ifadeyle şeriat, her işe besmeleyle başlamayı, her işin başında Allah'ın adını anmayı teşri kılmıştır: [47]

"Dedi ki: 'Binin ona. Onun yüzmesi de demir atıp durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim, gerçekten (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir.' " [48]

Huzeyfe'den (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Nebi (sav) **yatmaya gittiğinde elini yanağının altına koyup,** 'Senin adınla ölür ve dirilirim.' **derdi. Uyandığında da,** 'Bizi öldürdükten sonra tekrar dirilten ve en sonunda mezarlarımızdan bizi çıkaracak olan Allah'a hamdolsun.' **derdi."** [49]

Ali'den (ra) **rivayet edildiğine göre Resûlullah** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

"Helaya girdiği zaman Âdemoğlunun avret yerleri ile cinler arasındaki perde, kişinin 'Allah'ın adıyla (Bismillah)' demesidir." [50]

Enes ibni Malik'ten (ra) **rivayet edildiğine göre Allah Resûlü** (sav) **şöyle buyurmuştur:**

46. 96/Alak, 1
47. bk. Er-Rahmetu'l Mursele, s. 40-62
48. 11/Hûd, 41
49. Buhari, 6314
50. Tirmizi, 606; İbni Mace, 297

"Bir adam evinden çıkınca 'Allah'ın adıyla. Allah'a tevekkül ettim, güç ve kuvvet sadece Allah'tandır.' derse o zaman kendisine, 'Doğru yola iletildin, şerlere karşı koymakta yeterli hâle getirildin (ve onlardan) korundun.' diye karşılık verilir. Bunun üzerine şeytanlar ondan uzaklaşır.

Şeytan da ona, 'Doğru yola iletilen, yeterli hâle getirilen ve korunulan seni (yoldan çıkarmak) nasıl (mümkün olur)? der." [51]

İbni Abbas'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri eşiyle cinsel ilişkide bulunacağı zaman, 'Allah'ın adıyla. Allah'ım bizi şeytandan uzak tut, şeytanı da bize rızık olarak vereceğin (çocuktan) uzak tut.' derse ve o ilişki sebebiyle bir çocuklarının olması takdir edilirse şeytan o çocuğa zarar veremez." [52]

Görüldüğü gibi Allah'ın adıyla başlamak; başta Kur'ân kıraati olmak üzere hayatın her alanında Müslim'in şiarıdır. Peki, nedir besmele? "Allah'ın yardımını istiyorum, O'nun adından güç alarak başlıyorum, O (cc) yardım etmezse kendi güç ve imkânımla bir şey yapamam." demektir. Besmele; "Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz." ayetinin, yani tevhidin önce kalbe, sonra dile yansımasıdır.

"Allah'ın adıyla başlanması İslâm'ın âdâbındandır. Bu âdâbı, ilk nâzil olduğu ittifakla kabul edilen Kur'ân-ı Kerim'in: 'Rabbinin adıyla oku' âyetinde Allahü Teâlâ Peygamberine (s.a.) vahiy suretiyle talim etmiştir. Bu edep düsturu,

51. Ebu Davud, 5095; Tirmizi, 3426
52. Buhari, 141; Müslim, 1434

büyük İslâm mefküresinin temelini teşkil eden: 'Evvel ve âhir, zâhir ve bâtın odur.' âyeti kerimesinin muktezâsıdır. Her varlık, varlığının sırrını vâcibül vücüd olan Allahü Teâlâ'dan alır. Şu halde her şey O'nunla başlar ve her başlangıç, her hareket, her yöneliş O'nun ismiyle olur. Allahü Teâlâ'nın Rahmân ve Rahim sıfatları, rahmetle ilgili bütün tecelliyatı ihtivâ ettiği içindir ki, başlangıç olan besmelede, kendisini bu sıfatlarla tavsif buyurmuştur." [53]

Kur'ân okurken besmeleyle başlayan mümin, Allah'ın rahmet kapısını çalmıştır: "Rabbim bana rahmet et. Senin rızan için okuyayım, senin muradını anlayayım ve senin desteğinle Kur'ân'ı yaşamıma yansıtayım." demiş olmaktadır. Besmele, Yüce Allah'ın El-Musteân ismiyle O'na kulluk etmektir; tevhidin asıllarından bir asıldır.

Okumaya besmeleyle başlamak aynı zamanda bir meydan okuma ve Yüce Allah'a şirk koşan müşriklere muhalefet etmektir. [54] Bilindiği gibi müşrikler bir işe başlarken, "Lat'ın, Menat'ın, Uzza'nın adıyla!" derlerdi. Hristiyanlar ise "Baba, Oğul, Kutsal Ruh adına!" diye işe başlarlardı. [55] Bugün de müşrikler eğitime başlarken, açılış yaparken veya önemli bir işe girerken; taptıkları, ululadıkları ilahlarının ismini anarlar. Tevhid ehli bir Müslim'in başta okumak olmak üzere işlerine besmeleyle başlaması, "Benim rabbim, ilahım, sahibim Allah'tır. O'nu (cc) tazim ederek başlıyorum." demektir. Bu hem tevhid inancını izhar etmek hem de şirk ehline meydan okumaktır.

53. Fi Zılâli'l Kur'ân, 1/35, Fatiha Suresi, Besmele tefsiri
54. El-Lubâb fî Tefsîri'l İstiâzeti ve'l Besmeleti ve Fâtihati'l Kitâb, s. 172
55. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 1/151, Besmele tefsiri

Kur'ân okumaya önce istiazeyle başlayıp sonra besmele getirilmesi, önemli bir hikmete işaret eder: [56] Önce tezkiye/arınma sonra tehliye/süsleme gelir. Önce Allah'ın dışındaki varlıklardan yüz çevirme sonra Yüce Allah'a yönelme gelir. Kalbi, şeytan ve bozuk tasavvurlardan istiazeyle arındırıp sonra Rahmân ve Rahîm olanın adıyla inşa etmek gerekir.

2. Kur'ân'ı Tertil Üzere Okumak

Yüce Allah Kur'ân'ın tertil üzere okunmasını emretmiştir.

"... Kur'ân'ı (iyice bellemek ve derin düşünebilmek için) tertil üzere (tane tane, ağır ağır) oku." [57]

Yüce Allah'ın emrettiği tertilin anlamı şudur:

" 'r-t-l' bir şeyi düzgün bir sıra halinde dizmek ve düzenlemek' demektir. 'Dişleri düzgün adam' anlamında. 'Raculun ratilun esnân' denilir. 'Tertil' ise kelimenin ağızdan akıcı ve düzgün bir şekilde çıkmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: 'Kur'ân'ı düzgün ve anlaşılır bir şekilde oku!' [58] 'Onu tane tane okuduk.' [59] " [60]

Kur'ân'ın tertil üzere okunmasının gayesi; kalp ile ağız arasında uyum sağlamak, okunan kelamın anlamına vâkıf olmaktır. Tabiri caizse Kur'ân'ı harf harf, ses ses, vurgu vurgu, anlam anlam kalbe içirmektir; yudum yudum, ruhu ve aklı besleyen azıkları, sindire sindire okumaktır.

56. bk. Hedâiku'r Revhi ve'r Reyhân, 1/22, Besmele tefsiri
57. 73/Müzzemmil, 4
58. 73/Müzzemmil, 4
59. 25/Furkân, 32
60. El-Mufredat, s. 241, r-t-l maddesi

Bir diğer hikmet şudur: [61] Her birimiz tecrübe etmişizdir; sözün etkisi onun söylenme biçimiyle ilişkilidir. Nice edebî metin, kötü okunuşu nedeniyle değer görmezken vasat bir metin güzel okunuşu nedeniyle kabul görmektedir. Kur'ân da bir metindir; O'nun güzelliği ve etkisi ancak tertil üzere okunduğunda açığa çıkmaktadır. Bunu bize haber veren, bizzat sözün sahibi, âlemlerin Rabbi olan Allah'tır.

Kur'ân'ı tertil üzere okunmasının bir diğer hikmeti şudur: Kur'ân tertil üzere, parça parça, ağır ağır inmiş bir kitaptır.

"Kur'ân'ı insanlara belli aralıklarla/ağır ağır okuyasın diye, bölümlere ayırdık ve onu parça parça indirdik." [62]

"Kâfirler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine bir seferde indirilseydi ya!' Böyle (parça parça) indirdik ki kalbini sağlamlaştıralım. Ve onu tertil üzere/ağır ağır okuduk." [63]

Yüce Allah Kur'ân'ı belli aralıklarla, parça parça indirmiş, Nebi'sine ayetleri tertil üzere ağır ağır okumuştur. Bu Kur'ân gökten Nebi'nin kalbine parça parça inmiş, Nebi de ümmetine parça parça okumuştur. Bugün Mushaf'tan Kur'ân okuyanlar, Kur'ân'dan istifade etmek istiyorlarsa onu parça parça, ağır ağır okumalılardır. Okumalılardır ki; nüzulü insanları nasıl dönüştürdüyse, Mushaf'tan kalbe tenezzülatı da okuyucuyu öyle dönüştürsün. Kur'ân'ın parça parça inmesi rastgele gerçekleşmiş bir tasarruf değildir. Bilakis El-Hakîm olan Rabbimiz, birçok hikmete binaen onu parça parça indirmiş, Nebi'si de ağır ağır, tertil üzere

61. bk. Hak Dini Kur'an Dili, 3/397, Müzzemmil Suresi, 4. ayetin tefsiri
62. 17/İsrâ, 106
63. 25/Furkân, 32

tilavet etmiştir. Bu hikmetlerden biri kalpleri sağlamlaştırmaktır:

"Doğrusu bu Kur'ân bir ümmeti terbiye etmek, bir nizamı hâkim kılmak, bir toplum inşa etmek için gelmiştir. Bir milletin terbiyesi elbette ki zamanı gerektirir. Bir takım heyecanı, teessürü icap ettirir. Bu teessür ve heyecanı pratiğe intikal ettiren hareketleri icap ettirir. İnsan ruhu bir gece ve gündüzde yeni bir nizamı mükemmel ve şümullü bir kitabını okuyup hatmederek hemen tam ve mükemmel bir değişime uğrayamaz. Sadece zaman zaman o nizamın bir yanını öğrenerek ve uygulayarak yavaş yavaş yeni kurulan nizamın merdivenlerini tırmanır, mükellefiyetleri yüklenmeye alışır. Ve böylece ilk anda zor ve ağır bir yük altında kalınca bir insanın çöktüğü gibi çöküp kalmaz. Zira her gün besleyici gıdalarla beslenir ve ertesi güne daha bir hazırlıklı olarak girer. Daha kabiliyetli ve yaptığı işlerden daha çok zevk alarak kendisini yetiştirir.

Gerçekten de Kur'ân hayatın her yanını kaplayan şümullü ve mükemmel bir nizam getirmiştir. Bunun yanı sıra beşer fıtratına en uygun düşen bir eğitim metodu getirmiş ve bununla insanları terbiye etmiştir. Onun getirdiği metot en uygunudur, zira insanı en iyi bilen yaratanı göndermiştir. Bunun için İslâm cemaatini gelişme ve ilerleme safhasına, günlük ve canlı ihtiyaçlarına en uygun tarzda peyderpey gelmiştir. İlâhi terbiye nizamının ışığı altında her gün gelişen kabiliyet ve ihtiyaçlara uygun tarzda inmiştir. Gerçekten de Kur'ân bir eğitim metodu ve hayat sistemi olarak gelmiştir. Yoksa sırf bilgi edinmek veya mücerret

haz duymak için inmemiştir. Harf harf, kelime kelime, emir emir, uygulanmak için gelmiştir. Evet, her ayeti Müslümanın zamanında baş vuracağı ve öğrenir öğrenmez tatbik edeceği 'günlük direktifler' olmak için gelmiştir. Tıpkı bir askerin aldığı günlük emirler veya savaş direktifleri gibi, 'Günlük direktif'leri alırken kendisini ona alıştırır, arzu ve istekleriyle onu öğrenerek uygulamaya koyulur. Ve aldığı emirlere göre şekil ve hüviyet kazanır…

İşte bunun için Kur'ân bölüm bölüm inmiştir. Ve bu bölüm bölüm indirilişini önce peygambere anlatmakta ve onun yolunda sebatlı olarak ilerlemesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu inen bölümler yavaş yavaş peygamberin kalbine iyice yerleştirilmek üzere azar azar indirilmekte ve ağır ağır okunmaktadır;

'Halbuki biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle azar azar indirir ve ağır ağır okuruz.'

Azar azar ve ağır ağır indirilmesi Allah'ın bir hikmetine uygun olarak kalplerin ona olan ihtiyacına göre gelişmiştir. Gerçekten de Kur'ân bu harikulâde metodu sayesinde onu azar azar ve ağır ağır alan ruhlarda harikalar meydana getirmiş, o ruhlara şekiller vermiş, zaman zaman tesirler icra etmiş, basa basa o ruhlara kendi damgasını vurmuştur. İşte Müslümanlar bu metodu unutup Kur'ân'ı 'kültür' edinmek için okunan bir kitap haline soktukları ve sadece mabetlerde ibadet etmek için okunur hale getirdikleri için… Günlük direktifler kitabı, uygulanacak hayat nizamı, şekil alınacak eğitim metodu olarak ele almadıklarından dolayı… Evet, bütün bunlardan habersiz kaldıklarından

ötürü Kur'ân'dan faydalanamamışlar, Alim ve Habîr olan Allah'ın çizdiği nizamın dışına çıkmışlardır."[64]

Kur'ân'ı tertil üzere okuma emri Allah Resûlü'ne indi. O (sav), Kur'ân'ı tertil üzere okudu ve ashabının da tertil üzere okumasını sağladı. Pratik bir tertil üzere okuma programı çıkarmak için ilk neslin okuyuşuna bakacağız:

– Allah Resûlü'nün Kur'ân Okuyuşu

Katade'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Enes ibni Malik'e Nebi'nin (sav) nasıl Kur'ân okuduğunu sordum, 'İyice uzatarak okurdu.' diye cevap verdi."[65]

Yine Katade'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Enes ibni Malik'e Nebi'nin (sav) nasıl Kur'ân okuduğunu sordular. O da 'Uzatılması gereken yerleri uzatarak okurdu.' şeklinde cevap verdikten sonra besmeleyi okudu. 'Er-Rahmân' ve 'Er-Rahîm' kelimelerini okurken uzattı."[66]

Abdullah ibni Ebi Ubeydullah ibni Ebi Muleyke'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ya'lâ ibni Memlek, Nebi'nin (sav) hanımlarından Ummu Seleme'ye Nebimiz'in (sav) namazından ve kıraatinden sordu. Bunun üzerine Ummu Seleme, 'O'nun namazını niçin soruyorsunuz? O namaz kılar, sonra namaz kıldığı süre kadar uyur, sonra uyuduğu kadar tekrar namaz kılar, sonra tekrar namaz kıldığı kadar uyur ve böylece sabah

64. Fî Zılâl-il Kur'ân, 10/528-530, Furkân Suresi, 30-34. ayetlerin tefsiri
65. Buhari, 5045
66. Buhari, 5046

olurdu. Sonra Ummu Seleme kıldığı namazlardaki okuyuşunu tarif etti ve dedi ki: 'Açıkça ve harf harf okurdu.' "[67]

Allah Resûlü Kur'ân'ı tane tane, harf harf okur, sonlarını uzatırdı. Onu dinleyen, Kur'ân'ı okuyor değil de tefsir ediyor zannederdi. Zira okuma hızı, tonlaması ve durakları, okunan kelamdan muradın anlaşılmasını sağlardı.

– Sahabenin Kur'ân Okuması

"İbn Mesûd'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: 'Onu âdi hurmayı saçıp savurur gibi saçıp savurmayın. Şiiri hızlı hızlı okur gibi hızlı hızlı okumayın. Onun ilginç yerlerinde durun. Kalpleri onunla harekete geçirin. Birinizin düşüncesi surenin sonuna varmak olmasın.' "[68]

"Ebû Hamza ed-Dubai'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: 'İbn Abbâs (radıyallahu anhuma)'ya 'Ben hızlı okuyorum yani Kur'ân'ı üç günde okuyorum' dedim. Dedi ki: 'Bakara'yı bir gecede okumam, onun üzerinde tedebbür etmem ve onu tertîl etmem bana, dediğin gibi okumaktan daha sevimlidir.' "[69]

Allah Resûlü Dönemi'nde Kur'ân öğrenimi de tertil üzeredir. İnsanlar Kur'ân'dan bir parçayı iyice anlayıp bellemeden bir sonraki bölüme geçmemektedir. Yaygın uygulama on ayet on ayet Kur'ân'ın öğretilmesidir. Ancak kişilerin durumuna göre bu sayı beş, üç veya bir ayet olabilmektedir:

"İbn Ebî Şeybe'nin kitabında (30549) Ebû Abdurrahman esSülemî'den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Bize

67. Tirmizi, 2923; Ebu Davud, 1466
68. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 34-35
69. age. s. 201

Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabından bizi okutanların bildirdiğine göre onlar Rasulullah'tan (sallallahu aleyhi ve sellem) on âyet öğreniyorlarmış. Bunlardaki ameli ve ilmi bilmedikçe diğer ona geçmiyorlarmış. Biz de hem ameli hem de ilmi öğrendik.'

İbn Ebî Şeybe'nin kitabında (30550) Ebu'l Âliye'den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Kur'ân'ı beş âyet beş âyet öğrenin. Çünkü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onu beşer beşer alırdı.'

'el-İlelu ve Ma'rifeti'r Ricâl'de (1452) ve 'Tabakâtu'l Hanâbile'de (1/92/93) rivâyet edildiğine göre Ebû Bekr b. Ayyâş İbnu'l Mübarek'e şöyle demiştir: 'Âsım b. Ebi'n Necûd'a Kur'ân okudum. Bana kendisine her gün bir âyet okumamı ve bunun üzerine çıkmamamı emreder, 'Bu senin için daha sağlamdır' derdi. Bundan dolayı ben Kur'ân'ı bitirmeden önce şeyhin vefat etmeyeceğinden emin olamadım. Bu sebeple onun peşini bırakmadım. Tâ ki her gün beş âyet okumama izin verene kadar…'

'Cemâlu'l Kurrâ' isimli kitapta (2/446) zikredildiğine göre Ebû Bekr b. Ayyâş şöyle demiştir: 'Yirmi bir yaşıma geldiğim zaman Asım'a -yani İbn Ebi'n Necûd'a- gittim ve ondan Kur'ân'ı onar onar aldım. Bana Zirr'den üçer üçer aldığını bildirdi ve dedi ki: O da İbn Mes'ûd'dan (radıyallahu anh) bir âyet bir âyet aldığını bildirdi. Ayeti bitirdiğim zaman bana derdi ki: Öğren bunu! Bu üzerine güneşin doğduğu her şeyden daha hayırlıdır. Yine bu dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır.' "[70]

70. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 138-139

Uygulama farklılığı kişilerin durumu ve hocanın metodunun farklılığı, olarak anlaşılmalıdır. Her insan Kur'ân'dan okuyup anlayacağı ve kendisiyle amel edebileceği kadarını öğrenmelidir. Öğrendiği kadarını iyice anlayıp yaşama döktükten sonra, yeni bir parça öğrenmelidir. Kur'ân'ın öğrenimi, okunması, anlaşılması ve yaşanması tertil üzere olursa Kur'ân'dan umulan fayda elde edilecektir.

Kur'ân'ı Tecvitli Okumak

Kur'ân'ı tecvitli okumak, tertil üzere okumaya yardımcı unsurlardan biridir. İnsan tecvitle okuduğu zaman her harfin hakkını vermeye, kurallara riayet etmeye dikkat eder. Okuma hızını yavaşlatan tecvit, Kur'ân'ı daha iyi anlamaya yardımcı olur. Ayrıca Kur'ân yalnızca metin olarak değil ses olarak da etkili bir kitaptır. Çoğu zaman anlatılan konuyla seçilen kelimeler, vurgular ve sesler arasında uyum vardır. Mana ile ses uyumunu açığa çıkaran şey, tecvidli okuyuştur.[71]

Bazen tecvid, Kur'ân'ı anlamaktan alıkoyan bir engele dönüşebilir. Bu da şeytanın oyunudur. Harflerin hakkını vererek okuyacağım diye harflerin kendisinden dolayı indirildiği gayeyi, anlamı zayi eder. İslam âlimleri bu durum hem vesveseye neden olduğu hem aşırılığa sebep olduğu hem de Kur'ân'ı anlamaya engel olduğu için bundan sakındırmışlardır:

71. Nâs Suresi'ni ayet sonlarındaki sin harfinin hakkını vererek okuyun. Ayete konu olan vesvese ile ortaya çıkan ses uyumu sizi şaşırtacaktır. Kur'ân'ın en etkili surelerinden Kâf Suresi'ni, ayet sonlarındaki kalkaleye dikkat ederek okuyun. Âdeta her ayet sonu balyoz gibi şirk ehlinin tepesine iner. Âdiyat Suresi'ni tecvitle okuyun, bir savaş meydanının seslerine benzer sesler duyacaksınız. Ses ile mana arasındaki uyum Kur'ân'ın belagat ve fesahatine örnektir ve bunu açığa çıkaran şey, tecvidli okuyuştur.

"İbn Ebî Şeybe'nin 'Musannef'inde (30651) rivâyet edildiğine göre İbn Mes'ûd (radıyallahu anh) şöyle demiştir: 'Size öğretildiği gibi okuyun. Aşırılıktan ve ihtilâftan da kaçının.'

Yine aynı eserde (30652) Saîd b. Cubeyr'den onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Kur'ân'ı çocukların okuduğu gibi okuyun. Onun hakkında aşırıya gitmeyin.'

Yani Kur'ân'ı tıpkı çocukların Kur'ân kurslarında kendilerini zora sokmadan ve aşırıya gitmeden okudukları gibi kolayca, herhangi bir zorluk altına girmeden okuyun.

'Tabakâtu'l Hanâbile'de (1/213) Ebû Bekr el-Hallâl'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bize Ahmed b. Yezîd el-Verrâk da haber verdi, dedi ki: 'Ahmed b. Hanbel'e Kur'ân'da hemzi (yani hemzeli okumayı) sordum. Ben kolay okuyuşu severim' dedi.' "[72]

" 'et-Temhid fi Ma'rifeti't Tecvid' isimli eserde (s. 94) zikredildiğine göre Hamza şöyle demiştir: 'Kıraat saç mesabesindedir. Saç aşırı kıvırcık olursa sevimsiz olur. Aşırı düz olursa yine sevimsiz olur. Onun güzelliği ikisinin arasında olmasıdır. Kıraat de bunun gibidir.' "[73]

"ed-Dânî'nin 'et-Tahdîd fi'l İtkâni ve't Tecvîd' kitabında (s. 199) şu zikredilmiştir: Bize Ca'fer b. Şekl tahdis etti, dedi ki: Bir adam (Medine ehlinin kârîlerinin imamı olan) Nâfi'ye gelip ona 'Benden hadr üzere Kur'ân dinler misin?' diye sordu. Nâfi' 'Hadr da neymiş, bunu bilmiyorum, bize bir işittir bakalım' dedi. Adam da okudu. Bunun üzerine

72. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, s. 104
73. age. s. 105

Nâfi' şunları söyledi: 'Hadr -ya da bizim hadrimiz dedi- i'râbı es geçmememiz, harfleri yutmamamız, şeddeli harfi şeddesiz, şeddesiz harfi şeddeli okumamamız, memdûdu maksûr, maksûru memdûd okumamamızdır. Bizim kıraatimiz Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabının büyüklerinin kıraatidir.' "[74]

3. Kendini Vererek Kur'ân Okumak

Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için tüm benliğimizle onu okumamız gerekir. Tüm benliğiyle Kur'ân okumayana Kur'ân hazineleri açılmaz, dönüştürücü etkisi kalbi yönlendirmez. Yüce Allah'ın istediği okuma insanın sustuğu, kulak verdiği, kalbiyle ve bilinciyle yaptığı okumadır:

"(Senden harikulade olaylar, mucizeler isteyip de) onlara bir ayet/mucize getirmediğinde: 'Sen onu derlesen ya!' derler. De ki: 'Ben yalnızca Rabbimden bana vahyolunana uyarım. (İlle de bir ayet/mucize istiyorsanız) işte bu (Kitap), içinde Rabbinizden basiretler taşıyan, mümin bir topluluk için hidayet ve rahmet olan bir ayettir/mucizedir.' (Kur'ân'ın insanı basiretli kılan, hidayete erdiren ve rahmete eriştiren ayetlerinden istifade etmek istiyorsanız) Kur'ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasınız."[75]

Yüce Allah, Kur'ân'ın basiretler taşıyan, hidayet ve rahmet barındıran bir kitap olduğunu haber veriyor... Ayet/Mucize isteyenlere Kur'ân'ın başlı başına bir ayet/mucize olduğunu söylüyor. Ayetleri okuyanın aklına şu soru gelebilir: İnsan ne yaptığı takdirde Kur'ân'ın basiret, hidayet

74. age. s. 105
75. 7/A'râf, 203-204

ve rahmetini elde eder? İşte bu zihnî sorunun cevabı bir sonraki ayette geliyor: Kur'ân okunurken onu dinleyin ve susun ki, rahmete nail olasınız.

İlk kavram "istima", yani dinlemek. İstima' kavramı, bilinçli dinlemeyi ifade eder. Kulağa çalınan seslerden (sema) ziyade insanın isteyerek, bilinçli bir yönelişle Kur'ân'ı dinlemesi istenir. İkinci kavram "insat", yani susmaktır. İnsatı diğer susmalardan ayıran; dinlemek için susmaktır.[76] Kur'ân okunurken sükût yetmez, dinlemeye/anlamaya engel olan tüm etkenleri bertaraf eden bir suskunluk/insat gerekir.

"Bu, Allah'ın Kitabının okunduğunu işiten herkese yönelik umumi bir emirdir. O kitabın okunduğunu işiten herkes, 'istimâ/dinlemek' ve 'insat/susmak' ile emrolunmuştur. İstimâ' ile insat arasındaki fark şudur: İnsat konuşmayı terk etmek ya da onu dinlemekten alıkoyan meşguliyetleri bırakmak ile olurken İstimâ', kişinin kulak verirken kalbinin uyanık olması ve duyduklarını düşünüp tefekkür ederek dinlemesiyle olur.

Yüce Allah'ın Kitabı okununca bu iki emri (yani onu dinleme ve susma emirlerini) yerine getiren kimse pek çok hayra nail olur, pek çok ilim elde eder. Sürekli ve yenilenip duran bir imana, devamlı artan bir hidâyete ve dininde basirete sahip olur. Bundan dolayı Yüce Allah bu iki emrin yerine getirilmesi halinde ilâhi rahmete nail olunacağını bildirmiştir. Bu da yanında Allah'ın Kitabı okunduğu halde onu dinlemeyen ve susmayan kimsenin, ilâhi rahmetten

76. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 5/424, n-s-t maddesi

payına düşenden mahrum kalacağına ve pek çok hayrı elden kaçırmış olacağına delildir." [77]

Ayeti dikkatle okuduğumuzda biri dışa, diğeri içe/kendimize dönük iki tamamlayıcı emrin olduğunu görürüz. Dışa dönük olan, dikkatle dinlemektir. İçe dönük olan da bilinçli suskunluktur. Zaten biri olmadan diğerinin olması olanaksızdır. İnsan her şeyden evvel kendi iç sesini kısmalıdır ki, Kur'ân'ın sesine kulak verebilsin. Çoğumuzun Kur'ân'ı (veya herhangi bir metni/sesi) bihakkın anlamamıza engel olan; kendi iç sesimiz, kalp gürültümüz, yürek kalabalığımızdır:

"Biz, onlardan önce, kendilerinden çok daha güçlü nice kavmi helak ettik. Onlar, beldeleri (kazarak, ekerek, arayarak) delik deşik etmişlerdi. (Tüm bu imkân ve güce rağmen ölümden) kaçışları var mıydı? Hiç kuşkusuz bunda, (akleden) bir kalbi (olan) ve şahit (bilinçli) olarak dinleyen için öğüt vardır." [78]

Bu ayetlerde de Yüce Allah geçmiş milletlerin ibretlik tarihine dikkat çeker. Ancak geçmiş milletlerin akıbetinden her insan istifade edemez. Okuduğu/Duyduğu ayetlerden dersler çıkarıp hâl ve gidişatını ıslah edemez. Kur'ân'ın öğütlerinden belli sıfatlara sahip insanlar faydalanabilirler. İbni Kayyım (rh) şöyle der:

"Allah Teâlâ sözlerini, şu üç özelliği taşıyan kimselerin ders alabileceği ibret vesilesi kılmıştır.

a. Diri ve Bilinçli Bir Kalp Taşıyanlar: Böyle bir kalp taşımayanlar, ibret alamazlar.

77. Tefsîru's Sa'dî, 2/236-237, A'râf Suresi, 204. ayetin tefsiri
78. 50/Kâf, 36-37

b. Kendini Vererek Dinleyenler: Kişi muhatabına yönelip onu can kulağı ile dinlemezse, onun sözlerinden yararlanamaz.

c. Kalbini ve Zihnini Kendisiyle Konuşan İnsana Verenler: İşte bu durumda olanlar, ayette شَهِيدٌ olarak tavsif edilmiştir. Yani bu insanlar kendilerini tam olarak toplayıp meseleye verirler. Eğer kalpleri konudan uzak olur, başka bir meseleyle meşgul olursa, söylenen sözden istifade edemezler.

Bu durum, gören kimsenin haline benzer. Şöyle ki; kişi, ancak görme gücüne sahip olur, bakışlarını da görmek istediği nesneye çevirir ve kalbi de ondan başkasıyla meşgul olmazsa baktığı şeyi gerçekte görebilir. Eğer görme gücünü yitirir veya bakışlarını görmek istediği nesneye doğru çevirmez ya da bakışlarını çevirir ama kalbi başka bir konuyla meşgul olursa, göremez. Birçok insan yanına gelir, ama o esnada senin aklında başka meseleler vardır. Kalbin başka konularla meşguldür. Bu yüzden onların geldiğini fark edemezsin. Bundan dolayıdır ki, insanın gerçeklerin farkına varması için kalbinin düzgün ve konsantre olması ile can kulağı ile dinlemesi gerekir."[79]

4. Kendimizi Kur'ân'a Muhatap Görerek Okumak

Bir önceki maddeyle bağlantılı olan bir diğer madde, Kur'ân bize iniyormuş, bizi muhatap alıyormuş gibi tilavet etmektir. Kendimizi Kur'ân'a vererek okumanın yolu, her bir ayet bize iniyormuş, Yüce Allah bize sesleniyormuş gibi okumaktır. İnsan kendini ayetlere muhatap gördüğünde Kur'ân da insanı muhatap alarak konuşur. İnsan kendisini

79. Bedâiu't Tefsîr, 4/33, Kâf Suresi, 37. ayetin tefsiri

Kur'ân'a muhatap gördüğünde ayetlerdeki incelikleri fark eder. İnsan kendisini Kur'ân'a muhatap gördüğünde ayetler, rahmet yağmuru olup yüreğine yağar. Allah Resûlü'nün okumasına dikkat eden, onun (sav) Kur'ân'ı Allah (cc) ile konuşur gibi, her ayet yalnızca onu muhatap alıyormuş gibi okuduğunu fark eder:

Huzeyfe'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gece (Ramazan'da) Nebi (sav) ile birlikte namaz kıldım. Namaza Bakara Suresi'ni okuyarak başladı. Kendi kendime, 'Yüz ayet okuduğunda rükûya gider.' dedim. Arkasından Nisâ Suresi'ni okumaya başladı. Bunun arkasından Âl-i İmran Suresi'ne başlayıp onu da okudu. Okurken tane tane okuyordu. İçerisinde tesbih bulunan ayete geldiğinde tesbih ediyor, istek ifade eden ayete geldiğinde istekte bulunuyor, sığınma ifadesi geldiğinde Allah'a sığınıyordu. Bunun arkasından rükûya gitti. Rükûda, 'Subhane Rabbiye'l Azîm.' diyordu. Kendisinin rükûsu da kıyamı kadardı. Bunun arkasından (rükûdan kalkınca), 'Semiallahu limen hamideh.' dedi. Bunun arkasından rükûdakine yakın bir süre ayakta durdu, arkasından secdeye gitti ve 'Subhane Rabbiye'l A'lâ' dedi. Secdeleri de kıyamına yakındı."[80]

Abdullah ibni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav), 'Yüce olan Rabbinin ismini tesbih et.'[81] ayetini okuduğu vakit, 'Yüce olan Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim.' dedi."[82]

80. Müslim, 772
81. 87/A'lâ, 1
82. El-Mustedrek, 970

Ebu Said El-Hudrî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) minber üzerindeyken Sâd Suresi'ni okudu. (Suredeki) secde ayetine gelince inip secde etti. Cemaat de onunla birlikte secde etti. Başka bir gün yine aynı sureyi okudu. Secde ayetine gelince cemaat secde yapmaya hazırlandı.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), '(Aslında) bu, bir nebinin tevbe (için yaptığı) secdesidir. Ama ben sizin secdeye hazırlandığınızı gördüm.' buyurup indi ve secde etti. Cemaat de secde etti." [83]

Rivayetleri dikkatle okuduğumuzda ne görüyoruz? Allah Resûlü (sav) Kur'ân'ı okuyor, evet, fakat Kur'ân da onu okuyor. Bu, interaktif bir okuma, bir diyalog… Sanki biri konuşuyor gibi emirlere icabet ediyor, nehiylerden sakınıyor, arz edilene talip oluyor, tehditlerden sakınıyor… İşte böyle okuduğu içindir ki bazen tek bir ayete takılıp kalıyor. Bir adım ilerleyemiyor; o ayetteki rahmeti umuyor, azaptan sakınıyor… Süt emmek isteyen çocuk misali, vahyin çeşmelerine ağzını dayıyor; kana kana içiyor.

Cesre binti Decâce'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Zerr'den işittim, şöyle diyordu: 'Nebi (sav) bir gece boyunca kıldığı namazında bir ayeti tekrar edip durmuştur. Bu ayet Mâide Suresi'nin 118. ayetidir:

'Onlara azap edecek olursan hiç şüphesiz onlar, senin kullarındır. Şayet onları bağışlarsan şüphesiz ki sen, (izzet sahibi,

83. Ebu Davud, 1410

her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm'sin.' ' "[84]

İnsan kendisini Kur'ân'a muhatap gördüğünde, onu üzerine iniyormuş gibi okuduğunda, "Ey iman edenler!" nidasını duyunca "Buyur Rabbim, dinliyorum." diye karşılık verdiğinde, Kur'ân'ın etkisi açığa çıkar. Sahabeden İbni Mesud (ra) der ki: " 'Ey iman edenler!' nidasını duyduğunda can kulağıyla dinle! Ya bir emirle ya da nehiyle muhatap olacaksın."[85] Sahabenin kendilerini inen ayetlere muhatap görme örnekleri ilginçtir:

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'ne, 'Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Nefislerinizde olanı açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çekecektir. (Hesap neticesinde) dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah, her şeye kadîrdir.'[86] ayeti indiğinde bu, Allah Resûlü'nün ashabına ağır geldi; hemen Allah Resûlü'ne geldiler, diz çöküp oturdular ve 'Ey Allah'ın Resûlü, namaz, oruç, cihad, sadaka vermek gibi gücümüzün yetebileceği şeylerle sorumlu tutulduk. Ama şimdi sana bu ayet indirildi. Bizim buna gücümüz yetmez.' dediler.

Allah Resûlü (sav), 'Sizden önce kendilerine Kitap indirilen iki toplumun, 'İşittik ve isyan ettik' dediği gibi mi demek istiyorsunuz? Bilakis şöyle deyin, 'İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.' dedi.'

84. Nesai, 1010; İbni Mace, 1350
85. Tefsîru ibni Ebî Hâtim, 3/902, 5027 No.lu rivayet
86. 2/Bakara, 284

Onlar da, 'İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.' dediler.

Bu duayı okudukça dilleri de buna alıştı. Arkasından Yüce Allah, 'Resûl, Rabbinden kendisine indirilene iman etti. Müminler de (iman ettiler). Hepsi; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman ettiler (ve dediler ki:) 'O'nun resûllerinin arasını ayırmayız.' (Yine) dediler ki: 'İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz, senden bağışlanma diliyoruz. Dönüş sanadır.'[87] **ayetini indirdi. Onlar böyle yaptıklarında Yüce Allah da o ayetin hükmünü yürürlükten kaldırdı ve** 'Allah kimseye gücünden fazlasını yüklemez. Herkesin kazandığı (hayır) lehine, yaptığı (günahlar da) aleyhinedir. 'Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma.' ' **ayetini indirdi.**

Allah Resûlü (sav) **bu ayetleri oradakilere okuduğunda** 'Rabbimiz! Unutur ya da hata edersek bizleri sorumlu tutma.' **kısmında Yüce Allah,** 'Olur.' **dedi.** 'Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır bir yük taşıtma bize.' **kısmında yine** 'Olur.' **dedi.** 'Rabbimiz! Gücümüz yetmeyen şeyleri bize yükletme.' **kısmında yine** 'Olur.' **dedi.** 'Bizi affet. Bizi bağışla. Bize merhamet et. Sen bizim mevlamızsın/dostumuzsun. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.'[88] **ayetinde yine** 'Olur.' **dedi."**[89]

Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için okuduklarına, dolayısıyla kendilerini her ayetin bire bir muhatabı gördüklerine dair bir örnek. Nefislerde gizlenen veya açığa çıkanlardan

87. 2/Bakara, 285
88. 2/Bakara, 286
89. Müslim, 125

hesaba çekilirsek nasıl altından kalkarız diye bir endişe… Ve unutmayalım onlar, kalplerinde olanı Allah'ın tezkiye ettiği bir topluluk:

"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ettikleri zaman, Allah müminlerden razı olmuştur. Onların kalplerinde olan (samimiyeti) bilmiş, üzerlerine sekinet indirmiş ve onları yakın bir fetihle mükâfatlandırmıştır."[90]

Buna rağmen kalplerinden geçen şeyler nedeniyle hesaba çekilmekten korkuyorlar. Çünkü inen her ayet onlara iniyor, onları muhatap alıyor gibi Kur'ân okuyorlar.

Ebu Bekir ibni Ebi Zuheyr'in (ra) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Bana anlatıldığına göre, Ebu Bekir, Allah Resûlü'ne (sav), 'Ey Allah'ın Resûlü! '(Kimin hak ya da batıl üzere olduğu, kimin cennete ya da cehenneme gideceği) ne sizin ne de Ehl-i Kitab'ın temennileriyle olacak iştir. (Bunu belirleyecek olan şudur:) Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalandırılır.'[91] ayetinden sonra, her yaptığımız işin cezasını göreceksek nasıl kurtuluşa ulaşırız?' diye sordu.

Allah Resûlü (sav), 'Allah seni bağışlasın, ey Ebu Bekir! Hastalanmıyor musun? Sıkıntı çekmiyor musun? Üzülmüyor musun? Zorluklarla karşılaşmıyor musun?' deyince Ebu Bekir, 'Evet, tabii ki karşılaşıyorum.' dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'İşte cezalandırılmanız budur.' buyurdu."[92]

90. 48/Fetih, 18
91. 4/Nisâ, 123
92. Ahmed, 68

"… Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalandırılır." ayetini duyan Ebu Bekir (ra), bu ayetten sonra nasıl kurtulabiliriz ki endişesi taşıyor. Ayeti duyunca belim kırıldı, diyor.[93] Sanırsınız o (ra) Allah Resûlü'nün dostu, yol arkadaşı, sıddık değil de Medine'nin en günahkâr insanı. Fakat kendisini Kur'ân'ın muhatabı görüyor; her ayet direkt ona sesleniyor gibi okuyor. İşte bu yaklaşım onların kalplerini inceltiyor. Kalpler incelince Allah'ı (cc) ve O'nun azametini idrak ediyor. Ne yaparsa yapsın, O'nun hakkını ödeyemeyeceğini biliyor… O'nun büyüklüğü ve azameti karşısında küçülüyor.

"Ey iman edenler! Sesinizi Peygamber'in sesinden (daha fazla) yükseltmeyin. Birbirinize yüksek sesle bağırdığınız gibi ona bağırarak söz söylemeyin. Yoksa, hiç farkında değilken amelleriniz boşa gider."[94]

Okuduğumuz ayet iki sahabinin tartışması ve Allah Resûlü'nün yanında seslerini yükseltmeleri üzerine iniyor.

Abdullah ibni Zubeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Temimoğullarından binekli bir heyet gelmişti. Ebu Bekir, 'El-Ka'ka ibni Ma'bed ibni Zurare'yi emir tayin et, ey Allah'ın Resûlü.' dedi.

Ömer ise, 'Hayır, ey Allah'ın Resûlü. El-Akra ibni Habis'i emir tayin et!' dedi.

Ebu Bekir, 'Senin bana muhalefet etmekten başka bir isteğin yoktur.' dedi.

93. bk. Tirmizi, 3039
94. 49/Hucurât, 2

Ömer, 'Hayır, sana muhalefet etmek istemedim.' dedi ve birbirleriyle tartıştılar. Hatta sesleri bir parça yükselmişti.

Bununla ilgili olarak şu ayet indirildi: 'Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûl'ünün önüne geçmeyin, Allah'tan korkup sakının! Şüphesiz ki Allah, (işiten ve dualara icabet eden) Semi', (her şeyi bilen) Alîm'dir.'[95] "[96]

Sabit ibni Kays (ra) ayeti duyunca üzerine alınıyor, zira sesi yüksek. Kendini eve kapatıyor, amellerim boşa gitti diye yas tutuyor:

Enes ibni MaIik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav), bir süre Sabit ibni Kays'ı kaybetmişti (görememişti). Bir sahabi, 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben Sabit'e ait bilgiyi senin için öğrenirim.' dedi.

Sahabi Sabit'e gitti, onu evinde başını eğerek oturur bir hâlde buldu ve 'Ne durumdasın?' diye sordu.

O da, 'Durumum şerlidir! Sabit, sesini Peygamber'in sesinden daha fazla yükselten bir kimsedir. Onun şimdiye kadar işlediği hayır ve ibadet boşa gitmiştir. Artık Sabit cehennemliktir.' diye cevap verdi.

Bu sahabi Allah Resûlü'ne geldi ve Sabit'in söylediklerini haber verdi.

Ravi Musa ibni Enes dedi ki: 'O sahabi, son bir kere daha Sabit'in yanına büyük bir müjdeyle dönüp gitti. Şöyle ki; Allah Resûlü (sav), o sahabiye, 'Sabit'e git. Ona, 'Sen cehen-

95. 49/Hucurât, 1
96. Buhari, 4367

nemlik kişilerden değilsin, fakat sen cennet ehlindensin.' de!' buyurdu.' "[97]

Sahabenin Kur'ân'a dair derin bilgisi ve onunla amele muvaffakiyetleri, işte bu hassasiyetten kaynaklanıyor. Her bir ayet onlara iniyormuş gibi yaşayınca ayetler de onların yüreğine iniyor.

5. Sesi Güzelleştirerek Kur'ân Okumak

Bera ibni Azib'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kur'ân'ı seslerinizle güzelleştirin."[98]

Said ibni Ebi Said'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kur'ân'ı sesiyle güzelleştirmeyen kişi bizden değildir."[99]

Kur'ân'ı güzel sesle okumak emredilmiştir. Burada güzel sesten kasıt, Kur'ân'ı kalbe etki edecek şekilde, makamla okumaktır. Şayet okuyucunun sesi güzelse bu, Allah'ın (cc) lütfudur. Sesi güzel değilse elinden geldiğince güzel okumaya gayret eder.

Ubeydullah ibni Ebi Yezid'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Lubabe yanımızdan geçti, biz de (yakından görmek için) onu evine girinceye kadar takip edip yanına girdik. Bir de gördük ki o; evi eski, kendisi zayıf (yani bunları önemsemeyen) bir adammış.

97. Buhari, 3613; Müslim, 119
98. Ebu Davud, 1468; Nesai, 1014
99. Ebu Davud, 1469

O şöyle dedi: 'Allah Resûlü'nün, 'Kur'ân'ı teğanni etmeyen bizden değildir.' buyurduğunu işittim.'

Ravilerden Abdulcebbar dedi ki: (Bu olayı bana anlatan) İbni Ebi Müleyke'ye, 'Ya Ebu Muhammed, sesi güzel olmayan ne yapsın?' diye sordum. 'Elinden geldiğince güzelleştirsin.' dedi."[100]

Kur'ân'ın güzel okunmasından kasıt, onun kalplerdeki huşu, haşyet, sevgi gibi duyguları harekete geçirmesidir.

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah hiçbir şeyi bir nebinin Kur'ân'ı açıktan, güzel sesiyle okumasını dinlediği kadar dinlememiştir."[101]

"Bunun mânâsı şudur: Allah hiçbir şeyi, Kitabını sesli ve güzel okuyan bir peygamberin okuması kadar (ilgiyle) dinlemez. Zîra kusursuz bir ahlâka sahip olup tam bir saygı ve haşyet içerisinde okumaları sebebiyle peygamberlerin okumalarında ayrı bir hoşluk vardır. Nitekim okumaktan gaye de Allah'a karşı duyulan saygıdır, haşyettir. Allah (c.c) itaatkarlarıyla ve günahkarlarıyla, tüm kullarının sesini dinler. Âişe'nin (radıyallahu anhâ) dediği gibi 'Allah'ın işitmesi tüm sesleri kuşatır. Fakat Allah mümin kullarına daha çok kulak verir. Nitekim 'Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha

100. Ebu Davud, 1471
101. Buhari; 7544; Müslim, 792

küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın.' [102] buyurmuştur. Peygamberleri ise bu hadisin ifade ettiği gibi daha güzel dinler." [103]

Güzel sesle okunan bir Kur'ân, Allah'ın (cc) hoşnutluğuna nail olur. Çünkü Kitab'ın güzellikleri huşu dolu, vakur, etkili bir sesle ortaya çıkar. Allah Resûlü de (sav) güzel okuyanlardan Kur'ân dinlemeye hususi gayret ederdi.

Ebu Musa El-Eş'ari'den (ra) Nebi'nin (sav) ona şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ey Ebu Musa! Sana Davud Nebi'nin mizmarından (namelerinden) bir mizmar verilmiştir." [104]

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Bekir ve Ömer, kendisini (İbni Mesud'u) Allah Resûlü'nün (sav) şu buyruğu ile müjdelemişler: 'Kim, yeni indiği gibi Kur'ân'ı okumaya heves ederse İbni Ummu Abd'in kıraatı üzerine onu okusun." [105]

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav), 'Bana Kur'ân oku!' dedi.

Ben de hayretle, 'Kur'ân sana inmişken ben mi sana Kur'ân okuyacağım!' dedim.

Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Kur'ân'ı başkalarından duymak hoşuma gidiyor.' " [106]

---

102. 10/Yûnus, 61
103. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesir, s. 122
104. Buhari, 5048; Müslim, 793
105. İbni Mace, 138
106. Buhari, 5049

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) hayattayken bir gece yatsıdan sonra onun yanına gitmeye geciktim. Sonra gittim.

Bana, 'Neredeydin?' diye sordu.

Ben de, 'Senin ashabından bir adamın Kur'ân okuyuşunu dinliyordum. Onun okuyuşunun ve sesinin mislini hiç kimseden işitmedim.' dedim.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) o sahabiyi dinlemek için kalktı. Ben de onunla beraber kalktım.

(Gidip onu dinledikten) sonra bana dönerek şöyle buyurdu: 'Bu, Huzeyfe'nin azatlı kölesi Salim'dir. Allah'a hamdolsun ki böylesi birini benim ümmetimde kılmıştır.' "[107]

Okuduğumuz örnekler Allah Resûlü'nün (cc) Kur'ân'ı güzel okuyanlara verdiği değeri gösterir. Güzel okuyanları dinlemesi, onların okuyuşunu övmesi, güzel sesli gençlerden ötürü Allah'a (cc) hamdetmesi güzel okumanın önemine delildir. Her insan ağzı ile kalbi arasında uyum olacak şekilde Kur'ân kıraatini güzelleştirmeli, kalbindeki kulluk duygularını harekete geçirecek şekilde Kur'ân okumalıdır. Ne yazık ki çoğu insan kendine yabancılaşmış, kalbinin ritmiyle arasına mesafeler girmiştir. Bu sebeple Kur'ân okuyuşunda kendi sesini bulmak ve kendi kalbine hitap etmek yerine başkalarını taklit etmeye çalışmaktadır. Oysa bir başkasının okuyuşu insanı etkilese de insanın kendi sesi gibi olamaz. Güzel okuyanları dinlediğimiz gibi kendi sesimizi bulana kadar çaba göstermeliyiz. Bu çaba bile

107. İbni Mace, 1338

Nebi'nin emrini yerine getirmek olduğundan bir ibadettir. Kur'ân okurken Yüce Allah'ın bizi dinlediğini hatırımızda tutmalı, O'nun bizi ilgiyle dinlediğini bilerek okumalıyız. Yüce Rabbimiz bizim şeklimize veya tipimize bakmaz, amellerimize ve kalplerimize bakar. Şayet huşu dolu bir kalp ve sırf Rabbimiz beğensin diye güzelleştirilen bir kıraatle Kur'ân okursak belki de O'nun (cc) rızasına nail oluruz, kim bilir?

Kur'ân'ın Şarkılaştırılması!

Kur'ân'ı güzel okumak ile Kur'ân'ı şarkı nağmeleriyle okumak aynı şey değildir. Birincisi bir kulluk adabıyken ikincisi fasıklıktır. Ne ki bugün Kur'ân'ın etkisini yitirmesinin nedenlerinden biri, Kur'ân'ın şarkılaşması, Kur'ân karilerine şarkıcı muamelesi yapılmasıdır. Daha önce temas ettiğimiz bu konu, Kur'ân ile ilgili temel sorunlarımızdan biridir. [108]

6. Her Gün Belli Bir Miktar Okumak (Hizip Edinmek)

Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için her gün belli bir miktar Kur'ân okumaya, hizip edinmek denir. Allah Resûlü (sav) ve yetiştirdiği ashabı, hizip edinerek Kur'ân okurdu. Her biri günlük okuyabileceği bir miktar belirler, o miktarı okumadan günü sonlandırmazdı.

Ömer'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse hizbini yahut onun bir cüzünü okumadan uyur da

108. Tafsilat için bk. s. 186, Kur'ân Şiir Değildir

onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa kendisine onu gece okumuş gibi ecir yazılır." [109]

Allah Resûlü'nün talimatını dikkatle okuduğumuzda bu üslubu bir yerden hatırladığımızı anlarız. Evet, bu üslubu Allah Resûlü (sav) **bir yerde daha kullanır. Bir çoğumuzun aşina olduğu şu hadis: "Kim namazı unutur veya uyuduğu (için kaçırırsa) hatırlayınca/uyanınca kılsın." [110] Allah Resûlü** (sav) **bu üslubuyla ne yapmış oluyordu? Günlük hizbe, namaz gibi ehemmiyet verilmesini istiyordu. Zihinlerde -şer'i bir özür nedeniyle- kaçırılan namaz ile bir özür nedeniyle kaçırılan Kur'ân'ı eşitliyordu. Davranışlarıyla da bu anlayışı iyice pekiştiriyor, Kur'ân hizbinin ehemmiyetini gösteriyordu.**

Evs ibni Huzeyfe'den (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Sakif Heyeti içinde Allah Resûlü'nün huzuruna geldik. Ahlaf sülalesi, Muğîre ibni Şu'be'ye misafir oldu. Ben-i Malikîleri de Allah Resûlü kendisine ait bir çadıra aldı. Allah Resûlü (sav) **her gece yatsıdan sonra bize gelir ve -EbuSaid'in dediğine göre- ayak üstü durarak anlatırdı. Hatta uzun süre ayakta kalmaktan dolayı biraz bir ayağı üzerine biraz da diğeri üzerine yaslanırdı. Nebi'nin en çok anlattığı şey, kavmi olan Kureyş'ten gördüğü eza ve cefa idi.**

Allah Resûlü (sav) **şöyle derdi:** 'Onlarla biz eşit değildik. Biz zayıf ve zelildik (onlarsa kuvvetliydi). Medine'ye gelince harp, onlarla bizim aramızda devam etti. Kâh biz onlara galip geliyoruz kâh onlar bize.'

109. Müslim, 747
110. Müslim, 684

Bir gece Allah Resûlü (sav) her zamanki geldiği vakitten geç geldi. Biz, 'Bu gece geç kaldın, ey Allah'ın Resûlü?' dedik.

'Kur'ân'dan (okuduğum) cüzüm aklıma geliverdi. Onu tamamlamadan gelmeyi istemedim.' **dedi.**

Allah Resûlü'nün (sav) ashabına, 'Kur'ân'ı hiziplere ayırıyorsunuz?' diye sordum, 'Üç, beş, yedi, dokuz, on bir, on üç ve mufassalları tek hizip (olarak).' cevabını verdiler." [111]

Allah Resûlü'nün ashabı da Kur'ân'ı bu bilinçle okuyor, günlük hiziblerini okumadan güne başlamıyorlardı:

Kasım ibni Muhammed ibni Ebubekir (rh) şöyle der:

"Sabah namazından önce Aişe'ye uğrardık. Bir gün geldik, namaz kılıyordu.

(Namazdan sonra dedi ki:) 'Günlük hizbimi uyuduğum için okuyamadım, onu bırakacak değildim.' " [112]

"Bir adam Ömer'in yanına girmek için izin istedi. Onu uzun süre bekletti, sonra izin verdi.

(Bekletme nedenini şöyle açıkladı:) 'Bu gece uyuduğum için hizbimi kaçırdım, onu kaza ediyordum.' " [113]

"Heyseme (rh) der ki: 'Abdullah ibni Amr ibni As'ın yanına girdim, Mushaf'tan Kur'ân okuyordu.

---

111. Ebu Davud, 1393
Hadisin sıhhatinde ihtilaf edilmiştir. İhtilafın nedeni Abdullah ibni Abdurrahman Et-Taifî'dir. Hafızasındaki zayıflık nedeniyle ta'n edilmiştir. Ancak İbni Hibban (rh) sika kabul etmiş, bir grup muhaddis hadislerinin yazılacağını söylemiş, çoğunluk ise onu hafızası ve rivayet hataları nedeniyle zayıf kabul etmiştir. (bk. Daîfu Suneni Ebî Dâvud, 2/68-71; Musannefu ibni Ebî Şeybe, 8672, Muhammed Avvâme tahkikiyle)

112. Musannefu ibni Ebî Şeybe, 4819

113. age. 4817

Sorunca, 'Bu, geceleri okuduğum cüzümdür/hizbimdir.' diye cevap verdi.' "[114]

"Ukbe ibni Amir (ra) der ki: 'Kur'ân'ı okumaya başladığımdan beri Kur'ân'dan hizb(im) olan sureyi okumayı hiç bırakmadım.' "[115]

Hizip Edinmede Ölçü

Evvelemirde belirtelim ki; hizip edinmekten kastımız elimizdeki mushaflarda var olan, her cüzü dörde bölen hizipler değildir. Hizip edinmekten kastımız; okuyabileceğimiz bir miktar belirleyip her gün o miktarı okumaktır. Allah Resûlü'nün (sav) tavsiyesi şöyledir:

Abdullah ibni Amr ibni As'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) bana, 'Kur'ân'ı her yirmi günde bir kere hatmet.' dedi.

Ben de, 'Ey Allah'ın Nebisi! Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim.' dedim.

'Öyleyse onu her on günde bir hatmet.' dedi.

Ben de, 'Ey Allah'ın Nebisi! Ben bundan daha fazlasına takat getirebilirim.' dedim.

O da (sav) şöyle karşılık verdi: 'O hâlde onu haftada bir hatmet. Ama bundan öteye de geçme. Çünkü zevcenin senin üzerinde hakkı vardır. Misafirlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Vücudunun senin üzerinde hakkı vardır.' "[116]

114. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 185
115. age. s. 186
116. Müslim, 1159

Abdullah ibni Amr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) bana, 'Her aydan üç gün oruç tut.' dedi.

Ben, 'Bundan daha fazlasına gücüm yeter.' dedim.

Böyle demeye devam ettim, sonra Nebi (sav) şöyle buyurdu: 'Bir gün oruç tut, bir gün bırak. Her ay Kur'ân'ı oku (hatmet).'

'Bundan daha fazlasını yapabilirim.' dedim.

Nebi (sav), 'Öyleyse Kur'ân'ı üç günde bir hatmet.' buyurdu."[117]

Allah Resûlü (sav) ayda bir Kur'ân okumayı tavsiye ediyor. Bu da Kur'ân'ı otuz parçaya bölüp her gün bir cüz okumayı gerektiriyor. Daha fazlasına gücü yetene yirmi günde bir hatim yapmayı öneriyor. Bu da günlük bir buçuk cüz okumayı gerektiriyor. Daha fazlasına gücü yetene on günde bir hatim öneriyor. Bu da her gün üç cüz okumayı gerektiriyor. Daha fazlasına gücü yetene haftada bir hatim öneriyor. Bu da her gün dört cüzden biraz fazla okumayı gerektiriyor. Aslında Allah Resûlü (sav) burada duruyor. Haftada bir hatimden fazlasının insanı sorumluluklarından alıkoyacağını; insanın eşini, çocuklarını, komşularını ve nefsini ihmal etmesine sebep olacağını bildiriyor. Abdullah ibni Amr (ra) ısrar edince üç günden az okumasını kesin olarak yasaklıyor. Ki, Abdullah ibni Amr (ra) yaşlanınca pişman oluyor; keşke Allah Resûlü'nün (sav) ruhsatını alsaydım diyor.

Seleften nakledilen Kur'ân'ın hatim sürelerini Allah Resûlü'nün (sav) Abdullah ibni Amr'a (ra) tavsiyeleri ışığında anla-

117. Buhari, 1978

malıyız. Her bir insan, gücü nispetinde Kur'ân okumuştur. İbni Kesir (rh), İmam Nevevi'den (rh) şu tespiti aktarır:

"İmam Nevevî, Tibyan kitabında geçen rivâyetlerin bir kısmını zikrettikten sonra şöyle demiştir: Bu konuda tercihe şayan görüş, bunun, kişilerin durumuna göre değiştiğidir . Dolayısıyla Kur'ân'ın incelikleri ve derin mânâları üzerinde durabilen kimse, okuduğunu tam anlayabileceği miktarla yetinsin. İlim ve benzeri dini görevlerle veya Müslümanların genel işleriyle uğraşan kimse ise kendisini bekleyen bu işleri aksatmayacak kadarıyla yetinsin. Anılan kimselerden olmayanlar ise bıkkınlığa ve aşırı hızlı okumaya yol açmadıktan sonra diledikleri kadar çok okuyabilirler."[118] [119]

118. Kur'ân'ın Faziletleri, İbni Kesir, s. 186-187

119. Selef imamlarından varid olan bazı rivayetler vardır. Kiminin Kur'ân'ı bir günde veya bir gecede hatmettiği, kiminin bir günde birden fazla hatim yaptığı nakledilmiştir. Bu rivayetleri Allah Resûlü'nün (sav), "Üç günden az sürede hatim yapmayın." hadisiyle birlikte nasıl anlamalıyız? Allah'tan yardım isteyerek derim ki:

- Öncelikle isnadı zayıf rivayetleri, kaynağı olmayan menkıbeleri elemeliyiz. Zira, insanları salih amele teşvik etmek için hadis uydurmaktan imtina etmeyen zındıklar ve cahiller, salihler adına menkıbe uydurmaktan hiç imtina etmezler.
- Makul olmayan rivayetleri elemeliyiz: Bir hafızın yanlışsız ve her harfin hakkını vererek okuması, ortalama olarak dakikada bir sayfadır. Buna göre bir cüz yirmi dakika, üç cüz bir saat, bir hatim on saat demektir. Çok iyi bir okuyucu, hiç ara vermeden okusa günde en fazla iki hatim yapabilir. Ki bu süre dahi makul değildir. Böyle biri hangi ara yiyecek, uyuyacak, mescide gidecek, cemaate iştirak edecek, ailevi ve sosyal sorumluluklarını yerine getirecektir!
- Selef imamlarını övüyor gibi görünen bazı rivayetlerin, hakikatte onları yersin diye uydurulduğu unutulmamalıdır. Bazı rivayetlerde Mücahid'in (rh) akşam ile yatsı arasında (yaklaşık 1,5 saat), bir hatim yaptığı (bk. Fedailu'l Kur'ân, İbni Kesir), İbni Katib'in gündüz dört, gece dört hatim yaptığı rivayet edilmiştir (age.). Böyle birinin Kur'ân'ı nasıl okumak zorunda kalacağı izahtan varestedir.
- Tüm bunlardan sonra; elimizde olan sahih rivayetler şu şekilde anlaşılmalıdır:
  - Allah Resûlü'nün nehyi onlara ulaşmamıştır.
  - Allah Resûlü'nün nehyi onlara ulaşmış, fakat nehyi kesinlik bildiren bir yasaklama olarak kabul etmemişlerdir. Zira "bir ay, yirmi gün, on gün, bir hafta, üç gün şeklinde muhatabın talebine göre süreyi azaltması, güç yetirenin istediği kadar okuyabileceğini gösterir." şeklinde bir yorum yapmış olmalılardır. Mubarekfuri (rh) Tirmizi şerhinde, nehyi tahrim üzere almadıklarını söylemiştir. (bk. Tuhfetu'l Ehvezi, 8/219)
  - İbni Receb El-Hanbeli (rh) şöyle bir yaklaşım sergiler: "Üç günden az sürede Kur'ân hatmini yasaklayan rivayet, bu ameli sürekli yapanlar içindir. Ramazan ayı, Kadir Gecesi,

7. Ezberden Okumak

Önceki bölümlerde ezberden okumanın mı, yoksa Mushaf'a bakarak okumanın mı daha faziletli olduğuna değinmiştik.[120] Bu bölümde temas edeceğimiz konu, ezberden okumanın Kur'ân'dan etkilenmeye, dolayısıyla onu daha iyi anlamaya ve yaşamaya olan etkisidir. Hiç şüphesiz Kur'ân'dan bir bölümü ezberlemek ve ezberdeki bölüm üzerine yoğunlaşmanın Kur'ân'dan etkilenmede etkisi yadsınamazdır:

"(Hayır, öyle değil!) Bilakis o (Kur'ân), kendilerine ilim verilenlerin göğsünde apaçık ayetlerdir. Ayetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez."[121]

Yüce Allah Kur'ân'ın, ilim ehlinin göğsünde olduğunu haber vermiştir. Âdeta ilim ehlinin göğsü/hıfzı bir

---

Mekke gibi faziletli topraklarda çokça Kur'ân okumak, yasak kapsamında değildir. (Letaifu'l Mearif, s. 171, özetlenmiştir) Görüldüğü gibi İbni Receb (rh) özel zamanlarda vakitten faydalanmak için çokça Kur'ân okumayı yasak kapsamında değerlendirmemiştir.

- Bazı âlimler, bu durumu keramet olarak kabul etmişlerdir. Her insanın değil, Kur'ân ile ünsiyetleri nedeniyle ehlullahtan olmuş insanların "özel kolaylaştırmayla" bir gecede birden fazla hatim yapabileceklerini söylemişlerdir. Bazı insanlara okumanın hafifletildiğine/kolaylaştırıldığına dair şu rivayetle istidlalde bulunmuşlardır:
- Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Nebi (sav) şöyle buyurmuştur:

"Davud'a (as) Zebur'u okumak kolaylaştırılmıştı. O, atlarının eğerlenmesini emrederdi, atları eğerlenirdi. Fakat atları eğerlenmeden önce Zebur'u okur bitirirdi. O, ancak kendi el emeğinden yerdi." (Buhari, 3417)

Davud'a (as) Zebur kıraati kolaylaştırıldığı gibi bazı kullara da kolaylaştırılmış olabilir, demişlerdir. Leknevi şöyle der:

" 'Bir günde gece ve gündüz sekiz kere hatim yapılması ve bir gecede bin rekat namaz eda edilmesi gibi bazı uygulamaların gerçekleşmesi aklen düşünülemez.' diyenlere şunu söyleriz: Bunlar avam tabakasına uzak görülse de, ehlullaha uzak değildir, zira onların bu makamlara ulaşabilmeleri için Allah tarafından kendilerine melekuti bir kudret bahşedilmiştir. Bunları sadece kerametleri ve fevkalade olayları kabul etmeyenler inkar ederler." (Kur'ân Hatmi İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi, s. 89-90)

Sözün özü: Yolların en hayırlısı ve örneklerin en güzeli Allah Resûlü'dür. Allah Resûlü (sav) üç günden az bir sürede hatim yapılmasını nehyetmiştir. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

120. bk. s. 217, Kur'ân'ı Mushaf'tan mı, Yoksa Ezberden mi Okumak Daha Faziletlidir?

121. 29/Ankebût, 49

mahfaza, Kur'ân da orada korunan bir emanettir. Öyledir; Kur'ân'dan ezberlenen her bölüm, âdeta insanın kanına, ruhuna, yüreğine karışır. Her geçen gün insan o ayetleri daha fazla özümser, daha fazla anlar. İlk neslin Kur'ân eğitimi de böyledir. Onlar Kur'ân'dan ezberleyebilecekleri kadarını alır, onun ilim ve amelini elde ettikten sonra yeni parçayı ezberlerlerdi. Bu nedenle Allah Resûlü (sav) vefat ettiğinde birçoğu hafız değildi. Bazısı bu usulle tek bir sureyi ezberlemek için yıllarını harcardı. İbni Ömer'in (ra) Bakara Suresi'ne sekiz yılını verdiği rivayet edilmiştir. [122] Sadece Bakara Suresi için sekiz yıl!

Kur'ân'ı (veya bir bölümünü) ezberden okuyan insan ile ezberinde Kur'ân olmayan insan şu iki kimseye benzetilebilir: Bir yolculuğa çıkan birinin yanına azık olarak hurma alması ile ötekinin un almasını düşünün. Azığı hurma olan, ihtiyaç duyduğu her ân ağzına bir hurma atabilir. Azığı un olanın ise durması, hamur yoğurması ve ekmek pişirmesi gerekir. [123] Başta Kur'ân olmak üzere tüm ilimler ilaç gibidir; insan onu vücuduna almadan etkisini göstermez. [124] Ki, insan Kur'ân'ı kalbine aldı mı insan üzerindeki etkisi başka olacaktır.

Sehl ibni Abdullah (rh), bir öğrencisine sorar: "Kur'ân ezberin var mı?"

Öğrenci, "Yok." der.

Sehl (rh), "Kur'ân ezberlemeyen bir mümini kim kurtarır?

122. bk. Muvatta, 546
123. Örnek bk. Mefâtihu Tedebburi'l Kur'ân, s. 94
124. bk. age

Peki o, ne terennüm edecek, ne ile lezzet alacak, ne ile Rabbiyle konuşacak?" der.[125]

Ezberinde Kur'ân'dan bir bölüm olan insan, istediği her yerde Rabbiyle konuşabilir. Daraldığında, gönlün baharı olan Kur'ân'ı terennüm edebilir. Sıkıldığında, rahmet ve sekinet indiren kelamı tilavet edebilir…

8. Bir Başkasından Dinlemek

Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için, bazen onu bir başkasından dinlemek faydalıdır. Rabbimiz Kur'ân okuyanları övdüğü gibi kendilerine okunan Kur'ân'ı can kulağıyla dinleyenleri de övmüştür:

"(Kur'ân'ın insanı basiretli kılan, hidayete erdiren ve rahmete eriştiren ayetlerinden istifade etmek istiyorsanız) Kur'ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasınız."[126]

"Müminler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığında kalpleri ürpertiyle titrer, O'nun ayetleri okunduğunda imanlarını arttırır ve yalnızca Rablerine tevekkül ederler."[127]

"Onlar, Rablerinin ayetleri kendilerine hatırlatıldığında sağır ve kör gibi davranmazlar. (Kulak kabartıp, anlamaya çalışırlar.)"[128]

Allah Resûlü (sav) insanlara Rabbinin ayetlerini okusun diye görevlendirilmişti.[129] Buna rağmen bazen sahabilerinden kendisine Kur'ân okumalarını isterdi:

125. bk. age
126. 7/A'râf, 204
127. 8/Enfâl, 2
128. 25/Furkân, 73
129. "Ümmiler arasında onlardan olan, kendilerine (Allah'ın) ayetlerini okuyan, onları arındıran, Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir Resûl gönderen O'dur. Onlar, bundan önce apa-

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav), 'Bana Kur'ân oku!' dedi.

Ben hayretle, 'Kur'ân sana indirildiği hâlde ben mi sana Kur'ân okuyayım?' diye sordum.

Buna karşın şöyle buyurdu: 'Ben onu başkasından duymayı arzu ediyorum.'

Böylelikle Nisâ Suresi'ni okumaya başladım. 'Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman hâlleri nice olacak!' [130] ayetine gelince 'Yeter!' veya 'Dur!' dedi. Ona baktığım zaman gözyaşlarının aktığını gördüm." [131]

Bazen de güzel Kur'ân okuyan ashabını, onlara belli etmeden dinlerdi.

Ebu Musa El-Eş'ari'den (ra) Nebi'nin (sav) ona şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ey Ebu Musa! Sana Davud Nebi'nin mizmarından (namelerinden) bir mizmar verilmiştir." [132]

İnsan, sesten etkilenen bir varlıktır. Güzel okuyuşlu bir ses, kalpte birçok kulluk duygusunu harekete geçirebilir, insanın kendi okuyuşuyla elde edemediği huşuyu sağlayabilir.

9. Birlikte Kur'ân Okumak

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

çık bir sapıklık içindeydiler." (62/Cuma, 2)

130. 4/Nisâ, 41
131. Buhari, 5055; Müslim, 800
132. Buhari, 5048; Müslim, 793

"… Allah'ın Kitabı'nı okuyup aralarında dersler yapmak için Allah'ın evlerinden bir evde toplanan hiçbir topluluk yoktur ki mutlaka onların üzerlerine sekinet iner, kendilerini rahmet kaplar, etraflarını melekler sarar, Allah onları yanındakilere anlatır." [133]

Bir araya gelip kendi aralarında Kur'ân'ı ders yapan ve onu anlamaya çalışan insanlar, çabalarını gök ehlinin yardımıyla desteklerler. Kur'ân'ı anlamak için bir araya gelenler; rahmet, sekinet ve meleklerin birlikteliğiyle manevi bir atmosfer yaşarlar. Birlikteliğin sağladığı manevi hava, Kur'ân'ı daha iyi anlamalarına yardımcı olur.

Kur'ân'ı birlikte okuyup anlamaya çalışmak, "Onların işleri aralarında istişareyledir." [134] ayetinin de gereğidir. İstişare, yani bir meseleyi hep beraber, ortak akılla çözmeye çalışmak; hayatın tüm alanları için geçerlidir. Siyaset, ekonomi, aile…ve Allah'ın kelamını anlama çabası, istişareyle mümkündür. İlk neslin Kur'ân okuma çabalarına baktığımızda hep birlikte Kur'ân okuduklarını, bir sorunla karşılaştıklarında önce Kur'ân'a sonra sünnete baktıklarını, her birinin yanındaki bilgiyle sorunun çözümüne katkı sunduğunu görürüz. Ömer'in (ra) sahabenin önde gelenlerini Medine'de tutması, özel görevler haricinde Medine dışına çıkmalarını istememesi de bu hikmete mebnidir. Bir sorunla karşılaşıldığında hep birlikte istişareyle çözüm bulmak için…

İlerleyen süreçlerde önce ilim ehli siyasetten/yönetimden

133. Müslim, 2699
134. bk. 42/Şûrâ, 38

uzak tutulmuş ve yönetim ile Kur'ân ve sünnet arasındaki bağ koparılmıştır. Böylece İslam'da cahilî siyaset dönemi, yani saltanat başlamıştır. Sonra ilim adamlarının Kur'ân'ı okuma ve anlama çabaları, bireysel çabalara dönüşmüştür. Bireysel anlayışlar zaman içinde karşı karşıya gelmiş ve tefrikaya neden olan, gayrimeşru ihtilaf dönemi başlamıştır. Günümüzde de bireysel okuma ve anlama çabaları sürmekte, dün sebep olduğu sorunlara sebebiyet vermeye devam etmektedir.

Kur'ân tefsirlerinden yardım almak

Kur'ân'ı birlikte okumanın vesilelerinden biri de ilim ehlinin yazdığı tefsirlerden yardım almaktır. Zira kitap kaleme alan âlimler, Kur'ân üzerine yaptığı çalışmaları ümmetle paylaşmışlardır. Onu okuyan mümin, âdeta o âlimle oturup Kur'ân'ı anlama çabası içerisine girmiştir. Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak için tefsir kitaplarına yönelen mümin, tefsir seçiminde dikkatli olmalıdır. Tefsire yönelme gayesini unutmamalı, amacının Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak olduğunu hatırda tutmalıdır. Bunun için tavsiyem, Kur'ân'ı anlama çabasında şu kaynaklardan yararlanmasıdır:

· Tefsîru's Sa'dî

· Tefhîmu'l Kur'ân

· Fî Zilâli'l Kur'ân

· Tefsîru'l Kur'ân'il Azîm, İbn-i Kesir Tefsiri

· Tevhidî hassasiyeti olan ilim adamlarının tefsir derslerini dinlemek

Bu kaynakları önermemin nedenlerine gelince;

– Okuduğumuz/Dinlediğimiz tefsirin gereksiz detaylardan uzak olması gerekir. Zira birçok tefsir kitabı ana metni ve Kur'ân'ın gayesini unutturacak ve Kur'ân ile hiçbir ilgisi olmayan detaylarla doludur. Öyle ki bazı tefsirler için "İçerisinde tefsir dışında her şey var" denmiştir. Önerdiğimiz kaynaklar, Kur'ân ayetlerinin ve Kur'ân'ın ana gündeminin dışına çıkmayan tefsirlerdir.

– Kur'ân, Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklarla birlikte okunmalıdır. İleride açıklayacağımız gibi [135] Kur'ân, Allah Resûlü'nün (sav) sünneti/sireti, ilk neslin örnek yaşantısı ve müminlerin yolundan kopuk değildir. Tavsiye ettiğimiz kaynaklar bu hassasiyete sahiptir.

– Kur'ân tefsirinde uydurma rivayetler, İsrailiyat haberleri ve Kur'ân'ı masallaştıran kıssalardan ari olmalıdır. Maalesef geleneksel bazı tefsirler masal kitabını andırmaktadır. Önerdiğimiz kaynaklar bu afetten halidir.

– Kur'ân asırlar önce inse de bugünü düzenlemek için okunmaktadır. Okunan/Dinlenen tefsirin bugüne söyleyeceği bir sözünün olması, ayetlerin güncel karşılığını göstermesi gerekir. Tavsiye edilen kaynaklar bu özelliğe sahiptir.

– Kur'ân'ın ana gündemi tevhiddir:

"Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak

135. bk. s. 351, Kur'ân'ı Kur'ân'ın Gösterdiği Kaynaklarla Birlikte Okumak

açıklanmış bir Kitap'tır. (Ayetlerin Allah tarafından muhkem kılınıp, sonra detaylı bir şekilde açıklanmasının nedeni) Allah'tan başkasına ibadet etmemenizdir. Şüphesiz ki ben, size O'ndan bir uyarıcı ve müjdeciyim." [136]

Kur'ân'ı açıklama iddiasındaki her çalışmanın ana gündemi tevhid olmalı, ayetlerin tevhid inancıyla bağını kurmalıdır. Önerilen kaynaklar bu özelliğe sahiptir.

Pratik tefsir çalışma önerisi

- "Bir bütün olarak Kur'ân tefsiri çalışmak yerine sure sure Kur'ân çalışmaya gayret edin. Zira bir bütün olarak Kur'ân çalışması uzun ve yorucudur. Allah'ın rahmet ettikleri müstesna genelde yarım kalmaktadır. Bu durum insanın fıtri yapısıyla ilgilidir. Bilindiği gibi insan, parçalara bölünmüş, kısa zamanda sonlanan çalışmalara karşı daha istekli olur. Biten her parça, bir sonrakine teşvik edici rol oynar. Bitmiş parçalar biriktikçe kişinin kendine olan güveni ve çalışma şevki artar.

- Mekkî surelerden başlayabileceğiniz gibi nüzul sırasına göre bir Mushaf da takip edebilirsiniz. Hem Kur'ân'ın nüzul atmosferini yaşamış olur hem de ilk inen surelerin kısa oluşundan istifade edersiniz.

- Her seferinde, ele aldığınız sureden on ayet seçin ve bu on ayet üzerinde çalışın. Zira bu, Allah Resûlü'nün (sav) Kur'ân öğretme metodudur:

136. 11/Hûd, 1-2

Ebu Abdurrahman Es-Sulemî'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

'Nebi'nin sahabelerinden bize Kur'ân okutanların bildirdiklerine göre onlar Allah Resûlü'nden (sav) on ayet öğrendikleri zaman, ilmî ve amelî muhtevalarını öğrenmedikçe diğer on ayete geçmezlermiş. Ve şöyle demişlerdi: 'Böylelikle biz hem ilmi hem ameli öğrendik.' '[137]

• Çalışacağınız ayetleri yukarıda önerilen kaynaklardan okuyun ve tevhid ehli ilim adamlarının derslerinden dinleyin.

• Önce bir ayetin mealini yazar, sonra o ayetin tefsirini okur, sonra da bir dersten dinlersiniz. Her ayetin altına şu sırayı gözeterek bilgileri kaydedebilirsiniz:

· Ayetin nüzul sebebi (varsa)

· Ayetin öncesiyle ve sonrasıyla ilişkisi (varsa)

· Ayete dair Allah Resûlü'nden (sav) nakledilmiş tefsir (varsa)

· Sahabilerin ayete dair yaptıkları yorumlar (varsa)

· Ayetin bugüne bakan yönü

· Şayet bu ayet yalnızca size inseydi size bakan yönü ne olurdu?

Her ayetin altına bu bilgileri yazdıktan sonra bir deftere (dosya da olur) bilgileri düzenli bir şekilde yazın.

137. Ahmed, 23482

• On ayetin bir gün veya birkaç gün sürmesine takılmayın. Kur'ân tertil üzere inmiş, tertil üzere okunan ve tertil üzere anlaşılabilecek bir kitaptır. Aceleye gelmez:

'Kâfirler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine bir seferde indirilseydi ya!' Böyle (parça parça) indirdik ki kalbini sağlamlaştıralım. Ve onu tertil üzere/ağır ağır okuduk.' [138]

• Her on ayeti bitirdiğinizde yarım saat kadar düşünün. Daha önce okuduğunuz/çalıştığınız bölümler ile bu ayetler arasında bir bağ var mıdır? Benzer konulara temas eden ayetleri zihninizde eşleştirin.

• Son olarak bu çalışmanızın kalıcı ve bereketli olmasını istiyorsanız şunları yapın:

· Çalıştığınız her on ayetle amel etmek için çaba gösterin.

· Öğrendiklerinizi çevrenize anlatın.

Her gün yarım saatlik bir zaman belirleyin ve kitap okur gibi tefsir derslerinizi okuyun. Bittikçe başa dönün ve yeniden başlayın.

Çalışmayı yapacak kardeşimiz Arapçayla ilgiliyse ek olarak şunları öneririm:

· Kelime mealli bir Kur'ân'dan, ayetleri kelime kelime çözümleyin.

· Arapça Mushaf'tan ayetleri okuduğunuzda büyük çoğunluğunu anlayana kadar devam edin. Böylece namazda okuduğunuzda veya Kur'ân tilavetinde okuduğunuzu anlayacak seviyeye gelirsiniz.

138. 25/Furkân, 32

· Mufredatu'l Kur'ân kitabını edinip (Türkçesi de mevcut) Kur'ân kavramlarını ayetlerin altına yazın. Kur'ân kavramları hakkındaki farkındalık, ayetlerdeki ince manaları kavramamıza yardımcı olur."[139]

10. Kalbe Dokunan Ayetleri Tekrar Etmek

Kur'ân okuyan mümin, bazı ayetlerin yüreğinin bam teline dokunduğunu hisseder. Kalbi titrer, burun direkleri sızlar, gözleri yaşarır. Bu bazen insanın içinde bulunduğu ruh hâliyle ilgilidir; ayet, içinde bulunduğu hâle hitap eder. Bazen Yüce Allah'ın bir lütfudur; nedenini bilmez, ancak ayetin ona dokunduğunu fark eder… Hangi sebeple olursa olsun; kalbe dokunan o ayet, insanın manevi rızkıdır. Allah (cc) bir yürek yarasını sağaltsın diye, Yüce Allah o ayeti, kuluna şifa kılmıştır. Kişi o ayete dört elle sarılmalı; ayete doyana kadar, ayetten nasibini alana kadar tekrar tekrar aynı ayeti okumalı, kendisini Kur'ân'ın manevi akışına bırakmalıdır.

Allah Resûlü (sav) ve onun terbiyesinde yetişen ilk nesil, yüreklerine dokunan bir ayete denk geldi mi o ayete doyana kadar tekrar ederlerdi.

"Ebuzer el-Gıfari'den (r.a.) rivayet ettiğimiz bir hadisi şerifte de Resulullah'ın (s.a.v.) bir gece sabaha kadar tekrarladığı aynı ayetle namazını kıldığı ifade edilmektedir.

Bu ayeti kerime: 'Onları azaplandırırsan şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer affedersen şüphesiz mutlak galip ve hikmet sahibi sensin.' (Maide 5/118) Mealindeki ayetidir.

Temim ed-Dari de (r.a.): 'Yoksa kötülükleri kazananlar,

139. Tevhid Dergisi, S 83, s. 4-6

kendilerini, salih amellerde bulunanlar gibi mi yapacağız, hayat ve ölümlerinde bir mi olacak sandılar? Hükmede geldikleri bu şey ne fena…' (Casiye 45/21) Mealindeki ayeti kerimesini tekrar tekrar okumuştur.

Ubade b. Hamza da şunları rivayet ediyor: Bir gün Esma'nın ziyaretine gitmiştim. Esma (r.a.): 'İşte Allah bize lütfetti. Bizi sam yeli azabından korudu.' (Tur 52/27) Mealindeki ayetini okuyordu. Burada durup ayeti tekrarlamaya başladı. Fazla devam edince pazara inip işlerimi gördükten sonra döndüğümde hala aynı ayeti tekrar ettiğini gördüm. Bu hadise Aişe (r.a.) validemizden de rivayet edilmiştir:

İbn Mes'ud (r.a.): 'Allah'ım ilmimi artır.' (Ta-ha 20/114)

Said b. Cübeyr: 'Allah'a döneceğiniz o günden korkunuz.' (Bakara 2/281) 'Ve boyunlarında laleler ve zincirlerin bulunduğu zaman anlayacaklardır.' (Mü'min (Gafir) 40/71)

'Ey insan, o keremi bol olan Rabbine karşı seni aldatan ne?' (İnfitar 82/6) Mealindeki ayetleri tekrar tekrar okumuştur.

Dehhak da: 'Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında ateşten tabakalar vardır.' (Zümer 29/16) Mealindeki ayeti okuduğu zaman sabaha kadar tekrar ederdi." [140]

11. Tedebbür Ederek Kur'ân Okumak

Yüce Allah Kur'ân'ı tedebbür edilsin diye indirmiştir:

"Ayetlerini tedebbür edip (iyice düşünsünler) ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye, (bu Kur'ân) sana indirdiğimiz mübarek bir Kitap'tır." [141]

140. Kur'ân Okuma Adabı, s. 17-18
141. 38/Sâd, 29

"Kitabın, indiriliş hikmeti budur: İnsanlar, onun âyetleri üzerinde iyice düşünsünler, o âyetlerdeki ilimleri çıkarsınlar, sırlarını ve hikmetlerini iyiden iyiye incelesinler! Bu Kitap üzerinde iyice düşünmek, anlamlarını tefekkür etmek, tekrar tekrar onun üzerinde fikir geliştirmek sayesinde onun bereket ve hayırları elde edilir.

Bu buyruk, Kur'ân-ı Kerim üzerinde düşünmeyi teşvik ettiği gibi bunun, amellerin en faziletlisi olduğuna, tefekkür ederek Kur'ân okumanın, bu maksadı gerçekleştirmeyen hızlıca okumadan daha faziletli olduğuna delildir." [142]

Kur'ân'ın indiriliş gayelerinden olan tedebbür, "d-b-r" kökünden türemiş bir kelimedir. Kelimenin kök anlamı, bir şeyin arkası demektir. Öne nispetle arkada kalan her şey bu kelimeyle isimlendirilebilir. [143] Yine debr, arının isimlerinden biridir. Arıya debr denmesinin nedeni, kendisine yararlı olacak şeylerin peşine düşmesindendir. [144] Bazı dilciler arıya debr denmesinin nedeninin silahını/iğnesini arkasında taşıması olduğunu söylemiştir. [145] Yine sahibinden geriye kalan çokça mala/servete de debr denmiştir. [146] Buna göre tedebbür kelimesini şöyle izah edebiliriz: Tedebbür, derin düşünmektir. Zira bir sözün/metnin arkasını araştırmak ve inceliklerini anlamaya çalışmak; ondaki hayırları toplamak, ondan geriye kalan mana servetine talip olmaktır. Tedebbür, tefa'ul sigasından bir kelimedir. Bu siganın/kalıbın aslı bir şeyi zorlanarak ve

142. Tefsîru's Sa'dî, 4/345, Sâd Suresi, 22. ayetin tefsiri
143. El-Mufredât, s. 308, d-b-r maddesi
144. bk. Zâdu'l Mesîr, 1/600, Nisâ Suresi, 82. ayetin tefsiri
145. El-Mufredât, s. 308, d-b-r maddesi
146. bk. age.

peyderpey elde etmektir. Tedebbür, yani derin düşünmek külfetli bir iştir. Alfabeyi heceler gibi, adım adım ilerlenen bir kulluk menzilesi, insanı zorlayan bir sorumluluktur. Aslında tedebbür eden, bir arı gibi düşünülebilir. Nasıl ki arı, çiçekler arasında gezinip bal özünü toplar, sonra onu işleyerek şifalı bir yiyecek meydana getirir. Kur'ân okuyan da onun ayetleri arasından kulluk özlerini toplar, sonra onları işleyerek, yani üzerinde düşünerek iman ve salih amele dönüştürür.

Münafıklar Kur'ân'ı tedebbür etmez!

Kur'ân üzerinde düşünmek ve derin anlamlarını keşfetmeye gayret etmek Kur'ân'ın indiriliş gayelerindendir. Yüce Allah kalpleri kilitli nifak ehlinin Kur'ân üzerinde düşünmediğini haber vermiştir. İlgili ayetler üzerinde tedebbür ettiğimizde şu faydalı bilgileri elde ederiz:

"Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı." [147]

– Ayet-i kerime, münafıkları yeren bir siyakta varid olmuştur. Hâliyle Kur'ân'ı tedebbür etmeye yanaşmayanların nifak ehli olduğu vurgulanmıştır. Ayetin indiği siyakı okuyalım:

"Kim Resûl'e itaat ederse hiç şüphesiz Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse seni, onların üzerine koruyucu göndermedik. 'İtaat edeceğiz.' diyorlar. Senin yanından çık-

147. 4/Nisâ, 82

tıkları zaman onlardan bir grup, söylediklerinin dışında bir şeyleri gece/gizlice kurguluyor. Allah onların gece/gizlice kurguladıklarını yazar. Onlardan yüz çevir ve Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter. Onlar Kur'ân'ın (derin anlamlarını anlayacak şekilde dikkatli) düşünmüyorlar mı? Şayet Allah'tan (değil de) bir başka yerden gelmiş olsaydı onda çok fazla çelişki/zıtlık bulurlardı. Onlara emniyete ya da korkuya dair bir haber geldiğinde (haberin olumlu olumsuz etkisini hesaba katmadan) onu yayarlar. Şayet onu (kimseye anlatmadan önce) Resûl'e ya da yöneticilerine götürselerdi, olaylardan sonuç çıkarma kabiliyeti olanlar, o haberin (doğru mu, yanlış mı, bırakacağı etki faydalı mı, zararlı mı) hakikatini bilirlerdi. Allah'ın sizin üzerinizde lütfu ve rahmeti olmasaydı azınız müstesna, şeytana uymuştunuz." [148]

– Kur'ân'ı tedebbür etmek ile onun Allah'tan olduğuna iman arasında; Kur'ân'ı tedebbür etmemek ile onun Allah'tan olduğuna dair imanın yokluğu arasında bağ kurulmuştur. Bilindiği gibi nifakın aslı şüphedir. Münafık yol ayrımında kalmış, hangi yöne yöneleceğini bilmeyen, iki arada bir deredeki (müzebzeb) insandır. Bu belirsizliğin nedeni de şüphedir. Ne yakinen inanabilmekte ne de yakinen inkâr edebilmektedir. İşte bu iki arada bir derede kalmanın nedeni, Allah'ın (cc) kelamını tedebbür etmemeleridir. Kur'ân'ı tedebbür etseler hem kelamı hem de kelamın sahibini tanıyacaklardır.

"Yüce Allah'ın Kitabı üzerinde gereği gibi düşünmek, ilim ve marifetlerin anahtarıdır. Her türlü hayır bu sayede elde

148. 4/Nisâ, 80-83

edilir ve bütün ilimler bu yolla oradan çıkartılır. Bu yolla kalbin imanı artar ve iman ağacı daha derinlere kök salar. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, mabudumuz olan Rabbimizi, O'nun kemal sıfatlarını tanıtmakta, O'nun her türlü eksiklikten münezzeh olduğunu anlatmaktadır. O'na ulaştıran yolu, bu yolu izleyenlerin niteliklerini ve Rablerinin huzuruna vardıklarında karşılaşacakları mükâfatları öğretmektedir. Gerçek düşmanı, azaba götüren yolu, azabı hak edenlerin niteliklerini ve azabın sebeplerinin gerçekleşmesi halinde karşı karşıya kalacakları durumları da öğretmektedir.

Allah'ın Kitabı üzerinde gereği gibi düşünmenin sağladığı faydalardan biri de kulun bu yolla yakin derecesine ve onun Allah'ın kelamı olduğuna dair kesin bilgi sahibi olma noktasına ulaşmasıdır. Çünkü o, Kitabın bir bölümünün diğerlerini tasdik ettiğini ve bir bölümünün diğerine uygun düştüğünü yakinen görür. Kur'ân-ı Kerim'de hikmetlerin, kıssaların ve haberlerin birkaç yerde tekrarlandığını görüyoruz. Hepsi de birbirine uygundur ve birbiriyle örtüşmektedir. Biri diğeriyle çelişmemektedir. Bununla Kur'ân-ı Kerim'in kemâli ve onun, ilmiyle her şeyi kuşatan tarafından geldiği kesin olarak anlaşılır.

Bundan dolayı Yüce Allah, 'Eğer o, Allah'tan başkasından gelseydi elbette içinde birbirini tutmayan birçok şey bulurlardı.' buyurmaktadır. Yani Kur'ân-ı Kerim, Allah tarafından geldiğinden ötürü onda hiçbir şekilde birbirini tutmayan, birbirine uymayan şey bulunmaz." [149]

149. Tefsîru's Sa'dî, 1/511-512, Nisâ Suresi, 82. ayetin tefsiri

– Münafıkların ve kâfirlerin Kur'ân'ı tedebbür etmesi istenmekte, tedebbür etmemeleri kınanmaktadır. Demek ki bir kâfir ve münafık dahi Kur'ân'ı tedebbür etse ondaki incelikleri fark edecek, onun iman ve hidayetinden yararlanabilecektir. Bu, aynı zamanda Kur'ân'ın açıklığına bir işarettir. Şayet kâfir ve münafık dahi onu anlayabilecekse acaba kalbinde iman olanlar onu okuyarak ne incelikler elde ederler. [150]

– Tedebbürün emredilmesi, her insana bireysel bir sorumluluk yükler. Her birimiz Kur'ân'ı okumak, anlamaya çalışmak, onun üzerinde derin düşünmekle mükellefiz. Kur'ân, yalnızca müçtehidlere inmiş bir kitap değildir. Onun ayetleri üzerinde tedebbür de müçtehidlere has bir sorumluluk değildir. Bu kitaba inandığını iddia eden her insan tedebbür emrine muhataptır. Tedebbür emri, taklidi iptal eden delillerden biridir. Şayet taklit farz olsa her birimiz Kur'ân'ı tedebbürle sorumlu tutulmaz, başkalarının tedebbürüne uymak durumunda kalırdık. [151]

"Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?" [152]

Tedebbürle ilgili ikinci ayet Muhammed Suresi'nde, yine münafıklarla ilgilidir. Bağlamıyla beraber okuduğumuzda Rabbimiz şöyle buyurur:

"Müminler der ki: "(Savaşın hükmünü ve sevabını anlatan) bir sure indirilseydi ya!" İçinde savaşın zikredildiği muhkem bir

150. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, 3/223, Nisâ Suresi, 82. ayetin tefsiri
151. bk. Tefsîru'r Râzî, 8/185; Tefsîru'l Menâr, 5/387-388, Nisa Suresi, 82. ayetlerin tefsiri
152. 47/Muhammed, 24

sure indirildiğinde, kalplerinde hastalık bulunanların, (ölüm korkusundan peyda olmuş) baygın bakışlarla sana baktığını görürsün. Korktukları başlarına gelsin! İtaat edip güzel söz söylemeleri (gerekirdi). İş ciddiyet kazandığında, Allah'a sadakat gösterselerdi, bu onlar için daha hayırlı olurdu. Sizden beklenen/umulan (İslam'dan) yüz çevirdiğinizde, yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını koparmanız değil midir? Bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağırlaştırdığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir. Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?" [153]

– Allah (cc), Kur'ân'ı tedebbür etmek ile kalplerin hayra açık olması arasında; Kur'ân'ı tedebbür etmemek ile kalplerin kilitli olması arasında bağ kurar. Kalplerin kilitli olması, kilitli bir kapıya benzetilebilir. Nasıl ki kilit, kapıdan içeri girmemize engel oluyorsa kalp kilidi de Kur'ân'ın oraya girmesine engel olur.

– Kalpler iki şekilde kilitlenir. Biri; insanın işlediği günahların kalbi lekelemesi, sonra kuşatması, sonra da istila edip mühürlemesi; kalbi dışarıdan gelecek hayırlara karşı kilitlemesidir. Mücahid (rh) der ki: "Ran (günahla gelen buğu/leke), mühürden daha hafiftir. Mühür de kilitlenmeden daha hafiftir. Bütün bunların en ağırı kilittir." [154] Günahların getirdiği leke, mühür ve kilitten korunmanın yolu çokça istiğfarda bulunmak, kalp aynasını temizlemektir.

153. 47/Muhammed, 20-24
154. Zâdu'l Mesîr, 5/490, Muhammed Suresi, 24. ayetin tefsiri

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günahtan el çeker, bağışlanma diler, tevbe edip Allah'a dönerse kalbi cilalanır. Eğer bunları yapmaz, günah ve hataya devam ederse siyah nokta artırılır ve netice de bütün kalbini kaplar. Allah'ın, Muttaffifin Suresi'nin 14. ayetinde, 'Yaptıkları yüzünden kalpleri pas tutmuştur.' diye anlattığı pas işte budur."[155]

İkincisi; insanın yanlış tasavvurlarla kalbini kilitlemesidir. Kur'ân'ın anlaşılmaz zor bir kitap olduğu, onu anlamak için on iki ilim bilmek gerektiği, onu yalnızca müçtehidlerin anlayacağı vb. tasavvurlar; insanın kendi elleriyle kalbine kilit vurmasıdır. Bu kilidi kırmanın yolu; Kur'ân'ı Kur'ân'dan ve onun mübelliği Nebi'den tanımaktır.

– Kelimenin kilitler/ekfal şeklinde çoğul olarak zikredilmesi de ilginçtir. Bu ifade kalplerin birden fazla kilidi olduğuna, kilitli kalplerin de mertebe mertebe olduğuna işarettir.

– Yirmi üçüncü ayette lanetlenmiş, körleştirilmiş ve sağırlaştırılmış insanlardan söz edilmesi; ardından Kur'ân'ı tedebbür etmeyenlerin kınanması; bir yönüyle zikredilen cezanın nedeninin Kur'ân'ı tedebbür etmemeleri olduğunu ima ederken, diğer yandan umut vermektedir. Lanetlenen, körleşen ve sağırlaşan kalpler, ancak şifa olan Kur'ân ayetlerinin tedebbürüyle arınıp ıslah olabilir.

155. Tirmizi, 3334; İbni Mace, 4244

"Onlar bu durumlarının neticesinde hastalıkları ve nifakları ile başbaşa kalacaklar, Allah'ı tasdik ederek O'na yakiynen bağlanmayacaklar. Bunun için 'İşte Allah kendilerini lânetlemiştir.' Dergâhından kovmuş, hidayetinden uzaklaştırmıştır. 'Sağırlaştırmış ve gözlerini kör etmiştir.' Gerçi onlar görme ve duyma organlarını yitirmemişlerdir ama bu organlarını çalıştırmadıkları için veya mücerret duyuş ve görüşün ötesinde idrak kuvvetlerini atalete mahkûm ettikleri için artık bu organlar hiçbir vazife yapmaz olmuştur.

Sonra da âyeti kerîme istinkarî bir üslûpla soruşturma yapıyor: 'Yoksa bunlar Kur'ân'ı düşünmezler mi?' Kur'ân'ı düşünmek elbette ki bu katılığı kaldırır bir aydınlık pencere açar. Oradan kalbe ışık akar ve bu ışık duyguları harekete geçirir, kalbi coşturur, vicdanı temizler, ruha yepyeni bir hayat verir, aydınlık ve parıltı içerisinde gark eder onu. 'Veya kalbleri kilitli midir?' de bu kilit onlarla Kur'ân arasına, kalbleriyle bu ışık kaynağı arasına girmektedir? Zira kalblerinin kapanması ışık ve havanın girmesini engelleyen kilitlerin kapanması gibidir."[156]

Anlatmak istediğimiz şey şudur: Nifak da diğer tüm küfür, şirk ve masiyet çeşitleri gibi kalbe arız olur. Her birimiz bu tehlikeyle karşı karşıyayız. Kalplere arız olan nifak hastalığını yenmek; nifakın cezası olan lanet, kalp katılığı, iki yüzlülük ve korku gibi kötü hasletlerden kurtulmak yine Allah'ın kelamını tedebbür etmekle mümkün olur. Bir insan kalp hastalıklarına Kur'ân'dan şifa arıyorsa Yüce Allah onu boş çevirmez. Nifak bizden çok daha hayırlı

156. Fî Zılâl-il Kur'ân, 13/398-399, Muhammed Suresi, 23-24. ayetlerin tefsiri

toplulukların başına gelmiş, Yüce Allah onları samimi tevbeleriyle nifaktan kurtarmıştır:

El-Esved'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Biz Abdullah ibni Mesud'un ders halkasındaydık. Bu sırada Huzeyfe İbni'l Yeman çıkageldi. Yanı başımızda durup bize selam verdi.

Sonra şöyle dedi: 'Yemin ederim ki, sizden daha hayırlı bir toplum münafıklıkla imtihan edilmişti.'

(Huzeyfenin bu sözüne hayret eden) Esved, 'Subhanallah! Yüce Allah, Kitab'ında, 'Şüphesiz ki münafıklar, ateşin en alt tabakasındalardır.'[157] buyurmuştur.' dedi.

Abdullah ibni Mesud ise Huzeyfe'nin söylediği doğru söze tebessümle karşılık verdi. Sözünü bitirdikten sonra Huzeyfe bir köşeye geçip oturdu. Bir müddet sonra Abdullah ibni Mesud kalktı. Onun arkadaşları da dağıldı.

Huzeyfe bana bir çakıl taşı attı. Ben de yanına gittim. Bana şöyle dedi: 'Abdullah ibni Mesud, 'Sizden daha hayırlı bir toplum münafıklıkla imtihan edildi. Sonra onlar tevbe ettiler ve Allah da tevbelerini kabul etti.' sözümü anladığı hâlde sadece gülmekle yetindi. Buna hayret ettim.' "[158]

Kur'ân'ı tedebbür örnekleri

Kur'ân üzerinde tedebbür edildiğinde bazen bir harf, bazen bir kelime, bazen bağlam… öyle derin manalar ihtiva eder ki; insan kendilerine ilim verilen müminler gibi Allah'ı (cc) tazim ve tenzihten kendisini alıkoyamaz.

157. 4/Nisâ, 145
158. Buhari, 4602

"De ki: 'İster ona inanın ister inanmayın! Çünkü o, daha önce kendilerine ilim verilenlere okununca, hemen çeneleri (yüzleri) üzere secdeye kapanırlardı.' Ve derlerdi ki: 'Rabbimizi tenzih ederiz! Rabbimizin vaadi hiç şüphesiz, gerçekleşmiştir.' "[159]

İnsan, tek bir edat veya kelimenin ihtiva ettiği manalar ve bugünün sorunlarına getirdiği çözümler karşısında hayrete düşer. İşte bu tedebbür örneklerinden bazılarını okuyucuyla paylaşmak istiyorum. Umulur ki bu örnekler okuyucuyu, "dili Allah tarafından kolaylaştırılmış" Kitab'ın orijinal dilini öğrenmeye teşvik eder.

Harflerin/Edatların tedebbür edilmesi

- "Bu yolun dosdoğru bir yol olduğu, benim güvencem altındadır."[160]

Yüce Allah bu ayette kendi yolunu "alâ" edatıyla ifade etmiştir. Oysa yol Allah'a vardığı için akla ilk gelen edat, yönelme ifade eden "ilâ" edatıdır. İbni Kayyım (rh) üstünlük, sebat gibi anlamlara gelen "alâ" edatıyla ilgili şunları söyler:

"Bu husustan olmak üzere şöyle denilmiştir: 'ala' ilgecinin bu ve diğer ayetlerdeki anlamlarda kullanılmasında ince ve hoş bir sır vardır. Buradaki ince sır, ayetlerin işaret ettiği doğru yola girmiş ve hayatını ona göre ayarlamış kimselerin hak üzere olduklarını kendilerine hissettirmektir. Nitekim şu ayetlerde Allah (c.c.) müminler hakkında şöyle buyuruyor: 'İşte onlar Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.' (Bakara, 1/5) ve bir

159. 17/İsrâ, 107-108
160. 15/Hicr, 41

başka ayette Allah(cc) Resûlü'ne şöyle buyuruyor: 'Öyleyse yalnız Allah'ı vekil tut. Çünkü sen doğruluğu apaçık olan hakkın (gerçeğin) doğrultusundasın.' (27/Neml, 79)

Allah (c.c.) hakkın (gerçeğin) ta kendisidir. O'nun yolu da haktır dini de haktır. O' nun dosdoğru yolu üzere yürüyen ve gerektirdiklerini yaşayan hak üzere ve hidayette demektir. 'ala' ilgeci buradaki anlamıyla incelendiğinde 'ila' ilgecinde bulunmayan anlamların bulunduğu görülecektir. Burada da eşsiz bir sır vardır.

'ala' ilgecinin yukarıda sözü edilen anlamının burada kullanılmasının ne gibi yararı var? Bu ilgeç hak ve hidayet yolu üzere olunmayı nasıl gösterir? Diye sorulursa, cevabımız şöyle olacaktır:

Söz konusu 'ala' ilgeci hak yola girilip kararlılıkla dosdoğru olunduğunda hak ve hidayet sebebiyle yüceliği ve üstünlüğü gösterir. Zaten 'ala' ilgecinin kullanılması yüceliğe, kararlılığa, hakka ve dosdoğru yola işaret etmektedir ki, bu yolun yüceliğine, sağlamlığına ve istikametine işaret eder. Bu ise, sapıklık ve kuşkular anlatılırken onlarla birlikte kullanılıp; hakkında, içinde, içine, içerisinde vs. gibi anlamlara gelen 'fi' ilgecinin tersine bir kullanımla dalmak, batmak, daldırmak ve gömmek gibi anlamlar ifade etmektedir. Buna örnek olarak diyelim ki, şu ayetlerde Allah Azze ve Celle şöyle buyurmaktadır: 'Onlar kendi kuşkuları içerisine dalıp bocalarlar.' (Tevbe, 9/45)

Bir diğerinde: 'Ayetlerimizi yalanlayanlar karanlıklar içerisinde kalan körler ve sağırlardır.' (Enam, 6/39) Başka bir

ayette; 'Şimdi sen onları belli bir vakte kadar kendi gaflet ve sapıklıkları içerisinde bırak.' (Mü'minûn, 23/54) Bir başkasında: 'Onlar da onun (Peygamberin ve Kur'ân'ın) hakkında şüphe ve güvensizlik içerisindelerdir.' (Hud, 11/110) Yine bu hususta Allah'ın şu sözünü de düşünelim: 'Biz ya da siz, ikimizden biri ya doğru yol üzerinde hidayetteyiz ya da apaçık bir sapıklık içerisindeyiz.' (Sebe', 34/24)

Çünkü doğru ve hak yol sahibini yükseklere götürür ve onu yüceler yücesine çıkartır, sapıklık yolu ise sahibini aşağıların aşağısına sürükler."[161]

- "… O'nun emrine muhalefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı azabın gelmesinden sakınsınlar."[162]

Okuduğumuz ayet, Allah Resûlü'ne (sav) muhalefet edenlerin dinlerinde fitneye düşeceği ve can yakıcı bir azapla karşı karşıya kalacağını haber verir. Ayetin zahirine bakılırsa sünnete her muhalefet eden böyle bir tehdite muhatap olur. Ancak şeriatın genel ilkeleri ile ayetin zahirinden çıkan anlam, uyuşmaz! Ayetteki inceliği açığa çıkaran, yardımcı edatlardan/harf-i cerlerden "عن/an"dır. Bu edat bir şeyden yüz çevirmek, onu bırakıp başkasına yönelmek için kullanılır. Muhalefet kelimesiyle birlikte kullanılınca muhalefet kelimesine "yüz çevirerek muhalefet etmek" anlamını katar. Araplar bir fiile başka bir fiilin anlamını katmak istiyorsa (tadmin), o fiili geçişli yapan edatı ikinci fiille birlikte kullanırlar. Böylece ikinci fiil, aslında olmayan

161. Bedâiu't Tefsîr, 2/471-472, Hicr Suresi, 41. ayetin tefsiri
162. 24/Nûr, 63

bir anlama sahip olur. Okuduğumuz ayette mualefet kelimesi "عن/an" edatıyla kullanılarak, sünnetten yüz çevirerek Allah Resûlü'nün emrine muhalefet anlamı kazanmıştır.[163]

Buraya kadar, bir edatın ayete kattığı inceliklere dair örnekler okuduk. Şimdi de kelimelerin ayetlere kattığı ince anlamlara dair örnekler okuyacağız.

Kur'ân kelimelerinin tedebbür edilmesi

- "Bunun gibi, müşriklerden birçoğuna çocuklarını öldürmelerini de ortakları süslü gösterdi. Hem onları helak etmek hem de dinlerini onların aleyhine şüphe dolu/karmakarışık hâle getirmek için. Şayet Allah dileseydi onu yapmazlardı. Onları uydurdukları iftiralarıyla baş başa bırak."[164]

Şureka/Ortaklar, çocuklarını katletmeyi şirk ehline süslü gösterir. Ayet, süslü göstermenin gerekçesine dair iki kelime zikrediyor. Her iki kelimenin incelikleri tedebbür edildiğinde Rabbimizin birkaç kelimeyle ne kadar çok şey anlattığını görüyoruz:

"لِيُرْدُوهُمْ /Liyurdûhum: Birinci gerekçe budur. Ancak seçilen kelime çok ilginçtir. Zira bu kelime sonu illetli fiillerdendir. Bazen 'ya/ي' ile bazen 'أ/hemze' ile kullanılmaktadır. Her ne kadar kelimenin derin anlamını mealimize yansıtamasak da burada kelimeyi ele almak ve incelemek istiyoruz.[165]

- Kelimenin kullanıldığı kök anlamlardan biri, **yardımcı olmaktır.**

163. bk. El-Merâhilu's Simân li Tâlibi Fehmi'l Kur'ân, s. 84
164. 6/En'âm, 137
165. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 2/506-507, r-d-y/e maddesi

• Bir diğer anlamı, **atmaktır**. Bir şeyin atılganlığını/süratini ifade etmek için de kullanılır.

• Kullanılan anlamlardan biri de **helak olmaktır.** [166]

• Başka bir anlamı, **ifsat etmek/bozmaktır**. Sonu hemzeli olduğunda bu anlama gelir.

• Bir anlamı da **değersizleşmek/basitleşmektir.** [167]

Tek bir kelimeyle ne kadar çok şey anlatıyor Rabbimiz…

Evet, insî ve cinnî şeytanlar kız çocuklarının öldürülmesini ve erkek çocuklarının kurban edilmesini bu kelimede anlatılan gerekçelerle süslerler. İlk olarak toplumu şirk suçuna yardımcı/ortak kılmak isterler. Çünkü bir şerrin devam etmesi için en etkili yol, insanları ona ortak kılmaktır. Sonra toplumu bozmak ve ahlakını ifsat etmek isterler. Çocuklarını düşüncesizce öldüren/ölüme yollayan toplumlar basit/düşük/değersiz toplumlardır. Onları değerli kılacak ahlaki niteliklerden yoksunlardır. Tüm bunlar bir araya toplandığında karşımıza sefih bir toplum çıkar. Hafife alınmış ahlaksız âdetlerle bayağılaştırılmış, mantıksız uygulamalarla onursuzlaştırılmış bir toplum…

'Kavmini hafife aldı/onursuzlaştırdı/aptallaştırdı, onlar da ona itaat ettiler. Şüphesiz ki onlar, fasık bir topluluktu.' [168]

Ve elbette böyle bir toplum; dünyada tağutlar elinde, ahirette Allah'ın (cc) azabıyla helak olmaya mahkûm bir toplumdur.

166. Kur'ân'da 20/Tâhâ, 16; 37/Saffât, 56; 92/Leyl, 11 gibi ayetlerde bu anlamda kullanılır. (bk. El-Mufredât, s. 351, r-d-e maddesi)

167. İbnu'l Fâris (rh) sonu 'ya' ile biten ile 'hemze' ile biteni tamamen ayırsa da (bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 2/506-507, r-d-y/e maddesi) Rağıb El-İsfahânî (rh) tek kelime olarak değerlendirmiştir. (bk. El-Mufredât, s. 350-351, r-d-e maddesi)

168. 43/Zuhruf, 54

وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْۜ/Ve liyelbisû aleyhim dînehum: Bu da ikinci gerekçedir. Dinlerini karıştırmak, şüphe dolu, karmakarışık bir din hâline getirmek için bunu yaparlar… 'Le-bi-se/Lubs' [169] kelimesi kök anlam olarak iki şeyin birbirine girmesi, karışmasıdır.

Bu nedenle Araplar elbiseye 'libas' der. Zira elbise, onu giyenle iç içe geçer. Aynı zamanda elbise, giyeni örter; dışarıdan bakan için elbisenin ardı kapalı olmuş olur. Bu sebeple Araplar şüpheye 'lubs' der. Çünkü şüphe bir şeye girdi mi açıklığı götürür. Onu kapalı, anlaşılmaz ve bulanık kılar.

İnsî ve cinnî şeytanlar, evlat katlini bunun için süslerler. Tabilerinin dininin şüphe dolu/karmakarışık bir din olmasını isterler. Zira şunu bilirler: Kafası/Kalbi karışık insan, ne yapacağını bilemez. Sürekli yönlendirilmeye muhtaçtır. Kafası/Kalbi karışık insanın onu yanlıştan alıkoyacak aklı, yol gösterecek değer yargıları yoktur. Sağlam bir ölçüye sahip olmadığı için çelişkileri göremez. Böyle bir insanı sömürmek, ekininden ve hayvanından pay almak, onu bir zümrenin çıkarları için kullanmak kolaydır.

İlkel veya modern cahiliye toplumlarına bakın, insanların kafasının karmakarışık olduğunu görürsünüz. Her kafadan bir ses çıkar. Ekranlarda konuşan uzmanlar, camilerde konuşan imamlar, kaleme alınan kitaplar, konferanslar, sempozyumlar… Toplum, neredeyse tek bir konuda dahi anlaşamaz. Bir cahiliye âdeti olarak sürekli bir karışıklık

169. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 5/230, l-b-s maddesi

ve ihtilaf hâlindelerdir. Bu, insî ve cinnî şeytanların bir projesidir. Adına fikir hürriyeti derler, düşüncelerini açıklama özgürlüğü derler; ancak yalan söylediklerini sisteme dokunduğunuz ân anlarsınız… Tüm hürriyetler orada biter. Onlar ve sistemleri kutsaldır, tartışılmaz. Bunun dışında her konuda tartışabilir, farklı fikirler beyan ederek mevcut karışıklığı arttırmak için katkıda bulunabilirsiniz… Zira ne kadar çok kafa karışıklığı o kadar sömürü, ne kadar çok kafa karışıklığı o kadar yönetme ve yönlendirme demektir!" [170]

- "O hâlde (sizi Allah'tan alıkoyan put, dünya sevgisi, aile, toplum baskısı gibi her türlü prangadan kurtulup) Allah'a kaçın. Hiç şüphesiz ki ben, size O'nun tarafından (gönderilmiş) apaçık bir uyarıcıyım. Allah'la beraber başka bir ilah edinmeyin. Hiç şüphesiz ben, size O'nun tarafından (gönderilmiş) apaçık bir uyarıcıyım." [171]

"Ayette geçen 'Allah'a kaçın' ifadesi, 'firar' kelimesiyle ifade edilmiştir. Bilindiği gibi Arapçada 'koşmak/yürümek/yönelmek' anlamına yönelik onlarca kelime vardır. Yüce Allah bunların hiçbirini kullanmamış, onun yerine 'firar' kelimesini tercih etmiştir. Bunun bir hikmeti olmalıdır:

Kelimenin kökü olan f-r-r keşf/inkişaf anlamındadır. [172] Hayvanın dişinin görünmesine (inkişaf edip açığa çıkmasına) firar/infirar denmiştir. Zaman içinde kelime hoşlanılmayan bir yerden kaçma; [173] korkulan/ürkülen şeyden

170. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 416-418
171. 51/Zâriyat, 50-51
172. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 4/438, f-r-r maddesi,
173. bk. 26/Şuarâ, 21

kaçma; [174] rahatsız olunan bir sözden uzaklaşma; [175] kaçıp sığınılacak yer [176] anlamında kullanılmıştır. [177] Buradan şunu anlıyoruz: 'Allah'a firar etmek' derin anlamlar ihtiva eden bir ifadedir. Şöyle ki; insanın özünde birtakım örtüler, onu bağlayan prangalar vardır. İnsan ancak bu örtüleri kaldırır ve prangaları çözerse özünü gürleştirip özgürleşebilir. Bu da ancak Allah'a firar etmek, bir mahpusun zindandan kaçması gibi kişinin kendi zindanından firar etmesi ile mümkündür. İşte o zindan, insanı arzulara esir eden hevadır. Hakiki özgürlük Allah'a kul olmaktır. Zatı en yüce, en güzel isimlerin ve sıfatların sahibi, dini adalet ve doğruluk yönünden tamamlanmış Allah'a kul olmak! O Allah ki; hevadan, cehaletten, zulümden, aldatmadan… tüm eksikliklerden münezzehtir. O'na (cc) kul olan özgürdür; zira, ne yapması gerektiğini, nasıl yapması gerektiğini bilir. Razı etmesi gereken tek bir merci vardır. O'nun (cc) istek ve buyrukları değişmez… O'na kul olmayan, arzular adedince farklı rabbe kulluk eder. Her birinin isteği birbirinden farklı, yüzlerce efendiye kölelik eden bir bedbaht gibidir. Birini razı etse ötekini öfkelendirir. Ebeveynin isteği ayrıdır, arkadaş çevresinin ayrı… Hevanın isteği ayrıdır, kariyer planlamasının gerektirdiği ayrı… Modanın istediği ayrıdır, geleneğin ayrı… Ruhu, özü, benliği parça parçadır… Farklı arzular arasında savrulur durur…

'… Efendileri kendisi hakkında çekişip duran bir köleyle yalnızca bir efendiye teslim olmuş bir köle… Bu iki örnek

174. bk. 74/Müddessir, 51
175. bk. 71/Nûh, 6
176. bk. 75/Kıyâmet, 10
177. Kullanımlar için bk. El-Mufredât, s. 627-628, f-r-r maddesi,

bir olur mu hiç? Hamd, Allah'adır. Bilakis, onların çoğu bilmiyorlar.'[178] "[179]

• "Allah'ın **nurunu** ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Allah ise **nurunu** tamamlamak dışında bir şey istemez. Kâfirler istemese de… Müşrikler hoşlanmasa da, tüm dinlere üstün gelsin diye, Resûl'ünü hidayet ve hak dinle gönderen O'dur."[180]

"… Her ne zaman **savaş ateşi** yakmışlarsa Allah onu söndürmüştür. Yeryüzünde bozgunculuk için çabalarlar. Allah bozguncuları sevmez."[181]

Yüce Allah, resullerin mücadelesini "nur" kelimesiyle ifade etmiştir. Onların daveti, hicreti, cihadı… bir bütün olarak mücadelesi nurdur; ışıktır, aydınlatır. Ehl-i Kitab'ın -günümüzde Avrupa ve ABD- çıkardıkları savaşları da "nâr/ateş" olarak isimlendirmiştir. Aralarında tek bir harf farkı olan iki kelime, çok derin anlamlar ihtiva eder. Bize nebilerin sancağı altında verilen mücadele ile Ehl-i Kitab'ın bozgunculuk yapmak için çıkardığı savaşın farkını gösterir. Nebilerin mücadelesi nurdur; geçtiği yeri aydınlatır, huzur ve refah getirir, imar eder… Ehl-i Kitab'ın bozgunculukla çıkardığı savaşlar ise ateştir; yakar, yıkar, harabeye çevirir, uğradığı yer felakete uğramış, yenilmiş ekin gibidir. Bu Rabbani ölçü, fesat/yıkım savaşları ile Nebevi savaşları ayırmamıza yarayan ölçülerden biridir.

178. 39/Zümer, 29
179. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 668-669
180. 9/Tevbe, 32-33
181. 5/Mâide, 64

Kur'ân cümle yapılarının tedebbür edilmesi

Arapçada farklı itibarlar gözetilerek cümleler taksimata tabi tutulmuştur. Bunlardan biri cümlenin girişine bakılarak yapılan isim ve fiil cümlesidir. İsim cümleleri genelde bir şeyin sübutunu, devamlılığını ve sıfat hâline gelmesini ifade eder. Fiil cümleleri ise yenilenme, tekrar, canlılık ifade eder. Kur'ân-ı Kerim'de yer alan cümleler tedebbür edildiğinde çok derin ve ince anlamlar elde edilir. Zira kelimeleri bir gerdanlığa dizer gibi inci inci yan yana getiren, Allah'tır (cc). Bir pasaj üzerinden bu kaideyi inceleyelim:

- "Şüphesiz ki insan, helu' (sabırsız/aceleci, bencil) olarak yaratılmıştır. Ona bir şer dokundu mu (sabredip ecrini Allah'tan beklemez), vaveylayı koparır. Ona bir hayır dokundu mu cimrilik edip (başkalarıyla paylaşmaz). Ancak namaz kılanlar hariç. Onlar ki; namazlarında süreklilerdir. Onların mallarında belli bir hak vardır. Dilenen ve mahrum olan (fakir) için. Onlar Din Günü'nü/Ahireti tasdik ederler. Onlar Rablerinin azabından dolayı korku içindelerdir. Çünkü Rablerinin azabından güven içinde olunmaz. Onlar iffetlerini korurlar. Eşleri veya cariyeleri müstesna. Onlarla (beraber) olmaları nedeniyle kınanmazlar. Kim de bundan ötesini arar (eşi ve cariyesi dışındakilerle beraber olmaya yeltenirse), işte böyleleri haddi aşanlardır. Onlar (gerek Rableriyle kendi aralarında, gerek insanlarla aralarında var olan) emanetlerini ve sözlerini gözetirler. Onlar şahitliklerini dosdoğru yerine getirirler. Onlar (vakitlerine, şart ve rükünlerine, huşu ve sünnetlerine dikkat ederek) namazlarını korurlar." [182]

182. 70/Meâric, 19-34

Yüce Allah bu ayetlerde insanın helu' bir tabiata sahip olduğunu haber verir. Sonraki ayetlerde açıklandığı üzere helu', bencil/endişeli/aceleci insandır. Başına bir musibet geldi mi dünyanın sonu gelmiş gibi davranır; mızmızlık eder, vaveylayı koparır. Bir hayır geldimi de cimrilik eder, "bu benim" mantığıyla paylaşmaz. Yüce Allah insana insanı tanıttığı gibi, bu zaaftan nasıl korunacağını da haber verir. Gelin, birlikte reçeteyi okuyalım ve cümle yapıları üzerinde tedebbür edelim:

– "Ancak namaz kılanlar hariç." [183]

Namaz kılanlar (el-musallîn), isim cümlesidir. Yani namazda sürekliliği, namazın onların hayatında sabit olmasını ifade eder. Zaten bir sonraki ayet de bu hakikate vurgu yapar.

– "Onların mallarında belli bir hak vardır. Dilenen ve mahrum olan (fakir) için." [184]

Mallarından infak ederler…Yine isim cümlesi… İnfak bir sıfat hâlini almış. Bunu bir hak olarak görüyorlar. Her gün işe gider gibi, rızık temin eder gibi mallarından infak ediyorlar.

– "Onlar Din Günü'nü/Ahireti tasdik ederler." [185]

Din Günü'nü tasdik etmek, hususi olarak fiille ifade ediliyor (yusaddikun). Anlıyoruz ki ahirete imanın sürekli yenilenmesine, hatırlanmasına ihtiyaç var. Cümlenin genel yapısı itibarıyla sabit bir sıfat olsa da özel yapısı içinde

183. 70/Meâric, 22
184. 70/Meâric, 24-25
185. 70/Meâric, 26

sürekli tekrar etmesi, "Ben ahirete inanıyorum, hesap var." şuurunun yenilenmesi gerekiyor.

– "Onlar Rablerinin azabından dolayı korku içindelerdir." [186]

Allah'ın azabından korku içinde olmaları yine isimle ifade ediliyor (muşfikun). Allah'ın azabından korku (ve rahmetini ümit) sabit bir sıfat olmak zorunda.

– "Onlar iffetlerini korurlar." [187]

İffet… İsim cümlesi… İffet sürekli, sabit bir sıfat olmak zorunda.

– "Onlar (gerek Rableriyle kendi aralarında, gerek insanlarla aralarında var olan) emanetlerini ve sözlerini gözetirler." [188]

Emanet bilinci ve söze bağlılık, isim cümlesi… sabit bir sıfat olmak zorunda.

– "Onlar (vakitlerine, şart ve rükünlerine, huşu ve sünnetlerine dikkat ederek) namazlarını korurlar." [189]

Namazı koruma ifadesi hususen fiille ifade edilmiş. 22. ayette namazı kılmak, isim cümlesiydi. Namaz kılma eylemi sürekli olmak zorunda. Ancak namazı korumak tabiri fiille ifade edilmiş. Yani namazı koruma hassasiyeti sürekli yenilenmeli. Her vakitte insanın kendisine hatırlatması gerekli. Bununla birlikte namaza sahip çıkmak "muhafaza" kelimesiyle ifade edilir, bu da önemlidir. Şöyle ki:

186. 70/Meâric, 27
187. 70/Meâric, 29
188. 70/Meâric, 32
189. 70/Meâric, 34

"Öncelikle namazın değerine vurgu yapmaktadır. Çünkü değerli şeyler korunur.

Namazın bir emanet olduğu hissini vermektedir. Âdeta namaz, korunsun diye mümine bırakılan bir emanettir.

Namazın etrafında çeşitli tehlikeler olduğunu hissettirmektedir. Şayet namaz korunmazsa bu tehlikelere maruz kalacaktır.

Muhafaza kelimesi mufaale kalıbındadır. Bu kalıp genelde karşılıklı iş, oluş ve eylemi ifade için kullanılmaktadır. Âdeta, 'Siz namazı koruyun ki namaz da sizi korusun.' mesajı verilmektedir." [190]

Kur'ân'ın siyakının/bağlamının tedebbür edilmesi

"Ümmet Kur'ân ayetlerinin bugün Mushaf'ta gördüğümüz hâli ile sıraya konulduğu konusunda icma etmiştir. Bu sıraya koyma da Peygamber'in Allah'tan aldığı bilgiye göre yapılmıştır. Bu konuda fikir yürütmenin ve ictihad etmenin bir yeri yoktur. Doğrusu şu ki, Cebrâîl Peygamber'e vahyi getirmiş ve ona her âyetin hangi sûrenin neresine konulacağını göstermiştir. Sonra da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu şekli ile âyetleri ashabına okumuş ve vahiy kâtiplerine âyetin konulacağı sureyi ve bu süre içerisinde nereye konulacağını belirterek yazmalarını emretmiştir. Ayetleri namazlar da, vaazlarında, yargılamalarında ve hükümlerinde defalarca bu sırasına göre okumuştur. Her yıl da Cebrail'e Kur'ân'ı bu şekilde arz ederdi. Son yıl ise Cebrail'e Kur'ân'ı iki kez arz etmişti. Bütün bunlar bugün

190. Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmihâli, 1/444

elimizdeki Mushaf'taki bilinen âyet sıralarına göre yapılmıştı. Aynı şekilde Kur'ân'ı baştan sona ezberleyen veya ondan bir bölümü ezberleyen kimse de bu tertibe göre ezberini gerçekleştirmiştir. Bu tertip yayılmış ve farklı coğrafyalar ile bireylerde kendine yer bulmuştu. İnsanlar bu tertibe göre aralarında Kur'ân'ı müzakere etmeye, namazlarında okumaya, birbirlerinden öğrenmeye başlamışlardı. Herkes bir başkasından bugün elimizde mevcut olan âyet sıralamasına göre Kur'ân dinliyordu." [191]

Ayetlerin tertibini yapan, Allah Resûlü'dür (sav). Hâliyle Kur'ân'ın tertibi, ayetlerin siyakı/bağlamı, anlamı belirlemede etkileyicidir. Her ayet (veya ayetler) İlahi gözetim altında bir sureye yerleştirilmiştir. Bu bağlam gözetilerek yapılan tedebbür, ayetlerin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bağlamla yapılan tedebbür hem ayetler bütünündeki inceliği açığa çıkarır hem de yanlış anlamaların önüne geçer.

• Ayetleri bağlam bütünlüğü içinde tefsir edip yanlış anlaşılmaları önleyen bir örnek, Allah Resûlü'nün (sav) tefsirinde mevcuttur.

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'ne (sav), 'Yapmaları gereken (tüm sorumluluklarını) yerine getirmelerine rağmen, Rabblerine dönecekleri için (ya kabul edilmezse, ya Allah'ın şanına yakışır şekilde yapamamışsam diye) kalpleri titreyenler.' [192] ayetini sordum ve dedim ki: 'Onlar şarap içen ve hırsızlık edenler midir?'

191. Kur'ân İlimleri, 1/478
192. 23/Mü'minûn, 60

Allah Resûlü (sav), 'Hayır, Sıddîk'ın kızı. Onlar kendilerinden kabul edilmemesinden korktukları hâlde oruç tutan, namaz kılan ve sadaka verenlerdir.' **buyurdu ve şu ayeti okudu:** 'İşte bunlar, hayırlarda yarışmakta ve bundan dolayı öne geçmektelerdir.' [193] " [194]

Aişe Annemiz (r.anha) Mü'minûn Suresi'nin 60. ayetinde yer alan "kalpleri titreyenler"in günahkâr müminler olduğunu düşünmüştür. Allah Resûlü (sav) 61. ayeti okuyarak, yanlış anlamayı düzeltmiştir. Zira bağlam "hayırda yarışan ve öne geçen" insanlardan söz etmektedir. Öyleyse bunlar sorumluluklarını yerine getiren, ancak amellerinin ihsanından/kalitesinden endişe eden insanlardır.

- "Şayet dilesek elbette onları sana gösterirdik, sen de onları simalarından tanırdın. Muhakkak ki sen, onları konuşma üsluplarından (dil sürçmelerinden) tanırsın. Allah, amellerinizi bilir." [195]

İbni Teymiyye (rh) bu ayeti kendi bütünlüğü içinde tedebbür eder ve şu inceliği kavrar: İnsanları simalarından tanımak özel bir yetenektir. **Ancak Allah diler ve gösterirse** insanlar simalarından tanınabilir. İnsanları sözlerinden tanımak ise öyle değildir. Sözlere dikkat eden, her insanın içinde taşıdığı kişiliğine dair genel bir kanaat edinebilir. Zira Allah (cc) simadan tanımayı dilemesine ve göstermesine bağlamış, insanları sözlerinden tanımayı ise Allah Resûlü'ne (sav) nispet etmiştir. [196]

193. 23/Mü'minûn, 61
194. Tirmizi, 3175
195. 47/Muhammed, 30
196. bk. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, 5/537, Hicr Suresi, 74. ayetin tefsiri

• Talak Suresi

Talak Suresi on iki ayettir. İlk yedi ayeti talak hükümlerini ihtiva eder. 8. ayet ise şöyle başlar:

"Nice belde (halkı), Rablerinin ve resûllerinin emrine karşı geldi. Biz onları çetin bir hesaba çektik ve görülmemiş bir azapla onlara azap ettik." [197]

Talakla ilgili ayetlerin hemen akabinde "Allah'a ve Resûl'üne karşı gelen" kavimlere ve onların feci akıbetine geçilmesi insanı düşündürür. Her bir ayeti Allah'ın gözetiminde surelere yerleştiren Nebi (sav), neden bu ayetleri talak hükümlerini şerh eden bir siyaka yerleştirmiştir? Dikkatli bir göz; aile hukukuna riayet etmemek ile kavimlerin azgınlığı arasında bir bağ olduğunu görür. İnsanlık tarihi de bağlamın işaret ettiği bu inceliğin tefsiri gibidir. Aile düzenini kuramamış hiçbir toplum, sosyal düzenini kuramamıştır. Bir toplum aile düzenini yıkarak kendini var eden temelleri yıkar. Temellerin çöküşünü toplumun çöküşü izler. [198]

• Evlerinizde oturun!

"Evlerinizde karar kılın/vekarne fi buyutikunne ..." [199]

Okuduğumuz ayet bugün birçok Müslim'in, kadına bakışını şekillendiren geleneksel cahilî anlayışın mesnedi kılınmıştır. Bu anlayışa göre Allah (cc) kadınların evde karar kılmasını istemiştir; hâliyle kadının yeri evidir. Ancak ayetin bağlamı dikkatle okunduğunda ayetin ilk cümlesinden çıkarılan anlam ile ayetin devamının (ve şeriatın genel

197. 65/Talak, 8
198. bk. Keyfe Neteâmmelu mea'l Kur'ân, s. 161
199. 33/Ahzâb, 33

uygulamalarının) farklı olduğu görülecektir. Buyurun, ayetin yer aldığı pasajı okuyalım:

"Evlerinizde karar kılın. İlk cahiliye kadınlarının (kendilerini görünür kılmak için) süs ve güzelliklerini açtıkları gibi yapmayın. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûl'üne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah, sizden (manevi) kirleri gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister. Evlerinizde okunmakta olan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti (Nebi'nin açıklaması olan Sünnet'i) hatırlayın. Şüphesiz ki Allah, (lütuf ve ihsan sahibi, en küçük şeylere ilmiyle nüfuz edip haberdar olan) Latîf, (her şeyden haberdar olan) Habîr'dir. Şüphesiz ki teslim olan erkekler ve teslim olan kadınlar, iman eden erkekler ve iman eden kadınlar, gönülden ve sürekli Allah'a kulluk yapan erkekler ve gönülden sürekli Allah'a kulluk yapan kadınlar, sadık erkekler ve sadık kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, (Allah'tan) saygıyla korkan erkekler ve (Allah'tan) saygıyla korkan kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, iffetini koruyan erkekler ve iffetini koruyan kadınlar, Allah'ı çokça zikreden erkekler ve (Allah'ı) çokça zikreden kadınlar; Allah onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." [200]

– Ayetler evlerde karar kılan kadınlara, ilk cahiliye kadınları gibi açılıp saçılmamalarını, kendilerini görünür kılmamalarını emretmektedir. Oysa bugün ayete dayanılarak evlere hapsedilen kadınlar, cahiliye teberrücünün izleyicileri ve takipçileri olmaktadır. Kendileri yapamasa

200. 33/Ahzâb, 33-35

da yapanları izleyerek yasağı çiğnemektedir. Geleneksel cahilî anlayış kadını dışarı bırakmaktansa cahiliyeyi eve sokarak sorunu çözmüştür.

– "Namazı ikâme edin, zekatı verin." emri, düşünülmeye değerdir. Namazı nasıl ikâme edeceklerdir? Kur'ân'ın açıklayıcısı olan Nebi (sav), kadınlara mescidde namaz kıldırmıştır. Yani kadın evinden çıkmış, mescide gelmiş, namaza ve ilim meclislerine iştirak etmiştir. Kimse kendi kıskançlığını dine mâl etmesin diye de kadınların mescidlerden alıkonulmasını yasaklamıştır. [201]

Zekâtı nasıl vereceklerdir? Ticaret yapmadan, mal kazanmadan, asli ihtiyaçlardan fazlasını biriktirecek bir ticari akarları olmadan nasıl zekât vereceklerdir? Tüm bunları nasıl evden yapacaklardır?

– "Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti (Nebi'nin açıklaması olan sünneti) hatırlayın." Kadının evinin sıfatı budur! İçinde Allah'ın ayetleri ve sünnet-i Nebi'nin okunduğu, zikredildiği bir ev. Evler; Allah'ın dilediği sıfata sahip olmadan sadece kapısına kilit vurmak, Allah'ın (cc) istediği bir şey olmasa gerektir.

– 35. ayette zikredilen sıfatları okuduğumuzda Yüce Allah'ın nasıl bir kadın istediğini anlıyoruz. Allah Resûlü'nün sünneti de bu sıfatları açıklıyor. Onun (sav) sünnetinde kadınlar hicret ediyor, cihada katılıyor, hemşirelik yapıyor, Medine'yi müdafaa ediyor, çarşı pazar denetliyor, mescidde yapılan ilmî derslere iştirak ediyor, ayrıca kendilerine özel ders yapılmasını talep ediyor, ticaret yapıyor, eşine harç-

201. bk. Buhari, 900; Muslim, 442

lık veriyor, kocasına akıl veriyor… Hayatın içinde, Yüce Allah'ın sınırlarını gözeterek tüm kulluk sorumluluklarını yerine getiriyor.

– Tüm bu gerçekler ışığında ayet bir daha okunduğunda "Evlerinizde karar kılın…"[202] ayetinin "Dizinizi kırıp evinizde oturun." anlamında olmadığı anlaşılıyor. Ayet, bütünün içinde şu anlama geliyor: Görünür olmak, dişiliğini öne çıkarmak ve açılıp saçılmak mümin kadının sıfatı değildir. O, cahiliye kadınları gibi sırf kendini göstermek için evinden çıkmaz. Onun evi, Allah'ın ayetlerinin okunduğu, Nebi'nin sünnetinin anıldığı bir evdir. O, dışarıda hicreti, cihadı ve ticaretiyle; ilme ve vakit namazlarına katılımıyla kul olduğu gibi evinde de kuldur. Onun evi yalnızca deterjan kokmaz. Onun evinde iman, sünnet, salih amel kokusu vardır…

Tedebbür emrini çiğnemede Arapça bilmemek mazaret değildir!

Birçok insan Arapça bilmediğini öne sürerek Kur'ân'ı tedebbür etmekten imtina etmektedir. Hiç şüphesiz bu, şeytanın aldatmasıdır. Zira tedebbüre davet eden ayetler, Kur'ân'a muhatap olan her insanı tedebbüre davet etmiştir. Kur'ân tüm insanlara geldiğine göre her insan tedebbür çağrısının muhatabıdır. Kur'ân Arapça bir kitap olsa da Arapların kitabı değildir. Yüce Allah'ın tüm insanlığa uzatılmış ipidir. Allah (cc) kullarıyla Kur'ân ile konuşmakta, iletişim kurmaktadır.

Bu yanlışın bir diğer nedeni; Kur'ân'ı tedebbür etmek ile

202. 33/Ahzâb, 33

müçtehidlik ve kadılığın karıştırılmasıdır. Kur'ân'ı tedebbür etmek, insanın onu anlamak için gösterdiği çabadır. Gayesi Rabbinin çağrısına icabet etmek, O'nun (cc) ziyafet sofrasına oturmaktır. Kalp, meal okuyarak da azığını Kur'ân'dan alabilir. Bizler Kur'ân'ı içtihad etmek veya hüküm vermek için değil; Rabbimizin kelamını anlamak ve O'nun (cc) çağrısına icabet etmek için okuyoruz. Tedebbür, içtihadla karıştırıldığı için, çoğu insan kendisinde o ehliyeti görmüyor. Ancak tedebbür; namaz gibi, oruç gibi, zekât gibi… bir emirdir. Dil bilmemek, tedebbür emrine icabetsizliğin mazareti değildir.

İnsanları Kur'ân'ı düşünmeye davet eden Allah'tır (cc). Kur'ân, O'nun me'dubesi/ziyafet sofrası, kullar da O'nun misafiridir. Cömert olan hiçbir davet sahibi misafirlerini ikramsız, eli boş çevirmez. Yüce Allah El-Kerîm, El-Ekrem, Zu'l Celali ve'l İkram olduğuna göre her insan icabetindeki samimiyeti oranında O'nun ikramından payına düşeni alacaktır. Önemli olan o sofraya oturmak, "Sen davet ettin, ben icabet ettim, beni mahrum etme Rabbim!" diyebilmektir.

Hiç şüphesiz Kur'ân'ı kendi dilinde okuyup anlamak, tedebbüre yardımcı vesilelerdendir. Bir insanın Rabbinin kelamını daha iyi anlamak için Arapça öğrenmeye çalışması da bir ibadettir. Vesileler gayelerin hükmünü alır; Kur'ân'ı daha iyi anlama gayesi bir ibadet olduğundan Arapça öğrenme çabası da bir ibadettir. Yüce Allah Kur'ân'ı kolaylaştırdığı gibi onun dilini de kolaylaştırmıştır. Kur'ân'ın dilini öğrenmek için çabalayan çoğu insan, o dili öğrenmeye ve Rabbinin kelamını anlamaya muvaffak olur. Bizzat şahit

olmuşluğum vardır; yıllarca dil eğitimi alan nice insan, birkaç yıl Kur'ân üzerine çalışmış insanlar kadar Kur'ân'ı anlayamıyor... İlk etapta bu duruma şaşırsam da daha sonra bunun "Kur'ân'ı anlama çabasına verilen mükâfat" olduğunu anladım. Bundan daha ilginci ise Arapçaya dair hiçbir fikri olmayan nice insanın, Kur'ân'ı, tefsir profesörlerinden daha iyi anlamasına şahit olmuşluğumuz ya da Kur'ân ile ilgili bir meselede tek kelime Arapça bilmeyen insanların, ömrünü Arapça eğitimine adamış insanları susturmasına şahitliğimdir.

Bir dili öğrenmekteki en önemli unsur, insanın o dili öğrenmeye ihtiyaç hissetmesidir. Turizm bölgelerine veya yabancı insanları ağırlayan tarihî çarşılara bakın, okuma yazmayı bilmeyen insanların bazı dilleri sular seller gibi konuştuğunu görürsünüz. O bölgede çalışmaya başlayan insanlar, kısa sürede dil öğrenirler. Eğitim hayatında başarısız olan insanlar, nasıl olur da bu kadar kısa sürede dil öğrenir? Bunun tek cevabı, ihtiyaçtır! Dille karınlarını doyurur, dille eve ekmek götürürler. İhtiyaç, dili kısa zamanda öğrenmelerini sağlar. Konumuza dönecek olursak, çoğu insanın Kur'ân'ı anlayacak kadar Arapça öğrenmemiş olması tembelliktendir. Kur'ân'ı anlamaya yönelik bir ihtiyaç hissetmemesindendir. Taklit prangasının kalplerde ve zihinlerde paslı bir illete dönüşmesinden; aklını abisinin, şeyhinin, üstadının, emîrinin cebine koymanın rahatlığındandır. Şöyle düşünün; bir insan her gün üç Kur'ân kelimesi ezberlese, bir yılda ortalama 1.100 kelime yapar. Günlük beş dakikalık bir çabayla bile ayetlerin genel olarak

neden bahsettiği anlaşılabilir. Ki, Kur'ân'ı anlamanın tadına varan ve çabasıyla onun kolaylığına muvaffak olan, çok daha fazlasını elde edecektir. Kaldı ki, bugün Türkçede kullandığımız birçok kelime dilimize zaten Arapçadan geçmiştir. Ve bu kelimelerin neredeyse %80'i farklı sigalarla Kur'ân'da yer almaktadır. Kısa süreli bir çalışmayla kelimelerin farklı kalıplarına aşina olunduğunda, anlatılan konuya dair genel fikir edinecek bir seviye yakalanacaktır. Bu da Kur'ân Arapçasını hakkıyla öğrenme iştiyakını arttıracaktır, inşallah. [203]

12. Kur'ân'ı Amel Ederek Okumak

Kur'ân'ı anlama ve yaşama vesilelerinden biri, hatta samimi bir kalple Allah'a (cc) yönelmekten sonra en etkilisi; okunan her bölümle amel etmek, ayetleri hayata yansıtmaktır. Okunan ayetlerle amel etmek, aynı zamanda fiilî bir duadır. İnsanın Rabbine gösterdiği samimiyet beyanıdır. İlk neslin Kur'ân eğitimine baktığımızda ilim ve amel yasasına göre, tertil üzere Kur'ân öğrendiklerini görürüz. Kur'ân'dan bir pasajı anlayıp hayata yansıttıktan sonra o parçayı öğrendiklerini düşünür, yeni bir pasajı öğrenmek için Kur'ân öğretmenlerinin yanına giderlerdi. [204]

Okunan ayetle amel etme çabası, insanın Yüce Allah'a attığı bir adımdır. O'nun rızasını umduğunu, O'nun (cc) emrine icabet ettiğini ve O'nun azabından korktuğunu göstermesidir. Yüce Allah insanın bu adımına on adımla, yürüyüşüne koşarak karşılık verir. İnsanın elinden tutar

203. Konuya dair geniş bilgi için bk. Kur'ân'ın Merkezindeki Türkçe Kelimeler, s. 10-24
204. Rivayetler için bk. s. 261-262

ve öğrenme çabasını bereketlendirir. Bilgisine derinlik, görüşüne hikmet ve ameline süreklilik kazandırır.

"... Allah'tan korkup sakının. Allah size öğretiyor. Allah, her şeyi bilendir." [205]

Allah'tan korkup sakınmak, yani takva emrinin hemen akabinde Allah'ın ilim sıfatına dikkat çekilmesi; insanın takva çabasının İlahi ilimle rızıklandırıldığını ima eder. Her ne kadar ayet takva ile ilim arasında sebebiyet ilişkisi kuracak bir uslup kullanmasa da Kur'ân'ın diğer ayetleri bu ilişkiyi kurar:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkup sakınırsanız size (hakla batılı, doğruyla yanlışı, faydalı olanla faydasızı rahatlıkla birbirinden ayıracağınız) bir furkan verir, kusurlarınızı örter, günahlarınızı bağışlar. Allah, büyük lütuf ve ihsan sahibidir." [206]

Takva, Furkan'ın anahtarıdır. İnsan takvası oranında hak ile batılı, doğru ile yanlışı, faydalı ile faydasızı birbirinden ayıracak bir Furkan'a sahip olur. Yüce Allah'ın takvaya bahşettiği bu mükâfat hikmet diye de isimlendirilir:

"Hikmeti (olgunluğu, söz ve davranışta isabetli olmayı) dilediğine verir. Kime de hikmet verilmişse ona çok fazla hayır verilmiştir. Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alırlar." [207]

Müslim infakla ilgili bir ayet mi okudu, kalkıp infakta bulunmalıdır. Sonra dönüp o ayeti tekrar okumalıdır. Okuduğu ayetin ilkinden çok daha derinlere nüfuz ettiğini, ilk okuyuşta fark edemediği birçok inceliği fark edebildiğini

205. 2/Bakara, 282
206. 8/Enfâl, 29
207. 2/Bakara, 269

görecektir. Gökleri ve yeri tefekküre davet eden bir ayet mi okudu, kafasını Mushaf'tan kaldırmalı, emrine icabet ettim, deyip göklere ve yere bakmalı, Allah'ın (cc) azametini görmeye çalışmalıdır. Sonra dönüp okumaya devam etmelidir. İşte o zaman Yüce Allah Kur'ân'ın inceliklerini ona açacak, elinden tutup ona tane tane öğretecektir.

İlk neslin Kur'ân okuyuşuna baktığımızda onların Kur'ân'ı amel ede ede okuduğunu görüyoruz. İlimlerindeki derinlik ve amellerindeki bereket Kur'ân ile amel etmelerinin meyvesidir. Yoksa çok iyi sarf ve nahiv bildiklerinden değil. Belki bugün birçok medrese hocası, sahabeye sarf ve nahiv öğretecek bilgiye sahiptir. Ancak bilgisi, medresenin sınırlarında hapsolmuştur. Oysa sahabenin ilmî mirası öyle midir? On beş asırdır milyarlarca insan o mirası tüketiyoruz; yine de bitmiyor. Muhtemelen o miras, kıyamete dek insanlığın yolunu aydınlatmaya devam edecek…

Sahabenin Kur'ân okuma metoduna dair; Kur'ân anlaşılsın diye canını veren, canını davasına şahit/şehit kılan Seyyid Kutub'u (rh) dinleyelim:

"İlk dönem örnek nesil; Kur'ân'a, kültürünü ilerletmek, bilgisini artırmak, haz almak veya tatmin olmak gibi amaçlarla yaklaşmazdı. Onlar; Kur'ân'ı, kültürü geliştiren, ilmi ve fıkhi hususlarda bilgi dağarcığını dolduran bir kaynak olarak algılamıyorlardı. Onlar, kendilerinin ve içinde yaşadıkları toplumun nasıl bir hayat tarzı takip etmesi gerektiğini öğrenmek -ve bunu da savaş alanında aldığı anlık emri derhâl yerine getiren bir ordu gibi- tatbik etmek için Kur'ân'ı inceliyorlardı. Bu bakımdan onların hiçbiri, ilâhi

emir ve talimatların bir toplantıda, bir anda artmasını arzu etmezlerdi. Zira onlar, böyle bir durumda üzerlerine binecek olan sorumluluk ve vazifelerin artacağını biliyorlardı. İbn Mesud'un rivayet ettiği hadisten! de anlaşılacağı üzere onlar, on âyet ezberleyerek onları iyice öğrenip, onlarla amel etmedikçe başka âyetler öğrenmezlerdi.

İşte bu şuur, yalnızca amel etmek için öğrenme şuurudur. Yine bu metod sayesinde onların önüne, Kur'ân'a yalnızca araştırma inceleme, bilgi edinme gibi gayelerle yaklaşanların ulaşamayacağı derecede geniş manevi haz ve marifet ufukları açılıyordu. Bunun yanı sıra bu metod sayesinde Kur'ân'ın hükümleriyle amel etmek kolaylaşıyor, vazifelerin ağırlığı hafifliyordu. Onlar, Kur'ân'ı benliklerine sindiriyor, böylece Kur'ân onların vicdanları ve hayatlarıyla kaynaşarak fiile dönüşüyor, bu da hayatın akışını değiştirecek olay ve sonuçlara yol açan, zihinlerde ve sayfalarda hapsolmayan hareketli bir kültürün meydana çıkmasını sağlıyordu.

Kur'ân'ın, hazinelerini, kendisine ancak bu şekilde, yani amel etmeye yönelik bir şekilde yaklaşanlara açacağında hiç kuşku yoktur. Çünkü Kur'ân, aklı tatmin etmek veya edebiyat, sanat ya da hikâye ve tarih kitabı olmak üzere nazil olmamıştır. Yukarıda sayılanların tümünü kapsamakla birlikte o, bir yaşam biçimi, saf bir ilâhi hayat kılavuzu ve yöntemi olmak üzere indirilmiştir."[208]

Şimdi sahabeden örnekler zikrederek Kur'ân'ı nasıl okuduklarını pratik örnekler üzerinden anlamaya çalışalım:

208. Yoldaki İşaretler, s. 20-21

Ebu Talha El-Ensarî

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Talha, hurmalıkları bakımından Medine'de en zengin kimseydi. O, en çok mescidin karşısında bulunan Beyruha adlı bahçesini severdi. Allah Resûlü (sav) oraya girer ve güzel suyundan içerdi.

'Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe birr/iyilik (mertebesine) ulaşamazsınız. Ne infak etmişseniz kesinlikle Allah onu bilir.' [209] ayeti indirilince Ebu Talha, hemen kalkıp Nebi'ye (sav) geldi ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah, 'Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe kavuşamazsınız.' ayetini indirdi. En sevdiğim mal, Beyruha'dır. Onu, Allah için sadaka olarak veriyorum. Bundan dolayı Allah'ın bana birri/iyiliği vermesini ve ahirette sevap almayı umuyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Bu bahçe hakkında, Allah'ın sana gösterdiği şekilde tasarrufta bulun.' dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Ne güzel! Fakat bu bahçe hakkında, 'Bu çok kazanç getiren bir mal. Bu çok kâr getiren bir mal.' dediklerini işittim. Ben, bunu akrabalarına vermeni uygun görüyorum.' buyurdu.

Ebu Talha da, '(Buyurduğunuz şekilde) yapacağım, ey Allah'ın Resûlü!' diyerek, bahçeyi, akrabaları ve amca çocukları arasında paylaştırdı." [210]

Diyebiliriz ki bu tutum Ebu Talha'nın (ra) hayatında neyi değiştirdi? Çok şeyi! Yüce Allah onu başlı başına bir ayet kıldı. Sesine dahi bereket kıldı:

209. 3/Âl-i İmran, 92
210. Buhari, 1461; Müslim, 998

Enes'ten (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ebu Talha'nın sesi müşriklere bir ordudan daha şiddetlidir."[211]

Yine Enes'ten (ra) Allah Resûlü'nün (sav) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

" 'Ebu Talha'nın sesi ordu için savaşçı bir topluluktan daha hayırlıdır.'

Enes şöyle devam etti: 'Ebu Talha savaşta safların önüne geçer, dizleri üzere oturur, ok kılıfını yanına koyar ve şöyle derdi: 'Benim yüzüm, senin yüzüne kalkan, canım senin canına fedadır.' ' "[212]

Her birimizin bildiği o meşhur diğerkâmlık kıssası da Ebu Talha (ra) ile ilgilidir:

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adam Nebi'ye (sav) geldi. O da (misafire bir şeyler ikram etmek üzere) hanımlarına haber gönderdi.

Onlar, 'Yanımızda sudan başka bir şey yok.' diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Bu adamı kim beraberinde alıp götürür -ya da misafir eder-?' diye sordu.

Ensar'dan bir adam, 'Ben.' dedi.

211. Ahmed, 13105
212. Ahmed, 13745

Adamı alarak hanımına gitti ve 'Allah Resûlü'nün (sav) misafirine ikram et.' dedi.

Hanımı, 'Yanımızda çocuklara yetecek kadarından fazlası yok.' deyince kocası, 'Yemeği hazırla ve kandili yak, çocuklar akşam yemeğini yemek istedikleri takdirde onları bir şekilde uyut.' dedi.

Kadın yemeğini hazırladı, kandilini yaktı, çocuklarını uyuttu. Daha sonra kalkıp kandilini düzeltir gibi yaparken kandili söndürdü. Her ikisi de misafire yemek yedikleri izlenimini verdiler. Karı koca yemek yemeden geceyi geçirdiler.

Sabah olunca Allah Resûlü'nün (sav) yanına gittiler. Allah Resûlü, 'Bu gece Allah ikinizin yaptığına güldü (ya da beğendi).' dedi.

Bunun üzerine Yüce Allah, 'Şiddetle ihtiyaç duymalarına rağmen (kardeşlerini) kendilerine tercih ederler. Kim de nefsinin bencilliğinden korunursa işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.'[213] ayetini indirdi."[214] [215]

Yüce Allah, onun, "Sevdiğimiz şeylerden infak etmedikçe birr/iyilik (mertebesine) ulaşamazsınız."[216] ayetine icabetini de emre icabetle ödüllendirmiştir. Ahir ömründe dahi Allah'ın (cc) bir emrini duyduğunda kayıtsız kalamamıştır.

213. 59/Haşr, 9
214. Buhari, 3798; Müslim, 2054
215. Müslim'in bir lafzında misafir ağırlayan diğerkâm sahabinin Ebu Talha olduğu belirtilmiştir. Bazı âlimler Ebu Talha'dan kastın kim olduğu konusunda ihtilaf etmiştir. bk. Fethu'l Bârî, 3798 No.lu hadis şerhi
216. 3/Âl-i İmran, 92

O (ra), güzel bir ölüm ve güzel hatıralar bırakarak bu dünyadan ayrılmıştır:

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Talha Tevbe Suresi'ni okudu ve şu ayete geldi:

'Hafif ve ağır savaş teçhizatlarıyla savaşa çıkınız. Mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihad ediniz. Şayet bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.'[217]

Devamında şöyle dedi, 'Görmüyor musunuz, Allah benden genç ve yaşlı (fark etmeksizin) savaşa çıkmamı istiyor. Techizatlandırın beni!' dedi.

Bunun üzerine çocukları ona şöyle dediler: 'Sen Allah Resulü (sav) vefat edene kadar onunla birlikte savaştın. Ebu Bekir vefat edene kadar onunla birlikte savaştın. Ömer ile birlikteyken savaştın. Şimdi biz senin yerine savaşıyoruz.'

Israrla, 'Beni teçhizatlandırın.' dedi ve onu hazırladılar. Savaşmak için deniz seferine çıktı ve gemide vefat etti. Bir hafta boyunca onu gömmek için bir ada bulamadılar. Onun cesedinde hiçbir değişiklik olmuyordu.' "[218]

Ömer (ra)

İbni Abbas'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Uyeyne ibni Hısn ibni Huzeyfe (Medine'ye) geldi. Yeğeni Hurr ibni Kays'ın evinde kaldı. Hurr, Ömer'in kendisine yakın tuttuğu kişiler arasındaydı. Kurrâlar, ister orta yaş-

217. 9/Tevbe, 41
218. Sahîhu ibni Hibbân, 7184; El-Mustedrek, 2503

larda olsunlar isterse genç olsunlar, Ömer'in meclisinde ve istişare heyetinde daima bulunurlardı.

Uyeyne, yeğenine, 'Yeğenim! Bu emirin yanında itibar sahibisin. Benim onunla görüşmemi sağla.' dedi.

Hurr da şöyle cevap verdi: 'Halifeden senin onun huzuruna çıkman için müsaade isteyeceğim.'

Hurr, amcası Uyeyne ile görüşmesi için Ömer'den randevu istedi. Ömer de ona randevu verdi.

Uyeyne Ömer'in huzuruna çıkınca, 'Bu bir felakettir, ey Hattâb'ın oğlu! Ne bize ihsanda bulunursun ne de aramızda adaletle hükmedersin!' dedi.

Ömer bu sözlere sinirlendi. Hatta onun üzerine yürüdü.

Tam bu sırada Hurr, 'Ey müminlerin emiri! Yüce Allah Nebi'sine, '(Bütün bunlara rağmen) sen af yolunu tut, iyi olanı emret ve cahillerden yüz çevir.'[219] demişti. Kuşkusuz bu adam da cahillerden biridir.' dedi.

İbni Abbas olayı anlatmaya şu şekilde devam etti: 'Allah'a yemin ederim ki Ömer, Hurr bu ayeti okuyunca bir adım dahi ileri gitmedi. **Çünkü o, Allah'ın Kitabı'na karşı derin hassasiyet sahibiydi.**' "[220]

Ömer (ra) Allah'ın Kitabı yanında vakkaftı, yani hemen duruverirdi. Ona bir ayet hatırlatmanız durulmasına, öfkesini yutmasına, hüznünü sonlandırmasına yeterdi. Okuduğumuz örnekte tek bir ayetle öfkesini yenen Ömer (ra) Allah

219. 7/A'râf, 199
220. Buhari, 4642

Resûlü'nün (sav) vefatında tek bir ayetle acısını yutmuş, vakur bir vedayla yasını tutmuştu:

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) vefat ettiğinde Ebu Bekir, Es-Sunh denilen yerdeydi.

Ömer ayağa kalkıp, 'Allah'a yemin ederim, Allah Resûlü ölmedi.' demeye başladı. (Aişe:) Ömer sonrasında, 'Allah'a yemin ederim -o ân için- içimde başka bir kanaat doğmamıştı.' dedi.

(Ömer sözlerine şöyle devam etmişti:) 'Andolsun Allah onu gönderecek ve o, birtakım kimselerin ellerini ve ayaklarını kesecektir.'

Derken Ebu Bekir geldi. Allah Resûlü'nün (sav) yüzünün üzerini açtı, onu öptü ve 'Anam babam sana feda olsun. Hayattayken de hoştun, vefat etmiş hâlinle de hoşsun. Nefsim elinde olana yemin ederim ki, Allah ölümü sana iki defa tattırmayacaktır.' dedi.

Daha sonra dışarı çıktı ve 'Ey yemin eden kişi, yavaş ol.' dedi. Ebu Bekir konuşmaya başlayınca Ömer oturdu.

Sonra Ebu Bekir, Allah'a hamd ve senalarda bulunup şöyle dedi: 'Dikkat edin, kim Muhammed'e (sav) ibadet ediyor idiyse şüphesiz Muhammed ölmüştür. Kim de Allah'a ibadet ediyorsa muhakkak Allah hayydır, ölmez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

'Muhammed, yalnızca bir resûldür. Ondan önce de resûller gelip geçti. O öldüğünde ya da öldürüldüğünde topuklarınız

üzerine gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim de topukları üzerine (dininden ya da yaptığı salih amelinden) dönerse Allah'a zarar veremeyecektir. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.'[221] '"[222]

Ömer'in (ra) **duyduğu her ayetle amel etmesi ona ne kazandırdı? Çok şey elbette. Yüce Allah onun çabasını hakkı ona ilham ederek, onu ilimle rızıklandırarak, onun istek ve iradesini kendi yüce iradesine uydurarak onu rızıklandırdı:**

Ebu Hureyre'den (ra) **Allah Resûlü'nün** (sav) **şöyle dediği rivayet edilmiştir:**

"Sizden önce geçmiş olan ümmetler arasında muhaddes (İlahi ilhama mazhar olan) kimseler vardı. Eğer benim bu ümmetim arasında onlardan (bir kişi) varsa şüphesiz ki o, Ömer ibni Hattab'dır."[223]

Abdullah İbni Ömer'den (ra) **Nebi'nin** (sav) **şöyle dediği rivayet edilmiştir:**

" 'Uykudayken bana bir kadeh süt getirdiler. O kadar içtim ki süte olan kanıklığım tâ tırnaklarımdan çıktı. Sonra fazlasını Ömer'e verdim.'

Nebi'ye (sav), **'Ey Allah'ın Resûlü! Bu rüyanı nasıl yorumladın?' diye sordular.**

O da, 'İlim, olarak yorumladım.' **buyurdu."**[224]

Ömer'den (ra) **şöyle rivayet etmiştir:**

221. 3/Âl-i İmran, 144
222. Buhari, 3667-3668
223. Buhari, 3469
224. Buhari, 82; Müslim, 2391

"Üç konuda Rabbim temennilerimi gerçekleştirdi. Nebi'ye (sav), 'İbrahim makamında bir namaz yeri edinelim.' dedim. Yüce Allah, 'İbrahim'in makamını (namaz kılacağınız) bir namazgâh edinin.'[225] ayetini indirdi.

Hicap ayetinde de Rabbim benim temennim doğrultusunda emir buyurdu. Allah Resûlü'ne (sav), 'Ey Allah'ın Resûlü! Hanımlarına söylesen de örtünseler, zira hem iyi hem de kötü insanlar onlarla konuşuyor.' dedim. Bunun üzerine hicap ayeti indirildi.

Allah Resûlü'nün (sav) hanımları kıskançlık konusunda ona karşı birleşmişlerdi. Onlara, 'Belki de onun rabbi, sizi boşarsa sizden daha hayırlı eşleri ona nasip eder.' dedim. Bunun üzerine şu ayeti indirdi:

'Şayet sizi boşayacak olursa Rabbinin ona, sizin yerinize, sizden daha hayırlı, Allah'a teslim olmuş, iman etmiş, gönülden ve sürekli itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan dul ve bakire eşler ihsan etmesi umulur.'[226]"[227]

Ebu Zerr'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Gerçekten Allah, hakkı Ömer'in dili üzerine koymuştur."[228]

Yüce Allah kimsenin iradesine boyun eğmez, kimsenin istekleriyle hareket etmez. Ancak O (cc), bazı kullarının kalbini ıslah eder; onların iradesini kendi yüce iradesine uydurur. Niyetleri, istekleri, umutları Yüce Allah'ın irade-

225. 2/Bakara, 125
226. 66/Tahrîm, 5
227. Buhari, 402
228. Ebu Davud, 2962; İbni Mace, 108

sine uygun olur. İşte Ömer (ra) o kullardandır. Yüce Allah vaadine uygun olarak ona hak ile batılı ayıracak bir furkan vermiş, ona öğretmiştir. Tüm bu güzellikler onun, Allah'ın ayetlerine karşı hassasiyetinin, yani takvasının mükâfatıdır.

Sahabenin Kur'ân ayetlerini okuduğunda veya okunan ayetleri duydukları ânda onunla amel etmelerine dair birçok örnek vardır. Bir ayetin inişiyle, bağımlı oldukları içkiyi, hem de hiçbir yaptırım olmadan, yalnızca ayeti duyarak terk edebilmişlerdir:

"Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın pis işlerindendir. Ondan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?" [229]

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ebu Talha'nın evinde sakilik yapıyordum. O gün onların şarabı, hurma koruğu şarabıydı.

Allah Resûlü'nün emri üzerine tellal, 'İyi biliniz ki şarap haram kılındı.' diye seslendi.

Ebu Talha, 'Çık ve bu şarabı dök.' dedi.

Ben de çıkıp döktüm. O gün, Medine sokaklarında şarap selleri aktı.

İçimizden bazı kimseler, 'İyi ama kimilerimiz karınlarında şarap doluyken öldürüldü.' dediler.

Bunun üzerine Allah, '(Şayet içki yasaklanmadan önce onu

229. 5/Mâide, 90-91

içmiş ve vefat ettiği için aranızda bulunmayanların durumunu merak ediyorsanız) iman edip salih amel işleyenler için sakınıp iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra sakınıp iman ettikleri, sonra sakınıp iyilik yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıkları (içkiden) dolayı bir günah yoktur. Allah, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.'[230] **ayetini indirdi."**[231]

Yüzyıllar içinde oluşmuş gelenekleri tek bir ayetle terk edebilmiş, gururlarını ayaklar altına alabilmişlerdir:

Hasan'dan (rh) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Ma'kıl ibni Yesâr (ra) **Allah Resûlü** (sav) **zamanında kız kardeşini bir Müslim ile evlendirdi. Bu kadın o kimse yanında belli bir süre kaldı. Sonra o kişi bu kadını bir talakla boşadı, bekleme süresi doluncaya kadar da ona müracaat etmedi. Sonra kadın o adama, o adam da kadına istek duydu. Pek çok dünürcüyle beraber kadını istedi.**

Ma'kıl ona, 'Hey şaşkın adam, ben onu sana vermiş ve seninle evlendirmişken sen onu boşadın. Vallahi, sana ebediyen bir daha dönemez. Senin onunla bir alakan kalmamıştır.' dedi.

Allah (cc) **ise bu erkeğin o kadına, o kadının da bu erkeğe ihtiyacı olduğunu bilmekteydi. Bu yüzden şu ayeti indirdi:**

'Boşadığınız kadınlar iddet müddetini tamamladıkları zaman, kocalarıyla iyilik üzere anlaşıp, birbirlerine geri dönmeye karar verdiklerinde buna zorbalıkla engel olmayın. Bu, sizden Allah'a

230. 5/Mâide, 93
231. Buhari, 2464; Müslim, 1980

ve Ahiret Günü'ne inananlara verilen bir öğüttür. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.'[232]

Ma'kıl bunu işitince, 'Rabbimi dinlemek ve boyun eğmek vazifemdir.' dedi sonra kardeşinin eski kocasını çağırdı ve ona, 'Seni evlendirip ikramda bulunacağım.' dedi."[233]

Aişe Annemizden (r.anha) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Yüce Allah, ilk muhacir kadınlara merhametiyle muamele etsin. 'Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar.' **ayetini indirince onlar, elbiselerini yırtıp elde ettikleri parçalarla başlarını örttüler."[234]**

Aişe Annemizden (r.anha) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Ebu Bekir Es-Sıddık kendisine yakınlığı ve fakirliğinden dolayı Mistah ibni Usase'ye infakta bulunuyordu.

'Allah'a yemin ederim Aişe için o söylediklerinden sonra ebediyen Mistah'a hiçbir infakta bulunmayacağım.' dedi.

Bunun üzerine Yüce Allah, 'İçinizden fazilet ve zenginlik sahipleri, akrabalara, miskinlere/ihtiyaç sahibi yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere (bir daha mallarından) vermeyeceklerine dair yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görsünler (yaptıklarını görmezden gelsinler). Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir.'[235] **ayetini indirdi.**

232. 2/Bakara, 232
233. Tirmizi, 2981; Kıssa'nın aslı Buhari, 5130-5131'dedir.
234. Buhari, 4758
235. 24/Nûr, 22

Ebu Bekir Es-Sıddık, 'Evet, Allah'a yemin ederim ki Allah'ın bana mağfiret etmesini severim.' dedi.

Daha önce Mistah'a yaptığı infakı yeniden yapmaya başladı ve 'Allah'a yemin ederim, bu infakı ondan ebediyen kesmeyeceğim.' dedi."[236]

Bu örnekler üzerine düşünelim! Sahabenin ayetler karşısındaki tavrını anlamaya çalışalım. Aynı zamanda şu soruları soralım: Bugün boşanma aşamasındaki aileler neden birbirlerine düşman oluyor ve hiçbir nasihat kalplerini yumuşatmıyor? İnsanlar sigara gibi alışkanlıklarını neden bırakamıyor? İslam'ı yaşamalarına engel olan günlük pratiklerini neden değiştiremiyorlar? Bir kadın, Allah'ın örtü ayetleri karşısında neden bocalıyor; örtünmek ile örtünmemek arasında orta bir yolda karar kılıyor? Cevap belli: İslam'ı yaşamak onlara kolaylaştırılıyor, bugünün insanına zorlaştırılıyor. Bu, bir torpil ya da adam kayırma değil, hâşâ… Bu, onların emre icabetine verilen mükâfat. İlk adımı atmalarının karşılığı. Bugün de bazı insanlara kolaylaştırıldığını, en zorlu işlerin altından kalktıklarını görüyoruz. Yüce Allah'ın vaatleri çağlar üstü. Kim O'na (cc) bir adım atarsa on adımla mukabelede bulunuyor, O'na yürüyeni koşarak karşılıyor. Rabbine yönelen, yöneliş; yüz çeviren, yüz çevirme buluyor!

Kur'ân okunduğu hâlde onunla amel edilmezse ondan yüz çevrilmiş ve Kur'ân hecr/terk edilmiş olur. Bir kulun başına gelebilecek en tehlikeli afet, Kur'ân okuduğu hâlde ondan yüz çevirmesi, amel etmemesidir. Zira bu, Kur'ân'ı

236. Buhari, 4141

kendi aleyhine hüccet kılmaktır.[237] Yüce Allah'ın, O'nun (cc) kelamı karşısında icabet ehli ile icabet etmeyenlere dair şu karşılaştırması, konunun ehemmiyetini anlamak için yeterlidir:

"Ey iman edenler! Allah'a ve Resûl'üne itaat edin. Onu işitip dinlediğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyin. 'İşittik.' dedikleri hâlde, işitmeyen kimseler gibi olmayın. Allah katında canlıların en şerli olanı (hakka karşı) sağır ve dilsiz olan, akletmeyen kimselerdir. Şayet Allah, onlarda bir hayır görse elbette onlara işittirirdi. O, işittirse bile (onlar) yüz çevirir, döner gider (yine istifade etmezlerdi). Ey iman edenler! Sizleri, size hayat verecek şeylere davet ettiğinde Allah'a ve Resûl'e icabet edin. Bilin ki Allah, kişiyle kalbi (düşünceleri) arasına girer. Ve muhakkak (diriltilip), O'nun huzurunda toplanacaksınız."[238]

İşittiği/Okuduğu hâlde yüz çeviren insan, duyma yetisi olmayan insanlar değildir. Zira ayete muhatap müşrikler, kulakları duyan insanlardır. Fakat onlardan nefyedilen işitmek, icabet işitmesidir. Yani duyduklarının gereğini yapmamaları, emre icabet etmemeleridir. Yüce Allah bu insanları "canlıların en şerlisi" diye isimlendirmiştir. Onların emre icabet edemeyişi, Yüce Allah'ın engellemesidir. Onların kalbinde hayır olmadığı için hayra muvaffak olmalarına izin verilmemiştir.

"Şanı yüce Allah bu buyruğu ile şunu haber vermektedir: Hidâyetin kaynağı olan kalplerine işittirmekten ve onlara fayda verecek şeyleri kavratmaktan onları mahrum etmiş-

237. Kur'ân'dan yüz çevirmek ve onu terkin karşılığı için bk. s. 438-439
238. 8/Enfâl, 20-24

tir... Çünkü bunların almaları gereken yer, bunları kabul edici değildir. O yerde bir hayır yoktur... Çünkü bir kimse hakka bizzat kendisinde bulunan hayır ve ona doğru ondaki eğilim, onu istemesi, sevmesi, ona ulaşmak için gayret göstermesi, onu elde etmesi dolayısıyla da sevinmesi sebebi ile boyun eğer. Bunların kalplerinde ise bu türden hiçbir şey yoktur. Bu kalplere hidâyet ulaşmış ve onlara erişmiştir. Tıpkı semadan inen bir yağmurun yere ulaşması ile birlikte suyu tutmayan, hiçbir ot bitirmeyen yükseklerdeki sert arazinin üzerine düşmesine benzer. Böyle bir yer suyu da kabul etmez, bitki de yeşertmez. Ama su özü itibariyle bir rahmet ve bir hayattır fakat yerde onu kabul edecek özellik yoktur. Daha sonra onlar hakkında bu hususu daha da pekiştirmek üzere: 'Şâyet onlara işittirmiş olsaydı yine onlar muhakkak yüz çevirerek arkalarına döner giderlerdi.' diye buyurmaktadır. Böylelikle onlarda kabul etmemek ve anlamamak ile birlikte, bir başka afetin de bulunduğunu haber vermektedir ki, bu da büyüklenmek, yüz çevirmek ve kötü maksattır. Anlasalar dahi o hakka boyun eğmezler, hakka tabi olmazlar. Gereğince amel etmezler." [239]

Kur'ân'ı hayat içinde ikame etmediği hâlde ona iman etme iddiası, yani onu okumak ve ezberlemekle yetinmek, insana fayda vermez. Yüce Allah zikredeceğimiz ayetteki gibi bir okumayı, "Hiçbir şey üzere değilsiniz." diyerek kınamış; Allah Resûlü de (sav) böyle bir okumanın yok hükmünde olduğunu haber vermiştir:

"De ki: 'Ey Ehl-i Kitap! Tevrat, İncil ve Rabbinizden size

239. Bedâiu't Tefsîr, 2/225, Enfâl Suresi, 18-23. ayetlerin tefsiri

indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.' Andolsun ki Rabbinden sana indirilen (bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!" [240]

Ziyad ibni Lebid'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) bir şey anlatarak, 'Bu ilmin gitmesi şu zamanlarda olur.' dedi.

Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Kur'ân'ı okuduğumuz, evladımıza onu okuttuğumuz ve evladımız da kıyamete kadar kendi evladına onu okutacağı hâlde ilim nasıl gider, yok olur?' dedim.

Allah Resûlü (sav) bunun üzerine şöyle dedi: 'Anan seni kaybetmesin Ziyad! Ben de seni Medine'nin en fakihlerinden bilirdim. Şu Yahudiler ve Hristiyanlar, Tevrat ve İncil'i okuyup da bu iki kitapta bulunan hükümlerden hiçbir şeyle amel etmeyenler değiller midir?' " [241]

Kur'ân, kendisiyle amel edilmezse nazari tartışmalara kaynaklık eden bir cedel kitabına dönüşür. İnsan onu okur, fakat onu yaşamaz. Ayetlerini birbirine çakıştırıp ayetler arası kavga çıkarır. Bu da hidayetten sonra sapma ve helak nedenidir.

Abdullah ibni Mesud'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adamın bir ayet okuduğunu dinledim. Nebi'nin (sav) ise aynı ayeti farklı şekilde okuduğunu dinlemiştim. Onu alıp Nebi'nin (sav) yanına götürdüm ve ona durumu haber verdim.

240. 5/Mâide, 68
241. İbni Mace, 4048; Ahmed, 17473

Yüzünden, (bunu sormamdan) hoşlanmadığını anladım ve şöyle dedi: 'Her ikiniz de güzel okuyorsunuz, ihtilafa düşmeyiniz. Şüphesiz sizden öncekiler ihtilafa düştükleri için helak oldular.' "[242]

Abdullah ibni Amr'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gün erkenden Allah Resûlü'ne (sav) gittim. Derken bir ayet hususunda ihtilaf eden iki adamın seslerini işittim. Allah Resûlü (sav) yanımıza çıktı.

Yüzünden öfkesi belli oluyordu ve şöyle dedi: 'Sizden öncekiler ancak Kitap hakkında ihtilafları sebebiyle helak oldular.' "[243]

Abdullah ibni Mesud'un şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Kur'ân'da bir sure hakkında tartıştık. Kimimiz, 'Otuz beş ayettir.' derken kimimiz, 'Otuz altı ayettir.' dedi. Allah Resûlü'nün (sav) yanına gittiğimizde Ali'nin onunla konuştuğunu gördük.

'Kur'ân'ın kıraatinde ihtilaf ettik.' deyince Allah Resûlü'nün (sav) yüzü kızardı.

Ali, 'Allah Resulü (sav), size öğretildiği gibi okumanızı emrediyor.' dedi."[244]

Abdullah ibni Amr ibni'l Âs'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Benim için kızıl develerden daha kıymetli bir mecliste kardeşimle birlikte oturdum. (Ben ve kardeşim baktık ki

242. Buhari, 3476
243. Müslim, 2666
244. Ahmed, 832

Resûlullah'ın sahabilerinin büyükleri kapılardan birisinin yanında oturmaktalar.) Onlardan ayrı kalmayı uygun görmedik, onların yakınına oturduk. Baktık ki onlar Kur'ân ayetlerinden birini okudular ve üzerinde tartışmaya başladılar, sesleri de olabildiğince yükseldi.

O ânda Resûlullah kızgın, yüzü kızarmış bir şekilde onlara toprak atarak geldi ve şöyle dedi: 'Ey topluluk, durun! (Ne yapıyorsunuz!) Sizden önceki ümmetleri, peygamberlerine muhalefet etmeleri ve Kitab'ın bir kısmını diğerine çakıştırmaları helâk etti. Kur'ân (ayetleri) birbiriyle çelişmesi için değil, birbirini doğrulaması için indirildi. Ondan öğrendiğinizle amel edin, ondan bilmediğiniz şeyleri de bilenine sorun!' "[245]

Şu rivayetleri bir daha dikkatle okuyalım. Allah Resûlü (sav) birinci rivayette Kur'ân okunuşundaki ihtilafa kızıyor. İkinci rivayette bir ayette ihtilaf edilmesine kızıyor. Üçüncü rivayette ayetlerin sayısındaki ihitilafa kızıyor. Dördüncü rivayette kaderle ilgili ayetler hakkında tartışmalarına kızıyor. Kur'ân ile ilgili tartışmaların hiçbirine müsaade etmiyor. İnsanın tabiatında var olan cedel ahlakından nasıl korunacağının yolunu gösteriyor: Bildiğinizle amel edin, bilmediğinizi bir bilene sorun! Yani Kur'ân'ın amel etmek dışında hiçbir şey için kullanılmasını istemiyor. İnsanın en sevdiği şeylerden olan tartışmanın insanı helaka sürükleyeceğini söylüyor. Böylece günümüzdeki "Neden Kur'ân bizleri birleştirmiyor?" sorusuna da cevap buluyoruz: Tartışmayı amele yeğlediğimiz için!

Kur'ân ile amel etmekten alıkoyan sebeplerden biri tar-

245. Ahmed, 6702

tışmaysa bir diğeri açıklanmayan hususlarda soru sormaktır. Çoğu zaman soru, şeytanın zihinlere attığı çengeldir. Gayesi, insanı amelden alıkoymaktır. İnsan bildikleriyle amel etmek, bilmediklerini ehline sormakla mükelleftir. Ehline sormaz da kendi gibileriyle soru cevap ilişkisine girerse tartışma kapısı açılır. Allah ve Resûl'ü çok soru sormanın Kur'ân'ı anlamaya ve yaşamaya engel olduğunu bildiğinden soru sormaya sınır koymuş, açıklanana uymakla yetinmeyi emretmiştir:

"Ey iman edenler! Açıklandığında sizi üzecek şeyleri sormayın. Kur'ân indirilirken sorarsanız size açıklanır. Allah onu affetti. Allah (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr (Kulların hak ettikleri cezayı erteleyen) Halîm'dir. Sizden önce bir topluluk onu sormuş sonra da onu (inkâr eden) kâfirler olmuşlardı."[246]

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Sizi bıraktığım sürece beni kendi hâlime bırakınız. Sizden öncekilerin helak olması ancak ve ancak peygamberlerine ters düşmeleri ve çokça soru sormaları nedeniyledir. Size bir şeyi emrettiğimde gücünüz yettiğince onu yerine getiriniz. Bir şeyi yasakladığımda da onu bırakınız."[247]

"Allahu Teâlâ bu şeriatı indirdiğine ve bilinmeyenlerden haber verdiğine göre kullara yaraşan edeb tavrı bu şeriatın bir takım hükümlerinin özet halinde veya tafsilâtlı olarak zikredilmesinin hikmetini ona bırakmalarıdır. Aynı zaman-

246. 5/Mâide, 102
247. Buhari, 7288; Müslim, 1337

da bilinmeyen şeylerin açıklanıp açıklanmamasını da ona terketmeleridir. Ve insanlar Alim ve Habir olan Allah'ın belirttiği hududun yanında durmalarıdır. Yoksa hükümleri daraltıp şiddet göstermeleri veya ihtimal ve faraziyelerin ötesinde hareket etmeleri değildir. Ayrıca bilinmeyen şeylerin gerisinde gezinerek Allah'ın açıklamadığı hususları, ulaşamıyacakları halde açıklamaya çalışmak değildir. Hiç şüphesiz ki Allahü Taâlâ beşerin takatını ve tahammül kudretini gayet iyi bilir. Allah insanların takatı dahilinde onlara hüküm koyar. İnsan tabiatının kavrayabileceği kadar bilinmeyenleri açıklar. Bir takım hususlar vardır ki Allahü Taâlâ o hususları özet olarak beyan etmiş veya bilinmez olarak bırakmıştır. Ve insanların da o hususları Allahü Taâlâ'nın irade ettiği şekilde olduğu gibi bırakmalarında hiçbir beis yoktur."[248]

Kur'ân evrensel bir mesajdır; bazı ayetleri bugüne değil, yarına yol göstermek için inmiştir. Hâliyle insan anladığıyla amel etmeli; anlamadığını ise tevili vuku bulana, verdiği haber gerçekleşene kadar beklemelidir. İndirdiği gün bile bazı haberlerini ileride anlaşılacağını, bazı ayetlerinin ileride gösterileceğini haber vermiştir:

"Verdiği haberlerin (hak olduğunu) bir süre sonra öğreneceksiniz."[249]

"O (Kur'ân'ın) hak olduğu kesin bir şekilde kendilerine belli olsun diye, ayetlerimizi hem ufukta hem de kendi nefislerinde onlara göstereceğiz. Rabbinin her şeyin üzerinde şahit olması yetmez mi?"[250]

248. Fî Zılâl-il Kur'ân, 4/463, Mâide Suresi, 101-102. ayetlerin tefsiri
249. 38/Sâd, 88
250. 41/Fussilet, 53

Sahabe de bazı ayetlerin ne anlama geldiğini vuku bulduktan sonra anlamıştır.

Mutarrif'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Zubeyr'e, 'Ey Ebu Abdullah! Sizi buraya getiren nedir? Halifeyi (Osman'ı) yalnız bıraktınız ve o öldürüldü. Sonra da gelip onun kan davasını güdüyorsunuz?' dedik.

Zubeyr şöyle dedi: 'Allah Resûlü (sav), Ebu Bekir, Ömer ve Osman zamanlarında, 'Yalnızca sizden zalimlerin başına gelmekle kalmayacak, (suçlu suçsuz herkesi kuşatacak o dehşetli) fitneden sakının. Bilin ki Allah, cezası çetin olandır.'[251] ayetini okurduk. Ancak başımıza gelinceye kadar bizim de bu ayetin hükmü altına gireceğimizi hiç düşünmemiştik."[252]

Bazı ayetlerin anlaşılması, verdiği haberin vuku bulmasına bağlıdır. Böyle ayetlerin peşine düşmek Allah hakkında bilgisizce söz söylemeye, amel kapısını kapatıp cedel kapısını açmaya neden olur.

13. Kur'ân'ı Kur'ân'ın Gösterdiği Kaynaklarla Birlikte Okumak

Kur'ân, yine Kur'ân'ın gösterdiği yardımcı kaynaklarla birlikte okunmalı; Kur'ân, Kur'ân'ın istediği şekilde anlaşılmalıdır. Kur'ân'ın mubin (açık ve açıklayıcı) olma özelliğini izah ederken konuya temas etsek de burada biraz daha detaylandırarak konuyu ele alacağız.

251. 8/Enfâl, 25
252. Ahmed, 1414

a. Kur'ân'ı Kur'ân bütünlüğü içinde okumak

"Andolsun ki onlara, ilim üzere detaylandırdığımız, iman eden bir topluluk için hidayet ve rahmet olan bir Kitap getirdik." [253]

"Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir Kitap'tır." [254]

Kur'ân, Yüce Allah'ın ilmidir; O (cc), kendi sözlerini yine bizzat kendisi açıklamış, bir yerde muhkem/öz olarak indirdiği ayeti bir başka yerde ilim ve hikmet üzere detaylandırmıştır. Kur'ân birbirini tefsir eden bir kitap olduğundan onun ayetlerini kendi bütünlüğü içinde anlamak gerekir. Her ayet, diğer ayetlerden bağımsız ele alınırsa öz ile açıklama birbirinden koparılmış olur. Bu da Kitab'ı Allah'ın muradına değil, kendi arzularına göre anlama sorununu doğurur. Bu sorunun önüne geçmek için şu iki adımın izlenmesi gerekir:

– Konuyla ilgili ayetlerin bir araya toplanması, muhkem olanlar ile detaylandırılan ayetlerin bir arada okunması gerekir.

– Çıkan sonuçların Kur'ân bütünlüğüne göre ve yine Kur'ân'ın gösterdiği -birazdan açıklayacağımız- kaynaklarla birlikte değerlendirilmesi gerekir:

İslam tarihinde ortaya çıkan itikadi ve siyasi fırkaların büyük çoğunluğu; önce birtakım düşünceleri itikad edin-

253. 7/A'râf, 52
254. 11/Hûd, 1

miş, sonra o itikada Kur'ân'dan dayanaklar aramışlardır. Kendi inançlarıyla uyumlu olmayan ayetleri de tevil, daha doğrusu tahrif etmişlerdir. Bugün de sıkça karşılaştığımız bu durum; kimi zaman bu ayetin zahiri Allah'ın adalet sıfatına uymaz diye kimi zaman da bu ayetin zahiri tevhid inancına aykırı diye tevil edilmiştir. Aslında bu yaklaşımda "Allah'a din öğretme" edepsizliği vardır.[255] Neyin adalet, neyin tevhid, neyin tenzih, neyin tahrif olduğuna O (cc) hükmeder. Rabbimiz bize neyi bildirmişse adalet de tevhid de teslimiyet de bizzat odur. Ayetleri karşı karşıya getirmek yerine bir bütün içinde inanmak, teslim olmak ve anlamak gerekir. "Şu ayetin zahiri şu ilkeye uymuyor." demek yerine "Acaba benim ilkem yanlış olabilir mi?" diye sorgulamak gerekir. Belki de biz tevhidi, adaleti, tenzihi… yanlış anlamış; o ilkelere dâhil olmadığı hâlde bazı şeyleri dâhil etmiş veya o ilkelere dâhil olan bazı şeyleri dâhil etmemişizdir. Kur'ân'ın bir kısmını mutlaklaştırıp kalan kısımlarını o bir kısma göre tevil etmek, Allah'tan indirilenin tümüne iman etmek ilkesiyle bağdaşmaz. Ayrıca bu, ayetleri çarpıştırmak olur ki ümmetleri helaka götüren şey, ayetleri kavgaya tutuşturmaktır:

Amr ibni Şuayb, babası yoluyla dedesinden şöyle nakletmiştir:

"Benim için kızıl develerden daha kıymetli bir mecliste kardeşimle birlikte oturdum. (Ben ve kardeşim baktık ki Resûlullah'ın sahabilerinin büyükleri kapılardan birisinin yanında oturmaktalar.) Onlardan ayrı kalmayı uygun gör-

255. "De ki: 'Allah'a dininizi mi öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde ve yerde olan her şeyi bilmektedir. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilir.' " (49/Hucurât, 16)

medik, onların yakınına oturduk. Baktık ki onlar Kur'ân ayetlerinden birini okudular ve üzerinde tartışmaya başladılar, sesleri de olabildiğince yükseldi.

O ânda Resûlullah kızgın, yüzü kızarmış bir şekilde onlara toprak atarak geldi ve şöyle dedi: 'Ey topluluk, durun! (Ne yapıyorsunuz!) Sizden önceki ümmetleri, peygamberlerine muhalefet etmeleri ve Kitab'ın bir kısmını diğerine çakıştırmaları helâk etti. Kur'ân (ayetleri) birbiriyle çelişmesi için değil, birbirini doğrulaması için indirildi. Ondan öğrendiğinizle amel edin, ondan bilmediğiniz şeyleri de bilenine sorun!' "[256] [257]

256. Ahmed, 6702

257. Örnek olması açısından İslam'da ilk akılcılar (mutezile) ve İslam kelamcılarını (Eşari-Maturidi) hatırlayabiliriz. Her iki grubun da Kur'ân'a yaklaşımı ilginçtir. Birinci grup önce beş esas belirlemiş ve sonra tüm Kur'ân'ı bu esasa göre anlamışlardır: tevhid; adalet, vaat ve vaid, menzile beyne menzileteyn ve emri bil maruf… Mutezileye göre tevhidin tanımı şudur:

"Tevhid ilimlerinden mükellefin mutlaka bilmesi gerekli olanlar: Kadim olan Allah Teâlâ'yı kendisine lâyık olan sıfatlarla bilmek; sonra O'nun bunlarla nitelenmesinin keyfiyetini anlamak; bu sıfatlardan O'nun için her an gerekli olanlarla, O'nun hiçbir zaman nitelenmesi mümkün olmayan sıfatları, ayrıca O'na atfedilmesi câiz olan hususları bilme, bu kapsamdadır. Sonra bu nitelikleri haiz olan zatın mutlaka bir olduğunun, zât, sıfât ve fiil bakımından kendisine ortak ikinci bir varlığın bulunmadığının bilinmesidir.

Allah Teâlâ'ya layık olan sıfatlara gelince; bunlar, Allah'ın kendisinden başkasıyla farkını ve şayet Allah'ın dengi olsaydı -ki O bundan münezzehtir- Onunla denkliğini bildirir sıfatlardır. Ebû Hâşim el-Cübbâi'ye göre Allah'ın nitelenmesi gereken zâti sıfatlar; O'nun kâdir, âlim, hay, semi', basir, idrâk edilecek şeyleri müdrik, bizâtihi mevcut, mürid ve kârih oluşudur. Ebû Ali el-Cübbâi'ye göre ise bu zâti sıfatların köklerinden hiçbiri O'nun zâtından ayrı olarak Allah'a nisbet edilemez." (Şerhu'l-Usûli'l-Hamse, 1/210)

Bu, şu demektir: Siz, Mutezilenin Allah'a nispet ettiği sıfatların dışında bir sıfatı Allah'a nispet ettiğinizde kadimlerin taaddudunu (birden fazla Allah'ın varlığını) iddia etmiş olduğunuzdan tevhidiniz bozuluyor. Ne Kur'ân'da ne sünnette Allah'ın "kadim/kıdem" diye bir sıfatının olmadığını belirtelim ki, naklin önüne geçirilen aklın, insanı ne hâllere düşürdüğü anlaşılsın. Buna göre Kur'ân'daki tüm sıfat ayetleri Mutezilenin akli çıkarımına tabidir, aksi şirktir!

Kelamcılar ise akılla tespit ettikleri külli kaidelerle Kur'ân nasları karşı karşıya geldiğinde, aklın nakle takdim edileceğini çünkü naklin/ayetlerin zan ifade ettiğini söylemişlerdir:

"Bu yolun öncülerinden olan Fahruddin Er-Razi'yi örnek verelim:

Fahruddin Er-Razi şöyle demiştir: ' 'Bil ki: Katiyet ifade eden akli deliller ile bir şey sabit olur da, şer'i delillerin zahiri (Kur'ân-Sünnet), sabit olana muhalefet ederse, önümüzde dört yol oluşur:

1. 'Aklı ve nakli beraber tasdik ederiz.' Bu imkansızdır. İki zıt aynı anda tasdik edilemez.

2. 'İkisini de iptal ederiz.' Bu da imkansızdır. İki zıttı aynı anda yalanlamış oluruz.

b. Kur’ân’ı Allah Resûlü’nün Sünnetiyle/Siretiyle Okumak

Yüce Allah, Kitab’ını Peygamber’iyle göndermiş, ona tebliğ/iletme ve tebyin/açıklama görevi yüklemiştir.

“ ‘Peygamber’in (sav) Kur’ân’a dönük iki temel vazifesi vardır:

- Onu eksiksiz bir şekilde insanlara ulaştırmak, yani tebliğ:

‘Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni (insanlara) tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan (Allah’ın) risalet (mesajını) tebliğ etmemiş/vazifeni yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz ki Allah, kâfirler topluluğunu hidayet etmez.’ [258]

---

3. ‘Nakli (Kitap-Sünnet) alır, aklı reddederiz.’ Bu imkansızdır. Çünkü biz aklî delillerle Allah’ı, sıfatlarını, mucizelerin Peygamberin doğruluğuna delil oluşunu bilmeseydik; naklin doğruluğunu bilemezdik…

4. Yukarıdaki maddelerden sonra tek bir şey kalır. Akli olan delilleri alırız. Nakil olana ya sahih değildir deriz, ya da zahiri kastedilmemiştir.’

Başka bir yerde: ‘Naklî deliller yakin ifade etmezler. Yakin/kesinlik ifade edebilmeleri için on şeyden emin olmak gerekir.

1. Lafızları rivayet edenlerin ma’sum olması.
2. İrabinin sahih olması.
3. Tasrifinin sahih olması.
4. İştirak olmaması.
5. Mecaz olmaması.
6. Şahsa özel olmaması.
7. Zamana özel olmaması.
8. İdmar olmaması.
9. Takdim ve te’hir olmaması.
10. Aklî bir delilin bulunmaması.’

Başka bir yerde meramını daha açık ifade ediyor: ‘Bunların (on şartın) herhangi bir nasta olmaması zandır. Zanni olan bir şeye dayanan zan olur. Bu sabit olursa nakli delillerin zanni olduğu anlaşılır. Akli deliller ise kat’idir. Ve zanni olan, kat’i olanla çatışamaz.’ ’ ” (Nakiller için bk. Menhecu’s Selefi ve’l Mutekellimîn, 1/119-130; Makâlâtu’l Cehm ibni Safvân ve Eseruhâ fi’l Fireki’l islâmiyye, 1/180-187)

Görüldüğü gibi Kur’ân, akla tabidir. Akli öncüllere uyuyorsa yakin ifade eder, uymuyorsa zan ifade eder. Yani tüm zanları yıkmak ve yerine ilmi/yakinî bilgiyi ikame etmek için gelen Kur’ân bu anlayışa göre zannın kendisi oluveriyor. Acaba burada akla mı iman edilmiştir, Kur’ân’a mı?

258. 5/Mâide, 67

- İndirilen Kur'ân'ı açıklayıp beyan etmek:

'(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur'ân'ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın. Umulur ki düşünürler.'[259]

Allah Resûlü'nün (sav) söz ve davranışlarını yani Sünneti'ni değerli kılan da budur. O (sav), Allah'ın gözetimi altında yirmi üç yıl boyunca bir yandan inen ayetleri insanlara okumuş, diğer yandan söz ve davranışlarıyla (Sünnet ile) Allah'ın (cc) ayetlerden neyi murat ettiğini belirtmiştir. Her iki vazifesini de en güzel şekilde ve eksiksiz olarak ifa ettiğinden, Allah (cc) onu her konuda insanlığa örnek göstermiştir.[260, 261]

Kur'ân, Nebi'nin (sav) sünnet ve siretinden koparılırsa, Allah'ın (cc) istediği Kur'ân olmaz. Her isteyenin istediğini anladığı, her dileyenin dilediğini Kur'ân'a söylettiği bir kitaba dönüşür. Zira insan zalim ve cahildir.[262] Polemikçi/Cedelci bir yapısı vardır.[263] Şeytanın iğva ve saldırılarına açıktır; bu nedenle her Kur'ân okuduğunda şeytandan Allah'a sığınması istenmiştir:

'Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah'a sığın.'[264]

İnsanın zaafları, şeytanın iğvasıyla birleştiğinde Kitap; insanların Allah (cc) ile ve dinle aldandığı, kötü amellerin

259. 16/Nahl, 44
260. bk. 33/Ahzâb, 21
261. Tevhid Meali, s. 271, Nahl Suresi, 44. ayetin açıklaması
262. bk. 33/Ahzâb, 72
263. bk. 18/Kehf, 54
264. 16/Nahl, 98

süsleyicisi/meşrulaştırıcısı oluverir. İşte tüm bu tehlikelerden korunmak için insanların Kitap'tan anladığını arzedeceğimiz bir ölçüye ihtiyacımız vardır. O da Resûl'ün (sav) Kur'ân'dan ne anladığı ve onu nasıl pratize ettiğidir.

Kur'ân türedi, köksüz bir kitap değildir. Cebine her meal koyanın veya telefonuna her meal yükleyenin anlayacağı bir kitap da değildir. Kur'ân'ın anlaşılması için yine Kur'ân'ın gösterdiği yan kaynaklar vardır. Bunlar Kur'ân'dan anladığımızın sahih olup olmadığını test edeceğimiz kaynaklardır. **Bu kaynaklara olan ihtiyacımız Kur'ân kapalı olduğu için değil; zaafların ımızın olmasından ve şeytanın iğvasına açık olmamızdandır."** [265]

Allah Resûlü'nün (sav) Kur'ân'ı beyan etmesiyle ilgili şunları söyleyebiliriz:

" '(Peygamberleri) apaçık deliller ve Kitaplarla (yolladık). Sana da bu zikri/Kur'ân'ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın/beyan edesin. Umulur ki düşünürler.' [266]

Ayette 'لِتُبَيِّنَ' ifadesi geçiyor ve '... açıklayasın/beyan edesin.' deniliyor. Bu, tebliğden ayrı bir görevdir. Tebliğ, ulaştırmak anlamındadır. Allah Resûlü (sav) Kur'ân'dan hiçbir şeyi gizlememiş, bunları ulaştırmıştır. Tebyin ise, açıklamak demektir. İnsanlar kendilerine ulaşan ayetleri doğru anlasınlar diye onlara açıklamıştır.

Ayetteki 'Sana da bu zikri/Kur'ân'ı indirdik ki, insanlara indirileni onlara açıklayasın/beyan edesin.' ibaresi dikkat

265. Yayına Hazırladığımız, Vahyin Rehberliğinde İbrahim Suresi Tefsirimizden
266. 16/Nahl, 44

çekicidir. Yani, 'Başka bir şekilde de insanlara bu kitabı verebilirdik. Bir melek aracılığıyla ya da iki kapak arasında bir kitap olarak… Ancak gaye, insanlara bu kitabın ulaşması değildir sadece. Doğru anlaşılması için insanların beyana ihtiyacı vardır. Kitab'ı indirdik ve beyan vazifesini sana verdik.' vurgusu yapılmaktadır.

Bu anlamda Allah (cc) şöyle buyurur:

'Hakkında anlaşmazlığa düştükleri hususları onlara açıklaman, iman eden bir topluluğa hidayet ve rahmet olması için bu Kitab'ı sana indirdik.'[267]

'Biz, her peygamberi kendi kavminin diliyle yolladık ki, onlara açıklasın. Allah dilediğini saptırır, dilediğini hidayet eder. O, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) El-Hakîm'dir.'[268]

Allah Resûlü'nün (sav) bu görevi ile Kıyâmet Suresi'ndeki şu ayetler arasında önemli bağ vardır:

'Onu (anlama ve ezberlemeyi) çabuklaştırmak için, dilini onunla hareket ettirme. Şüphesiz ki onu (kalbinde) toplamak ve okutmak bizim işimizdir. Onu okuduğumuzda sen okunmasını takip et. Sonra kuşkusuz, onu açıklamak da bizim işimizdir.'[269]

Yani, 'Kur'ân'ı biz indirdik, onu toplayacağız, okutacağız. Okuyucuya açıklanması gereken şeyleri açıklamak da bizim işimizdir. Kur'ân'ın açıklanması katımızdan sana verdiğimiz

267. 16/Nahl, 64
268. 14/İbrahîm, 4
269. 75/Kıyâmet, 16-19

yetki ve daha önce bilmediğin ilimle olacak. Sen Allah'ın muradını insanlara açıklayacaksın …'

Peygamberler vahyin ilk duraklarıdır. Vahyedilenden kastedilenin, Allah'ın murad ettiklerinin ne olduğunu da herkesten daha iyi bilirler. Çünkü Allah (cc) insanlara gönderdiği elçilere sadece vahyetmemiş, vahyin ilmini de vermiştir:

'İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin diye bu Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Hainlerin savunucusu olma!' [270]

'… Allah, sana Kitab'ı ve hikmeti indirdi ve sana bilmediklerini öğretti …' [271]

Aişe Annemizden (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

' … Hiç şüphesiz sizin Allah'ı en iyi tanıyanınız ve O'ndan en çok korkanınız benim.' [272]

Cabir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'… Resûlullah (sav) bizim ortamızda bulunuyor, (zaman zaman) kendisine Kur'ân iniyor, bu inenlerin yorumunu/ te'vilini de biliyordu. Kendisi ne yapmış ise biz de öyle yapıyorduk …' [273]

270. 4/Nisâ, 105
271. 4/Nisâ, 113
272. Buhari, 20
273. Müslim, 1218

Ümeyye ibni Abdullah ibni Halid'den şöyle rivayet edilmiştir:

'Kendisi, Abdullah ibni Ömer'e şöyle sormuştu: 'Vakit namazları, korku namazı Kur'ân'da var. Fakat yolculuk (sefer) namazını Kur'ân'da bulamıyoruz.' dedi.

İbni Ömer dedi ki: 'Ey yeğenim, Aziz ve Celil olan Allah bize Muhammed'i (sav) gönderdi (vakit namazları ve korku namazları dâhil olmak üzere) hiçbir şey bilmiyorduk, (O bize her şeyi öğretti.) Dolayısıyla Muhammed'in (sav) yaptığını gördüğümüz şeyleri biz de yaparız.' '[274]

Hassan ibni Atiyye'den şöyle rivayet edilmiştir:

'Cibril (as) Allah Resûlü'ne Kur'ân'ı indirdiği gibi, Sünneti de indirirdi. Ona (sav) Kur'ân'ı öğrettiği gibi Sünneti de öğretirdi.'[275]

Eyyüb'den (rh) şöyle şöyle rivayet edilmiştir:

'Bir adam Mutarrıf ibni Abdullah ibni eş-Şihhir'e, 'Bize Kur'ân'dan başka bir şeyden bahsetmeyiniz.' der.

Mutarrıf ise ona şöyle cevap verir: 'Vallahi biz (hadisleri-Sünneti) Kur'ân'ın yerine koymayı amaçlamıyoruz. Bizim amacımız Kur'ân'ı bizden daha iyi bilenin sözlerini aktarmaktır.' '[276]

Ya'la ibni Hakim'den şöyle rivayet edilmiştir:

'Bir gün Said ibni Cubeyr, Allah Resûlü'nün bir hadisini aktardı.

274. Nesai, 1434; İbn Mace, 1066
275. Darimi, 608
276. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, 2349

Bir adam dedi ki: 'Allah'ın Kitabı'nda bu rivayetle zıtlaşan şeyler var.'

Said ibni Cubeyr dedi ki: 'Allah Allah! Ben sana Resûlullah'tan (sav) hadis rivayet ediyorum. Sen ise Allah'ın Kitabı ile ona ters/zıt düşen bir şey var diyorsun! Resûlullah (sav) Allah'ın Kitabı'nı senden daha iyi bilirdi.' '[277] »[278]

Allah Resûlü'nün Kur'ân'ı beyanına/açıklamasına şu örnekleri verebiliriz:

"1. Örnek:

'… Fecr vakti, beyaz iplik siyah iplikten ayrılıncaya (ufukta ikinci fecir olan fecr-i sadık belirinceye) dek yiyip için. Sonra orucu geceye tamamlayın …'[279]

Bu ayet, orucun başlangıcı ile iftar vakti hakkındadır. Şimdi bu ayeti Allah Resûlü'nden işiten Adiyy ibni Hatim'in (ra) başından geçen bir olayı bizzat ondan dinleyelim:

'Bu ayet inince biri siyah diğeri beyaz iki ip aldım ve yastığımın altına koydum. Gece boyunca bu iplere baktım, fakat bu ipleri birbirinden ayırt edemedim. Ertesi gün Peygamber'in (sav) yanına gidip yaptıklarımı anlattım…'[280]

Başka bir rivayette: '…'Ey Allah'ın elçisi! Beyaz ipliğin siyah iplikten ayrılması ne demek? Bundan maksat gerçekten bu ipler mi?' diye sordum…'[281]

277. Darimi, 610
278. Tevhid Dergisi, S 109, s. 22-23
279. 2/Bakara, 187
280. Buhari, 1916; Müslim, 1090
281. Buhari, 4510

Adiyy ibni Hatim, ayetten ilk anladığını pratiğe aktarmış, ancak sorun yaşamıştır. Fecr vakti iplere bakmış, fakat ipleri ayırt edebilmesi mümkün olmamıştır. Doğrusunu öğrenmek için de hemen Allah Resûlü'ne başvurmuştur. Zira Allah Resûlü (sav) Kur'ân'ı en iyi bilendir.

Devam edelim:

'... Resûlullah (sav) bana şöyle dedi: 'Bu ayette kastedilen, gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır.' '[282]

2. Örnek:

'İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar (var ya); işte bunlara (Allah'ın azabından) emin olma vardır. Ve onlar hidayete erenlerdir.'[283]

Sahabenin, bu ayeti ilk okuduğunda ne anladığını İbni Mesud'dan (ra) dinleyelim:

' 'İman eden ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar ... ' ayeti nazil olunca bu, insanlara ağır geldi ve: 'Ya Resûlallah! Bizden kim nefsine zulmetmiyor ki?' dediler...'[284]

Çünkü, (بِظُلْمٍ) kelimesi bulunduğu siyak içerisinde tüm zulüm çeşitlerini kapsamaktadır. Yani, Allah'ın azabından emin olan ve hidayete erenler hiçbir zulme/günaha bulaşmayan kimselerdir, manasına gelir. Günahsız kul olmaz. Sahabenin ilk etapta yanlış anladığı bu ayet, Allah Resûlü (sav) tarafından açıklanmaktadır:

'Bundan kasıt söylediğiniz mana değildir. Salih kul (Lok-

282. Buhari, 1916; Müslim, 1090
283. 6/En'âm, 82
284. Buhari, 3429; Müslim, 124

man'ın) ne dediğini duymadınız mı? Lokman oğluna şöyle demiştir: 'Oğulcuğum! Allah'a şirk koşma! Şüphesiz ki şirk, en büyük zulümdür.'[285] Zulümden kasıt şirktir.'[286]

3. Örnek:

'Hırsız erkek ve kadının, işledikleri (kötülüğün) karşılığı ve Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir.'[287]

Ayetteki (أَيْدِ) kelimesi (يَدٌ) kelimesinin cemisidir/çoğuludur. Arap lugatında (يَدٌ) ifadesi, parmaklarla omuz arası için, yani kol için kullanılır.[288] Hırsızın eli omuz kısmından mı, dirsekten mi, yoksa bilekten mi kesilecek? Bunun sınırı var mıdır? Ayette 'ellerini' ifadesi vardır. O hâlde hırsızlık yapan kişinin iki eli birden mi kesilecektir? Sakız çalarak hırsızlık yapan ile banka soyarak hırsızlık yapan, bu hükümde eşit midir? (يَدٌ) kelimesi el manasının dışında nimet ve güç anlamında da kullanılır.[289] Buradan kastedilen, onları bazı nimetlerden mahrum bırakmak ya da sosyal hayattaki statülerini/güçlerini düşürmek midir? Hırsızın cezası böyle mi verilmeli?[290]

285. 31/Lokmân, 13
286. Buhari, 32; Müslim, 124
287. 5/Mâide, 38
288. bk. El-Bahru'l Muhît, 4/450, Mâide Suresi, 6. ayetin tefsiri
289. bk. El-Mufredât, s. 991, y-d maddesi
290. Sünneti inkâr eden kimselerden hırsızın cezasının hapsetmek olduğunu iddia edenler olmuştur. Bu iddianın temel sebebi Sünneti kabul etmemektir. Kabul etmeyince Sünnetin Kur'ân'ı beyanından mahrum kalmış ve Kur'ân'la sapıtmışlardır. (bk. Peygambersiz Kur'ancılar, s. 363) Sünnetle problem yaşayan birçok fırka da ya çalınan malda nisaba itibar etmeyip ceza vermişler ya da ilginç nisap miktarları öne sürmüşlerdir. (bk. El-Farku beyne'l Firâk, s. 129-130)

Tüm bu soruların tamamını Allah Resûlü'nün bu ayeti nasıl anladığı ve tatbik ettiğine bakarak cevaplayabiliriz. Çünkü Kur'ân'ı en iyi anlayan, onu, sözleri ve yaşantısıyla ilk açıklayan Allah'ın Resûlü'dür. Allah Resûlü devrinde el, bilekten kesilmiş ve bu uygulama sonraki Raşid Hilafet devrinde de devam etmiştir.[291] Ayrıca çalınan malın değerine göre hareket edilmiştir.

Aişe Annemizin (r.anha) Allah Resûlü'nden (sav) rivayet ettiği şu iki hadisi okuyalım:

'Hırsızın eli hacefeden veya türsten daha aşağı bir mal için kesilmezdi. Bunların her biri kıymetli şeylerdi.'[292]

' 'Hırsızın eli bir kalkan bedelinden az miktarlarda kesilmez.'

Aişe'ye denildi ki: 'Kalkanın bedeli ne kadardır?'

O da, 'Bir dinarın dörtte biridir.' dedi.'[293] "[294]

Allah Resûlü'nün Kur'ân'ı Tefsir/Beyan Örnekleri

- "Kur'ân'ı, Kur'ân'la Tefsir

Kur'ân'ın özelliklerinden biri ayetlerinin birbirini açıklar nitelikte olmasıdır. Bundan dolayı Kur'ân tefsirinde ilk başvuru yine Kur'ân'a yapılır ve bu en kuvvetli tefsir çeşididir. Bir ayetin bir ayete tefsir oluşu Allah Resûlü (sav) tarafından belirtilmişse bu tefsir, diğer içtihadi görüşlerin

291. Zahîretu'l Ukbâ fî Şerhi'l Muctebâ, 37/109; Et-Temhîd, 19/283
292. Buhari, 6793; Müslim, 1685
293. Nesai, 4935; 1 dinar, 4,25 gram altına; çeyrek dinar yaklaşık 1,06 gram altına tekabül eder.
294. Tevhid Dergisi, S 110, s. 26-28

önündedir; çünkü Allah Resûlü, Kur'ân'ı en iyi bilendir. Bir örnek zikredelim:

Ümmü Mübeşşir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Kendisi Peygamber'i (sav), Hafsa'nın yanında, 'İnşallah, Hudeybiye'de ağaç altında biat edenlerden hiçbir kimse cehenneme girmeyecektir.' diye buyururken işitti.

Hafsa da, 'Ey Allah'ın Resûlü, olamaz.' dedi.

Resûlullah (sav), onu azarladı.

Hafsa da, 'İçinizden herkes mutlaka oraya uğrayacak.'[295] ayetini okudu.

Bunun üzerine Peygamber de (sav), 'Yüce Allah, 'Sonra (Allah'tan) korkup sakınanları kurtarırız. Ve zalimleri orada diz çökmüş vaziyette bırakırız.'[296] buyurmuştur.' dedi.'[297]

Sözlü Tefsir

Allah Resûlü (sav) bazen Kur'ân'ı kendi sözleriyle tefsir etmiştir/açıklamıştır. Bazen ayeti zikredip tefsir etmiştir. Bazen de ayeti zikretmeden bazı açıklamalar yapmış ve bu açıklamalar, konuyla ilgili bir ayetin tefsiri gibi olmuştur. Örneğin;

Ebu Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

'Kul bir hata işlerse kalbine siyah bir nokta konulur. Şayet o günahtan el çeker, bağışlanma diler, tevbe edip Allah'a dönerse

295. 19/Meryem, 71
296. 19/Meryem, 72
297. Müslim, 2496; Ahmed, 27362

kalbi cilalanır. Eğer bunları yapmaz günah ve hataya devam ederse siyah nokta arttırılır ve neticede bütün kalbini kaplar. İşte Allah'ın, 'Asla (onların söylediği gibi değil)! Bilakis işledikleri (günahlar), kalplerinde pas tutmuş (hakkı anlamalarına engel olmuştur).'[298] diye anlattığı pas budur.'[299]

Örneğin, 'O gün, cehennem yetmiş bin yularla ve her bir yularda onu çeken yetmiş bin melekle getirilir.'[300] **hadisi,** 'Ve o gün cehennem de getirilir. İnsan o gün hatırlar. (Ama) hatırlamanın ona ne faydası olacak ki?'[301] **ayetinin tefsiri mahiyetindedir.**

Fiilî Tefsir

Allah Resûlü (sav) bir ayetin gerektirdikleriyle amel ederek pratik tefsirini yapmıştır. Bu açıdan baktığımızda aslında Allah Resûlü'nün hayatının tamamı/Sünnet, Kur'ân'ın açıklamasıdır:

Sa'd ibni Hişam'dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'...Ben Aişe'ye, 'Ey Müminlerin Annesi! Resûlullah'ın ahlakından bana bilgi versen?' dedim.

'Sen Kur'ân okumuyor musun?' dedi.

'Okuyorum' dedim.

'Allah Resûlü'nün ahlakı Kur'ân'dı.' dedi.'[302]

Aişe Annemiz'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

'Resûlullah (sav), Nasr Suresi indikten sonra kıldığı bütün namazlarda,[303] 'سُبْحَانَكَ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي' duasını okurdu.'[304]

298. 83/Mutaffifîn, 14
299. Tirmizi, 3334; İbni Mace, 4244
300. Müslim, 2842; Tirmizi, 2573
301. 89/Fecr, 23
302. Müslim, 746
303. Bir diğer lafızda, '...rükû ve secdelerinde...' (Buhari, 4968)
304. Buhari, 4967

Başka bir lafızda, 'Böylece Kur'ân'ı yorumladı.'[305] denilmiştir.

Ebu Hureyre'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

' 'Yakın akrabaların olan aşiretini uyararak (işe başla).'[306] ayeti nazil olunca Allah Resûlü (sav) kalkıp bir konuşma yaptı: 'Ey Kureyş topluluğu!' dedi veya buna benzer bir ifade kullandı.

Akabinde şöyle devam etti: 'Nefislerinizi satın alın/Kendinizi kurtarın! Allah'a karşı size hiçbir fayda sağlayamam! Ey Abdulmenafoğulları! Allah'a karşı size hiçbir fayda sağlayamam! Ey Abdulmuttalib'in oğlu Abbas! Allah'a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam! Ey Allah'ın elçisinin halası Safiyye! Allah'a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam! Ey Muhammed'in kızı Fatıma! Malımdan ne istersen iste. Ama Allah'a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam!' '[307]

Takrirî Tefsir

Allah Resûlü (sav) bazı insanların ayetlerden anladıklarını yahut ayetler hakkındaki açıklamalarını dinlemiş ve akabinde ya onaylamış ya da karşı çıkmamış, sessiz kalmıştır. Tefsir/Açıklama başkası tarafından yapılsa da Allah Resûlü'nün onayı, Kur'ân'ın Sünnet ile açıklanması kapsamındadır. Bu çeşit tefsirler oldukça azdır:

Amr ibni As'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Zat-u Selasil Gazvesi'nde soğuk bir gecede ihtilam ol-

305. Buhari, 4968
306. 26/Şuarâ, 214
307. Buhari, 4771; Müslim, 204

muştum. Gusledersem helak olurum korkusundan dolayı teyemmüm edip arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Medine'ye dönünce bu durumu Resûlullah'a (sav) haber verdiler.

O da, 'Ey Amr! Sen arkadaşlarına cünüp olarak mı namaz kıldırdın?' buyurdu.

Beni gusletmekten alıkoyan hava şartlarını haber verdim ve Allah'ın şöyle buyurduğunu söyledim: 'Kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah, size karşı merhametlidir.' [308]

Bunun üzerine Peygamber (sav) güldü ve hiçbir şey söylemedi.' [309]

'Bir kadını alıkoyup (cima dışında) birtakım fiiller işleyen adam hakkında, 'Gündüzün iki ucunda ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, (Allah'ı) ananlar için bir öğüttür.' [310] ayeti nazil olur.

Adam, Allah Resûlü'ne (sav), 'Ey Allah'ın Resûlü! Bu sadece bana özel mi, yoksa bütün insanlara şamil mi?' diye sorar.

Ömer, eliyle adamın göğsüne vurarak, 'Hayır, maalesef (gözün aydın olmasın)! Bu bütün insanlar hakkındadır.' der.

Allah Resûlü de (sav), 'Ömer doğru söylemiştir.' buyurur.' [311] » [312]

---

308. 4/Nisâ, 29
309. Ebu Davud, 334
310. 11/Hûd, 114
311. Ahmed, 2206
312. Tevhid Dergisi, S 111, s. 17-18

Sünnet'in Kur'ân'ı tefsir/beyan yönleri olarak şunları zikredebiliriz:

- "Mücmelin Beyan Edilmesi[313]

Mücmel, ancak sözü söyleyenin bir ilave ve açıklamasıyla anlaşılabilecek derecede kapalı olan lafızdır. Yani manası akılla değil, ancak sözün sahibinden gelen bir nakille anlaşılır. Allah'ın Kelamını en iyi bilen ve onu beyan etme vazifesine sahip olan Allah Resûlü (sav), ayetlerden mücmel olanları Sünnetiyle açıklamıştır.

Örneğin, Allah Resûlü (sav) 'Namazı ikame edin.' manasındaki mücmel ayetleri,[314] 'Beni nasıl namaz kılarken gördüyseniz öylece namaz kılın.'[315] şeklinde ifade ederek Sünnetiyle beyan etmiştir/açıklamıştır.

Yine, haccın farziyetiyle ilgili ayetler[316] için, 'Hac ibadetinde uymanız gereken kurallarınızı benden alınız. Bilemiyorum, belki bu haccımdan sonra bir daha haccedemem.'[317] buyurmuş, Sünnetiyle bu ibadetin nasıl yapılacağını beyan etmiştir.

'İmrân ibni El-Husayn'ın yanında ilim müzakere ederken bir adam, 'Kur'ân'da olandan başka şey konuşmayın.' dedi.

Bunun üzerine İmrân ibni El-Husayn şöyle dedi: 'Sen ahmaksın. Sen öğle namazının Kur'ân'da dört rekât, ikindi

313. Bu konu hakkında tafsilatlı bilgi için bk. Et-Tahrîr fî Usûli't Tefsîr, s. 61; Mekâlâtu fî Ulûmi'l Kur'ân ve Usûli't Tefsîr, s. 138; Kavâidu't Tefsîr Cem'ân ve Dirâse, 1/130; Et-Tefsîru'n Nebevî, s. 54; Tefsir Usûlü, Dr. Musaid b. Suleyman et-Tayyar, s. 46

314. 2/Bakara, 43

315. Buhari, 631; Müslim, 674

316. 3/Âl-i İmran, 97; 22/Hac, 27

317. Müslim, 1297

namazının dört rekât olduğunu ve bunlarda sesli okumayacağını, akşam namazının üç rekât olduğunu bunun iki rekâtında açıktan okuyacağını, üçüncü rekâtta sesli olarak okumayacağını, yatsı namazının dört rekât olduğunu, bunun iki rekâtında sesli olarak okuyacağını, diğer iki rekâtında sessiz olarak okuyacağını, sabah namazının iki rekât olduğunu ve bu rekâtlarda sesli olarak okuyacağını gördün mü?' '[318]

- Umumi Lafzın Tahsis Edilmesi[319]

Tek bir mana için konulan, bütün fertlerini kapsayan ve kapsadığı fertleri sınırlı olmayan kelimelerdir. Örneğin, 'her', 'bütün', 'kim' kelimeleri umumu ifade eden kelimelerdir. Tahsis ise umumi lafzın içine aldığı bazı fertleri onun hükmünden çıkarmak demektir.

Sünnet, Kur'ân'daki bazı umumi ifadeleri tahsis etmiştir. Yani, normalde umumi ifadenin hükmüne dâhil olan bir şey, Sünnetten bir delille ayetin hükmünden çıkmıştır.

Örneğin, '... Hayız döneminde kadınlardan uzak durun. (Hayız bitip) temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın ... '[320] ayetini Sünnetten bağımsız olarak anlamaya kalktığımızda hayızlı kadınları tamamen terk etmek ve onlara yaklaşmamak emrediliyor gibi anlaşılır. Ancak Allah Resûlü (sav) umumi olan bu emri, 'Cinsî birleşme dışında her şeyi

318. Musannefu Abdirrezzâk, 21398; Benzer rivayetler için bk. Ebu Davud, 1561; El-Mu'cemu'l Kebîr, 537; El-Fakîh ve'l Mutefakkih, s. 235

319. bk. Fıkıh Usulü, Abdullah b. Salih el-Fevzan, s. 109, 120

320. 2/Bakara, 222

yapabilirsiniz.'[321] sözüyle tahsis etmiş, bu uzaklaşmanın sınırlarını beyan etmiştir.

Yine 'Allah, evlatlarınız hakkında erkeklere, kız çocuklarının payının iki mislini vermenizi tavsiye eder…'[322] ayeti, tüm çocukları hükme dâhil eden umumi bir ifadedir. Ancak Sünnet, miras almak için varisi öldürene[323] ve kâfire[324] mirastan pay olmayacağını belirtmiş, geniş olan bu hükmü daraltmış, tahsis etmiştir.

- Mutlak İfadenin Takyid Edilmesi[325]

Mutlak, delaleti/işaret ettiği manası sıfat, şart, zaman, mekân gibi kayıtlarla kayıtlanmamış lafızdır. Örneğin, 'adam, kitap' ibareleri bir sınır/kayıt zikredilmeyen mutlak lafızlardır. Takyid ise, kayıtlamak, sınırlamak anlamındadır. 'Kırmızı kitap, yaşlı adam' denildiğinde kitap ve adam kelimelerinin kapsamı kayıtlanmış/sınırlandırılmış oldu.

Kur'ân'da yer alan bazı mutlak ifadeler, Sünnetle kayıtlanmıştır. Böylece mutlak ifadenin genişliğinde bir daralma olmuş, ayeti doğru anlamak ve kulların maslahatı açısından büyük faideler ortaya çıkmıştır. Bir örnek verelim:

Allah (cc), mirasta paylaşım hükümlerini belirttikten sonra şöyle buyurmuştur:

'… (Tüm bunlar ölenin) vasiyeti yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonradır…'[326]

321. Müslim, 302
322. 4/Nisâ, 11
323. Tirmizi, 2109; İbni Mace, 2645
324. Buhari, 4283; Müslim, 1614
325. bk. Fıkıh Usulü, Abdullah b. Salih el-Fevzan, s. 130
326. 4/Nisâ, 11

Peki, vefat eden kişi, malının tümünü vasiyet etmişse ne olacak? Çünkü ayetteki [وَصِيَّةٍ] 'vasiyet' mutlak bir ifadedir, miktarında bir sınır yoktur. Böyle durumda mirasçıların hak talebi olur mu? İşte Sünnet, ayetteki mutlak ifadeyi üçte bir (1/3) olarak sınırlandırmış/kayıtlamıştır. Allah Resûlü (sav) malının üçte ikisini (2/3) vasiyet etmeyi soran Sa'd ibni Ebu Vakkas'a bunun yanlış olduğunu söyler. Sa'd (ra) sonra, yarısını vasiyet etmenin hükmünü sorar. Allah Resûlü yarısını da vasiyet etmenin doğru olmadığını belirtir ve şöyle der: 'Üçte birini, aslında üçte bir de çoktur. Senin mirasçını zengin/kimseye ihtiyacı olmayacak şekilde bırakıp göçmen, insanların yardımıyla geçinen muhtaç olarak bırakmandan daha hayırlıdır.' [327]

- Müşkil Ayetlerin İzah Edilmesi [328]

Müşkil, ilk bakışta kapalı duran, anlaşılmasında zorluk yaşanılan, başka şeylerle çelişkili gibi görünen demektir. Allah Resûlü (sav) Kur'ân'da bu şekilde olan bazı ayetleri kapalılığa yer kalmayacak şekilde açıklamıştır:

Muğire ibni Şube'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Necran'a vardığımda bana soru sordular ve 'Siz Kur'ân'da (İsa'nın (as) annesi Meryem hakkında), 'Ey Harun'un kardeşi.' [329] şeklinde okumaktasınız. Hâlbuki Harun da Musa da (as) İsa'dan şu kadar şu kadar yıl önce yaşamışlardır.' dediler.

Ben de Resûlullah'a geldiğimde kendisine bunu sordum.

O da, 'Onlar, kendilerinden önce yaşamış olan peygamber-

327. Buhari, 1295; Müslim, 1628
328. Tefsir Usulü, İsmail Cerrahoğlu, s. 176
329. 19/Meryem, 28

lerinin ve salih kimselerinin adlarını çocuklarına verirlerdi.' buyurdu.' [330]

• Garib Kelimelerin Açıklanması [331]

Kur'ân'da yaygınlık kazanmamış ve bundan dolayı manası herkesçe bilinmeyen bazı kelimeler vardır. Bu kelimelere ğarib denir. Allah Resûlü'nden (sav) bu kelimelerin izahına dair rivayetler gelmiştir.

Örneğin, Allah Resûlü (sav), 'Şayet (kadınlar arasında) adaleti sağlayamayacağınızdan korkarsanız, bir eşle veya cariyelerinizle yetinin. Haksızlık yapmamanız için en uygun olan budur.' [332] ayetindeki [أَلَّا تَعُولُوا] kısmını [أَنْ لَا تَجُورُوا] 'Adaletsizlik, insafsızlık yapmamanız' [333] diyerek açıklamıştır.

• Mübhem İfadenin Tefsir Edilmesi [334]

Kur'ân'da yer alan insan, melek, cin, topluluk veya bir kabilenin kimliğinin yahut sıfatlarının açık bir şekilde yer almamasına müphem denir. Ayetlerde müphem/kapalı bırakılan noktalar ancak nakille/Kur'ân ve Sünnetle bilinebilir. Allah Resûlü (sav) bazı müphem ifadeleri açıklamıştır. Genel olarak müphemin açıklanmasının üzerine bir amel/hüküm terettüp etmez. Bundan dolayı sahabe neslinin müpheme dair soru sordukları pek olmamıştır.

Örneğin, Allah Resûlü (sav), 'Zalim olanlar, kendilerine söylenen sözü bir başkasıyla değiştirdiler.' [335] ayeti hakkında,

330. Müslim, 2135
331. Tefsir Usulü, İsmail Cerrahoğlu s. 176
332. 4/Nisâ, 3
333. Sahîhu ibni Hibbân, 4029
334. Tefsir Usulü, İsmail Cerrahoğlu, s. 215
335. 2/Bakara, 59

'Onlar dübürleri üzerinde sürünerek girdiler, kendilerinden istenilen sözü de 'saçtaki bir tane' diyerek değiştirdiler.'[336] diyerek müphem noktayı beyan etmiştir.

Yine, 'En bedbaht olanları harekete geçtiğinde ... '[337] ayeti hakkında, 'Yani tıpkı Ebu Zem'a gibi kavminin içerisinde arkası olan, güçlü ve zorba bir adam, deveye saldırdı.'[338] diyerek Salih Kavmi'ne gönderilen deveyi kesen kişinin sıfatlarını zikretmiştir."[339]

Sünnetle ilgili verilen tüm bu detaylar, Kur'ân ve Sünnet ilişkisini anlamak içindir. Yoksa Allah Resûlü'nün sünneti/sireti bir bütün olarak Kur'ân'ın tefsiridir/beyanıdır. Yüce Allah Kur'ân'ın mübelliği, açıklayıcısı ve örnekliği olarak ondan (sav) razı olmuştur. Bir Müslim, Kur'ân'ı öğrendiği gibi Nebi'nin hayatını da öğrenmeli, adım adım onu izlemelidir. Kur'ân'ı doğru anlamanın yegâne yolu, onun peşi sıra yürümektir.

Kur'ân ve Sünnet Arasında Bağ Kurmak

Burada Kur'ân okuyucusu kardeşlerime önemli bir tavsiyede bulunmak istiyorum. Şer'i kaynaklar bir zincirin halkaları gibi birbirine geçmiştir, birbirine bağlıdır. Hepsi bir bütün olarak Allah'ın ipidir... Halkaları/İlmekleri birbirinden ayırdığımızda elimizde kalan parça Allah'ın (cc) ipi ve tutunulması gereken kulp (urvetu'l vuska) özelliğini yitirmektedir. Ne yazık ki İslam'da yaşanan ilk sapma olan hilafetin saltanata dönüşmesiyle beraber parçalanma

336. Buhari, 3403; Müslim, 3015
337. 91/Şems, 12
338. Buhari, 4942; Müslim, 2855
339. Tevhid Dergisi, S 112, s. 17-19

başlamıştır. Parçalanmadan nasibini alan kısımlardan biri de şer'i ilimlerdir. Kur'ân ayrı, sünnet ayrı, müminlerin yolu ayrı; yani birbirinden müstakil alanlar olarak ele alınmıştır. İhtisaslaşma bir dalda derinleşmeyi sağlasa da bütünün diğer parçalarıyla bağı koparması nedeniyle zararı faydasından fazla olmuştur. Bugün öze dönüş ve ıslah misyonunu üstlenen Müslimlerin bir vazifesi de başta Kur'ân ve sünnet olmak üzere koparılan bağları birleştirmeleri, naslar arasındaki bağı açığa çıkarmalarıdır. Birkaç misalle meramımı daha iyi anlatacağımı umuyorum:

Allah Resûlü (sav) secdeye kapandığında Allah'ı (cc) hususi lafızlarla tesbih ederdi. Aişe Annemiz (r.anha), onun bu sünneti ile Kur'ân arasında bağ kurdu.

Aişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav), 'Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman'[340] ile başlayan Nasr Suresi indikten sonra kıldığı bütün namazlarda, 'Subhaneke Rabbena ve bihamdike Allahumme'ğfirli.' duasını okurdu."[341]

Sahabi, Allah Resûlü'nün (sav) sıkça yaptığı bir dua ile Kur'ân ayeti arasında bağ kurdu.

Şehr ibni Havşeb'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ummu Seleme'ye, 'Ey Mü'minlerin anası! Allah Resûlü'nün senin yanında olduğu zaman en çok yaptığı dua neydi?' dedim.

340. 110/Nasr, 1
341. Buhari, 4967

Bana şöyle karşılık verdi: 'Çoğunlukla yaptığı dua şuydu: 'Ey kalpleri bir hâlden bir hâle çeviren Rabbim, benim kalbimi de dinin üzere sabit kıl.' **Ben kendisine, 'Ey Allah'ın Resûlü! Niçin bu duayı yapıyorsunuz?' diye sordum. Şöyle buyurdular:** 'Hiçbir kimse yoktur ki onun kalbi Allah'ın parmakları arasında olmuş olmasın. Dilediğini düzeltir, düzgün bir yola iletir, dilediğini ise kalbini kaydırarak yoldan çıkarır.' '

Sonra ravilerden Muaz ibni Muaz şu ayeti okudu: 'Rabbimiz! Hidayet ettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize kendi katından bir rahmet ver. Şüphesiz ki sen, (karşılıksız olarak kullarına hibe eden) El-Vehhâb'sın.'[342]' "[343]

Ebu Hureyre (ra)**, Allah Resûlü'nün** (sav) **bazı sözleri ile Kur'ân ayetleri arasında bağ kurdu:**

Ebu Hureyre'den (ra)**, Allah Resûlü'nün** (sav) **şöyle dediği rivayet edilmiştir:**

" 'Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki fazla zaman geçmeden Meryem oğlu aranızda adaletli bir hakem olarak inecektir. Haçı kıracak, domuzu öldürecek, savaşı kaldıracaktır. Mal o kadar artacak ki kimse onu kabul etmeyecektir ve nihayet bir tek secde dahi dünyadan ve içindekilerinden hayırlı olacaktır.'

Daha sonra Ebu Hureyre şöyle dedi: 'Dilerseniz şu ayeti okuyabilirsiniz: 'Ehl-i Kitab'ın tamamı ölümünden önce mutlaka ona iman edecektir. (Hem İsa da) Kıyamet Günü onların aleyhine şahitlikte bulunacaktır.'[344]' "[345]

342. 3/Âl-i İmran, 8
343. Tirmizi, 3522
344. 4/Nisâ, 159
345. Buhari, 3448

Yine Ebu Hureyre'den (ra) **Allah Resûlü'nün** (sav) **şöyle dediği rivayet edilmiştir:**

" 'Bütün çocuklara doğdukları esnada şeytan dokunur. Kendilerine şeytan dokunduğu için ağlayarak doğarlar. Ancak Meryem ve onun oğluna şeytan dokunmamıştır.'

Ebu Hureyre, 'Dilerseniz, 'Onu ve zürriyetini taşlanmış/kovulmuş şeytandan sana sığındırırım.' [346] **ayetini okuyun.' demiştir."** [347]

Örneğin, bizler Allah Resûlü'nün sünneti olarak sabah ve akşam zikirleri yapıyoruz. Bunun Allah Resûlü'nün (sav) **müekked sünnetlerinden olduğunu biliyoruz. Peki, neden bu vakitlerde Allah Resûlü'nün zikir yaptığını ve ümmetini zikre teşvik ettiğini düşünüyor muyuz? Bu vaktin özelliği nedir? Neden bu vakitte zikir tavsiye edilmiştir?**

"(Öyleyse) onların söylediklerine sabret! Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün iki ucunda tesbih et ki (Rabbin senden, sen de Rabbinden) razı olasın." [348]

"(Öyleyse) sabret. Şüphesiz, Allah'ın vaadi haktır. Günahların için bağışlanma dile ve sabah akşam Rabbini hamd ile tesbih et." [349]

"Onların söylediklerine sabret. Güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbih et." [350]

346. 3/Âl-i İmran, 36
347. Buhari, 4548
348. 20/Tâhâ, 130
349. 40/Mü'min (Ğafir), 55
350. 50/Kâf, 39

Öncelikle bu vakitte Allah'ın (cc) zikretmeyi, O'nun emrettiğini ve bu zikrin sabrı beslediğini, sabra kaynaklık ettiğini anlıyoruz. Yorulan, yıpranan ve daralan kalpler bu vakitte Allah'ı anarak dinleniyor, yenileniyor ve onarılıyor. Kur'ân ile Sünnet arasında bağ kurduğumuzda önce kendi amelimiz ile Nebi (sav), sonra Nebimizin ameli ile Kur'ân arasında bağ kuruyoruz. Zincirin halkalarını birbirbirine bağladıkça ilimde derinleşiyor, amelden lezzet alıyoruz.

c. İlk neslin İslam'ı anlaması ve yaşaması

"Bir diğeri onun (sav) terbiyesinde yetişen Muhacir ve Ensar'ın ilkleri ve öncülerinin anlayışıdır:

'Muhacir ve Ensar'dan öncüler, ilkler ve onlara ihsan üzere tabi olanlar (var ya)! Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlar için altından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş budur işte.'[351]

Allah'ın razı olacağı insanlar Muhacir, Ensar ve onlara ihsan üzere tabi olanlardır:

'Şayet onlar (misli misline), sizin iman ettiğiniz gibi inanırlarsa, hidayete ererler. Yüz çevirirlerse, onlar ancak bir ayrılık içinde olurlar. Onlara karşı Allah sana yetecektir. O (işiten ve dualara icabet eden) Es-Semi', (her şeyi bilen) El-Alîm'dir.'[352]

Ehl-i Kitap iman edeceği zaman sahabe gibi iman etmeleri ve onların imanına misli misline itaat etmeleri istenmiştir. Zira bu din/vahiy ilk olarak onlara geldi; onlar bu dini

351. 9/Tevbe, 100
352. 2/Bakara, 137

anladı ve yaşadı. Allah (cc) onların yaşayışından razı oldu ve sonradan gelenlere onları 'uyulacak önderler' kıldı. Nebi'nin sünneti/sireti ve ashabın anlayışı olmadan Kur'ân'ı anlama faliyetinin neye mal olacağına dair güzel bir örnek, Eslem Ebi İmran'dan (rh) rivayet edilmiştir:

' 'Bizler fetih için İstanbul'daydık. Komutan olarak Mısırlıların başında Ukbe ibni Âmir (ra), Şamlıların başında ise Fudâle ibni Ubeyd (ra) vardı. Şehirden Rumların oluşturduğu büyük bir ordu çıktı. Biz Müslimler de onların karşısına büyük bir orduyla çıktık. Derken Müslimlerden bir adam, Rumların safına daldı.

İnsanlar bağırmaya başladılar ve dediler ki: 'Subhanallah! Bu genç kendi eliyle kendisini tehlikeye atıyor.'

Ebu Eyyub El-Ensarî (ra) dedi ki: 'Siz ayeti böyle bir yoruma tevil ediyorsunuz. Ancak bu ayet biz Ensar topluluğu hakkında inmiştir. Allah (cc) dinini izzetli kılıp İslam'ın yardımcıları çoğalınca biz, Allah Resûlü'nün (sav) haberi olmadığı hâlde dedik ki: 'Bizim mallarımız zayi oldu. Mallarımızın başına geçsek de onları ıslah etsek.' Bunun üzerine Allah (cc) bu ayeti indirdi. Bizim bu düşüncemizin doğru olmadığını belirtti. Asıl tehlike, mallarımızın başında oturmak ve onları ıslah etmeye çalışmak istememizdir. Allah (cc) bize savaşmayı emretmiştir.'

Ebu Eyyub çarpışmaya aralıksız devam etti ve orada defnedildi.' [353] ' [354]

Görüldüğü gibi bir insan ' ... kendi ellerinizle kendinizi

353. Ebu Davud, 2512; Tirmizi, 2972
354. Tevhid Meali, s. 29, Bakara Suresi, 195. ayetin açıklaması

tehlikeye atmayın ... ' ayetini Arap dilini esas alarak yorumluyor. Sonuç; ayetin anlatmak istediğinin tam tersi bir görüş çıkıyor ortaya. Sahabe ayetin arka planına ışık tutunca ayet, meal vereceğimiz şekilde anlaşılıyor:

'Allah yolunda infak edin ve (İslami mücadeleden geri kalmak suretiyle) kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Kulluğunuzu en güzel şekilde yerine getirin. Çünkü Allah muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.' [355]

Bir diğer örnek:

'Ey iman edenler! Siz kendinizden sorumlusunuz. Doğru yolda olduğunuz sürece sapanlar size zarar vermez. Topluca dönüşünüz Allah'adır. Size yaptık larınızı haber verecektir.' [356]

' ... Doğru yolda olduğunuz sürece sapanlar size zarar vermez ... ' kısmı, 'İnsanlar ne yaparsa yapsın sizi ilgilendirmez.' şeklinde anlaşılmıştır. Açıkçası yalnızca Arap dili kurallarıyla okunduğunda bu anlama gelmeye de müsaittir. Ancak ayet, İslam'ın ruhuna aykırı olan 'bananecilik/nemelazımcılık' ahlakına cevaz vermez. Şöyle ki;

'Ayet-i kerime ilk dönemden itibaren yanlış anlaşılmış ve emr-i bi'l ma'ruf vazifesini iptal ettiği düşünülmüştür. Oysa 'Siz kendinizden sorumlusunuz.' cümlesi, 'Allah'ın (cc) size farz kıldıklarını yapmakla yükümlüsünüz.' anlamındadır. İslam ümmetine namaz, oruç, hac gibi farz kılınmış şeylerden biri de yeryüzünde Allah'ın (cc) şahitleri olmak, adaleti Allah (cc) için ayakta tutmak, iyiliği emredip kötülükten

355. 2/Bakara, 195
356. 5/Mâide, 105

sakındırmaktır. Ayet, geniş anlamıyla emr-i bi'l ma'rufa delalet etmektedir. Ebu Bekir (ra) bir gün insanlara, 'Ey insanlar! Bir ayet var ki onu yanlış yorumluyorsunuz.' dedi ve bu ayeti okudu. Sonra şöyle devam etti: 'Ben Allah Resû-lü'nü (sav) şöyle derken işittim: 'İnsanlar münkeri gördükleri zaman, onu değiştirmek için çaba sarf etmezlerse Allah'ın (cc) hepsini birden cezalandırması yakındır.' '[357] '[358] "[359]

Şu ayeti okuyalım:

"Allah (kulağı yarılıp putlara adanan) Bahire, (bir belayı defetmek için putlar adına dokunulmaz ilan edilen) Saibe, (belirlenmiş standartlarda doğuran devenin salınması ve ona dokunulmaması gereken) Vasile, (sırtına binilmeyi haram kabul ettikleri) Ham; bunların hiçbirini meşru kılmadı. Fakat kâfirler yalan uydurup Allah'a iftira ediyorlar. Onların çoğu akletmez."[360]

Mealdeki parantez içi açıklamaları atlayarak ayeti okuyun. Hiç bir şey anlayamazsınız. Bahire nedir, Saibe nedir?.. Arap dilinden yola çıksanız yine anlayamazsanız; ancak ashabın Kur'ân'ın nüzul ortamına dair aktardığı bilgiler, ayeti anlamamızı sağlamaktadır.

Şu ayeti okuyalım:

"(Şayet içki yasaklanmadan önce onu içmiş ve vefat ettiği için aranızda bulunmayanların durumunu merak ediyorsanız) iman edip salih amel işleyenler için sakınıp iman ettikleri

357. Ebu Davud, 4338; Tirmizi, 3057; İbni Mace, 4005
358. Tevhid Meali, s. 124, Mâide Suresi, 105. ayetin açıklaması
359. Yayına Hazırladığımız, Vahyin Rehberliğinde İbrahim Suresi Tefsirimizden
360. 5/Mâide, 103

ve salih amel işledikleri, sonra sakınıp iman ettikleri, sonra sakınıp iyilik yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıkları (içkiden) dolayı bir günah yoktur. Allah, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever"[361]

Parantez içi açıklamayı kapatarak ayeti okuyun. Ayet bir felakete neden olur. İman edip salih amel işleyenlerin gönül rahatlığıyla içki içebileceği gibi bir anlam ortaya çıkar. Ancak sahabe, ayetin hangi şartlarda indiğini açıklayınca mesele vuzuha kavuşur. Ayetin, "İçki haram kılınmadan önce vefat edenlerin durumu ne olacak?" sorusu üzerine indiğini anlarız:

Berâ'dan (ra) **şöyle rivayet edilmiştir:**

"Nebi'nin (sav) **ashabından bazı kimseler şarabın haram kılınmasından önce vefat etmişlerdi. İçki haram kılınınca bazı kimseler, 'Şarap içtikleri dönemde ölüp giden kimselerin hali ne olacak?' diye sordular. Bunun üzerine Allah** (cc) **şu ayeti indirdi:**

'(Şayet içki yasaklanmadan önce onu içmiş ve vefat ettiği için aranızda bulunmayanların durumunu merak ediyorsanız) iman edip salih amel işleyenler için sakınıp iman ettikleri ve salih amel işledikleri, sonra sakınıp iman ettikleri, sonra sakınıp iyilik yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıkları (içkiden) dolayı bir günah yoktur. Allah, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever.'[362] "[363]

361. 5/Mâide, 93
362. 5/Mâide, 93
363. Tirmizi, 3050-3051

Veya şu ayeti okuyalım:

"Fitne/şirk sonlanıncaya ve din/otorite Allah'a ait oluncaya dek onlarla savaşın. Yaptıklarına son verirlerse zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur."[364]

"Fitne/şirk sonlanıncaya ve dinin/otoritenin tamamı Allah'ın oluncaya dek onlarla savaşın. Şayet (şirkten) vazgeçerlerse, şüphesiz ki Allah, yaptıklarını görendir."[365]

İslami savaşın amacını belirleyen ayetler, vahyin bütünlüğünden koparılıp lugat anlamına indirgenmiş ve Müslimlerin kanını dökme aracı kılınmıştır. "Bu fitnedir." diyen, her kargaşada eline silah alıp, "Fitne sonlanıncaya kadar savaşın." düşüncesiyle fitne ateşine odun taşımıştır. Sahabe bu tür girişimleri görünce müdahale etmiş, ayeti yerli yerine koymuştur:

Nâfi'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"İbni Zubeyr'in neden olduğu fitnenin baş gösterdiği sırada İbni Ömer'e iki adam gelip, 'İnsanlar (ihtilaflar içinde) kayboldular. Sen ki, İbni Ömer'sin, Nebi'nin (sav) sahabisisin. Neden yaşananlara sessiz kalıyorsun?' dediler.

İbni Ömer de, 'Yüce Allah'ın, kardeşimin kanını (dökmeyi) haram kılması, beni (başkaldırmaktan) alıkoyuyor.' diye cevap verdi.

Bu defa adamlar, 'Peki Yüce Allah, 'Fitne tamamen yok edilinceye kadar onlarla savaşın!' buyurmuyor mu?' diyerek itiraz ettiler.

364. 2/Bakara, 193
365. 8/Enfâl, 39

Bunun üzerine o, şöyle dedi: 'Fitne tamamen ortadan kalkıp din de sadece Allah'a mahsus oluncaya kadar savaştık. Şimdi siz, fitne çıkması ve dinin Allah'tan başkasına ait olması için savaşmak istiyorsunuz.' "[366]

Said ibni Cubeyr'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir gün yanımıza Abdullah ibni Ömer çıkageldi. Biz de kendisinden bize güzel bir hadis rivayet etmesini rica ettik. Bizden önce birisi ona doğru gelerek, 'Ey Ebu Abdurrahman! Bize fitne anındaki çarpışmadan söz et! Yüce Allah, 'Fitne/şirk sonlanıncaya ve din/otorite Allah'a ait oluncaya dek onlarla savaşın.'[367] buyuruyor.' dedi.

Bunun üzerine İbni Ömer, 'Sen fitne nedir bilir misin? Anası evlatsız kalmayasıca! Muhammed ancak müşriklerle savaşırdı. Onların dinlerine girmek bir fitnedir. Onun savaşı sizin savaşınız gibi mülk, yani iktidar üzerine değildi.' dedi.' "[368]

Usame ibni Zeyd'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Allah Resûlü (sav) bizi askerî bir birlikle gönderdi. Sabahleyin Cuheyne Kabilesi'nin Hurakat koluna hücum ettik.

Ben bir adama yetişince adam, 'Lailaheillallah!' dedi, ama buna rağmen ben onu öldürdüm. Böyle yaptığımdan dolayı içimde bir rahatsızlık oldu ve bunu Allah Resûlü'ne (sav) anlattım.

366. Buhari, 4513
367. 2/Bakara, 193
368. Buhari, 7095

Allah Resûlü (sav), 'Lailaheillallah demesine rağmen sen onu öldürdün mü!' dedi.

Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Bu adam silah korkusundan böyle söyledi.' deyince Allah Resûlü (sav), 'Bu kelimeyi söyleyip söylemediğini öğrenmek için kalbini yarıp baktın mı?' dedi.

Bunu bana o kadar tekrar etti ki ben o gün yeni Müslim olmuş olmayı temenni ettim.'

Bunun üzerine Sa'd, 'Vallahi şu küçük göbekli Usame öldürmedikçe ben de hiç bir Müslim öldüremem.' dedi.

Bir adam, 'Allah, 'Fitne/şirk sonlanıncaya ve din/otorite Allah'a ait oluncaya dek onlarla savaşın.'[369] buyurmadı mı?' deyince Sa'd şöyle dedi: '**Biz hiçbir fitne kalmasın diye savaştık. Sen ve arkadaşın ise fitne çıksın diye savaşmak istiyorsunuz.**' "[370]

Allah Resûlü'nün (sav) ashabı, onun terbiyesinde yetişmiş ve vahyin nüzulüne şahitlik etmişlerdir. Onlar Kur'ân'ın niye, ne için ve hangi ortamda indiğini görmüşlerdir. Ayrıca onlar Kur'ân'ı yaşayarak öğrenmiş, Allah Resûlü'ne (sav) bakarak onun ayetlerini idrak etmişlerdir. Yüce Allah onların anlayış ve yaşayışlarından razı olmuş, onlara ihsan üzere tabi olanlardan da razı olacağını haber vermiştir. Konunun başında okuduğumuz ayeti bir daha okuyalım:

"Muhacir ve Ensar'dan öncüler, ilkler ve onlara ihsan üzere tabi olanlar (var ya)! Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlar için altından ırmaklar

369. 2/Bakara, 193
370. Müslim, 96

akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş budur işte."[371]

d. Müminlerin yolu ve dinde tefakkuh ehli

Bir diğer kaynak müminlerin yoludur:

"Kim de hidayet kendisine apaçık belli olduktan sonra Resûl'e muhalefet eder ve müminlerin yolunun dışında bir yola uyarsa, (batıl yolu ona süslü göstererek) onu yöneldiği yola havale eder ve cehenneme sokarız. Ne kötü bir dönüş yeridir orası!"[372]

Resûl ile beraber "müminlerin yoluna" uymakla emrolunmuş, o yolun dışındaki yollara sapmaktan alıkonulmuşuz… "Müminlerin yolu" onların bir bütün olarak İslam'ı anlama ve yaşamalarıdır. Kitab'ı müminlerin yolundan koparmak, ona türedi, köksüz bir kitap muamelesi yapmaktır. Zira müminlerin yolu, Kur'ân'ın açıklaması olan Nebi (sav) ve ilk nesil anlayışını bize ulaştıran su yolu/yatağı gibidir. Kur'ân'ın nasıl anlaşıldığı ve yaşandığı, o su yatağında muhafaza edilerek bize ulaşmıştır.

Nasıl ki su yataklarının insan eliyle değiştirilmesi doğal felaketlerle sonuçlanıyorsa dinin bize ulaştığı su yatağının değiştirilmesi de dinî felaketlere yol açar.

Son olarak Kitab'ın gösterdiği bir diğer kaynak; zikir ehli ve bizi uyarmaları istenen, dinde tefakkuh ehlidir:

"Şayet sana indirdiğimizden şüphen varsa, senden önce Kitab'ı okuyanlara sor! Andolsun ki hak sana Rabbinden gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!"[373]

371. 9/Tevbe, 100
372. 4/Nisâ, 115
373. 10/Yûnus, 94

"Biz, senden önce kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını (resûl olarak) göndermedik. Şayet bilmiyorsanız, (vahiy bilgisine sahip) zikir ehline sorun."[374]

"(Allah yolunda cihadın mükâfatı bu denli büyük olsa da) müminlerin tümü savaşa çıkacak değildir/çıkmasınlar. Onlardan her topluluktan bir grubun geride kalıp dinde fakihleşmeleri ve kavimleri (savaştan) döndüğünde onları uyarmaları gerekmez miydi? Umulur ki sakınırlar."[375]

"Rabbanilerin ve din bilginlerinin onları günah olan sözden ve rüşvet/haram yemekten sakındırması gerekmez miydi? (Âlimlerin ve yöneticilerin iyiliği emredip, kötülükten alıkoyma görevini terk ederek) yaptıkları şey ne kötüdür."[376]

---

374. 16/Nahl, 43
375. 9/Tevbe, 122
376. 5/Mâide, 63

Burada aklımıza şöyle bir soru gelebilir: Zikir ehli, dinde fıkıh sahipleri ve Rabbanilere verilen yetkiler, bizi saptırmalarına ve Tevbe Suresi'nin 31. ayetinde anlatılan "alim ve abidleri" rabb edinmeye neden olmaz mı?

Kur'ân ne tür insanların zikir ehli olduğunu, ne tür insanların sapmaya ve saptırmaya müsait bilginler olduğunu hiçbir kapalılığa yer bırakmayacak şekilde açıklamıştır:

"Vahye göre kötü âlim kimdir?

(1) Cibte ve tağuta iman eder, kâfirlerin safında yer alır:

"Kendilerine Kitap'tan pay (ilim) verilen kimseleri görmedin mi? Onlar cibte ve tağuta iman ediyorlar ve kâfirler için: 'Bunlar, müminlerden daha doğru bir yol üzeredir.' diyorlar." (4/Nisâ, 51; İbni Abbas (ra) ayeti: "Cibt, taptıkları putlardır. Tağut ise putların önünde duran, putlar adına konuşan, toplumu yönetenlerdir." diye tefsir etmiştir. (bk. Tefsîru ibni Ebî Hatîm, 3/975, 5446-5451 No.lu rivayetler) İbni Kuteybe (rh), İbni Cerir Et-Taberi (rh) ve dil âlimlerinden Zeccac (rh): "Allah dışında yüceltilen ve ibadet edilen her şey cibt ve tağuttur." demişlerdir. (bk. Tefsîru't Taberî, 8/465, Nisâ Suresi, 51. ayetin Tefsiri; Zâdu'l Mesîr,1/420, Nisâ Suresi 51. ayetin tefsiri))

Ayet; Ehl-i Kitab'ın âlimleri, siyasi ve dinî kanaat önderleri hakkında inmiştir. Onlar Mekke müşriklerine gidip Muhammed'e (sav) karşı savaşmalarını, kendilerinin de bu savaşta onlara yardımcı olacağını söylemiş ve üzerinde oldukları yolun müminlerin yolundan daha doğru olduğunu garanti etmişlerdir. (bk. Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, 6/472-477, 18597-18611 No.lu rivayetler)

Bu ayet kötü âlimin iki önemli vasfını ifşa eder. Kötü âlim, tağutun safında yer alır. Hâkimiyeti kendinde gören, insanları mutlak itaate/kulluğa davet eden, siyasi/askerî otoritenin, azgınlığın yanında durur. Bu tavır, zorunlu olarak onun ikinci özelliğini açığa çıkarır: Küfür/şirk ehlinin yolunu müminlerin yoluna tercih eder. Hâliyle mümin, kötü âlimi ta-

nımak istiyorsa onun durduğu yere bakmalı; kimin yanında, kimin kurumlarında, kimin safında olduğunu görmeye çalışmalıdır. Sözleri, yazıları ve çalışmaları kime hizmet ediyor? Kimin karartısını çoğaltıyor, kimin değirmenine su taşıyor? Ve en önemlisi kimi/neyi meşrulaştırıyor: Allah'ı, Resûl'ünü ve müminleri mi; tağutu, cibti ve şirk ehlini mi? Ona kulak verenler kime/neye meylediyor?

(2) Allah'ın hükümlerini değiştirir

Kötü âlim hevasını ilah edinmiştir, hevanın kuludur. Duruma, şartlara ve egemenlerin isteğine göre helalleri haram, haramları helal yapar. İleride geleceği gibi o, köpeğe benzer. Havayı koklar; kendinden istenen neyse, onu fetva diye, içtihad diye topluma arzeder.

"Onlar Allah'ı bırakıp din bilginlerini, abidlerini ve Meryem oğlu Mesih'i rabbler edindiler. (Oysa) onlar yalnızca bir olan ilaha ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur. (Allah) onların şirk koştuklarından münezzehtir." (9/Tevbe, 31)

Ayetin nüzul sebebi:

"…Adiy, Medine'ye geldi. O, Tay Kavmi'nin lideriydi. Boynunda gümüş bir haçla Resûlullah'ın (sav) huzuruna girdi. Resûlullah, Tevbe Suresi'nin 31. ayetini okuyordu. Adiy, Peygamber'e, 'Onlar din adamlarına tapmadılar ki!' dedi.

Resûlullah (sav), 'Evet, fakat din adamları, onlara helali haram, haramı helal kıldı. Onlar da tabi oldular. Bu, onların, din adamlarına ibadetidir.' buyurdu.' (Tirmizi, 3095; Tefsîru ibni Ebî Hâtim, 2/1784, 10057-10058 No.lu rivayetler) " (Tevhid Meali, s. 190, Tevbe Suresi, 31. ayetin nüzul sebebi)

Yüce Allah helale haram, harama helal diyen din adamlarını rabblik iddia etmekle, onlara bu yetkiyi veren avamı da onları rabb edinmekle suçlamıştır. Kötü âlim, Allah'ın hükümlerini değiştirebilmek ve toplumun onu rabb edinmesini sağlamak için iki şey yapmak zorundadır. İlki; avamın vahyi anlayamayacığını, ancak o ve benzerlerinin yardımıyla vahyi anlayabileceğini söyler ve bunun için vahyi değil onun açıklamalarını okumalarını ister. İkincisi; sürekli âlimlerin yüceliği, ulaşılmazlığı ve eleştirilmezliğine dair hurafeler yayar. Âlimlerin rabb edinilmesi avamın suçu olsa da, bu suça zemin hazırlayan kötü âlimlerdir.

Âlimin Rabbani mi kötü âlim mi olduğunu anlamanın yolu vahiy bilgisine sahip olmaktır. Vahiy bilgisi, Kitap ve sünnet, bize ölçü kazandırır. Söylenen her sözün doğruluğunu o ölçüyle anlar, o ölçüyle sözün yanlışlığına hükmederiz. Aksi hâlde her ağzı laf yapanı âlim zanneder, dinimizi felakete sürükleriz. Kötü âlim, toplumun cehaletinden beslenir. Toplum vahiyden ne kadar uzaklaşmışsa kötü âlimin saptırması o denli çetin olur. Örneğin; yemeğe besmelesiz başlayıp duasız bitirmeyi dinsizliğe eş gören hassas (!) toplum, ekmek peynir tüketir gibi faiz yiyebilmektedir. Zira kötü âlimler, sistemin/sermayenin talebi ve toplumun baskısıyla faiz ahkâmını sulandırmışlardır. Büyük günahlar arasında en çetini faiz değil midir? Kur'ân ve sünnetin en açık hükümlerinden biri faizin haramlığı değil midir? Kötü âlim, en açık ve anlaşılır hükmü dahi helalleştirebilmektedir. Allah'a (cc) rağmen Allah (cc) adına konuşmakta, diline serpiştirdiği birkaç Arapça kelimeyle Kitab'ın ortasından konuşuyormuş havası verebilmektedir.

(3) Hakkı gizler

Kötü âlim hakkı gizler… O, Allah'a açıklayacağına dair söz vermesine rağmen gizler:

"(Hatırlayın!) Hani Allah: '(Vahyi) insanlara mutlaka açıklayacak ve asla onu gizlemeyeceksiniz.' diye kendilerine Kitap verilenlerden söz almıştı. (Bu sözü) sırtlarının gerisine attılar (kulak ardı ettiler) ve onu az bir paha karşılığında sattılar. (Sözlerini bozma karşılığında) elde ettikleri (dünyalık) ne kötüdür." (3/Âl-i İmran, 187)

. Kötü âlim neyi gizler? Allah'ın indirdiği apaçık ayetleri, yani tevhidi ve haramları; hiçbir kapalılığa yer bırakılmadan açıklanan Allah'ın sınırlarını gizler:

"Şüphesiz ki bizim indirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayeti, insanlar için Kitap'ta açıkladıktan sonra gizleyenler (var ya!), bunlara Allah lanet etmektedir ve tüm lanet ediciler de lanet etmektedir." (2/Bakara, 159)

Kötü âlim neden gizler? Basit bir kazanç karşılığında hakikati gizler. Bazen basit kazanç maaş olur, bazen akademik unvan, bazen medya/toplum baskısı, bazen müstekbir tağutların korkusu…

"Şüphesiz ki Allah'ın Kitap'ta indirdiği hakikatleri gizleyip, basit bir kazanç karşılığında o hakikatleri satanlar, karınlarına sadece ateş doldurmaktalardır. Kıyamet Günü'nde Allah onlarla konuşmayacak, onları arındırmayacaktır ve onlar için can yakıcı bir azap vardır." (2/Bakara, 174)

Kötü âlimin neyi gizlediğini anlamanın yolu, vahiy bilgisine sahip olmaktan geçer. Vahyi okuyan insan şunu görür: Kur'ân'ın bir asli bir de tali gündemi vardır. Asli gündem süreklidir; neredeyse her sayfada tekrar eder. Tali gündem dahi bir şekilde asli gündeme bağlanır, onunla ilişkilendirilir. Asli gündem tevhiddir. Yüce Allah'a kul olmak, kendilerini rabb yerine koyan tağutlara/müstekbirlere/meleye başkaldırmak, karşı çıkmaktır. Allah'ı (cc) yüceltmek, O'na hakkıyla saygı göstermek, O'nu sevmek, O'ndan (cc) korkmak, dini, yalnızca O'nun (cc) yolladığı elçilere tabi olarak yaşamak… Bu, vahyin gündemidir. O gündemde dost belli, düşman bellidir. Hak belli, batıl bellidir. Ölçüler belli, sınırlar bellidir… Ezcümle; âlimin gündeminin vahyin gündemi mi, yoksa müstekbir tağutların gündemi mi olduğunu anlamanın yolu vahiy bilgisine sahip olmaktır.

(4) Toplumu uyarmaz, emr-i bi'l ma'ruf ve nehy-i ani'l münker yapmaz

"İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın dilinden lanetlendiler. Bu, onların isyan etmeleri ve haddi aşmaları sebebiyledir. Yaptıkları kötülükten birbirlerini alıkoymazlardı. Yaptıkları şey ne kötüdür. Onların birçoğunun kâfir olan kimseleri dost edindiğini görürsün. Nefisleri kendilerine (Kıyamet Günü için) ne kötü bir şey sundu. Allah onlara öfkelendi ve onlar azabın içinde ebedî kalacaklardır. Şayet Allah'a, Nebi'ye ve ona indirilene inanmış olsalardı onları dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fasıklardır." (5/Mâide, 78-81)

Toplum kâfirleri dost edinir, küfrün önderlerine sevgi ve saygı besler, gayri İslami (ırk, vatan, bayrak vb.) esaslara göre insanları dost ve düşman edinir… Kötü âlim, yalnızca izleyicidir. Çünkü "Kâfir dost edinilmez." diyerek müstekbir tağutların; "Kâfiri dost edinmeyin." diyerek kalabalıkların tepkisini çekmek istemez. Kötü âlim hevanın, rahatın, paranın… kuludur. Rahatını bozacak, onu imtihana sevk edecek hiçbir sorumluluğunu yerine getirmez.

"Onların birçoğunu günah, düşmanlık ve rüşvet/haram yemede (birbirleriyle) yarışırken görürsün. Yaptıkları ne kötü bir şeydir. Rabbanilerin ve din bilginlerinin onları günah olan sözden ve rüşvet/haram yemekten sakındırması gerekmez miydi? (Âlimlerin ve yöneticilerin iyiliği emredip, kötülükten alıkoyma görevini terk ederek) yaptıkları şey ne kötüdür." (5/Mâide, 62-63)

Toplum rüşvet yer, birbirine düşmanlık eder, haram yoldan kazanç elde eder, kötü âlim susar. Toplum nezdinde "kötü/istenmeyen adam" olmamak için Allah katında "kötü adam" olmayı kabul eder!

Zaman zaman kötü âlimin tuvalet/banyo fıkhından, kadınların hayız bezinden, hurafelerden, müsteşrik papağanlığını akademik özgürlük diye pazarlamaktan fırsat bulup gerçekliğe döndüğünü, vakaya dair uyarılarda bulunduğunu görürüz. Şu hâlde iki durumdan biri söz konusudur: Ya kötü âlim inanmadığı/yaşamadığı bir şeyi anlatıyordur ya da efendilerinden sipariş almış, sipariş üzere konuşuyordur. Bu iki maddeyi açıklayalım:

"Kitab'ı okuduğunuz hâlde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Akletmez misiniz?" (2/Bakara, 44)

Bir âlim, insanlara söylediğini yapmıyorsa ne olur? Seyyid Kutub (rh) şöyle der:

"Din adamlarının afeti, hiç kuşkusuz dinin bir çıkar ve kazanç aracı hâline gelmesiyle gerçekleşir. Dini bir kazanç aracı olarak gördükleri içindir ki, kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. Hayır yapmayı emreder ama kendileri yapmazlar. İyiliğe davet eder ama kendilerini unuturlar. Böylece hak kelimeleri, asıl yerlerinden saptırırlar. Beşerin zevk ve arzularına uysun diye ayetleri yorumlarlar. Dış görünümüyle naslara uygun, ama gerçekte dinin hakikatiyle çelişir fetva ve teviller çıkarırlar. Ve tüm bunları ellerinde mal veya iktidar bulunan kimselerin zevk ve amaçlarına gerekçe bulmak için yaparlar.

İşte afet de budur. Kişinin, davet ettiği iyiliğe davranışlarıyla ters düşmesidir, afet… Gönüllere kuşku düşüren afet budur…

Sonra bu yalnız davetçi için değil, dava için de bir afettir. İnsanların kalp ve düşüncelerini bozan afettir. Çünkü güzel bir söz duyup da çirkin bir davranışla karşılaşan insanların 'söz-davranış çelişkisinden' hayrete düşmemelerine imkân yoktur. Ruhların akideyle canlanan ışığını ve gönüllerin imanla yanan nurunu kaybeden insanların, -din adamlarına güvenlerini kaybettikten sonra- dine güven duymaya devam etmeleri zor bir şeydir.

Eğer bir kelime tüm cazibesine ve güzelliğine rağmen, ona inanan kimsenin kalbinde bir hareket meydana getirmiyorsa; ölmeye ve kaybolup gitmeye mahkûmdur. Eğer bir insan söylediği şeyin canlı bir örneği ve yaşayan bir tercümesi hâline gelmemişse, en başta kendisi onun hakkaniyetine inanmamış demektir. İnsanların bu kimseye inanıp güvenmesi de buna bağlıdır. Çünkü, eğer bir kelime, kişinin fiilî hayatında yerini bulmuşsa, parlaklık ve güzelliği olmasa da insanları etkiler. Zira o kelime, asıl gücünü, güzelliğinden değil realitesinden almıştır. Güzelliğini, parlaklığından değil, doğruluğundan almıştır. Çünkü hayatın içinden fışkıran o kelime, bir hayat kaynağı hâline dönüşmüştür. Ama her şeye rağmen sözle eylem, inanç ile davranış arasında uyum sağlanması, kolay bir iş değildir. Basit bir yol da değildir. Çünkü bunun eğitime, çabaya ve çalışmaya ihtiyacı vardır. Allah'a (cc) bağlı olmaya, O'ndan yardım ve hidayet beklemeye ihtiyacı vardır." (Fi Zilal-il Kur'ân'da Davet Yolu, s. 58-59)

Örneğin, efendileri etnik bir sorunu çözmeye niyet eder; kötü âlim ırkçılığın kötü bir şey olduğunu hatırlar. Siyasiler seçim dönemi Filistin sorununu kullanacaktır, kötü âlim Gazze diye bir şehir olduğunu keşfeder. İktidara yönelik darbe girişimi olur, kötü âlim cihad, şehadet, mücadele demeye başlar. İktidar faiz lobisini eleştirir; maaşını/evini/arabasını faizden aldığını unutup "faiz haram" çığlıkları atmaya başlar. Kötü âlimin dini yoktur. O ya efendilerinden aldığı işaretle konuşur ya da toplumun rağbet ettiği popüler meselelerde kalem oynatır. İleride göreceğimiz gibi; Yüce Allah'ın onu köpeğe benzetmesi bundan olsa gerektir. Zira onun sahibi Allah ve rehberi vahiy olmadığından, her güç sahibi onun efendisidir. Ancak efendisinin talimatıyla hareket edebilir.

(5) Toplumun parasını batıl yollarla yer

"Ey iman edenler! Şüphesiz ki din bilginlerinin ve abidlerin çoğu, insanların malını haksız yollarla yemekte ve Allah'ın yolundan alıkoymaktalardır. Altını ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenleri, can yakıcı bir azapla müjdele. (Zekâtını vermedikleri altın ve gümüşler) o gün ateşte kızdırılacak; alınları, böğürleri ve sırtları bu tabakalarla dağlanacak. 'Bu, kendiniz için yığıp biriktirdiklerinizdir. Yığıp biriktirdiklerinizi tadın (bakalım)!' (denilecek.)" (9/Tevbe, 34-35)

Kötü âlim uzman bir hırsız, sağlam bir dolandırıcı, iyi bir yiyicidir. O, insanlara para gözüyle bakar. Sürekli ister, ancak kendisi infak etmez. Her vesileyle insanlardan para talep eder. Tevbe satar, cennet satar, kefen satar, torpil/şefaat satar… Kur'ân okur hatim satar. Zikir çeker tesbih satar. Kendi satacağı bir şey kalmayınca Nebi'nin sakalı, nalını, ayak izi

14. Kur'ân'ın Belli Merhalelerde İndiğini Bilmek

Kur'ân yirmi üç sene içinde parça parça, farklı merhalelerde inmiştir: [377]

"Kur'ân'ı insanlara belli aralıklarla/ağır ağır okuyasın diye, bölümlere ayırdık ve onu parça parça indirdik." [378]

"Kâfirler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine bir seferde indirilseydi ya!' Böyle (parça parça) indirdik ki kalbini sağlamlaştıralım. Ve onu tertil üzere/ağır ağır okuduk." [379]

Kur'ân'ın farklı merhalelerde indiğini bilmek onu anlamayı, dolayısıyla doğru yaşamayı kolaylaştırır. Örneğin, İslam'ın ilk üç yılında inen ayetler, bireysel davet döneminde inmiştir. Müslimlerin sayıca az, Kur'ân'a muhatapların nitelikli olduğu ve bireysel eğitime yoğunlaşılan dönemin ayetleridir. İlk üç yıldan sonra inen ayetler, davetin kitleselleştiği, sayının arttığı ve cemaatsel eğitime geçilen dönemin ayetleridir. Medine'nin ilk yıllarında inen ayetler, tam anlamıyla iktidarını sağlayamamış bir devleti muhatap alan ayetlerdir. Fetih sonrası inen ayetler, iktidarını sağlamlaştırmış ve bölgesel bir güç olma hüviyetini kazanmış bir

---

derken Peygamberini satışa çıkarır. O da bitince, hayal satar. Ne yapıp edip insanların parasını çalar.

Kötü âlim bir yandan hırsızlık/dolandırıcılık yapıp Rabbine isyan ederken, diğer yandan kendi eliyle ayağına pranga, Kur'ân'ın benzetmesiyle boynuna tasma takar. Zira o çaldıklarıyla Karun benzeri bir hayat yaşar. Artık istese de hakkı söyleyemez. Para muslukları kesilirse, yaşadığı hayatı sürdürmesi mümkün değildir. Öte yandan ona para çaldıran halk, biraz da isteyerek bu duruma sessiz kalır. Zira onların da yaptıklarını din adına meşrulaştıracak, günahlarını bağışlayacak, cennetten kelepir arsa parselleyecek papazlara ihtiyacı vardır. Karşılıklı rızaya dayalı işbu hırsızlık, kötü âlimi lanetliler arasına, onu azgınlaştıran etbaını da onun ardı sıra ateşe sürüklenen mustazaflar arasına katar." (Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 480-487)

377. bk. El-Mebâdiu'l Esâsiyye li Fehmi'l Kur'ân, s. 15-20

378. 17/İsrâ, 106

379. 25/Furkân, 32

devlete inen ayetlerdir. Kur'ân'ın farklı merhalelere hitap ettiğini bilmeyen insan, ayetleri yerli yerine oturtamaz. Bu da hikmetsiz tercihlerin ortaya çıkmasına neden olur. Bir örnek verelim: Kur'ân'ın indiği ilk günden son güne kadar birileri İslam ile, Peygamber ile ve müminlerle alay etmiş, türlü hakaretlerde bulunmuşlardır. Ancak Kur'ân, olaylar ve hakaretler karşısında birbirinden tamamen farklı hükümler indirmiştir. Alay ve hakaretler karşısında müminlerden istenen bu farklı tavır, tamamen merhaleyle ilgilidir. Her merhalede müminlerden farklı bir tavır istenmiştir. Şöyle ki;

"Onlara hangi resûl gelmişse, mutlaka onunla alay ederlerdi." [380]

"Hicr Suresi'nin 11. ayeti ve benzer içerikli ayetlerden müşriklerin Resûl ve vârisleriyle dalga geçtiklerini öğrendik. Hiç şüphesiz alaya alınmak; insanı sarsan, moralini bozan ve onu öfkelendiren bir ahlaksızlık; Kur'ân'ın ifadesiyle fasıklık ve cehalettir. [381] Yine Kur'ân'dan öğrendiğimiz kadarıyla alay, en yüce ahlaklı insanların dahi göğsünü daraltmaktadır:

'O alaycılara karşı biz sana yeteriz. Onlar ki; Allah'la beraber başka ilah(lar) ediniyorlar. Pek yakında bilecekler/anlayacaklar. Andolsun ki, onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını (çok sıkıldığını) biliyoruz.' [382]

Dün olduğu gibi bugün de muvahhidler, alayla karşılaştıklarında göğüsleri daralacak, üzülecek ve muhtemelen

380. 15/Hicr, 11
381. bk. 49/Hucurât, 11; 2/Bakara, 67
382. 15/Hicr, 95-97

öfkeleneceklerdir. Alaya alınan mümin ne yapmalıdır? Yüce Allah müminlere ne öğüt vermiştir? Kur'ân'ın öğütlerini iki başlık altında toplayabiliriz: müminlerin güçlü bir devlete sahip olmadığı mustazaflık durumu ve güçlü bir devlete sahip oldukları temkin durumu.

- Zayıflık/Mustazaflık durumunda müminlere tavsiyeler

– Onlardan yüz çevirip Yüce Allah'a yönelmek

'Andolsun ki, onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını (çok sıkıldığını) biliyoruz. (Bu sıkıntıdan, kurtulmak için) Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol. Yakin (ölüm) sana gelinceye dek Rabbine ibadet/kulluk et!' [383]

Alaya uğramak insanın gönlünü daraltıyorsa gönül genişleten manevi sebeplere sarılmak gerekir. Ayetler bu sebeplerden ikisine işaret eder: Allah'ı hamdederek tesbih etmek ve secde etmek.

– Sabırla mukabele etmek

'Onların söylediklerine karşı sabret. Ve onları güzel bir biçimde (müminin vakar ve izzetine yakışır bir tarzda) terk et.' [384]

'Andolsun ki, mallarınız ve canlarınız konusunda sınanacaksınız. Yine andolsun ki, sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden ve müşriklerden size çokça eza verecek sözler işiteceksiniz. Şayet sabreder ve korkup sakınırsanız hiç şüphesiz bu, azmedilmeye değer işlerdendir.' [385]

Okuduğumuz ikinci ayet Medenîdir. İslam'ın bir devleti

383. 15/Hicr, 97-99
384. 73/Müzzemmil, 10
385. 3/Âl-i İmran, 186

vardır, ama güçlü değildir. İç ve dış tehlikelerden emin değildir, tam iktidara ulaşamamıştır. Yüce Allah bu aşamada yine Müslimlere sabırlı olmayı emretmekte, Ehl-i Kitab'ın sataşmalarına karşı sabır ve takva yolunu göstermektedir.

– Alaycıların ahirette karşılaşacağı akıbeti hatırlatmak

'Her nefis: 'Allah hakkındaki kusurlarımdan dolayı, yazıklar olsun bana ve ben gerçekten alay edenlerdendim.' demeden önce (Allah'a yönelin ve O'nun indirdiğine uyun).' [386]

'Andolsun ki, senden önceki resûllerle de alay edildi. Alaya aldıkları (şey), alaycıları çepeçevre kuşattı.' [387]

'Seni gördüklerinde, yalnızca seni alaya alıyorlar (ve diyorlar ki): 'Allah göndere göndere bunu mu resûl olarak gönderdi?' (Ve şöyle diyerek övünüyorlar:) 'Şayet üzerlerine titreyip onların etrafında kenetlenmeseydik, neredeyse bizi ilahlarımızdan saptıracaktı.' Azabı gördükleri zaman, kimin yolu daha sapkınmış bileceklerdir/anlayacaklardır." [388]

'Hiç şüphesiz günahlara dalmış olanlar, iman edenlere gülerlerdi. Onlara uğradıklarında kaş göz işareti yapıp (alay ederlerdi). Ailelerinin yanına döndüklerinde keyifli bir şekilde dönerlerdi. Onları gördüklerinde: 'Hiç şüphesiz bunlar, sapıklardır.' derlerdi. Oysa onlar, (müminlerin) üzerine gözetleyici olarak yollanmamışlardı. Bugün ise iman edenler kâfirlere gülerler. Sedirler üzerinde (etrafı) seyretmektelerdir. Acaba

386. 39/Zümer, 56
387. 6/En'âm, 10
388. 25/Furkân, 41-42

kâfirler, yaptıklarının (müminlerle alay edip, eğlenmelerinin) mükâfatını aldılar mı?'[389]

Kıyamet Günü alaycıları bekleyen şey; pişmanlık, azabın onları çepeçevre kuşatması ve müminlerin onların hâline gülmesidir. Bu, Yüce Allah'ın verdiği kesin haberdir. Mümin bu gaybi bilgiyle yüreğini soğutmalı, sabrını takviye etmelidir. Kalbine gelen değersizlik, sevgisizlik ya da zayıflık gibi şeytani dürtüleri ayetlerin verdiği güçle defetmelidir.

– İnkâr ve alay meclislerini terk etmek ve karşı çıkmak

'Ayetlerimize (alaya alma ve yalanlamayla) dalanları gördüğünde -başka bir söze dalıncaya dek- onlardan yüz çevir. Şayet şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra zalimler topluluğuyla beraber oturma!'[390]

'Şüphesiz ki (Allah), Kitap'ta size (şu hükmü) indirdi: Allah'ın ayetlerinin inkâr edildiğini ve alaya alındığını duyduğunuz zaman, başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber (aynı mecliste) oturmayın. (İnkâr etmeden ya da konuyu değiştirmedikleri hâlde aynı ortamda oturursanız) şüphesiz ki siz de onlar gibi (kâfir/müşrik) olursunuz. Muhakkak ki Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde toplayacak olandır.'[391]

Okuduğumuz birinci ayet Mekkî, ikinci ayet Medenîdir. Müminlerin bir devleti vardır; Bedir gibi zaferler kazanılmıştır. Allah (cc) alaycı ve inkârcı toplulukların varlığını ikrar etmekte; onlara dair bir hüküm vermemekte; yalnızca müminlere yol göstermektedir. Zira müminler devlettir,

389. 83/Mutaffifîn, 29-36
390. 6/En'âm, 68
391. 4/Nisâ, 140

ancak güçlü bir devletleri, tam bir iktidarları/temkinleri yoktur. Yüce Allah yalnızca alaya karşı çıkmayı ve meclisi terk etmeyi emretmektedir.

– Dolaylı alaylara karşı teyakkuzda olmak

'Ey iman edenler! (Hem 'Bizi gözet.' anlamına hem de İbranice'de hakaret anlamına gelen) 'Râina' demeyin. Onun yerine ('Bize bak, bizi dinle.' anlamına gelen) 'Unzurna' deyin. Ve söz dinleyin. Kâfirler için can yakıcı bir azap vardır.' [392]

'Raina' kelimesi çift anlamlıdır. Hem bize bak/bizi gözet, anlamına hem de hakaret anlamına gelmektedir. Yahudiler Allah Resûlü'ne (sav) böyle hitap etmekte, ona hakaret etmektedir. Müminler aynı kelimeyi olumlu anlamıyla kullandığında kendi aralarında gülüşmektelerdir.

'Yahudiler ne zaman Peygamber'i (s.a.) görmeye gelseler, dış görünüşte ona her tür saygıyı gösteriyorlar; fakat, ona gizlice zarar vermek ve saf dışı bırakmak için ellerinden geleni de yapıyorlardı. Kaypak sözler kullanıyorlar veya sözü hakaret anlamı taşıyacak şekilde yanlış telaffuz ederek anlamını değiştiriyorlardı. Örneğin onun dikkatini bir şeye çekmek istediklerinde, 'Lütfen bir dakika bakar mısın?' anlamına gelen, fakat başka anlamlara da gelebilen 'Râina' kelimesini kullanırlardı. İbranicede buna benzer 'Dinle, işitmez olasıca!' anlamına gelen bir kelime vardır. Ayrıca Arapçada aynı kelime 'kibirli ve cahil insan' anlamına geliyordu. Bundan başka, konuşma dilinde, 'Sen bizi dinlersen, biz de seni dinleriz' anlamına da gelebiliyordu. Yine ufak bir dil sürçmesiyle 'Bizim çobanımız' anlamına gelen

392. 2/Bakara, 104

'Ra'ine'na' ya da dönüştürülebiliyordu. Övme niteliginde olan; fakat, bazı insanlar tarafından kötü anlamlara çekilebilen kaypak kelimeleri kullanmamaları için, müminlere, 'Bize bak' anlanıma gelen ve 'ra-ina' gibi ikinci ve kötü bir anlama sahip olmayan 'unzurna' kelimesini kullanmaları tavsiye ediliyor. Aynı zamanda onlara Hz. Peygamber'i (s.a.) dikkatle dinlemeleri ve bu şekilde O'nun dikkatini bir tarafa çekmeye gerek duymamaları öğütleniyor.'[393] [394]

Buradan şunu anlıyoruz: Şirk ehli ve Ehl-i Kitap arasında yaşayan müminler dikkat etmelidir. Çift anlamlı kelimelerden, imalı davranışlardan, müminleri gülünç duruma düşürecek tuzaklardan sakınmalılardır. Allah Resûlü (sav) bu ayetten sonra, Yahudilerin benzer girişimlerine karşı teyakkuzda olmuştur. Hem Yüce Allah'ın "Sabredin." emrini yerine getirmiş hem de onların sözlü saldırılarını hikmetle defetmiştir.

Aişe Annemizden (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

'Yahudilerden bir topluluk Allah Resulü'nün yanına girerek, 'Es-Samu aleykum,' dediler. Ben onların ne dediklerini anladım. 'Ve aleykumussamu ve'I la'netu./ Sam da, lanet de sizin üzerinize olsun.' diye karşılık verdim.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Yavaş ol, ey Aişe! Şüphesiz Allah bütün işlerde rıfkı (yumuşaklığı) sever.' **buyurdu.**

Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü, ne söylediklerini işitmedin mi?' dedim.

393. Tefhîmu'l Kur'ân, 1/102, Bakara Suresi, 104. ayetin tefsiri
394. Ayette geçen râina kelimesinin detaylı tahlili için bk. Hak Dini Kur'an Dili, 1/374-377, Bakara Suresi, 104. ayetin tefsiri

Allah Resûlü (sav)**, '** 'Ve Aleyke./Sizin de üzerinize olsun.' dedim ya.' **buyurdu.'**[395]

Yahudiler, 'Es-Selamu Aleykum,' demek yerine 'Es-Samu Aleykum,' demektedir. Anlamı, 'Ölüm/Zehir üstünüze olsun.' olan bu beddua, alay kastıyla yapılmaktadır. Aişe Annemiz (r.anha) **ne dediklerini anlayınca öfkelenmiştir. Allah Resûlü** (sav) **onu uyarmış ve 'aleykum' demesinin yeterli olduğunu söylemiştir. Yani, bize ne diliyorsanız aynısı size olsun demiştir. Bu, onun hikmet örneklerindendir.**

- **Güçlü devlet durumunda müminlere tavsiye.**

'Şayet antlaşmalarından sonra yeminlerini bozar ve dininize dil uzatırlarsa (ileri geri konuşup ayıplayıp yererlerse), o hâlde öldürün küfrün önderlerini. Çünkü onların yeminleri yoktur. Umulur ki (bu yaptıklarından) vazgeçerler. Yeminlerini bozan, Resûl'ü yurdundan çıkarmaya niyetlenen ve ilk defa size karşı savaş başlatan bir toplulukla savaşmayacak mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Şayet müminlerseniz Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır.'[396]

'Andolsun ki münafıklar, kalbinde hastalık bulunanlar ve Medine'de asılsız haberleri yayanlar, bu (yaptıklarına) bir son vermezlerse, seni onların başına musallat ederiz. Sonra da orada çok az bir süre sana komşuluk edebilirler. Mel'unlar olarak ... Nerede bulunurlarsa yakalanır ve (kökleri kuruyana dek) öldürülürler. (Bu,) önceden yaşamış olanlar hakkında Allah'ın sünnetidir/yasasıdır. Sen, Sünnetullah'ta hiçbir değişiklik bulamazsın.'[397]

395. Buhari, 6024; Müslim, 2165
396. 9/Tevbe, 12-13
397. 33/Ahzâb, 60-62

Okuduğumuz her iki ayet de Allah Resûlü'nün son döneminde indirilmiştir. O (sav), iç ve dış tehlikelerden emin olmuş güçlü bir devlete ve kuşatıcı bir iktidara sahiptir. Yüce Allah bu durumda müminlere yeni bir öğüt vermektedir. Alaycılara, fitnecilere, asılsız haberlerle İslam toplumunu sarsanlara ve dine dil uzatıp hakaret edenlere fiilî müdahale edilmesini istemektedir.

Bu ayetlerde müminler için hikmet ve basiret öğütleri vardır. Her biri Medine'de ve müminlerin devleti olduğu hâlde inen ayetler, aynı soruna karşı farklı çözümler sunmaktadır. Sorun; alaycılar ve onların Allah'ın ayetleri, elçisi ve müminlerle alay etmesidir. Ancak çözüm farklıdır. Devletin ilk ve orta dönemlerinde sabır ve sözlü itirazı tavsiye eden ayetler, devletin son döneminde onlara yaşam hakkı tanımamakta, son bir ültimatom verdikten sonra açıkça cezalandırılmalarını istemektedir.

Unutmamak gerekir ki din bir bütündür. Bir bütün olarak inanıldığında (iman) ve bir bütün olarak amel edildiğinde (İslam), Allah'ın razı olduğu din olur. Konuştuğum konu alay meselesi olsa da genel olarak dine bir bütün olarak yaklaşmama sorunumuz var. Bu sorunun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:" [398]

15. Kur'ân'ı Kendi Üslubu İçinde Okumak

Kur'ân'ın kendine has bir üslubu, bir iklimi, bir havası vardır. O, akademik bir tez gibi belli bir konuyu ele alıp giriş, gelişme ve sonuç şeklinde açıklamaz. O, hikmetli Rabbimizin, ayetleri tekrar eden anlatısıdır. Aradığınızı

398. Yayına Hazırladığımız, Vahyin Rehberliğinde Hicr Suresi Tefsirimizden

bulmak için ondan kopmamanız, okumayı sürdürmeniz, okuma çabasını yeni sorular ve duayla desteklemeniz gerekir. Abdullah ibni Mesud (ra) bu durumu şöyle ifade eder: "Kur'ân'ın ilmini isteyen onu kazsın/eşelesin/bir tarla gibi sürsün."[399]

Bir tarlayı sürer gibi, bir maden arar gibi, su kuyusu kazar gibi okunmalıdır Kur'ân… Bir yerde özet olarak anlatılan bir konu, başka bir yerde tafsilatlandırılır. Bir yerde akla takılan bir soru, bir başka surede cevabını bulur. Kur'ân'a gönül vermeyen biri, onu dağınık ve zor bir kitap olarak algılayabilir. Ona gönül veren ise ondaki bu farklı üslubun, insanı sardığını hemen fark eder. İnsanı peşinden sürükleyen Kur'ân üslubu okuyucuyu kendine bağlar. Okudukça önünde yeni ufuklar açılır, her yeni ufuk insanı biraz daha Rabbine yaklaştırır.

Kur'ân'ın kendine has üslubuyla ilgili şöyle de söylenebilir:

"Kur'ân, herhangi bir kitap gibi değildir. O'nda herhangi bir konu, herhangi bir kitapta olduğu gibi, ana başlıklar halinde, ana başlıklar da alt başlıklara bölünerek ele alınmış değildir. Kitaplarda bulunan bildik yazım usûlleri Kur'ân'da bulunmaz. Konuların önce genel hatlarıyla ele alınıp, sonra ayrıntılarına inerek açıklanması ve daha sonra da bir sonuca bağlanma süreci Kur'ân'da söz konusu değildir. Bütün kitaplar, ilk sayfalarından son sayfalarına kadar bir konu dahilinde bütünlüğe sahiptirler. Bunun için de o kitaplar ortasından okunmaya başlanırsa ilk bölümler de

399. Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd, s. 96

anlatılanlar, yarısına kadar okunursa sonucu anlaşılamaz. Böylelikle de okunan kısmın çok fazla bir anlamı olmaz.

Fakat Kur'ân böyle değildir. Kur'ân'la ilk defa muhatap olup, O'nu okumaya başlayan kişi önce çok şaşırır. O zamana kadar hiç görmediği bir sistem ve hiç duymadığı bir üslûp karşısında şaşkın ve hayran bir şekilde kala kalır. Çünkü O'nun sistematiği, kitaplarla ilgili olarak alışılmışın dışında ve oldukça farklı, fakat bir o kadar etkili ve önemlidir. Zira o 'dosdoğru' bir hayatın kendisi, 'dosdoğru' bir hayatın yegâne rehberidir. Onu okuyan, ilahî iradenin sesini duyar, gerçek ilmin ışığını fark eder 'dosdoğru' hayat yolunun siluetini fark eder. Ondaki ilahî ses, kalbi ve kafayı en ücra köşelerine kadar etki altına alır. Üstelik onu baştan sona kadar okumak veya belirli bir kısmını okumak da zorunlu değildir. Okumaya nereden başlanırsa başlansın, ilahî iradenin insana yönelik hitabı, insanı 'dosdoğru' bir inanç ve hayata sevk eden gücü bütün yüceliğiyle açığa çıkar. Hatta bir veya birkaç ayeti dahi okumak, ilahî sesi duymak ve 'dosdoğru' olanlarla 'doğru görünme gayretinde olanlar' arasındaki farkı anlamak için büyük oranda yetip de artacaktır bile." [400]

16. Kur'ân ile Cihad Ederek Kur'ân'ı Okuma

"Kâfirlere itaat etme! Ve o (Kur'ân'la) onlara karşı büyük bir cihad ver." [401]

Yüce Allah kâfirlere karşı Kur'ân ile mücadele edilmesini emretmiş ve bu mücadeleyi "büyük cihad" diye isimlen-

400. Kur'ân ve Hayat, s. 111-112
401. 25/Furkân, 52

dirmiştir. Kur'ân'ın indiriliş gayelerinden biri de onunla cihad etmek, mücadele vermektir. Okuyucunun bir kitabı anlayabilmesi için indiriliş gayesine uygun yaşaması gerekir. Kâfirlere itaati reddedip onlara ve sahte tanrılara "La" demeyen, onlara karşı Kur'ân ile mücadele etmeyen, Kur'ân'ın emrettiği gibi onlara tevhidle karşı çıkmayanlar bu kitabı okuyamaz. Böyle bir okuma rakamlara dair hiçbir fikri olmayan insanın muhasebe kitabı okumasına benzer. Kelimeler kendi dilinde olduğu için kelimeleri tek tek anlar, ancak tüm kelimeler bir araya geldiğinde ne anlatıldığı ve anlatılanın ne işe yarayacağına dair hiçbir fikri olmaz. Şirk ve tuğyana baş kaldırmayan, tağutu reddetmeyen ve tevhid için mücadele etmeyen insan için Kur'ân'ın büyük kısmı; herhangi bir tarih kitabından, bize çok uzak bir dünyanın ve insanların "dağınık" hayat hikayelerinden fazlası değildir. Anlamak şöyle dursun, anlamsız bulmak bile mümkündür. Kur'ân'a inandığını iddia eden milyonların, Kur'ân'dan bu denli kopuk olmasının bir nedeni de budur. Onlar Kur'ân'ı okuduğunda yaşadıkları hayattan tamamen farklı, ilginç şeyler anlatan, hiç de hayallerindeki "pamuk dedenin masalları"na benzemeyen şeyler görürler. Örneğin, şöyle düşünün: Hayatının tek gayesi bir küfür/şirk kuruluşunda iyi bir konumda çalışmak olan ve bunun için ömrünün üçte birini harcayan biri için, "Kâfirlere itaat etmeyin." ayeti ne anlam ifade eder? Tek gayesi bir ev, araba ve iş olan; bunu elde etmek için her yolu mübah, dahası akıllılık gören biri için, "Faiz yiyenler Allah'a ve Resûl'üne harp ilan etmiştir." buyruğu ne anlam ifade eder? Hayatı boyunca, "Aman oğlum kimseye karışmayın, her koyun

kendi bacağından asılır." öğüdüyle büyüyen bir insan için, "Onlara karşı Kur'ân ile cihad et." ayeti ne anlam ifade eder?

Kur'ân bir bedene benzetilecekse onun ruhu mücadeledir. İnsan mücadele ettikçe dirilir; Kur'ân, onun hayatında ete kemiğe bürünür. Mücadeleden koparılmış Kur'ân, ruhsuz bir cesede benzer, anlaşılmaz. Şöyle ki;

"Kur'ân-ı Kerîm rahat koltuklarda tetkik edilebilecek soyut fikir ve teoriler kitabı olmayıp, keza üniversite ve manastırlarda çözülecek bir muammalar kitabı değildir. O, insanları bir harekete başlatmak ve saliklerini, emredici bulunduğu vazifenin gerçekleşmesine doğru sevk ve faaliyetlerini bu yolda kullanmağa davet için gönderilen bir kitaptır. Bu sebepten onun gerçek mânâsını anlamak isteyen kimse hayat mücadelesine atılmak mecburiyetindedir.

Aynı sebep dolayısıyladır ki: Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) gibi sakin ve sevgili şahsiyet inzivadan ayrılarak İslâmî harekete başlamış ve asî dünyaya karşı harbe tutuşmuştur.

Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) her türlü batıla karşı cihad ilân etmesine ve akibetin ne olacağına hiçbir surette aldırmadan, küfrün liderleriyle aralarındaki çekişmede, dövüşmesine saik Kur'ân-ı Kerîm olmuştur. Böylece o Kur'ân-ı Kerîm her yuvadan müttakî ruhları cezbetmiş ve onlara düşman bir gürûh olarak teşkilâtlanan eski nizamın taraftarlarına karşı mücadele etmeleri için, onları İslâm'ın bayrağı altında toplamıştır.

İyi ile kötü, hak ile batıl arasında 23 sene kadar süren bu uzun ve acı mücadele müddetince, Kur'ân-ı Kerîm en mütekâmil haliyle İslâmî hayat tarzının tesisine muvaffak oluncaya kadar bu hareketin her safhasında rehberlikte bulunmağa devam etti.

Böylece aşikâr bulunmaktadır ki: Yalnızca içindeki kelimeleri tilâvet yoluyla, Kur'ân-Kerîm'in kapsadığı hakikat kavranamaz. Bu sebepten bir kimsenin îman ile îmansızlık, İslâm ile İslâm'dan gayrısı ve hak ile batıl arasındaki çatışmağa bilfiil katılması icabeder. O kimse ancak tebliği ele almak ve dünyayı o tebliğe uymağa davet etmek ve o tebliğdeki rehberliğe uygun tarzda ilerlemek suretiyle Kur'ân-ı Kerîm'deki hakikata ulaşabilir.

Böylece o kimse tek başına, Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlünde vaki olan bütün hususları şahsen denemiş ve anlamış olacaktır.

Bedir, Uhud, Huneyn ve Tebük'te aşılmış olan aynı engelleri aşacaktır. Ebu Cehil, Ebu Leheb'le karşılaşacak; riyakârlarla, ikiyüzlülerle, Yahudiler'le kısacası Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen her tip insanla karşı karşıya gelmiş olacaktır. Velhasıl bu, kendine has tipte ve denenmeğe lâyık ve şahane bir tecrübe olacaktır.

Bir kimse bu tecrübe safhalarının her birinden geçerken bazı âyet ve sûrelere şahit olacaktır ki; bunlardan bazıları şu ve şu safhada nâzil oluşunu ve İslâmî hareketi yöneltmek üzere şu ve şu talimatı getirişini kendiliğinden açıklar mahiyettedir.

Böylece o kimse kelimelerin lûgatî mânâlarını tam olarak anlamadığı ve gramer müşküllerini lâyıkıyla halledemediği hallerde bile; gene de Kur'ân-ı Kerîm sahip bulunduğu ruhu bu yolda açıklar. Ayni formül onun emirleri, ruhî telkinatı ile ekonomik ve kültürel talimatı ve hayatın çeşitli safhalarına dair koymuş olduğu kanunlar için de geçerlidir. Bunlardan hiçbirinin tatbikî sahaya konulmadan anlaşılması imkân haricindedir. Gerek ferd ve gerekse de cemiyetler, pratik hayattan uzaklaşırlarsa, onun mânâsını anlayamazlar. Sadece lafla onun ruhuna vasıl olamazlar." [402]

17. Kur'ân'ı Anlamaya ve Yaşamaya Engel Durumları Kaldırmak

Kur'ân okuyucusunun onu anlaması, ondan etkilenmesi ve onu hayatına yansıtması için; Kur'ân ile arasına giren engelleri kaldırması gerekir. Allah Resûlü'nün hayatına baktığımızda onun (sav), bir ibadetten hakkıyla istifade etmesine engel şeyleri kaldırdığını görüyoruz.

Aişe'den (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Allah Resûlü (sav) üzerinde motif bulunan 'hamisa' adlı bir elbiseyle namaz kılarken bir ân gözü, motiflere daldı.

Namazını bitirince, 'Bu elbisemi Ebu Cehm'e götürün, bana da onun enbicaniyesini getirin! Çünkü biraz önce bu elbise, namazdayken beni oyaladı.' **dedi.'**

Başka bir rivayette şunu söyler: 'Namazdayken elbisenin nakışlarına bakıyordum. Beni ibadetimden alıkoymasından endişe ettim.' " [403]

402. Kur'ân Bilinci, s. 126-128
403. Buhari, 373; Müslim, 556

Enes'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Aişe'nin yünden yapılmış rengârenk, nakışlı bir perdesi vardı. Onunla evin bir tarafını örterdi.

Bir gün Nebi (sav), 'Şu perdeni gözümüzün önünden kaldır! Zira üzerindeki şekiller, namaz kılarken gözüme takılıyor.' dedi." [404]

Namazın ruhu huşudur, huşu için kalbin sükûnet bulması ve dinginleşmesi şarttır. Şayet kalbe giden yollar (göz, kulak, ağız, beden) namaz dışı şeylerle meşgulse kalp, kendisini namaza veremez. Bu sebeple Allah Resûlü (sav) kendisini namazdan alıkoyan engelleri hayatından çıkarmış, sonra namaz kılmıştır. Kur'ân okuyucusunu Kur'ân'ı hakkıyla anlamaktan alıkoyan maddi ve manevi engeller vardır; bu engeller ortadan kaldırılmadan her şeyiyle Kur'ân'a yönelmek, dolayısıyla onu anlamak ve yaşamak imkânsızdır.

"(Kur'ân'ın insanı basiretli kılan, hidayete erdiren ve rahmete eriştiren ayetlerinden istifade etmek istiyorsanız) Kur'ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasınız." [405]

Yüce Allah Kur'ân okunduğu zaman susmayı ve dinlemeyi emretmiştir. Aslında bu, Kur'ân'ı anlamaya engel iki maddi sebebi kaldırmak, kalbi meşgul eden yolların (kulak ve ağız) meşguliyetini sonlandırmaktır. İnsan susmaz da konuşursa kalp kendi kelamıyla; dinlemez de farklı seslere kulak kesilirse kalp farklı seslerle meşgul olur. Meşgul bir kalp, Kur'ân'ı anlamanın ve onun rahmetine erişmenin

404. Buhari, 374
405. 7/A'râf, 204

engellerindendir. Bu nedenle Yüce Allah maddi/somut engellerin kaldırılmasını emretmiştir.

"Kur'ân okuyacağın zaman kovulmuş/taşlanmış şeytandan Allah'a sığın." [406]

Şeytan ise Kur'ân'ı anlamanın manevi engellerindendir. Verdiği vesveselerle zihni/kalbi meşgul eder; kulun tam anlamıyla Kur'ân'a yönelmesine engel olur. Yüce Allah Kur'ân okumaya başlamadan bu manevi engelin kaldırılmasını istemiştir.

Buraya kadar okuduğumuz her maddenin yokluğu aynı zamanda Kur'ân'ı anlamanın ve yaşamanın önünde bir engeldir. Örneğin Kur'ân'ı tertil üzere okumanız gerekiyorsa hızlı okumak, Kur'ân'ı anlamanın engellerindendir. Sesimizi güzelleştirerek okumamız gerekiyorsa özensiz/düz bir okuma Kur'ân'dan etkilenmenin engellerindendir... Şu âna kadar okuduğumuz on altı maddeyi böyle anlayabiliriz. Ek olarak şunu söyleyebiliriz: Kur'ân kalbe inen, kalple anlaşılan ve kalbi dönüştüren bir kitaptır:

"Şüphesiz ki o (Kur'ân), âlemlerin Rabbi olan (Allah)'ın indirmesidir. Onu Ruhu'l Emin (Cibril) indirdi. Uyarıcılardan olman için kalbine (vahyetti)." [407]

"Onlar, Kur'ân'ı derinlemesine düşünmezler mi? Yoksa, kalpleri üzerinde kilitler mi var?" [408]

Kalpler arınmazsa Kur'ân'ın anlaşılması, ondan etkilenmek ve onunla amel etmek imkânsızdır. Dahası, şeytanın

406. 16/Nahl, 98
407. 26/Şuarâ, 192-194
408. 47/Muhammed, 24

Kur'ân okunurken kalbe attığı vesveseler, katı ve arınmamış kalpler için fitne olur:

"Senden önce göndermiş olduğumuz tüm resûl ve nebiler, (Allah'ın Kitabı'nı) okumaya başladığında mutlaka şeytan, onun okumasına bir şeyler karıştırmak istemiştir. Allah, şeytanın karıştırmaya çalıştığı (vesvese ve zanları) giderir, sonra da ayetlerini muhkem kılıp sağlamlaştırır. Allah, (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir. Allah, şeytanın araya katmak istedikleriyle, kalplerinde hastalık bulunan ve kalpleri katı olanları fitneye düşürmek için (böyle yapar). Şüphesiz ki zalimler, (bir araya toplanmaları ve hakka dönmesi pek zor) uzak bir ayrılık içerisindelerdir." [409]

Kur'ân'ın anlaşılmasına engel olan ilk kalp marazı kibirdir. Yücelerden gelen bu Kitap kibirli insanlara perdelenmiştir. Kibirli insan, yine Kur'ân'ın ifadesiyle Kur'ân'dan sarf edilir/alıkonulur:

"Hakları olmadığı hâlde yeryüzünde büyüklenip kibre kapılanları ayetlerimden çevireceğim. (İlgisiz kalacaklar, duysalar dahi anlamayacaklar.) Onlar bütün ayetleri görseler de inanmazlar. Rüşd/olgunluk/doğruluk yolunu görseler de onu yol edinmezler. Azgınlık yolunu gördüklerinde (hemen benimser) kendilerine yol edinirler. Bu, ayetlerimizi yalanlamaları ve ayetlerden gafil olmaları nedeniyledir." [410]

"Kibir, Kur'ân'ı anlamanın önündeki en büyük manevi engellerdendir. Zira Kur'ân, insana haddini bildirmek ve

409. 22/Hac, 52-53
410. 7/A'râf, 146

kul olduğunu hatırlatmak için inmiştir. Onu ancak haddini bilen, tevazu sahibi kullar anlayabilir.

Allah Resûlü'nün (sav) tanımlamasıyla kibir, hakka karşı büyüklenmek/hakkı kabullenmemek ve insanları küçümsemektir.[411]

Kibrin bize bakan yönü şudur: Kibir, itaatsizlikten veya itaat zayıflığından kaynaklı ahlaki bir marazdır. Kâfirde olabileceği gibi, müminde de olabilir. Her insan kalbindeki kibir oranında Kur'ân'dan alıkonulur, onu anlaması engellenir. Kibri kendisini küfre götüren kişi, ondan hiçbir şey anlamaz. Kibri hakka karşı değil de insanlara karşı olan kişi ise Kur'ân'ın inceliklerini, kalpleri sarsan etkili mesajlarını, ruhu dinlendiren arındırıcı ayetlerini, gönlü genişleten müjdelerini, imanı pekiştiren kıssalarını… anlayamaz."[412]

Allah'ın ve Resûl'ünün çağrısını ağırdan almak bir kalp hastalığıdır ve bu hastalığın cezası; Kur'ân'ı anlamak ile kişinin arasına engel konmasıdır:

"Geride kalanlarla beraber olmayı tercih ettiler. (Bunun üzerine) kalpleri mühürlendi. Artık onlar anlamazlar."[413]

Tebuk Gazvesi'nden geri kalanlar Resûlullah'ın (sav) çağrısına icabet etmemişlerdi. Ceza olarak anlamaktan mahrum bırakıldılar. Çünkü kalp, anlamanın aracıdır/aletidir. Alet bozuk olursa aracı olduğu şeyle istikamet üzere ilişki kuramaz. Örneğin, yemek yeme aracı kaşıktır. Kaşığımız kırık veya delikse yemek yememiz mümkün olmaz. Kalp

411. bk. Müslim, 91
412. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 95
413. 9/Tevbe, 87

de Kur'ân'ı anlamamızın aracıdır. Onda bulunan her türlü manevi hastalık, bizi Kur'ân'dan alıkoyar. Ya onu okuyamayız ya da okusak bile anlayamayız veya anlasak bile onunla amel edemeyiz. Her insanın zaafı, aynı zamanda kalp marazıdır ve her kalp marazı, sahibini Kur'ân'dan alıkoyar. Birimizi Kur'ân'dan alıkoyan pranga kibirken bir diğerimizinki şehvet, ötekininki dünyaya bağlılıktır.

Tam bu noktada sahabenin derin ilmiyle yaptığı bir tespiti aktarmak istiyorum:

Avf ibni Malik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Bizler bir gün Allah Resûlü'nün yanında otururken o, semaya baktı ve 'Bu ilmin gitmesi şu zamanlarda olur.' dedi.

Ensar'dan olan ve kendisine Ziyad ibni Lebid denen bir adam Allah Resûlü'ne (sav) şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah'ın Kitabı bizim aramızda olduğu hâlde ilim kaldırılacak mı? Biz onu çocuklarımıza ve eşlerimize öğretiyoruz.'

Allah Resûlü (sav) bunun üzerine şöyle dedi: 'Ben de seni Medine'nin en fakihlerinden bilirdim.'

Sonra Yahudiler ve Hristiyanların, Allah'ın Kitabı onlarda olduğu hâlde yaptıkları sapıklıklardan, dalaletlerinden bahsetti.'

Cubeyr ibni Nufeyr, Şeddad ibni Evs ile namazgâhta karşılaştı. Ona Avf ibni Malik'in bu hadisini anlattı.

Bunun üzerine Şeddad, 'Avf doğru söyledi. Sen ilmin kaldırılmasının ne olduğunu biliyor musun?' dedi.

Cubeyr de, 'Bilmiyorum.' dedi.

Şeddad da ona, 'İlmin damarlarının gitmesidir. Peki, kaldırılan ilk ilmin ne olduğunu biliyor musun?' dedi.

Cubeyr yine, 'Bilmiyorum.' dedi.

Şeddad şöyle karşılık verdi: 'O, huşudur. Tâ ki sen huşu ehli bir kişi bile göremezsin.' "[414]

Allah Resûlü (sav) ilmin kalkacağı bir zaman dilimini haber veriyor. Yalnız, dikkat edelim; Allah Resûlü (sav) ilmi amel anlamında kullanıyor. Zira Ehl-i Kitab'ı örnek veriyor. Onlar kitabın ilmine vâkıf, ancak amelinden uzak insanlar. Sahabi ilk kaldırılacak ilmin huşu olduğunu söylüyor. Demek ki Ehl-i Kitab'ın ve sonrasında bizlerin, elimizde Kitap olmasına rağmen onunla amel etmeme nedenimiz huşusuzluktur. Peki, huşu nedir? Huşu kalbin amelidir. Kalbin sükûneti, dinginliği ve yumuşamasıdır. Zıddı olan kalp katılığı ise kalbî marazlardandır. Kalp huşudan yoksun olduğunda elde kitap olması hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle Kur'ân okuyucusunun kalp marazlarını izale etmesi, bir zorunluluktur.

Hatırlayacaksınız, daha önce sahabenin, kalbi kaba benzettiğini okumuştuk. Öyledir; kalpler kap gibidir. Kap temiz olmazsa içine konan temiz şeyi de kirletir, bulanıklaştırır. Kirli bir bardakla su içtiğimizi düşünün. En temiz, duru, tatlı kaynak suyu bile kirli kaba girdi mi şekil değiştirir… Kur'ân ve Sünnet, kirli kalbe girdi mi bulanıklaşır, kabın şeklini alır. İnsanın arzularına hizmet eden, insanı Allah (cc) ile aldatan araçlara dönüşür. Kur'ân ayetleri muharref hayatın meşrulaştırıcısı olur. İzzetle ilgili ayetler kibrin…

414. Ahmed, 23990

Tevazuyla ilgili ayetler ilkesizliğin... Tedbirle ilgili ayetler korkaklığın... Sabırla ilgili ayetler nemelazımcılığın... Şurayla ilgili ayetler demokrasinin... Cihadla ilgili ayetler çocuk ve kadın öldürme psikopatlığının... "Allah rızkı dilediğine verir." ayeti, insanlık tarihinin şahit olduğu en azgın cahiliye ve en organize hırsızlığın, yani kapitalizmin meşrulaştırıcısı olur... Sorun kalplerdedir. Kalpler arınmayınca Kitab'a uymak için değil, Kitab'ına uydurmak için okur... Hevasına hitap eden ayeti bayraklaştırır/mızrağın ucuna takar, dinin kalanını kendi sancağı altında anlar...

Kur'ân'ı doğru okuduğumuzu nasıl anlarız?

Yüce Allah Kur'ân'ı tilavet eden veya Kur'ân'ın kendilerine tilavet edildiği, Yüce Allah'ın okumalarından razı olduğu insanlardan söz etmiştir. Kur'ân'ı doğru okuyup okumadığımızı, bu sıfatlara bakarak anlayabiliriz: [415]

- "Onlar, Rablerinin ayetleri kendilerine hatırlatıldığında sağır ve kör gibi davranmazlar. (Kulak kabartıp, anlamaya çalışırlar.)" [416]

Allah'ın razı olduğu okuma, sağır ve kör gibi davranılmayan okumadır. Yani insanın kulak, göz ve kalbiyle yaptığı; zihnini ve kalbini topladığı okumadır. Kur'ân okurken sık sık dalan, ne okuduğunu bilmeyen ve okuduğu anlamların dışına savrulan insan, Kur'ân okurken bir şeyleri yanlış yapıyordur.

- "Resûl'e inen (vahyi) duyduklarında, tanıdıkları hak nedeniyle gözlerinin yaşla dolduğunu görürsün. Derler ki: 'Rabbimiz! İman ettik. (Öyleyse) bizi şahitlerden yaz.' " [417]

---

415. bk. Efelâ Yetedebberûne'l Kur'ân, s. 146-147; Mefâtihu Tedebburi'l Kur'ân, s. 37-40
416. 25/Furkân, 73
417. 5/Mâide, 83

Kur'ân kalbe hitap eder. Okuyanın göz pınarları taşar. Bu bazen sevinç bazen hüzün bazen korku gözyaşlarıdır. Kur'ân okuyan/dinleyen müminin -ileride geleceği gibi- imanı artar, şahitliğini yenilemek ister.

- "Biz onu hak üzere indirdik, o da hak olarak indi. Biz seni ancak müjdeci ve uyarıcı olarak yolladık. Kur'ân'ı insanlara belli aralıklarla/ağır ağır okuyasın diye, bölümlere ayırdık ve onu parça parça indirdik. De ki: 'İster ona inanın ister inanmayın! Çünkü o, daha önce kendilerine ilim verilenlere okununca, hemen çeneleri (yüzleri) üzere secdeye kapanırlardı.' Ve derlerdi ki: 'Rabbimizi tenzih ederiz! Rabbimizin vaadi hiç şüphesiz, gerçekleşmiştir.' Yüzleri üzerine secdeye kapanır, ağlarlar ve onların huşularını arttırır." [418]

Kur'ân'ı okuyan/dinleyen mümin, bazı ayetler karşısında kendisini secde etmekten alıkoyamaz. Çoğu zaman onu secdeye götüren; Allah'ın azameti, verdiği haberler ve vaatlerdir. Secdeye kapanan mümin, "Hiç şüphesiz Rabbimizin vaatleri gerçekleşmiştir." der. Secde ve dua göz pınarlarını kaynatır, bu da insanın huşusunu arttırır.

"Bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği Âdem'in zürriyetinden peygamberler, Nuh'la beraber (gemide) taşıdıklarımız, İbrahim ve İsrail'in soyundan olanlar ve seçip hidayet ettiklerimizdir. Onlara, Er-Rahmân'ın ayetleri okunduğunda, ağlayarak secdeye kapanırlardı." [419]

- "Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: 'Bu sure hanginizin imanını arttırdı?' derler. İman edenlere gelince, onların imanını

418. 17/İsrâ, 105-109
419. 19/Meryem, 58

arttırmıştır ve onlar (Allah'ın müminlere yönelik vaadleriyle) müjdelenmektelerdir."[420]

"Müminler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığında kalpleri ürpertiyle titrer, O'nun ayetleri okunduğunda imanlarını arttırır ve yalnızca Rablerine tevekkül ederler."[421]

Kur'ân imanı besleyen kevnî, şer'i, enfusi, afaki ve tarihî ayetlere dikkat çeker. İnsan bu ayetleri okudukça ve düşündükçe imanı artar, pekişir. Kur'ân ayetlerinde haber verilen gerçekler ile kendi öz fıtratındaki uyumu fark eder… Onun müjde içerikli ayetleriyle kalp ferahlar; âdeta sevinçli haberler almış gibi müjdelenir…

• "Allah, (ayetleri) birbirine benzeyen (ve ayetleri) tekrar eden, sözün en güzeli olan (Kur'ân'ı) Kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, ondan dolayı derileri ürperir/tüyleri diken diken olur. Sonra ciltleri ve kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte bu, Allah'ın hidayetidir. Onunla dilediğini hidayet eder. Kimi de Allah saptırmışsa, ona doğruyu gösterecek hiç kimse yoktur."[422]

Kur'ân bir öğüt kitabıdır. İçerisinde insanların tüylerini ürperten uyarılar olduğu gibi kalbi teskin eden nasihatler de vardır. Onu okuyan önce ürperir, sonra adım adım yatışır.

• "Hani cinlerden bir grubu sana yönlendirmiştik de Kur'ân'ı dinliyorlardı. Onun (okunduğu mecliste) hazır olunca: 'Susun!' dediler. (Okunması) bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler. Dediler ki: 'Ey kavmimiz! Biz, Musa'dan sonra indirilen,

420. 9/Tevbe, 124
421. 8/Enfâl, 2
422. 39/Zümer, 23

kendinden önce geçen Kitapları doğrulayan, hakka ve dosdoğru yola ileten bir Kitap işittik. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin ve ona iman edin ki, günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı azaptan korusun. Kim de Allah'ın davetçisine icabet etmezse o, yeryüzünde (Allah'ı) aciz bırakacak değildir. Ve onun (Allah'ın) dışında velileri de/dostları da yoktur. Bunlar, apaçık bir sapıklık içerisindelerdir.' "[423]

"De ki: 'Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir grup (Kur'ân'ı) dinleyip demişler ki: 'Hiç şüphesiz biz, (belagatı ve mesajlarıyla) hayranlık uyandıran bir Kur'ân dinledik.' O, en doğru olana hidayet ediyor. Biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayız. Şüphesiz Rabbimizin kudret ve azameti pek yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir."[424]

Kur'ân'ı dinleyip iman eden cinler, Kur'ân'ın hayranlık uyandıran bir kitap olduğunu söylediler. Kur'ân'ın en doğru/en güzel olana hidayet ettiğini hissettiler. Sonra kavimlerine uyarıcı olarak gittiler. Onun güzelliklerini diğer insanlara ulaştırmak istediler. Kur'ân onları yalnızca ıslah etmedi, aynı zamanda birer ıslah ediciye dönüştürdü. Her iki surede de cinlerin sadece bir defa Kur'ân dinlemeleriyle Yüce Allah'a karşı saf, arı duru bir inanca sahip olduğunu görüyoruz. Kur'ân okuyan insan bu dinin merkezinde Allah'ın (cc) olduğunu anlar ve tüm dinini Yüce Allah'a kulluk üzere inşa eder.

423. 46/Ahkâf, 29-32
424. 72/Cin, 1-3

Her birimiz zikrettiğimiz sıfatlar üzerinden Kur'ân okumamızı gözden geçirebiliriz. Bu sıfatları tanıyorsak, bizi doğru Kur'ân okumaya muvaffak kılan Allah'a hamdederiz. Bu sıfatlara yabancıysak, okuyuşumuzda eksik bir şeylerin olduğunu anlar, ıslaha yöneliriz. Hiç şüphesiz Allah (cc) samimiyetle kendisine yönelen kullarının elinden tutar, onları hayra muvaffak kılar.

KUR'ÂN'A KARŞI SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMEYENLERİN AKIBETİ

KUR'ÂN'A KARŞI SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMEYENLERİN AKIBETİ

Buraya kadar Kur'ân'a karşı sorumluluklarımızı okuduk. Tüm bu sorumlulukları iki başlık altında toplamak mümkündür: Kur'ân'ı anlamak ve yaşamak… Kur'ân'a karşı sorumluluklar yerine getirilmediğinde kişi bazı manevi problemlerle, İlahi cezalarla karşılaşır. Çalışma içinde yer yer manevi problem ve İlahi cezalara dikkat çektik. Bu bölümde sonuç niyetine konuya daha yakından bakacak, meseleye Kur'ân ve Sünnet ışığında temas edeceğiz.

1. Kur'ân'ı Anlamamak

Kur'ân'ı anlama ve yaşama sorumluluğunu yerine getirmeyenlerin karşılaştığı ilk İlahi ceza, anlamamakla cezalandırılmalarıdır:

"Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatıldığı hâlde yüz çeviren ve elleriyle (yapıp) takdim ettiğini unutandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki anlamamaları için kalplerine perde germiş, kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur. Sen onları hidayete çağırsan bile, ebediyen doğru yolu bulamazlar." [1]

1. 18/Kehf, 57

"Yüce Allah, kendisine Allah'ın âyetleri hatırlatılıp hak ve batıl, hidâyet ve sapıklık açıkça beyan edildikten, gereği gibi uyarıldıktan ve teşvik olunduktan sonra o âyetlerden yüz çeviren kimseden daha büyük zalim ve daha büyük günahkâr olamayacağını haber vermektedir. Çünkü bu kişi, kendisine hatırlatılanlardan öğüt almaz, kötü yolundan da dönmez. Önceden işlediği günahları unutur ve bütün gizlilikleri çok iyi bilenin gözetimi altında olduğunu da aklına getirmez. Böyle biri, Allah'ın âyetleri kendisine gelmeyip bu âyetlerle kendisine öğüt verilmeksizin yüz çeviren kimseden -bu da zalim olmakla birlikte- daha büyük bir zalimdir. Çünkü bilerek ve göz göre göre isyan eden bir kimsenin günahı, öyle olmayana nispetle daha büyüktür. Yüce Allah da böyle bir kimseyi âyetlerinden yüz çevirip günahlarını unuttuğu, kendisi için, bilgisine rağmen kötü yolu tercih ettiğinden dolayı cezalandırır. Önündeki hidâyet kapılarını, kalbine perdeler germek suretiyle kapatır. Yani onun kalbi üzerine bu âyetleri işitse dahi iyice anlayıp kavramasını engelleyecek sağlam örtüler koyar. Artık böyle bir kimsenin kalbine bu âyetlerin ulaşması/yer etmesi mümkün değildir. 'Kulaklarına da bir ağırlık koyduk.' Yani âyetlerin kalbine ulaşmasına engel olacak ve onları yararlanacakları bir surette işitmelerini önleyecek şekilde onları sağırlaştırdık. Bu hale geldiler mi artık hidâyet bulma imkânları kalmaz. 'Bu yüzden sen onları doğru yola davet etsen bile onlar asla hidâyete gelmezler.' Çünkü hidâyete çağıran kimsenin bu çağrısını kabul etmesi umulan kişi, onu bilmeyen kimsedir. Bunlar ise her şeyi açıkça gördükten sonra körleştiler, hak yolunu öğrenip

onu terk ettiler, sapıklık yolunu görüp onu izlediler. Yüce Allah da onları, kalplerine kilit vurmak ve mühürlemekle cezalandırdı. Artık onların hidâyet bulmalarının bir çaresi ve yolu kalmamıştır. Bu âyet-i kerimede hakkı öğrendikten sonra terk eden kimse, haktan alıkonulmakla ve bir daha ona ulaşma imkânı kalmamakla korkutulmaktadır ki bu, böyle bir durumdan sakındırıp korkutan en büyük uyarıdır."[2]

Allah'ın ayetlerinin hatırlatıldığı insan, ya kendisi Kur'ân'ı okuyarak ya da bir başkası ona okuyarak ayetlere muhatap olan insandır. Bu insanın sorumluluğu, Allah'ın ayetlerini can kulağıyla dinlemesi, kör ve sağır gibi davranmamasıdır:

"Onlar, Rablerinin ayetleri kendilerine hatırlatıldığında sağır ve kör gibi davranmazlar. (Kulak kabartıp, anlamaya çalışırlar.)"[3]

Aksi durumda Yüce Allah, insanın kalbine perde gerip kulağına ağırlıklar bırakıyor. İlahi bir ceza olarak, yüz çevirdiği ayetler de ondan yüz çeviriyor. Artık Kur'ân'ı okusa da Kur'ân kendisine okunsa da anlamıyor. Çünkü Yüce Allah, Kitab'ı ile o kulun arasına manevi bir engel koyuyor.

Kitabı anlamak ve yaşamak için çabası olmayanlar, amellerinin cinsinden adil bir cezaya çarptırılıyorlar. Artık isteseler de anlamıyorlar. Üstelik bir marifetmiş gibi anlamadıklarını itiraf ediyorlar:

2. Tefsîru's Sa'dî, 3/160-161, Kehf Suresi, 57. ayetin tefsiri
3. 25/Furkân, 73

" 'Demişlerdi ki: 'Ey Şuayb! Söylediklerinin birçoğunu anlamıyoruz ...' '[4]

'Dediler ki: 'Kalplerimiz, (senin anlattıklarına karşı) kılıflıdır/kapalıdır.' (Hayır, öyle değil!) Bilakis, Allah küfürleri nedeniyle onlara lanet etmiştir. (Bu nedenle) pek az iman ederler.'[5]

Kalplerin kılıflı olması yani söylenenlerin/okunanların oraya nüfuz etmemesi, anlamamalarıdır.[6]

Yüce Allah kelamını kolaylaştırdığını, insanlar anlasın diye aynı meseleyi farklı üsluplar ve örneklerle açıkladığını haber verir:

'Andolsun ki biz, Kur'ân'ı öğüt alınması için kolaylaştırdık. Peki var mı öğüt alan?'[7]

'O (Kur'ân'la) muttakileri müjdeleyesin ve inatçı topluluğu uyarasın diye onu senin dilinle kolaylaştırdık.'[8]

'Elif, Lâm, Râ. (Bu,) ayetleri sağlamlaştırılıp (muhkem kılınmış) sonra da (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm ve (her

---

4. 11/Hûd, 91
5. 2/Bakara, 88
6. Bazı tefsir imamları bu ifadeyi "Kalplerimiz hikmetle/ilimle doludur. Senin anlattıklarına ihtiyaç/yer yok kalplerimizde." şeklinde tefsir etmiştir. İbni Kayyım (rh) bu tefsire yönelik şu açıklamaları yapar:
"Bu ayete 'Kalplerimiz hikmet dolu kaplar gibidir.' anlamını verenlerin görüşünü destekleyici hiçbir delil yoktur. Bunun Kur'ân'da bir benzeri de yoktur. İnsan kendini ilim ve hikmetle methederken böyle bir söz söylemez. 'Kalbim ilimle dolu bir kap gibidir, bilgin müminlerin kalpleri ilimle dolu kaplar gibidir.' şeklinde bir söz nerede görülmüştür?
Kap, iyi bir nesnenin kabı da olabilir kötü bir nesnenin de. Ayette ilim ve hikmet hiç anılmıyor. Kalp kaba benzetilmiş olsa bile onun mutlaka hikmet dolu bir kaba benzetildiğinden emin olunamaz. Bu son derece açık bir husustur." (Bedâiu't Tefsîr, 1/224, Bakara Suresi, 88. ayetin tefsiri)
7. 54/Kamer, 17
8. 19/Meryem, 97

şeyden haberdar) Habîr (olan Allah) tarafından detaylı olarak açıklanmış bir Kitap'tır.'[9]

'Elif, Lâm, Râ. Bu, apaçık/açıklayıcı Kitab'ın ayetleridir.'[10]

'De ki: 'Tam/apaçık/en üstün/en etkili hüccet Allah'a aittir. Şayet dileseydi hepinizi hidayet ederdi.' '[11]

Batıl/Muharref din sahipleri bunca İlahi beyana rağmen, ısrarla Kitab'ın anlaşılmaz olduğunu; onu anlamak için sayısız ilim bilmenin zorunlu olduğunu, hiç kimsenin Allah'ın nihai muradını bilemeyeceğini; dahası, Kitab'ı çok okuyanların delirme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu iddia ederler. Zira onlar Kitab'ın okunmasını istemezler. Şayet insanlar Kitab'ı okuyacak olsa onların uydurduğu/tahrif ettiği dinin, Allah'ın (cc) indirdiği dinle ilgisi olmadığını görecek, anlayacaklar. Kitab'ın birçok ayette tahrifçilere ve tahrif yöntemlerine işaret ettiğini fark edecek, aydınlanacaklar. İnsanların Kitab'ı okumasını istemezler; çünkü, bir yerde tahrif varsa orada din üzerinden çıkar elde eden bir zümre mutlaka vardır. İnsanların Kitab'ı okuması onların ekmeğine kan doğrayacak, tekerlerine çomak sokacaktır. Kur'ân'ı yüzeysel okusa dahi ilk etapta şunu görecektir: Kur'ân'ın anlattıkları bu tahrifçi zümrenin gündeminde, tahrifçi zümrenin anlattıkları da Kur'ân'ın gündeminde yoktur."[12]

Kur'ân'ı anlamama cezası inkârcı kâfirlere özel bir durum değildir. Her insan Kur'ân'ı terk ettiği ve ondan yüz çevirdiği

9. 11/Hûd, 1
10. 12/Yûsuf, 1
11. 6/En'âm, 149
12. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 430-432

oranda bu cezaya çarptırılır. Kâfir külliyen Kur'ân'ı anlamamakla cezalandırılıyorsa mümin de Kur'ân'daki incelikleri ve kalbi onaran şifa nüktelerini anlayamıyor. Allah Resûlü (sav) Kur'ân'a inandığı hâlde onu anlamayanlara Haricileri örnek veriyor, onlar hakkında şöyle buyuruyor: [13]

Ebu Said El-Hudrî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Ali ibni Ebi Talib (ra), Allah Resûlü'ne (sav) Yemen'den tabaklanmış bir deri içerisinde toprağından ayrıştırılmamış azıcık bir altın gönderdi. Allah Resûlü (sav) altınları şu dört kişi arasında paylaştırdı: Uyeyne ibni Bedr, Akra'a ibni Hâbis, Zeyd El-Hayl ile Alkame ya da Âmir ibni Et-Tufayl.

Ashabdan bir adam, 'Biz buna bu adamlardan daha bir hak sahibiyiz.' dedi.

Bu söyledikleri Allah Resûlü'ne (sav) ulaşınca Allah Resûlü şöyle dedi: 'Ben gökte bulunanın eminiyken, bana sabah akşam semanın haberi geliyorken bana güvenmiyor musunuz?'

Gözleri çökük, yanağının elmacık kemikleri çıkık, alnı yüksek, gür sakallı, başı tıraşlı, izarını yukarı çekmiş bir kişi ayağa kalkarak, 'Ey Allah'ın Resûlü, Allah'tan kork!' dedi.

Allah Resûlü ona, 'Yazıklar olsun sana! Yeryüzündekilerin arasında Allah'tan en çok korkması gereken kişi ben değil miyim?' dedi.

Sonra adam arkasını dönüp gitti.

Halid ibni Velid, 'Ey Allah'ın Resûlü, bu adamın boynunu vurayım mı?' dedi.

13. bk. Hecru'l Kur'âni'l Azîm Envâuhu ve Ahkâmuh, s. 74-76

Allah Resûlü (sav), 'Hayır, belki namaz kılıyordur.' buyurdu.

Halid, 'Ama nice namaz kılan var ki kalbinde olmayan şeyleri diliyle söylüyor.' dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), 'Ben ne insanların kalplerini açmakla ne de onların karınlarını yarmakla emrolundum.' buyurdu.

(Ebu Said devamında şöyle dedi:) Sonra Allah Resûlü (sav) o kişi dönüp giderken arkasından bakıp şöyle buyurdu: 'Şunun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki bunlar Allah'ın Kitabı'nı güzel bir şekilde okuyacaklar. Fakat Kur'ân'ın lezzeti onların boğazından aşağı geçmeyecektir. Onlar okun hedefini delip geçtiği gibi dinden çıkacaklardır.'

Zannederim Allah Resûlü (sav), 'Kasem olsun, eğer onlara yetişecek olursam, Semûd Kavmi'nin helak edildikleri gibi onları öldürürüm.' dedi. "[14]

Câbir ibni Abdullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü (sav) Huneyn'den dönerken Cirâne'de kendisine bir adam geldi. Bu sırada Bilal'in elbisesinin içerisinde gümüş vardı. Allah Resûlü (sav) bu gümüşten alıp halka dağıtıyordu.

İşte bu gelen adam, 'Ey Muhammed! Adaletli ol!' dedi.

Allah Resûlü de (sav), 'Sana yazıklar olsun! Eğer ben adaletli olmazsam kim adaletli olabilir? Eğer ben adaletli olmazsam çok zarar görürsün.' dedi.

14. Buhari, 4351; Müslim, 1064

Ömer ibni Hattab da (ra), 'Ey Allah'ın Resûlü, bırak beni şu münafıkı öldüreyim.' dedi.

Allah Resûlü (sav) ise, 'İnsanların, benim ashabımı öldürdüğümü konuşmalarından Allah'a sığınırım. Şüphesiz bu ve bunun arkadaşları, Kur'ân okurlar, ama okudukları boğazlarının altına geçmez. Okun, avı delip çıktığı gibi İslam'dan çıkarlar.' dedi." [15]

Hariciler çokça Kur'ân okuyan bir topluluktur. Ancak Kur'ân onların boğazından aşağıya inmez, kalplerine ulaşmaz. Bu nedenle katı kalpli, kaba saba, bedevi ruhlu insanlardır. Peki, onların Kur'ân'ı anlamamalarının nedeni nedir? Allah Resûlü'nün (sav) verdiği haberin bağlamını dikkatle okuyunca sorumuzun cevabını alırız. Hatırlayın; Kur'ân'a karşı sorumluluklarımızdan biri, Kur'ân'ı, Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklarla okumaktı. [16] Bu kaynakların başında da Allah Resûlü'nün sünneti gelmekteydi. [17] Hariciler Kur'ân'ı, Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklardan bağımsız okuyan insanlardır. Bu nedenle de Kur'ân'ı anlayamazlar. Şöyle ki; Allah Resûlü (sav) ganimet mallarını dağıtıyor. Bazı insanlara fazla veriyor, bazılarına az veriyor. Harici olanlar bunun adaletsiz, Allah'tan (cc) korkulmadan yapılan bir dağıtım olduğuna inanıyor. Oysa Kur'ân'ı, Kur'ân'ın gösterdiği kaynaklarla okusalar şunu göreceklerdir:

– Nebi (sav) Kur'ân'ın tebliğcisi ve açıklayıcısıdır. Bu dağıtım usulü, Kur'ân'da özü anlatılan savaş gelirlerinin dağıtımının açıklaması, hayata geçirilmiş hâli olabilir.

15. Müslim, 1063
16. bk. s. 351, Kur'ân'ı Kur'ân'ın Gösterdiği Kaynaklarla Birlikte Okumak
17. bk. s. 355, Kur'ân'ı Allah Resûlü'nün Sünnetiyle/Siretiyle Okumak

– Allah (cc) onu bize örnek kılmıştır. Onun (sav) davranışı örnek bir dağıtım modeli olabilir.

– Allah Resûlü'ne (sav) savaş gelirlerinden verilen bir hak vardır. Kendi hakkından dağıtıyor olabilir.

– Gönlü İslam'a ısındırılmak istenenlere kamu (zekât) malından verilen belirli bir pay vardır. Allah Resûlü (sav) onu veriyor olabilir.

– Allah Resûlü (sav) o ân, yeni inen bir hükümle amel ediyor olabilir.

– Müminler adına bir tasarrufta bulunup onlara ait hakkı İslam'ın maslahatı için harcıyor olabilir.

Hariciler Kur'ân'ı Nebi'den (sav) kopardığı için onu anlamamakla cezalandırılmıştır. Bugün de çokça Kur'ân okumalarına rağmen gündemi Kur'ân'ın gündemi olmayan, Kur'ân'ın düşman ilan ettikleriyle sorunu bulunmayan, Kur'ân'ın ahlakını üstünde taşımayan… insanlara dikkat edin. Büyük çoğunluğu Kur'ân'ı çokça okumaktadır. Ancak onu, yine onun gösterdiği kaynaklardan kopardıkları için anlamamaktalardır. Yaşadıkları hayatın Kur'ân'da hiçbir karşılığının olmadığını, Kur'ân'ın anlattığı, iman üzere olan topluluklardan hiçbirine benzemediklerini dahi görememektelerdir…

Müjde!

Bir insan Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmediği için cezalandırılabilir, onu anlamayabilir. Şayet bir mümin Kur'ân ile arasına engel girdiğini fark ediyorsa cezalandırıldığını anlamalıdır. Bununla birlikte asla ümi-

dini kesmemeli, Rabbine yönelmelidir. Değil mi ki kalpler onun elindedir; kalbe perde, kulağa ağırlık koymaya gücü yeten, onu kaldırmaya da güç yetirir. Ayrıca Kur'ân'dan yüz çevireni cezalandıracağını bildiren Rabbimiz, bir ayet sonra kalpleri yumuşatan müjdeyi verir. Allah, El-Ğafûr'dur, merhamet sahibidir. Yeter ki kul O'nun (cc) rahmet ve mağfiretine talip olsun:

"Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatıldığı hâlde yüz çeviren ve elleriyle (yapıp) takdim ettiğini unutandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki anlamamaları için kalplerine perde germiş, kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur. Sen onları hidayete çağırsan bile, ebediyen doğru yolu bulamazlar. **Senin Rabbin (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) El-Ğafûr ve merhamet sahibidir.** Şayet işledikleriyle onları yargılasa azabı çarçabuk onlara ulaştırırdı. (Hayır, öyle değil!) Bilakis, onların (azapla) buluşma zamanları vardır ve ondan (korunacak) bir sığınak bulamayacaklardır." [18]

2. Batıl Kaynaklara Müptela Olmak

"Allah katından, yanlarında olan Kitab'ı doğrulayan bir resûl kendilerine geldiğinde, kendilerine Kitap verilenlerden bir grup bilmiyorlarmış gibi Allah'ın Kitabı'nı sırtlarının gerisine attılar." [19]

"Kitab'ı sırtlarının gerisine atarak ona karşı ilgisiz kalan Yahudiler, bu davranışları sebebiyle sihir ve şeytanların uydurduğu yalanlara uymakla cezalandırılırlar. Vahiyden

18. 18/Kehf, 57-58
19. 2/Bakara, 101

yüz çeviren ve vahye karşı ilgisiz kalan her toplum, dünya ve ahiretlerini hüsrana uğratacak bir batıla uymak durumunda kalırlar. Bir sonraki ayet, bu hakikati anlatmaktadır."[20]

"(Ve tuttular) şeytanların Süleyman'ın mülkü üzerine uydurdukları (batıl yalanların) peşine takıldılar. Süleyman kâfir olmadı fakat şeytanlar kâfir oldular…"[21]

Şimdi, Bakara Suresi'nin 101. ve 102. ayetlerine daha yakından bakalım: Kur'ân'ı anlama ve yaşama sorumluluğunu yerine getirmeyenler, Kur'ân'ı sırtlarının gerisine atmış olurlar. 101. ayette ifade edilen "sırtlarının gerisine atmak/nebezuhu verae zuhurihim" ifadesini gözünüzün önüne getirdiğimizde bu **benzetmeyle** anlatılmak istenen şeyi daha iyi anlayacağız. İnsan neyi arkaya doğru fırlatır? İşi biten, önemsemediği, kurtulmak istediği şeyleri. Aslında onlar gerçek anlamda Kitab'ı fırlatmış değiller. Fakat Kitab'ı o kadar hayatın dışına itmişler ki, bir şeyi tutup arkalara atan insan durumuna düşmüşler. Bu davranışlarından hemen sonra hayatlarına yeni bir şey girmiş: "(Ve tuttular) şeytanların Süleyman'ın mülkü üzerine uydurdukları (batıl yalanların) peşine takıldılar." İlk etapta iki ayet arasında bağ yokmuş gibi görünüyor, fakat var. Zira onların şeytan uydurmasına (sihre) tabi olması, bir önceki ayete atfedilmiş. Bu nedenle iki cümlenin birbirine atfedilmesinin bir anlamı olmalıdır.[22] İşte bu anlam, Kitab'ı geriye atmaları sonucu ona alternatif bir şeylere, batıla uymaktır.[23] Zira

20. Tevhid Meali, s. 14, Bakara Suresi, 101. ayetin açıklaması
21. 2/Bakara, 102
22. bk. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 1/626, Bakara Suresi, 101-102. ayetlerin tefsiri
23. Hedâiku'r Revhi ve'r Reyhân, 2/112, Bakara Suresi, 101-102. ayetlerin tefsiri

Allah (cc), Kitab'ını bilgi kaynağı, yol rehberi ve arındırıcı olarak gönderir. İnsana verilen en büyük nimet, Rabbiyle iletişim kurabileceği bir kaynağın her ân yanında, elinin altında olmasıdır. İnsan bu kaynaktan yüz çevirirse nimete nankörlük eder. Amelinin cinsinden bir cezayla cezalandırılır. Allah'ın Kitabı'nı önemsemediği için önemsiz şeylere tabi olmakla değersizleştirilir…

Her birimiz biliyoruz ki tabiat boşluk kabul etmez. Kitaptan yüz çevirenlerin karşı karşıya olduğu boşluk da mutlaka bir şeyle dolar. Boşluğu dolduran o şey, biraz da İlahi bir ceza olarak bireyi/toplumu değersizleştiren, iyice saptıran bir şeydir:

"Kaderî sırlardan ve ilahî hikmetlerden biri, yararlı olan ve kendisiyle yararlanma imkânı bulunan şeyleri terk ederek onlardan yararlanmayan kimsenin, kendisine zarar verecek şeylerle uğraşmakla müptela kılınmasıdır. Rahman olan Allah'a ibadeti terk eden, putlara ibadet belasıyla karşı karşıya kalır. Allah'a muhabbeti ve O'ndan korkup ummayı terk eden, Allah'tan başkasına muhabbet beslemek, O'ndan başkasından korkmak ve ummak belasına müptela olur. Malını Allah'a itaat uğrunda infak etmeyen kimse şeytana itaat uğrunda harcar. Rabbinin huzurunda boyun eğmeyi terk eden kimse kulların önünde boyun eğme belasına mahkûm olur. Hakkı terk eden de batıla müptela olur. Aynı şekilde yahudiler de Allah'ın Kitabını terk ettikleri için şeytanların, Süleyman'ın hükümranlığına dair okuyup uydurdukları büyülere tâbi oldular. Çünkü şeytanlar insanlara büyüyü göstermiş ve Süleyman aleyhisselam'ın

büyücülük yaptığını ve bu büyücülük vasıtasıyla büyük bir egemenlik ve saltanata eriştiğini iddia etmişlerdi. Oysa şeytanlar bu iddialarında yalan söylemektedirler. Süleyman asla büyücülük yapmamıştır. Aksine gerçeği ve doğruyu dile getiren yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Hâlbuki Süleyman büyüyü öğrenmek suretiyle 'kâfir olmadı' ve dolayısıyla büyücülüğü öğrenmedi. Fakat bu hususta 'şeytanlar kâfir oldular'. İnsanlara büyüyü … öğretiyorlardı.' "[24]

Günümüz toplumları Kur'ân'dan yüz çevirmiş, onu anlama ve yaşama sorumluluklarını yerine getirmemişlerdir. Bugün hurafe, tılsım, menakıb… tarzı kitaplara duyulan ilgi; İlahi bir cezadır. Beş yaşındaki çocukların hayal dünyasını anımsatan kitapların yüzlerce baskı yapması, yıllarca ders diye okutulması ve ondan bereket hasıl olacağına inanılması, Yüce Allah'ın Kur'ân'dan yüz çeviren toplumlara verdiği manevi cezalardandır.

3. Emani/Kuruntu Toplumuna Dönüşmek

"Onların içinden Kitab'ı bilmeyen ümmiler vardır. (Kitab'a dair) birtakım emaniyye/kuruntuya/kulaktan dolma bilgiye sahiplerdir ve onlar yalnızca zannetmektelerdir."[25]

Kitab'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyen Ehl-i Kitap, manevi bir ceza olarak emani/kuruntu toplumuna dönüşmüştür. Kitap ellerindedir; ancak Kitab'a dair bilgileri; kulaktan dolma, yalan yanlış, zan cinsinden bilgilerdir. Yüce Allah onları Kur'ân'ı okumaktan, okusalar da anlamaktan mahrum etmiştir.

24. Tefsîru's Sa'dî, 1/117, Bakara Suresi, 102. ayetin tefsiri
25. 2/Bakara, 78

Kitab'ın emaniyye çevrilmesi; emani kelimesinin Arap dilindeki anlamı ve Kur'ân'daki kullanımlarıyla birlikte üç ayrı anlamda açıklanmıştır: [26]

"a. İbni Abbas (ra) ve Mücahid kelimeyi 'yalan' olarak tefsir etmişlerdir. Yani onlar Kitab'a dair yalan yanlış bilgilere sahiplerdir ve insanların uydurduğu bilgileri Kitab'ın bilgisi sanmaktalardır.

b. Katade (rh) kelimeyi 'kuruntu/temenni' olarak tefsir etmiştir. Kur'ân'ın farklı ayetlerinde de bu anlamda kullanılmıştır. [27] Yani onların bir takım temennileri vardır (cennete girecekleri, üstün oldukları vb.) ancak bu temennileri Kitap doğrulamaz.

c. Zeccac ve Kisai (rh) kelimeyi 'yüzünden okuma/tilavet' olarak tefsir etmişlerdir. Hac Suresi'nin 52. ayetinde kelime bu anlamda kullanılmıştır. Yani Kitab'ı fıkhetmeden, anlamaksızın yalnızca yüzünden okurlar.

Kitab'ı emaniyye çevirmek; yalan yanlış bilgileri Kitab'a arzetmeden, kitabi bilgi diye kabul etmektir.

Kitab'ı emaniyye çevirmek; anlamadan, sırf hatim devirmek için Kitab'ı okuyup, anlamadığı Kitab'ı çokça okumuş olmakla övünmektir (tekasür).

Kitab'ı emaniyye çevirmek; anlamadığı ve yaşamadığı, onunla hükmetmediği ve rehber edinmediği, ihtilaflarda hakem kılmadığı ve onunla cihad etmediği... Kitab'ın kendini cennete götüreceğini temenni etmektir.

26. Zâdu'l Mesîr, 1/108-109, Bakara Suresi, 78. ayetin tefsiri
27. bk. 4/Nisâ, 119, 123; 57/Hadîd, 14

Şu bir gerçek: Bir Allah'ın indirdiği munezzel/indirilmiş din vardır. Bu, Kitap ve onu tebliğ edip açıklayan Resûl'dür. Bir de şeytanın temennilerle/kuruntularla uydurduğu muharref/uydurulmuş din vardır. Bu da hurafeler, menkıbeler, din adına vahye dayanmaksızın uydurulan bilgilerdir.[28] "[29]

Yüce Allah'ın seçtiği emani kelimesi gerçekten ilginçtir. Kelimenin üç anlamı düşünüldüğünde seçimdeki hikmet ve incelik daha iyi anlaşılır. Bir kitaba mensup tüm cahilî toplumların, Kitap ile kurdukları hastalıklı ilişki tek bir kelimeyle ifade edilmiştir. Zira tüm cahilî toplumlar Kitab'ı anlamaksızın yüzünden okurlar. Kitab'a dair yalan yanlış bilgilere sahiplerdir. Kitab'ı hakkıyla okuyup yaşamadıkları hâlde Kitab'ın onları cennete götüreceğine inanırlar.

Emani toplumu olmak, manevi bir cezadır. Kitab'a gerekli ehemmiyet gösterilmediği için toplum bünyesini saran manevi bir kanser gibidir. Toplumun elinde Kitap olmasına rağmen, Kitap'tan istifade edememektedir. Böyle toplumlar Kitab'ı yalnızca okur; başkalarının elleriyle yazıp "Bu, Allah'tandır." dediği kitapları ise okur, anlar, ezberler, ders yaparlar. Bir sonraki ayette Yüce Allah şöyle buyurur:

"Az bir dünyalık elde etmek için elleriyle kitap yazan, sonra da: 'Bu, Allah'ın katındandır.' diyenlere yazıklar olsun. Elleriyle yazdıklarından ötürü yazıklar olsun onlara! (Uydurdukları kitaplar için: 'Allah tarafından yazdırıldı.' diyerek) elde ettikleri kazançtan ötürü de yazıklar olsun onlara."[30]

28. Ayrıca bk. 4/Nisâ 105; 7/A'râf, 170
29. Tevhid Meali, s. 11, Bakara Suresi, 78. ayetin açıklaması
30. 2/Bakara, 79

Emani toplumuna işaret eden ayet, aslında bir hakikate daha işaret eder. O da şudur: Emani toplumunu tanıtan 78. ayet, önceki ayetlere atfedilmiştir. Önceki ayetler şöyledir:

"İçlerinden bir grubun, Allah'ın kelamını dinleyip iyice anladıktan sonra, bile bile tahrif ediyor olmalarına rağmen, size inanacaklarını mı umuyorsunuz? İman edenlerle karşılaştıkları zaman: 'İman ettik.' derler. Kendi aralarında baş başa kaldıklarında ise şöyle derler: 'Ne diye Allah'ın size açtığı sırlarınızı onlara anlatıyorsunuz? Allah katında aleyhinize delil olarak kullansınlar diye mi? Akletmez misiniz?' (Yoksa onlar) gizlediklerini ve açıktan yaptıklarını Allah'ın bildiğini bilmiyorlar mı?" [31]

Buna göre ayet şunu söylemektedir: Bile bile Kitab'ı tahrif edenlerin size inanmasını nasıl bekleyebilirsiniz? Aynı şekilde Kitab'ı okuduğu hâlde anlamayan, Allah'ın sözü yerine kuruntularla ilgilenen cahillerin size inanmasını nasıl bekleyebilirsiniz? Yüce Allah burada müminlere, iman etmesi çok zor olan iki sınıfı tanıtmıştır. İlki, bile bile haktan yüz çeviren, ikincisi de Kitap ile ilişkisi tilavetten ibaret olan insanlar. [32]Ayetteki bu incelik, bir şeye daha işaret eder: Kitab'ı emaniyye çevirenler, adım adım imandan uzaklaşırlar. Onlar ile iman arasına manevi engeller konur. Aslında bu da amelin cinsinden bir cezadır. Kitab'ı emaniye çevirenler onu değersizleştirirler. Yüce Allah da onları değersizleştirir, insanı değerli kılan imandan uzak tutar.

31. 2/Bakara, 75-77
32. bk. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 1/573, Bakara Suresi, 78. ayetin tefsiri

4. Dar Bir Yaşama Düçar Olmak

"... Benden size bir hidayet gelecek. Kim de benim hidayetime uyarsa, o sapmayacak ve bedbaht olmayacaktır. Kim de zikrimden (göndereceğim Kitaplardan) yüz çevirirse, şüphesiz ki ona sıkıcı/dar bir hayat vardır..." [33]

Yüce Allah Âdem (as) ve eşini yeryüzüne indirdiğinde onlara böyle seslenmiştir. Yani insanın yeryüzü imtihanı, okuduğumuz bu buyrukla başlamıştır. Buna göre Yüce Allah insana hidayet gönderecektir; o hidayete tutunanlar sapmayacak ve bedbaht olmayacaktır. Hidayetten yüz çevirenler ise dar bir hayatla cezalandırılacaktır. Bu da Zikir'den/Kur'ân'dan yüz çevirmenin manevi cezasıdır.

Bu manevi cezayla ilgili Seyyid Kutup (rh) şu satırları kaleme almıştır:

"Cenabı Allah ile bağını koparan, onun engin rahmetiyle alâkasını kesen insanın hayatı ne kadar bolluk ve eğlence içerisinde geçerse geçsin sıkıntılarla doludur ve darlıktadır. Her şeyden önce Allah'a bağlanıp O'na güvenini yitirmenin sıkıntısını çeker. Kararsızlıkların, kuşkuların ve dengesizliklerin sıkıntısı içerisindedir. İhtirasların ve endişelerin sıkıntısı içerisindedir. Elinde olan şeylere hırsla, sarılır. Onları kaybetmekten endişe eder. Arzu ve heveslerin yıldırımları arkasında koşar, kaybettiği her şeye yanarak ve tutuşarak sıkıntıya düşer. Ve bir kalp yalnız ve yalnız Allah'ın huzurunda güven duyar, huzur bulur. Ancak ve ancak Allah'ın kopmaz ipine bağlanınca rahatta olduğunu hisseder ve emniyet bulur. Şüphesiz ki imanın verdiği

33. 20/Tâhâ, 123-124

huzur insan hayatını kat kat uzatır, genişletir, derinleştirir ve enginleştirir. İmandan mahrumiyet ise öyle bir bahtsızlıktır ki yeryüzünde hiçbir ihtiyaç ve mahrumiyet ona denk olamaz."[34]

Burada bir soru soralım: Neden Kur'ân'dan değil de "zikrimden yüz çeviren" dedi ayet? Neden Kur'ân'ın isimlerinden birine değil de öğüt/hatırlatma anlamına gelen zikir sıfatına vurgu yapıldı? Sorumuzun cevabı şudur: Kur'ân ile hemhâl olan mümin, Yüce Allah'a yönelmiş, O'nun uzattığı ipi tutmuş, O'nun kulluk yoluna astığı kandillerin ışığında yürümüştür… Unuttuğunda hatırlatan, yorulduğunda ona güç veren, gaflete düştüğünde önceliklerini belirleyen bir yol arkadaşına, bir muallime sahiptir. Beşerî zaafları ile Allah'a (cc) kulluğu arasındaki dengeyi, Kitab'ın öğütleriyle kurar… Kur'ân'dan yüz çeviren insan, çölde fırtınaya tutulmuş ve yolunu kaybetmiş insan gibidir. Evvelemirde hangi yöne gideceğini bilemez. Nereye yönelirse yönelsin hep aynı noktada fasid bir dairede dönüyor hissi içindedir… Bir kul, bir insan, bir eş, bir baba, bir arkadaş… olarak türlü sorumlulukları vardır. Ancak neyi önceleyeceği konusunda kalbi/zihni bulanıktır… Ne yaparsa yapsın, tatmin duygusundan uzaktır… Çünkü yaşam evini sağlam bir temel, muhkem bir zemin üzere kurmamıştır… Çok basit bir örnek verelim: Bugün Kur'ân ile bağını koparan bir ebeveyn çocuğunu nasıl yetiştirecektir? Okulda verilen eğitim başka, pedagogların söylediği başka, geleneğin dediği başkadır… Örneğin çocuğuna kaç yaşında namaz kıldıracaktır? Nebi (sav), "Önce alıştır,

34. Fî Zılâl-il Kur'ân, 10/86-87, Tâhâ Suresi, 124-127. ayetlerin tefsiri

sonra kıldır." buyuruyor. Kur'ân da, "Nebi'ye itaat et." diyor. Öğretmen ise bunun çocuk için baskı olacağını söylüyor. Tüm şirk/nifak toplumlarında olduğu gibi geleneğin kafası karışık: Namaz kılsın; ama derslerini aksatmayacak, aşırı kaçmayacak ve mümkünse anne babayı zora sokmayacak şekilde kılsın ... Muhafazakâr pedagog başka, laik pedagog başka, demokrat olan bambaşka şeyler söylüyor. Gözünün aydınlığı, ömrünün baharı çocuğuna tek bir şey öğretirken bile kalbi daralıyor ebeveynin. Ondan bile huzur alamıyor. Oysa Kur'ân apaçık, "Nebi'ye kulak ver." diyor. Salih çocuk İsa'dan, Yahya'dan, İshak'tan ve İsmail'den (as) bahsediyor. Hikmet sahibi Lokman'ın oğluna öğütlerini müminlere tilavet ediyor. Din eğitiminin çocukluktan başladığının altını kalın kalın çiziyor. Bu netlikten mahrum ebeveyn ise farklı sesler arasında daraldıkça daralıyor...

Kur'ân'dan yüz çevirenlere verilen bu manevi ceza kalple, yürekle ve sineyle ilgili bir meseledir. Dar yaşam ifadesinin maddi imkânlarla bir ilgisi yoktur. Nice geçimi dar, gönlü geniş insan; nice de geçimi geniş, gönlü dar insan vardır. Zaten Araplar ayette geçen "denk" ifadesini, zorlu işler için kullanır. Kur'ân'dan yüz çeviren insana hayat zorlaştırılır. Eşiyle, çocuğuyla, yakınlarıyla, hepsinden öte öz nefsiyle sorun yaşar. Âdeta bir el tüm işlerine müdahale ediyor ve zorlaştırıyordur. Bugün psikiyatri servislerinde yaşanan yığılmanın bir nedeni de Kur'ân'dan yüz çevirmektir. [35] İnsanlar sıkıntı içindedir, kalabalıklar içinde yalnızdır. Öz

35. Bir amele, bir hamal, bir apartman görevlisi psikiyatra gitmez. Psikiyatra giden belli ekonomik koşullara ve belli kültür düzeyine sahip insanlardır. Bu bile, ayette zikredilen dar yaşamın ekonomik koşullarla ilgili olmadığını göstermektedir.

nefisleriyle, ebeveynleriyle, aileleriyle anlam veremedikleri sıkıntılar yaşamaktadır. Aynı dili konuşmalarına rağmen anlaşılmadıklarından şikâyet etmektelerdir. İşte bu sıkıntıların kaynağında İlahi bir cezalandırma vardır.

5. Şeytanın Bağlanması/Şeytanın Dostluğunu Kazanmak

"Kim de Er-Rahmân'ın zikrinden yüz çevirirse, ona bir şeytan bağlarız da (hep) onunla beraber olur. Hiç şüphesiz o (şeytanlar), onları yoldan alıkoyar, onlarsa doğru yolda olduklarını sanırlar. Sonunda bize geldikleri zaman (şeytana) der ki: 'Keşke benimle senin aranda, doğuyla batı arası kadar mesafe olsaydı. Ne kötü arkadaşsın.' Bugün (hiçbir şey) size fayda vermez. Çünkü zulmettiniz. Hiç kuşkusuz, azapta da ortaksınız." [36]

Kur'ân'dan yüz çevirmenin iki ayrı cezası zikredilmiştir:

– İlki, insana bir şeytanın bağlanması, şeytanın ona arkadaş kılınmasıdır:

"Rahmân'ın zikrinden yüz çevirmek (ve men ye'şu) diye meal verdiğimiz cümledeki fiilin kök anlamı karanlık, kapalılık, bir şeyin tam açıklığa kavuşmaması manasındadır. Güneşin batımından sabah vaktine kadar yaşanan karanlığa aynı kökten i'şa denir. [37] Karanlıkta kalan insan, körleşmez, yalnızca görme kabiliyeti kısıtlanır. Kelimeye dair verdiğimiz bu kısa bilgiden yola çıkarak ayete dair şunları söyleyebiliriz: Allah'ın zikrinden iki türlü yüz çe-

36. 43/Zuhruf, 36-39
37. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 4/322, a-ş-v maddesi; El-Mufredât, s. 567-568, a-ş-e maddesi

virme vardır. Biri külliyen yüz çevirmektir, diğeri insanın kendini karanlıkta bırakması, görüşünü bulanıklaştırması anlamındadır. Tam anlamıyla körleşmemiştir, fakat tam anlamıyla da görmüyordur.[38] Bugün nefsine zulmeden birçok Müslim, Yüce Allah'ı zikretmeyi tamamen terk etmez. Daha ziyade O'nun zikrine karşı bulanık görüşlü, yarım yamalak, Kur'ân'ın ifadesiyle "az zikretmek" durumunda kalır. Allah (cc) bu durumdaki insanlara bir şeytan bağlayacağını bildirir. İnsana bağlanan şeytan, onun karînîdir. Karîn, yani insana bitişik olan, her daim yanında olan…

Demek ki insanın şeytanla yakınlık veya uzaklığını belirleyen etkenlerden biri de Allah'ı (cc) zikretmekle olan ilişkisidir. Yüce Allah'ı zikretmeyi tamamen unutan kişi, şeytanın hizbindendir; onun hâkimiyeti altına girmiştir.[39] Allah'ı zikretmekten tamamen yüz çevirmeyip zikirden gafil olanlar ise şeytanın arkadaşlığına maruz kalır.[40] Yüce Allah'ı çokça ananlar ise korunaklı bir kalede İlahi koruma altındadır."[41]

– İkincisi, şeytanın arkadaş olduğu insanları saptırmasıdır. Muhtemelen bu insanlar, şeytan onları Allah (cc) ile aldattığı için kendilerini hidayet üzere zannederler. Bu aldanma hâli kıyamete dek devam eder. Gözlerden örtülerin kalktığı, her şeyin ayan beyan ortaya çıktığı o gün, insan başına gelen felaketi anlar. Anlar, ama ne fayda?

38. Denebilir ki; anlamı bu olan bir fiile nasıl "yüz çevirme" meali verilir? Kelimeye yüz çevirme anlamı katan عن/an harf-i ceridir. Araplar bir fiile bir diğer fiilin anlamını katmak istediklerinde, anlamı katılmak istenen fiili geçişli yapan harf-i cer/yardımcı edat kullanırlar (bk. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, 8/372; Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 25/209, Zuhruf Suresi 36-39. ayetlerin tefsiri)

39. bk. 58/Mücadele, 19

40. bk. 43/Zuhruf, 36

41. Yayına Hazırladığımız, Vahyin Rehberliğinde Hicr Suresi Tefsirimizden

"Dünyada başına bir felaket gelen insan, başkalarının da aynı felakete uğradığını görünce acıları hafifler ve onlarla teselli bulur. Bu yüzden Allah Teâlâ, Cehennem azâbına çarptırılan kimselerin bu şekilde acılarının ve ızdıraplarının hafiflemeyeceğini haber verdi. Cehenneme sürüklenen kimse, arkadaşının azâb çekmesini görünce ne rahatlar ne de neşesi yerine gelir. Başkalarının da kendisiyle birlikte azâb görmesi onun için bir teselli ve rahatlama vesilesi olmaz. Hâlbuki dünya hayatında felaket geniş çaplı olunca, bir teselli kaynağı haline gelir. Nitekim Hansâ'nın kardeşi Sahr için yaktığı şu ağıtta da bu durum görülmektedir:

فلولا كثرةالباكين حولي على إخوانهم لقتلتُ نفسي

ومايبكون مثل أخي ولكن أعزي النفس عنه بالتأسي

Etrafımda kardeşlerine ağıt yakanlar çok olmasaydı

Hiç tereddüt etmeden kıyardım canıma...

Bu insanlar kardeşime ağıt yaktıkları gibi kimseye ağıt yakmadılar

Bu yardımlaşma ile avuturum kendimi...

Allah Teâlâ Cehennem ehline bu kadarcık bir rahatlamadan bile mahrum bırakmıştır. Nitekim onların fayda göremeyecekleri şu şekilde ifade edilmiştir: 'Zulmettiğiniz için bugün (pişmanlık) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz, azâbda ortaksınız.' "[42]

42. Bedâiu't Tefsîr, 3/624, Zuhruf Suresi, 36-37. ayetlerin tefsiri

6. İnsî Şeytanlara/Müstekbir Tağutlara Kulluk

" 'Kâfirler dediler ki: **'Bu Kur'ân'a da onun öncesinde gelmiş (Kitaplara da) inanmayız.'** Sen, o zalimleri Rabblerinin huzurunda durdurulurken bir görseydin! Birbirlerine laf atarlar. **Zayıf bırakılmış (mustazaflar), büyüklenen (müstekbirlere) derler ki:** 'Siz olmamış olsaydınız biz, müminler olurduk.' Müstekbirler, mustazaflara derler ki: 'Hidayet size geldikten sonra, biz mi sizi ondan alıkoyduk? (Hayır, öyle değil!) Bilakis sizler, suçlu günahkârlardınız.' Mustazaflar, müstekbir olanlara derler ki: 'Bilakis (işiniz gücünüz) gece gündüz hile (yapmaktı) … (Çünkü) siz, Allah'a karşı kâfir olmamızı ve O'na ortaklar koşmamızı emrediyordunuz bize.' Azabı gördüklerinde (için için yanarak) pişmanlıklarını gizleyecekler. Biz, kâfirlerin boynuna zincirli halkalar geçirdik. (Ne yani) yaptıklarından başkasıyla mı cezalandırılacaklardı?' [43]

Onlar, 'Kur'ân'a inanmayız!' dedikten sonra müstekbirlerin ağına düşmüştür. Onların kurduğu tuzakları, halkı sömürmek için oynadıkları oyunları, olayların ardındaki hakikatleri görememişlerdir. Zira vahyin aydınlatan, yol gösteren, basiretli kılan hidayetinden mahrum olmuşlardır. Vahyin rehberliğinden mahrum olunca sinsi ve kurnaz müstekbirlerin ayak oyunlarını fark edememiş ve mustazaflaşmışlardır. Hem geçmişte hem de bugün müstekbir tağutların türlü oyunları olmuştur. Onlar, toplumu din ve emek yönünden sömürmek, imtiyazlı grupların çıkarlarını korumak ve mustazaf halkı uyuşturmak için çeşitli hilelere başvururlar. Yalnızca Musa (as) ile Firavun kıssasını tedebbür

43. 34/Sebe', 31-33

ederek okuyan biri dahi, bu oyunları hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde görür, anlar. Bugüne uyarlamaya gelince o da Yüce Allah'ın garantisindedir. O (cc), Kur'ân'ı anlamak ve hidayet bulmak için okuyan, O'nun yolunda çabalayanları kendi yoluna hidayet edecektir:

'... (Allah) kendisine yönelenleri hidayet eder.' [44]

'Şüphesiz ki bu Kur'ân, en doğru olana iletir ve salih amel işleyen müminleri, onlara büyük bir ecir olduğu (gerçeğiyle) müjdeler.' [45]

'Bizim yolumuzda cihad edenlere elbette (en doğru olan) yollarımızı gösteririz. Şüphesiz ki Allah, muhsinlerle/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlarla beraberdir.' [46] " [47]

7. İmanın Yok Sayılması, Dünyada Rezillik

Kur'ân'a karşı anlama ve yaşama sorumluluğunu yerine getirmeyenler; imanlarının yok/geçersiz sayılmasıyla cezalandırılırlar:

"Sonra sizler (söz vermenize rağmen) birbirinizi öldürüyor, bir bölümünüzü yurtlarınızdan çıkarıyor, günah ve haddi aşmada onların aleyhine yardımlaşıyorsunuz. (Dindaşlarınız) size esir olarak geldiğinde, onları yurtlarından çıkarmak size haram kılınmasına rağmen (serbest bırakma karşılığında) fidye alıyorsunuz. Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden böyle yapanların cezası dünya hayatında rezil rüsva olmaktan başka bir şey değildir. Ahiret

44. 13/Ra'd, 27
45. 17/İsrâ, 9
46. 29/Ankebût, 69
47. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 267-268

Günü'nde de azabın en çetinine uğrayacaklardır. Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir." [48]

"Yahudilere birbirleriyle savaşmaları ve birbirlerini sürgün etmeleri yasaklanmıştı. Onlar Tevrat'ın bu kesin emrini çiğneyip savaşıyorlardı. Savaş esiri olan dindaşlarına Tevrat'ın hükmünü uyguluyor, serbest bırakma karşılığında fidye alıyorlardı. Böylece Kitap'tan işlerine gelene iman ediyor, işlerine gelmeyeni inkâr etmiş oluyorlardı. Bunun gibi işine gelen yerlerde Kitab'a uyan, nefsine zor gelen yerlerde ise işi kitabına uyduranlar, Allah'ın (cc) ayetlerinden bir kısmını inkâr etmiş olurlar. Çünkü din bir bütündür ve tamamı Allah'a (cc) aittir. Tam bir teslimiyetle teslim olunmadan Müslim/mümin olunmaz." [49]

"Dinin 'bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr' etmek, Bakara Suresi'nin 85. ayetinde Yahudilere yöneltilmiş bir suçlamadır. Ayeti okuyan kişi onların 'Şuna inandım şunu reddettim.' dediğini düşünebilir. Ayetin bağlamı ve nüzul sebebine dair zikredilenler okunduğunda durumun böyle olmadığı anlaşılır. Onlar Kitap'tan işlerine gelenle amel etmiş, işlerine gelmeyenle ameli terk etmişlerdir. Gayri İslami hayatlarına İslam'dan çözümler bulmaya kalkmış ve okuduğumuz ağır suçlamaya muhatap olmuşlardır. Bugün 'hile-i şer'iyye' ve 'fetva' adı altında işlenen cürümler bundan farklı değildir. Siyasette demokrat, ticarette kapitalist, sosyal hayatta gelenekçi/saltanatçı insanlar; tercihlerine uygun bir hayat yaşıyor, sıkışınca da dini parçalamış fetva tacirlerinden fetva alarak vicdanlarını rahatlatıyorlar. Hiç

48. 2/Bakara, 85
49. Tevhid Meali, s. 12, Bakara Suresi, 85. ayetin açıklaması

şüphesiz bu, Allah'ın dini değildir. Daha çok, tahrif edilmiş Yahudiliğe benzemektedir. Neredeyse ticaretin tamamı Yüce Allah'ın yasakladığı faiz üzere kurulu. Allah'a (cc) ve Resûl'üne (sav) harp ilan etme pahasına faize bulaşanlar; işler yolundayken bankaya/borsaya, işler bozulunca camiye/hocaya koşuyorlar. Zina ehline hülleci, faiz ehline ibahiyeci, demokrata hile-i şeriyyeci… hoca bulmak zor olmuyor. Böylece fetva yoluyla dinin bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr ediyorlar. Bu yaptıklarının 'dinin bir kısmını inkâr' olduğunu anlamıyorlar. Zira onlar inkârın 'Şunu inkâr ettim.' demekle gerçekleştiğini zannediyorlar. Amelle imanı birbirinden ayıran zihniyet; 'amelî arızaların' imani bir probleme dönüşebileceğini tahayyül dahi edemiyor."[50]

Ayet-i kerimeyi nüzul sebebiyle birlikte bir daha okuduğumuzda şunu görmekteyiz: Yüce Allah Yahudilerin birbirleriyle savaşmalarını ve birbirlerini yurtlarından çıkarmalarını küfür, esirleri fidye karşılığında serbest bırakmalarını iman diye isimlendirmiştir. Sorulan soru da istifham-ı inkâri, yani karşıdakini azarlama amaçlı sorulmuş bir sorudur.[51] Onlara yöneltilen soru, meselenin hakikatini anlamak için değil, yaptıklarının ne anlama geldiğini onlara göstermek içindir. Yüce Allah aynı zamanda böylelerinin dünyada rezil rüsva olacaklarını, ahirette de azabın en çetinine uğrayacaklarını haber verir. Kitab'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyenlerin ve işlerine gelenlerle amel edip işlerine gelmeyenlerle amel etmeyenlerin akıbeti dünyada hizy cezasıyla cezalandırılmaktır. Tevhid

50. Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, s. 399-400
51. bk. Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 1/591, Bakara Suresi, 85. ayetin tefsiri

Mealimize rezil rüsva olmak şeklinde yansıttığımız hizy kavramı, manevi bir cezayı ifade eder. Kelimenin kök anlamı "h-z-y", insanın başına gelen zillet, değersizlik hissidir. Bu bazen içten, bazen dıştan gelir. [52] İçten gelen hizy, insanın kendisini değersizleştirmesi, aşağılık kompleksine girmesidir. Dıştan gelen ise birinin insanı alçaltması, ötekileştirmesidir. Yüce Allah, Kitab'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyenler için hiçbir kayıt zikretmediği bir dünya hizyi tehdidinde bulunmuştur. Bu, hem insanın nefsinde hissettiği değersizliği hem de başkaları tarafından değersizleştirmeyi kapsar. Yaşadığımız vakıayı ayetin ışığında okuduğumuzda Kur'ân'a inananların içinde bulunduğu bu durumun biraz da Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmemeleriyle ilgili olduğunu anlıyoruz. Ümmet Kur'ân ile bağını gevşettikçe Kur'ân ile elde ettiği izzeti kaybetmiştir. Allah'ın Kitabı'nı değersizleştirmenin cezası olarak, değerlerini yitirmiştir. Ancak güzel olan şudur: O izzeti kazanmanın yolu, kıyamete dek açıktır. Kim Yüce Allah'a ve Kitab'ına yönelirse, aziz kitabın izzetinden nasibine düşeni alacaktır. Aslolan ümmetin bir bütün olarak Kitab'a kuvvetle yapışması olsa da bu gerçekleşmiyor diye bireysel sorumluluklarımız düşecek değildir. Her birimiz nefislerimizde hissettiğimiz değersizliği ve ümmet olarak yaşadığımız değersizliği aşmak için Kitab'a kuvvetle yapışmalıyız:

"De ki: 'Ey Ehl-i Kitap! Tevrat, İncil ve Rabbinizden size indirileni (içindekilerle amel edip) ayakta tutmadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz.' Andolsun ki Rabbinden sana indirilen

52. bk. El-Mufredât, s. 281, h-z-y maddesi

(bu Kur'ân), onların birçoğunun azgınlık ve küfürlerini arttıracaktır. Kâfirler topluluğu için üzülme!" [53]

Yahudi ve Hristiyanlara yöneltilmiş bir ayet daha! Ayet; Allah'tan indirileni ikame etmeyenlerin, yani onun gerekleriyle amel etmeyenlerin hiçbir şey üzere olmadığını haber veriyor. Arapçada "şey" ifadesi, en küçük meseleleri tabir etmek için kullanılır. Yani sizler din namına küçük büyük hiçbir şey üzere değilsiniz diyor; [54] onların din, hidayet, takva adına hiçbir paylarının olmadığını ilan ediyor. Bu ayetin muhatapları Kitab'ı inkâr eden insanlar değillerdir. Bilakis, yeryüzünün en hayırlı insanları olduklarına inanıyorlar. Ne ki Yüce Allah, dindarlık iddiası şöyle dursun, hiçbir şey üzere olmadıklarını söylüyor. Demek ki Yüce Allah'ın yanında az dindarlık, orta karar dindarlık ya da radikal dindarlık yoktur. Bir insan ya Kitab'a inanmış ve onu ikame etmektedir ya da onu reddetmiş ve imanını boşa çıkarmıştır.

Ayet bize önemli bir gerçeği daha gösteriyor: Allah'ın indirdiklerine bir bütün olarak tabi olmayanlar, ikinci bir cezayla karşılaşıyorlar. Allah'ın indirdikleri onların küfür ve azgınlıklarını arttırıyor. Bu gerçekten Kur'ân'ın (ve Allah'ın indirdiği kitapların) ilginç bir özelliğidir... Kitab'ı, ona tam teslim olmadan okuduğunuzda size fayda vermiyor; bilakis, sizi tam teslim olmaktan alıkoyan küfür ve azgınlığınızı arttırıyor. Ayette Ehl-i Kitab'ın küfür ve azgınlığının arttığına dikkat çekilmiştir. Başka ayetlerde nifak ehlinin kalbindeki hastalığın Kur'ân ile arttığına dikkat çekilir:

53. 5/Mâide, 68
54. bk. Tefsîru'ş Şa'râvî, s. 3292; Et-Tahrîr ve't Tenvîr, 6/265, Mâide Suresi, 68. ayetin tefsirleri

"Bir sure indirildiğinde onlardan bir kısmı: 'Bu sure hanginizin imanını arttırdı?' derler. İman edenlere gelince, onların imanını arttırmıştır ve onlar (Allah'ın müminlere yönelik vadleriyle) müjdelenmektelerdir. Kalplerinde hastalık olanlara gelince, onların (kalplerinde bulunan) pisliklere pislik katmış ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir."[55]

Tabiinden Katade (rh), bu hakikati şöyle ifade eder:

" 'Kur'ân'a oturan her insan ya bir şeyleri arttırarak ya da eksilterek o meclisten kalkar.'

(Sonra şu ayeti okur:) 'Kur'ân'dan müminler için (şüphe, şehvet, dünya sevgisi gibi hastalıklara) şifa ve rahmet olacak ayetler indiririz. Zalimlerin ise yalnızca hüsranını arttırır.'[56] "[57]

Ayet-i kerime Allah Resûlü'ne (sav) ve onun şahsında tüm müminlere bir sorumluluk yükler: Allah'ın (cc) indirdiğini ikame etmeyenlere, "hiçbir şey üzere değilsiniz" hükmünü tebliğ etmek! Ancak bizlerin, ümmet olarak insanlara bu hükmü ulaştırmamız için, önce kendi Kitabımızı ikame etmemiz gerekir. Şöyle ki;

"Kendilerine Müslüman adını verip de Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler de tıpkı bu kitap ehli Yahudi ve Hristiyanlar gibi hiçbir esasa dayanmamaktadırlar. Allah'ın bu kelâmı gerek kendi nefislerinde, gerekse hayatlarında ilâhi kitabı tatbik etmeyen bütün insanlara şamildir. Gerçek manada Müslüman olmak isteyen kimse (önce kendi nefsinde ve pratik hayatında Allah'ın kitabını tatbik ettikten sonra)

55. 9/Tevbe, 124-125
56. 17/İsrâ, 82
57. Darimi, 3387

o kitabı tatbik etmeyenlere hiçbir esasa dayanmadıklarını açıktan açığa söylemek mecburiyetindedir. O kitabı tatbik etmedikçe bir dine bağlı olduklarına dair ileri sürdükleri iddialarının bizzat o dinin Rabbi tarafından reddedildiğini anlatmakla görevlidir. Bu hususlarda açık ve kesin davranmak herkesin üzerine vaciptir. Onları yeniden İslâm'a davet etmek Allah'ın kitabını günlük hayatında ikame eden her 'müslümanın' vazifesidir, üzerine şarttır. Hangi milletten olursa olsun, hangi çağda yaşarsa yaşasın sadece dilden Müslüman olduğunu iddia etmek veya atadan gelme müslümanlık dâvasında bulunmak hiçbir mana ifade etmez iddia sahiplerine ne iman bahşeder, ne de Allah'ın dinine bağlanma vasfını verir." [58]

Buraya kadar Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyenlerin dünyada karşılaşacakları İlahi cezaları gördük. Bundan sonra okuyacaklarımız ahirette karşılaşacakları cezalar olacaktır.

8. Resûl'ün Davalısı Olmak

"Resûl der ki: 'Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim, bu Kur'ân'ı terk edilmiş olarak bıraktılar.' " [59]

Kur'ân'ı hecretmek; onu mehcur, bir başına, ilgilenilmeyen bir hâlde bırakmaktır. Bu bir suçtur ve bu suçu işleyenler Kıyamet Günü, Nebi'nin (sav) davalısı olacaktır. Ayetin genel anlamına dair bu kısa bilgiden sonra ayette var olan incelikleri tedebbür edelim:

58. Fî Zılâl-il Kur'ân, 4/355-356, Mâide Suresi, 69. ayetin tefsiri
59. 25/Furkân, 30

– Kişi ne yaptığında Kur'ân'ı mehcur (terk edilmiş) kılar?

İbni Kayyim (rh) şöyle der:

"Kur'ân'ı terk etmek birkaç şekilde olur:

1. Onu dinlemeyi, ona inanıp kulak vermeyi terk etmek.

2. Ona inanmış ve onu okumuş olmakla birlikte hükümlerini uygulamayı terk etmek, belirlemiş olduğu helâl ve haram sınırlarına riâyet etmemek.

3. İnanç ve uygulama ile ilgili hususlarda onu hakem görmemek, kesinlik ifâde etmediğini, delillerinin kat'iyyet bildirmeyen lâfzi deliller olduğunu düşünmek.

4. Üzerinde düşünmemek, onu anlama ve Allâh'ın onunla ne kastettiğini bilme gayreti içerisinde olmamak.

5. Tüm mânevi hastalık ve dertlerde ondan şifâ ve devâ aramayıp onunla tedâvi olmamak ve başka ilâçlar aramak.

İşte yukarıda sayılanların hepsi Kur'ân'ı terk etmektir ve bu âyetin kapsamına girmektedir. Şu kadar var ki, bunların bir kısmı diğerlerine göre daha hafiftir." [60]

– Kur'ân'ı terk eden kişi, huzur-u İlahiye Allah Resûlü'nün (sav) hasmı olarak gelecektir. Hiç şüphesiz Nebi'nin (sav) hasmı, azaba uğrayacaktır. Ancak şu da var ki; Nebi'nin şikâyeti hem azabı çabuklaştıracak hem de şiddetini arttıracaktır. [61]

– Nebi'nin (sav) şikâyeti, onun ne denli daraldığını ve bu fiilden ne denli rahatsız olduğunu gösterir. Yüce Allah'ın

60. Bedâiu't Tefsîr, 3/186, Furkân Suresi, 30. ayetin tefsiri
61. bk. Hak Dini Kur'an Dili, 6/65, Furkân Suresi, 30. ayetin tefsiri

onu teselli sadedinde zikrettiği 31. ayet ise Kur'ân'ı hecretmenin ne denli çirkin bir iş olduğunu gösterir.

"Resûl der ki: 'Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim, bu Kur'ân'ı terk edilmiş olarak bıraktılar." İşte böylece biz, her peygambere suçlu günahkârlardan düşman kıldık. Yol gösteren ve yardım eden olarak Rabbin yeter." [62]

Allah (cc), **"Senin kavmin seni nasıl üzdüyse senden önceki peygamberlerin de onları çokça üzen düşmanları vardı." demiş olmaktadır. Buna göre Kur'ân'ın hecri, Nebi'ye düşmanlık edenlerin ahlakı olmaktadır ve kişi Kur'ân'ı terk ettiği oranda Nebi'nin düşmanları arasına yazılmaktadır.** [63]

9. Kör Haşredilmek

" 'Kim de zikrimden (göndereceğim Kitaplardan) yüz çevirirse, şüphesiz ki ona sıkıcı/dar bir hayat vardır ve Kıyamet Günü'nde onu kör olarak diriltiriz.' Diyecek ki: 'Rabbim! Niçin beni kör olarak haşrettin? Oysa ben (dünyada) gören biriydim.' Buyuracak ki: 'Böyle işte! Ayetlerimiz sana gelmişti, onu unutmuştun. Bugün sen de unutulup (kendi hâline terk edileceksin).' " [64]

Kur'ân'dan yüz çevirenler Kıyamet Günü'nde kör olarak diriltileceklerdir. Niçin kör olduklarını sorduklarında, "Allah'ın ayetlerini unuttukları" için bu şekilde haşredildikleri cevabını alacaklardır. Ceza, amelin cinsindendir. Dünyada Kur'ân'a karşı kör olanlar Ahiret Günü'nde de kör olarak haşredileceklerdir.

62. 25/Furkân, 30-31
63. bk. El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, 7/175, Furkan Suresi, 30-31. ayetin tefsiri
64. 20/Tâhâ, 124-126

Zikredeceğimiz şu nokta bizi yanıltmasın: Bazı ayetlerde o gün insanların her şeyi dünyadakinden daha iyi duyduğu ve gördüğü haber verilir:

"Bize gelecekleri o gün, neler neler işitecek ve neler neler görecekler. Fakat zalimler, bugün de apaçık bir sapıklık içerisindelerdir." [65]

"Her nefis, yanında (onu mahşer alanına getiren) bir sürücü (ve yaptıklarına tanıklık edecek) bir şahitle gelmiştir. Andolsun ki sen bundan gaflet içindeydin. Bugün (gerçeği görmeni engelleyen) perdeni kaldırdık. Artık görüşün demir (gibi keskindir)." [66]

"Onları ateşe arz edildikleri zaman, zilletten boyun bükmüş, göz ucuyla bakarken görürsün. İman edenler derler ki: 'Şüphesiz ki asıl hüsrana uğrayanlar, hem kendilerini hem de ailelerini Kıyamet Günü hüsrana uğratanlardır.' Dikkat edin! Hiç şüphesiz zalimler, sürekli olan bir azabın içerisindelerdir." [67]

Buna mukabil kâfirlerin kör olarak diriltecekleri de haber verilmiştir:

"Allah kimi hidayet ederse, o doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa, onlar için (Allah'ın) dışında veliler bulamazsın. Kıyamet Günü'nde onları yüzükoyun, kör, dilsiz ve sağırlar olarak diriltiriz. Onların barınağı cehennemdir. Ateşi dindikçe dehşet saçan alevi onlar için arttırırız." [68]

---

65. 19/Meryem, 38
66. 50/Kâf, 21-22
67. 42/Şûrâ, 45
68. 17/İsrâ, 97

Ayetlerin anlamı şudur: Ahiret Günü, merhale merhaledir. Her merhalede insanların uğratıldığı ceza, o merhaleye uygundur. Bazı durumlarda gözleri demirden keskin, bazı durumlarda kördür. Zira gaye onlara azap etmektir. Bir merhalede görmeleri onlara azap olacaksa görüşleri keskinleştirilmekte; başka bir merhalede körlük onlara azap olacaksa körleştirilmektelerdir. Şöyle de izah edilebilir: Her insana verilecek ceza, onun amelinin cinsindendir. Kimi insanlar gözleri keskinleştirilerek kimisi de körlükle cezalandırılacaktır. Allah (cc) en doğrusunu bilir.

10. Kıyamet Yükünü/Günahını Yüklenmek

"Böylece sana, geçmişte (yaşamış) kimselerin kıssalarını anlatıyoruz. Muhakkak ki sana, kendi katımızdan zikir/Kur'ân verdik. Kim de ondan yüz çevirirse şüphesiz ki o, Kıyamet Günü bir günah yüklenecektir. O (yükün) altında ebediyen kalacaklardır. Onların Kıyamet Günü (taşıyacakları) yük ne kötüdür." [69]

Allah'tan (cc) gelen zikirden yüz çevirenler Kıyamet Günü bir yük yüklenecektir. Yüce Allah bu yükü vizr diye isimlendirmiştir. Vizr, her ceza için değil, ağır cezalar için kullanılır. [70] Yani âdeta onların belini kıran bir günah yükü sırtlarına vurulmuştur. Bu, bir günlük, bir aylık bir yük değildir; sırtlarına vurulan ebedî bir yüktür.

Ayrıca ayet Kur'ân'dan yüz çevirenin başkasına değil, yalnızca kendine zarar vereceğini haber vermiştir. Şöyle ki;

69. 20/Tâhâ, 99-101
70. bk. Tefsîru'r Râzî, 16/42, Tâhâ Suresi, 100. ayetin tefsiri

“Burada insanlara, Kur'ân'dan yüz çeviren ve onun hidayetini reddeden kimsenin Allah'a ve Rasülune değil sadece kendisine zarar verdiği ve Kur'ân'ın mesajını reddeden herkesin kaçınılmaz olarak ahirette cezalandırılacağı bildirilmektedir. Bu uyarı her toplum, her ülke ve her çağ için geçerlidir. Çünkü Kur'ân mesajının ulaştığı birey veya toplum için iki seçenek söz konusudur. Onu ya kabul ederler, ya da reddederler; üçüncü bir yol yoktur.” [71]

11. Yüce Allah'ın İntikam Alması

“Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatılıp da sonra yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki biz, suçlu günahkârlardan intikam alacak olanlarız.” [72]

Kur'ân'a karşı sorumluluğunu yerine getirmeyenler, Yüce Allah'ın El-Muntekim ismine muhatap olurlar. Allah (cc) onları suçlu günahkârlar diye isimlendirir ve onlardan intikam alır. Katade (rh) şöyle der:

“Allah'ın zikrinden (onun öğütlerinden, onu hatırlamaktan) sakın yüz çevirmeyin çünkü onun öğüdünden yüz çeviren bir kimse en büyük bir aldanışa düşmüş, en ileri derecede sakatlanmış ve en büyük bir günahı işlemiş olur. İşte bundan dolayı yüce Allah böyle hareket eden kimseleri tehdit ederek: ‘Muhakkak ki biz günahkârlardan intikam alanlarız.’ Yani ben bu şekilde davrananlardan en ağır şekilde intikam alacağım buyurmaktadır.” [73]

71. Tefhîmu'l Kur'ân, 3/273, Tâhâ Suresi, 100. ayetin tefsiri
72. 32/Secde, 22
73. İbn-i Kesîr Tefsîri, 8/489, Secde Suresi, 22. ayetin tefsiri

Bilinen bir gerçektir ki; mükâfatı büyük olan amellerin cezası da büyüktür. Kur'ân'ı anlama ve yaşama çabası içinde olanlar nasıl ki O'nun merhamet, kerem, izzet ve şerefine dair isimlerine muhatap oluyorsa; Kur'ân'a karşı sorumluluklarını yerine getirmeyenler de O'nun El-Muntekim ismine muhatap oluyorlar… Kur'ân'dan yüz çevirmek intikam alınacak bir suç, intikam sahibi ise Allah (cc) …

Başta ve sonda, yerde ve gökte, dünyada ve ukbada Rabbim sana hamdolsun. Seni tüm eksikliklerden tenzih eder; seni, senin kendini övdüğün kelimelerle överim…

23 Şubat 2022

22 Recep 1443

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

- Ahlâku Hameleti'l Kur'ân, Ebû Bekr Muhammed ibni El-Huseyn El-Âcurrî, Dâru Ammâr, 1. Baskı, H 1429

Türkçesi için bk. Kur'ân Taşıyıcılarının Ahlâkı, Ebu Bekr Muhammed b. el-Huseyn El-Acurrî, Neda Yayınları, M 2020

- Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, Prof. Dr. Adem Apak, Ensar Neşriyat, M 2019

- Bedâiu't Tefsîri'l Câmi' limâ Fesserehu'l İmâm İbni Kayyim El-Cevziyye, İbnu'l Kayyim El-Cevziyye, Dâru İbni'l Cevzî, 3 Cilt, M 2007

Türkçesi için bk. Bedâiu't Tefsîr, İbni Kayyim El-Cevziyye, Polen Yayınları, 4 Cilt, M 2011

- Câmiu'l Beyân fî Te'vîli'l Kur'ân/Tefsîru't Taberî, İbnu Cerîr Et-Taberî, Muessesetu'r Risâle, 24 Cilt, 1. Baskı, M 2000

Türkçesi için bk. Taberî Tefsîri, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, Hisar Yayınevi, 9 Cilt, M 1996

- Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, Ebû Ömer İbnu Abdilberr, Dâru İbni'l Cevzî, 2 Cilt, 1. Baskı, M 1994

Türkçesi için bk. Câmiu Beyâni'l İlmi ve Fadlih, İbni Abdi'l-Berr, Karınca Kitap, 1. Baskı, M 2015

• Câmiu'l Usûli't Tis'a mine's Sunneti'l Mutahhara, Ahmed Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2021

Türkçesi için bk. Hadis Hazinesi, Salih Ahmed eş-Şami, Ocak Yayıncılık, 15 Cilt, 1. Baskı, M 2019

• Daîfu Suneni Ebî Dâvud, Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, Mektebetu'l Meârif, 4 Cilt, H 1419

• Def'u Îhâmi'l İdtırâb an Âyâti'l Kitâb, Muhammed El-Emîn Eş-Şınkıtî, Dâru ibni Hazm, 1. Baskı, H 1441

• Edebi Açıdan Hadislerde Teşbih ve Temsiller, Yrd. Dç. Dr. Adem Dölek, Ekev Yayınları, M 2001

• Efelâ Yetedebberûne'l Kur'ân, Nâsır Suleymân Ömer, Dâru'l Hasâd li'n Neşri ve't Tevzî', 1. Baskı, H 1432

• El-Akl ve Fehmu'l Kur'ân, El-Hâris El-Muhâsibî, Dâru'l Fikr, 1. Baskı, H 1391

Türkçesi için bk. Akıl ve Kur'ân'ı Anlamak, Hâris El-Muhâsibî, İşaret Yayınları, 4. Baskı, M 2018

• El-Âyâti'l Muddeâ Neshuhâ bi Âyeti's Seyf, Osmân Muallim Mahmûd, El-Câmiatu'l İslâmiyye, H 1412

• El-Bahru'l Muhît fi't Tefsîr, Ebû Hayyân El-Endulusî, Dâru'l Fikr, 10 Cilt, H 1420

• El-Bidâye ve'n Nihâye, İbnu Kesîr, Dâru Hecr, 21 Cilt, 1. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. Büyük İslam Tarihi; el-Bidâye ve'n-Nihâye, İbn Kesir, Çağrı Yayınları, 15 Cilt, 2. Baskı M 2017

- El-Câmiu li Ahkâmi'l Kur'ân/Tefsîru'l Kurtubî, El-Kurtubî, Dâru Âlemi'l Kutub, 20 Cilt, M 2003

  Türkçesi için bk. el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân, İmam Kurtubî, Buruc Yayınları, 2. Baskı, 20 Cilt, M 2004

- El-Câmiu li Kelâmi ibni Teymiyye fi't Tefsîr, İbnu Teymiyye, Dâru İbni'l Cevzî, 7 Cilt, H 1432

  Türkçesi için bk. İbn Teymiyye Tefsîri, İbn Teymiyye, Polen Yayınları, 10 Cilt, M 2017

- El-Emsâlu'n Nebeviyye fî Kutubi's Sitte ve Muvatta Mâlik, Mervân ibni Abdullah ibni Muhammed El-Muhammedî, Câmiatu Ummi'l Kurâ, 2 Cilt, H 1417

- El-Erkânu'l Erbae, Ebu'l Hasen En-Nedvî, Dâru'l Kutubi'l İslâmiyye, H 1387

  Türkçesi için bk. Dört Rükün, Ebu'l-Hasen En-Nedvi, Risale Yayınları, M 2013

- El-Esmau'l Husna, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2021

- El-Fakîh ve'l Mutefakkih, El-Hatîbu'l Bağdâdî, Dâru İbni'l Cevzî, 2 Cilt, 2. Baskı, H 1421

- El-Farku beyne'l Firak, Abdulkâhir El-Bağdâdî, Mektebetu ibni Sînâ

  Türkçesi için bk. Mezhepler Arasındaki Farklar, Abdülkahir El-Bağdadî, TDV, M 2010

- El-Fevâid, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, H 1393

  Türkçesi için bk. El-Fevâid, İbn Kayyim El-Cevziyye, Polen Yayınları, M 2017

• El-İhkâm fî Usûli'l Ahkâm, Alî ibni Ahmed ibni Saîd ibni Hazm, Dâru'l Âfâki'l Cedîde, 8 Cilt, H 1403

• El-İtkân fî Ulûmi'l Kur'ân, El-Celâl Es-Suyûtî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1429

Türkçesi için bk. El-İtkan fî Ulûmi'l Kur'an/Kur'an Bilimleri Ansiklopedisi, Celaleddin Es-Suyuti, Hikmet Neşriyat, M 1987

• El-Kur'âniyyûn ve Şubuhâtuhum havle's Sunne, Hâdim Huseyin İlahî Bahş, Mektebetu's Sıddîk, 2. Baskı, H 1421

Türkçesi için bk. Peygambersiz Kur'âncılar, Prof. Hadim Huseyin ilahi Bahş, Guraba Yayınları, 2. Baskı, M 2000

• El-Lubâb fî Tefsîri'l İstiâzeti ve'l Besmeleti ve Fâtihati'l Kitâb, Suleymân ibni İbrâhîm ibni Abdillah El-Lâhim, Dâru'l Muslim, 1. Baskı, H 1420

• El-Mebâdiu'l Esâsiyye li Fehmi'l Kur'ân, Ebu'l A'lâ El-Mevdûdî, Dâru't Turâsi'l Arabî

• El-Merâhilu's Simân li Tâlibi Fehmi'l Kur'ân, Âsım ibni Sâlih Uveyd, Dâru'l Hadâre, H 1431

• El-Mu'cemu'l Kebîr, Et-Taberânî, Mektebetu ibni Teymiyye, 25 Cilt, 2. Baskı

• El-Mufredât fî Ğarîbi'l Kur'ân, Râğıp El-İsfahânî, Dâru'l Kalem, 1. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Mufredat Kur'ân Kavramları Sözlüğü, Rağıb El-İsfahani, Pınar Yayıncılık, M 2018

• El-Mustedrek ale's Sahîhayn, Ebû Abdullah El-Hâkim, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 4 Cilt, 1. Baskı, M 1990

Türkçesi için bk. El-Müstedrek Ale's-Sahihayn, Hâkim en-Nisâbûrî, Konevi Yayınları, 11 Cilt, M 2013

- El-Muvatta, Mâlik ibni Enes, Dâru'l Ğarbi'l İslâmî, 2 Cilt, 2. Baskı, M 1997

Türkçesi için bk. Muvatta' Tercümesi, Kahraman Yayınları, 2 Cilt, 1. Baskı, M 2013

- El-Ukûdu'd Durriyye, Şemsuddîn Muhammed Ed-Dımeşkî, Dâru'l Kitâbi'l Arabî

- En-Nihâye fî Ğarîbi'l Hadîs ve'l Eser, İbnu'l Esîr, El-Mektebetu'l İlmiyye, 5 Cilt, M 1979

- En Mühim Mesaj Kur'ân, Prof. Dr. Abdullah Draz, Işık Yayınları, M 1994

- Er-Rahmetu'l Mursele, Ebû Abdurrahman Sultân Alî, Dâru't Tevhîd li't Turâsi's Silsile

- Esmâu'l Kur'ân fi'l Kur'ân, Dr. Muhammed Mahrûs El-Muderris El-A'zamî, El-Mektebetu'ş Şâmile, H 1420

- Esmâu'l Kur'ân ve Evsâfuhu fi'l Kur'ân, Ömer Abdulaziz Duheyşî, Dâru ibni'l Cevzî', H 1430

- Es-Sunenu'l Kubrâ, El-Beyhakî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 10 Cilt, 3. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. es-Sünenü'l-Kebîr, Beyhakî, Ocak Yayınları, 20 Cilt, M 2016

- Es-Sunne kable't Tedvîn, Muhammed Accâc El-Hatîb, Ummu'l Kurâ li't Tibâe ve'n Neşr, 2. Baskı, H 1408

- Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 8 Cilt, 1. Baskı, M 1995

Türkçesi için bk. Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr, İbn Sâ'd, Siyer Yayınları, 11 Cilt, 1. Baskı, M 2020

• Et-Tahrîr fî Usûli't Tefsîr, Musâid ibni Suleymân ibni Nâsîr Et-Tayyâr, Merkezu'd Dirâsâti ve'l Ma'lûmâti'l Kur'âniyye, 1. Baskı, H 1435

• Et-Tahrîr ve't Tenvîr, İbnu Âşûr, Ed-Dâru't Tûnusiyye, 30 Cilt, H 1984

• Et-Tefsîru'n Nebevî, Hâlid ibni Abdulazîz El-Bâtilî, Dâru Kunûzi İşbîliyye, 1. Baskı, H 1432

• Et-Temhîd, Ebû Ömer ibni Abdilberr, Vezâretu Umûmi'l Evkâf ve'ş Şuûni'l İslâmiyye, 24 Cilt, 1. Baskı, H 1387

• Et-Tıbyân fî Âdâbi Hameleti'l Kur'ân, Nevevî, Dâru'l Minhâc, 2. Baskı, H 1432

Türkçesi için bk. Kur'ân Okuma Adabı, İmam Nevevi, Polen Yayınları, M 2007

• Fedâilu'l Kur'ân, Ebu Ubeyd El-Kâsım ibni Sellâm, Dâru ibni Kesîr, 1. Baskı H 1410

Türkçesi için bk. Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri, Ebû Ubeyd El-Kâsım B. Sellâm, Beka Yayınları, M 2022

• Fethu'l Bârî, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'l Ma'rife, 13 Cilt, H 1379

Türkçesi için bk. Fethu'l-Bârî, İbn Hacer el-Askalânî, Karınca & Polen Yayınları, 15 Cilt, M 2020

• Fıkhu'l Hadis Sünnet İlmihâli, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2021

• Fî Zilâli'l Kur'ân, Seyyid Kutub, Dâru'ş Şurûk, 6 Cilt, 17. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Fî Zılâl-il Kur'ân, Prof. Dr. Seyyid Kutub, Birleşik Yayıncılık, 16 Cilt, M 2012

- Fusûl fî Usûli't Tefsîr, Musâid ibni Suleymân ibni Nâsîr Et-Tayyâr, Dâru ibni'l Cevzî', 2. Baskı, H 1423

Türkçesi için bk. Tefsir Usûlü, Dr. Musaid b. Suleyman et-Tayyar, Tefsir Usûlü, Polen & Karınca Yayınları, M 2015

- Ğarîbu'l Hadîs, Ebû Ubeyd El-Kâsım ibni's Sellâm, El-Metâbiu'l Emîriyye, 6 Cilt, H 1404
- Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı M. Hamdi Yazır, Azim Dağıtım Merkez, 10 Cilt
- Hecru'l Kur'âni'l Azîm Envâuhu ve Ahkâmuh, Mahmûd Ahmed Salih Ed-Devserî, Dâru ibni'l Cevzî', H 1427
- Hedâiku'r Revhi ve'r Reyhân, Muhammed El-Emîn El-Hererî, Dâru Tavki'n Necâh, 32 Cilt, 1. Baskı, H 1421
- Hüküm ve Hikmetleriyle Ramazan ve Oruç, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2021
- Hz. Ömer ve Nebevi Sünnet, Dr. Ebubekir Sifil, Rıhle Kitap, M 2016
- İğâsetu'l Lehfân min Mesâyidi'ş Şeytân, İbnu Kayyim El-Cevziyye, Mektebetu'l Meâ'rif, 2 Cilt

Türkçesi için bk. Şeytanın Tuzakları ve Kurtulma Yolları, İbn Kayyım el-Cevziyye, Neda Yayınları, 1. Baskı, M 2018

- İlim ve Din Açısından Mucize, Osman Karadeniz, Marifet Yayınları, M 1999
- İnnehu'l Kur'ân Sirru Nehdetinâ, Dr. Mecdî El-Hilâlî, Dâru İkra', 2. Baskı, H 1436

Türkçesi için bk. Diriliş Muştusu Kur'ân-ı Kerîm, Mecdî Hilâlî, Beka Yayınları, M 2010

• İslam Öncesi Arap Toplumunda Kehanet, Ayten Yılmaz, TC. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, M 2007

• İslam Öncesi Mekke, Yaşar Çelikkol, Ankara Okulu Yayınları, M 2013

• Kavâidu't Tefsîr Cem'ân ve Dirâse, Hâlid Es-Sebt, Dâru ibni Affân, H 1421

• Keyfe Neteâmmelu mea'l Kur'ân, Muhammed El-Ğazâlî, Nehdetu Mısr, 7. Baskı, M 2005

Türkçesi için bk. Kur'an'ı Anlamada Yöntem, Muhammed Gazali, Düşün Yayıncılık, M 2016

• Kitâbu Fedâili'l Kur'ân, İbnu Kesîr, Dâru Mâcid Useyrî, 1. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Kur'ân'ın Faziletleri, Hâfız İbn-i Kesîr, Karınca & Polen Yayınları, M 2020

• Kur'an Bilinci, Ebu'l A'lâ Mevdudi, Ehil Yayınları, M 2018

• Kur'ân Hatmi İle İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi, Koray Karakaya, TC. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, M 2020

• Kur'ân'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu, Bilal Atik, TC. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, M 2018

• Kur'ân Kendisini Nasıl Tanıtır, Dr. Kerim Buladı, Kayıhan Yayınları, M 2010

• Kur'ân'ın Anlaşılması Bağlamında İslam Geleneğinde Dil Olgusu ve Beyân, Necdat Gürkan, Marife Dergisi, Yıl 10, Sayı 2, M 2010

• Kur'an'ın Bâtınî ve İşârî Yorumu, Kuramer Araştırmaları Merkezi, M 2018

• Kur'ân'ın Merkezindeki Türkçe Kelimeler, Fatma Serap Karamollaoğlu, İşaret Yayınları, M 2021

• Kur'ân Niçin ve Nasıl Okunmalı, Prof Dr. Ali Akpınar, Kitap Dünyası, M 2013

• Kur'ân ve Hayat, Celaleddin Vatandaş, Pınar Yayınları, M 2013

• Makâlâtu'l Cehm ibni Safvân ve Eseruhâ fi'l Fireki'l İslâmiyye, Yâsir Kâdî, Dâru Edvâi's Selef, 1. Baskı, H 1426

• Meâlim fi't Tarîk, Seyyid Kutub, Dâru'ş Şurûk, 6. Baskı, H 1399

Türkçesi için bk. Yoldaki İşaretler, Seyyid Kutub, Beka Yayınları, M 2014

• Mefâtihu Tedebburi'l Kur'ân, Hâlid ibni Abdilkerîm El-Lâhim, Er-Riâsetu'l Âmmetu li Hey'eti'l Emri bi'l Ma'rûf ve'n Nehyi ani'l Munker, H 1428

• Mekâlât fî Ulûmi'l Kur'ân ve Usûli't Tefsîr, Musâid ibni Suleymân ibni Nâsîr Et-Tayyâr, Merkezu'd Dirâsâti ve'l Ma'lûmâti'l Kur'âniyye, H 1436

• Menâhilu'l İrfân fî Ulûmi'l Kur'ân, Muhammed Abdulazîm Ez-Zurkânî, Matbaatu Îsâ El-Bâbî El-Halebî, 2 Cilt, 3. Baskı, H 1362

Türkçesi için bk. Kur'ân İlimleri Menâhilu'l-'Irfân Tercümesi, Muhammed Abdulazim Ez-Zurkânî, Beka Yayınları, 2 Cilt, M 2015

• Menhecu's Selefi ve'l Mutekellimîn, Câbir İdrîs Alî Emîr, Dâru Edvâi's Selef, 3 Cilt, 1. Baskı, H 1419

• Mevsûatu't Tefsîri'l Me'sûr, Merkezu'd Dirâsât ve'l Ma'lumâti'l Kur'âniyye, Dâru İbni Hazm, 24 Cilt, 1. Baskı, M 2017

• Mir'âtu'l Mefâtîh Şerhu Mişkâtil Mesâbîh, Ebu'l Hasen Ubeydullah El-Mubârekfûrî, İdâretu'l Buhûsi'l İlmiyye ve'd Da'vetu ve'l İftâ', 14 Cilt, 3. Baskı, H 1414

• Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, İbnu'l Fâris, Dâru'l Fikr, 6 Cilt, M 1979

• Musannefu Abdirrezzâk, Abdurrezzâk Es-San'âni, Merkezetu'l Buhûs bi Dâri't Te'sîl, 10 Cilt, H 1436

Türkçesi için bk. Musannef, Abdürrezzâk es-San'ânî, Ocak Yayıncılık, 12 Cilt, 2013

• Musannefu ibni Ebî Şeybe, Ebû Bekr ibni Ebî Şeybe, Dâru'l Kıble, 21 Cilt, 1. Baskı, H 1427

Türkçesi için bk. Musannef, İbn Ebî Şeybe, Ocak Yayıncılık, 16 Cilt, M 2011

• Musnedu'l Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed El-Bezzâr, Mektebetu'l Ulûmi ve'l Hikem, 18 Cilt, 1. Baskı, M 1988

• Musnedu'l İmâm Ahmed ibni Hanbel, Ahmed ibni Hanbel, Muessesetu'r Risâle, 45 Cilt, 1. Baskı, M 2001

Türkçesi için bk. Müsned, İmam Ahmed b. Hanbel, Bir Ocak Yayınları, 21 Cilt, M 2013

• Risâletu Kur'âni'l Kerîm min Hilâli Esmâihi ve Sıfâtihi, Ahmed Seyyid Abdulvehhâb Mecîd Es-Sincûnî, Câmiatu st. Klîmentis

• Sahîhu'l Buhârî, Muhammed ibni İsmail El-Buhârî, Muessesetu'r Risâle, 3. Baskı, H 1441

Türkçesi için bk. Sahîh-i Buhârî, İmam Buhâri, Karınca & Polen Yayınları, 6 Cilt, 1. Baskı, M 2017

- Sahîhu ibni Hibbân, İbnu Hibbân, Muessesetu'r Risâle, 18 Cilt, 1. Baskı, M 1988
- Sahîhu Muslim, Muslim ibni Haccâc, Muessesetu'r Risâle, 2. Baskı, H 1441

  Türkçesi için bk. Sahîh-i Müslim Muhtasarı, Ocak Yayıncılık, 5 Cilt, M 2020
- Sîretu ibni İshâk (Kitâbu's Siyer ve'l Meğâzî), Muhammed ibni İshâk, Dâru'l Fikr, H 1398

  Türkçesi için bk. Siyer, Muhammed ibni İshak, Akabe Yayınları, 1. Baskı, M 1988
- Sunenu'd Dârimî, Ebû Muhammed Ed-Dârimî, Dâru'l Muğnî li'n Neşri ve't Tevzî', 4 Cilt, 1. Baskı, M 2000

  Türkçesi için bk. Sünen-i Dârimî Tercemesi, Darimî, Konya Kitapçılık, M 2011
- Sunenu Ebî Dâvud, Ebû Dâvud Es-Sicistânî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1440

  Türkçesi için bk. Sünen-i Ebû Dâvud Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2015
- Sunenu ibni Mâce, İbni Mâce, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

  Türkçesi için bk. Sünen-i İbni Mâce Tercemesi, Konya Kitapçılık, 2 Cilt, M 2008
- Sunenu'n Nesâî, En-Nesâî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

  Türkçesi için bk. Sünen-i Nesâî Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2005

• Sunenu't Tirmizî, Muhammed ibni Îsâ Et-Tirmizî, Muessesetu'r Risâle, 1. Baskı, H 1438

Türkçesi için bk. Sünen-i Tirmizi Tercemesi, Konya Kitapçılık, 3 Cilt, M 2007

• Şerhu'l Varakât fî Usûli'l Fıkh, Abdullah ibni Sâlih El-Fevzân, Câmiatu Ummi'l Kurâ, 3. Baskı, H 1412

Türkçesi için bk. Fıkıh Usulü, Abdullah b. Salih el-Fevzan, Polen & Karınca Yayınları, M 2015

• Şuabu'l Îmân, El-Beyhakî, Mektebetu'r Ruşd, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2003

Türkçesi için bk. Şuabu'l-İmân, Beyhakî, Ocak Yayıncılık, 10 Cilt, M 2015

• Târîhu'l İslâm, Ez-Zehebî, Dâru'l Ğarbi'l İslâmî, 15 Cilt, 1. Baskı, M 2003

• Tarîku'd Da've fî Zilâli'l Kur'ân, Ahmed Fâiz El-Humusî, Muessesetu'r Risâle

Türkçesi için bk. Fi Zilal-il Kur'ân'da Davet Yolu, Ahmet Faiz, Şehadet Yayınları, 3. Baskı, M 2016

• Tasavvuf, Tanımı, Menşei, İslamla İlişkisi, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2019

• Tefhîmu'l Kur'ân, Ebu'l A'lâ Mevdûdî, İnsan Yayınları, 7 Cilt, M 2005

• Tefsir Usûlü, Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Diyanet Vakfı Yayınları, M 2021

• Tefsîru ibni Ebî Hâtim, İbnu Ebî Hâtim, Mektebetu Nizâr Mustafâ El-Bâz, 13 Cilt, 3. Baskı, H 1419

- Tefsîru'l Kur'âni'l Azîm, İbnu Kesîr, Dârul Kutubil İlmiyye, 9 Cilt, H 1419

Türkçesi için bk. İbn-i Kesîr Tefsiri, İmam Hafız İbn-i Kesîr, Polen Yayınları, 12 Cilt, M 2020

- Tefsîru'r Râzî/Mefâtîhu'l Ğayb/Tefsîru'l Kebîr, Fahruddîn Er-Râzî, Dâru'l Fikr, 33 Cilt, H 1401

Türkçesi için bk. Tefsîr-i Kebîr, Fahruddîn Er-Râzî, Huzur Yayınevi, 23 Cilt, M 2013

- Tefsîru's Sa'dî Teysîru'l Kerîmi'r Rahman fî Tefsîri Kelâmi'l Mennân, Abdurrahman ibni Nâsr ibni Abdillah Es-Sa'dî, Muessesetu'r Risâle, H 1420

Türkçesi için bk. Tefsîru's-Sa'dî Özlü Kur'ân Tefsîri, Abdurrahman b. Nâsr Es-Sa'dî, 5 Cilt, M 2020

- Tefsîru'ş Şa'râvî, Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî, Ahbâru'l Yevmi Kitâu's Sekâfe, 25 Cilt
- Tehzîbu't Tehzîb, İbnu Hacer El-Askalânî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 7 Cilt, 1. Baskı, H 1425
- Tevhid Dergisi, S 83, 109, 110, 111, 112
- Tevhid İnancını İnşa Eden Kavramlar, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 1. Baskı, M 2022
- Tevhid Meali, Halis Bayancuk, Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2020
- Tuhfetu'l Ehvezî, Abdurrahman Mubârekfurî, El-Mektebetu's Selefiyye, 10 Cilt, 2. Baskı, M 1963
- Umdetu'l Kârî, Bedruddîn El-Aynî, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 25. Cilt, 1. Baskı, H 1421
- Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, Halis Bayancuk,

Tevhid Basım Yayın, 2. Baskı, M 2022

- Zâdu'l Mesîr fî İlmi't Tefsîr, İbnu'l Cevzî, Dâru'l Kitâbi'l Arabî, 4 Cilt, 1. Baskı, H 1422

  Türkçesi için bk. Zadü'l-Mesir Fi İlmi't-Tefsir, İmam Ebu'l-Ferec İbn'ul Cevzî, Kahraman Yayınları, 6 Cilt, M 2011

- Zahîretu'l Ukbâ fî Şerhi'l Muctebâ, Muhammed ibni Alî ibni Âdem ibni Mûsâ El-Esyûbî, Dâru'l Meârici'l Duvelliyye, 40 Cilt, H 1416

- Zevâid ibni Huzeyme ve ibni Hibbân ve'l Mustedrek Alâ Kutubi't Tis'a, Sâlih ibni Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2012

- Zevâidu's Sunen'il Kubrâ li'l Beyhakî, Ahmed Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2010

- Zeylu Tabakâti'l Hanâbile, İbnu Receb El-Hanbelî, Mektebetu'l Ubeykân, 5 Cilt, 1. Baskı, H 1425

Tüm hadis numaralandırmaları aşağıdaki kitaplardan yapılmıştır:

Câmiu'l Usûli't Tis'a mine's Sunneti'l Mutahhara, Ahmed Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslami, 14 Cilt, 1. Baskı, M 2021

Zevâid ibni Huzeyme ve ibni Hibbân ve'l Mustedrek Alâ Kutubi't Tis'a, Sâlih ibni Ahmed Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2012

Zevâidu's Sunen'il Kubrâ li'l Beyhakî, Ahmed Sâlih Eş-Şâmî, El-Mektebu'l İslâmî, 3 Cilt, 1. Baskı, M 2010

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

Bu Kur'ân gökten Nebi'nin kalbine parça parça inmiş, Nebi de ümmetine parça parça okumuştur. Bugün Mushaf'tan Kur'ân okuyanlar, Kur'ân'dan istifade etmek istiyorlarsa onu parça parça, ağır ağır okumalılardır. Okumalılardır ki; nüzulü insanları nasıl dönüştürdüyse, Mushaf'tan kalbe tenezzülatı da okuyucuyu öyle dönüştürsün. Kur'ân'ın parça parça inmesi rastgele gerçekleşmiş bir tasarruf değildir. Bilakis El-Hakîm olan Rabbimiz, birçok hikmete binaen onu parça parça indirmiş, Nebi'si de ağır ağır, tertil üzere tilavet etmiştir. Bu hikmetlerden biri kalpleri sağlamlaştırmaktır.
Kur'ân Yüce Allah'ın ilmi ve kelamıdır. Yüce Allah, Kitab'ı vasıtasıyla kullarına ders vermekte, onlarla konuşmaktadır. Kur'ân'ın başına oturan mümin; Rabbinin rahlesi önünde diz kırmakta, onun ziyafet sofrasına oturmaktadır. İlim talebeliğinin ve sohbetin bir adabı vardır. El-Alîm olan Allah'tan ilim talep edenlere ve kelam sıfatı olan bir Allah ile konuşanlara bir adap mecmuası olsun diye bu çalışma hazırlanmıştır.

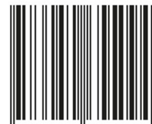
tevhid BASIM YAYIN

ANLAMAK VE YAŞAMAK İÇİN
KUR'ÂN OKUMAYA ÇAĞRI

www.tevhidkitap.net
www.tevhidmeali.com
www.tevhiddersleri.org
www.tevhiddergisi.org
tevhiddergisi@gmail.com

ISBN 978-605-06550-9-4

9 786050 655094